

خدا آفرین

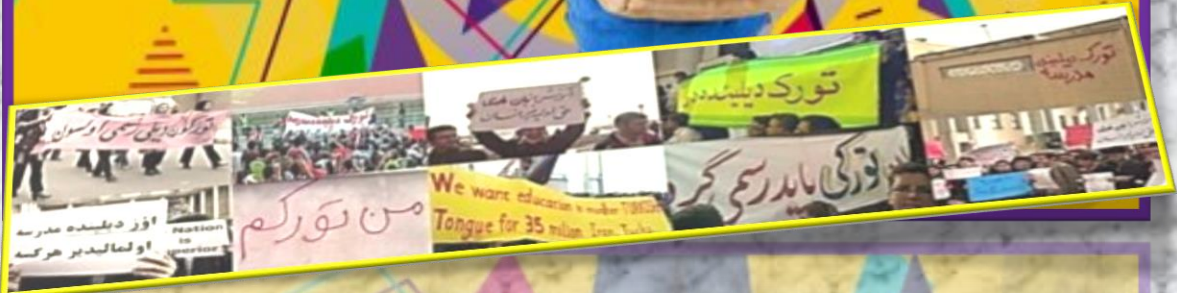
تورکجه - فارسی

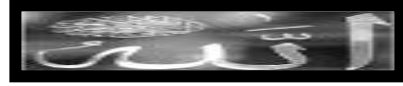
فرهنگی ، اجتماعی ، علمی

مهر ۱۴۰۰ - شمارگان مسلسل ۱۹۸ - سال نوزدهم قیمت ۸۰۰۰ تومن

GİNE MEHR AYI TÜRKÇESİZ AÇILDI OXULLAR

باز هم زبان ترکی در خانه جا ماند

خداآفرین 198 Xudafərin

ایچینده کیلر:

- ۲----- ایتیم و اویره تیمین میللتلرین وار اولوشوندا اونملی رولو
- ۳----- حسن ریاضی ایلدیریم آذربایجان دیل و ادبیاتینین یانار اجاگی
- ۲۹----- آغیر اییلرین ادبیات خادیمی
- ۳۶----- ایکی دیللی اولماق نه دیر؟
- ۳۸----- نوایی سلطانین سود قارداشی. نوایینین تورکچولویو
- ۴۴----- منشات، مکاتیب و رقعات نوایی
- ۴۸----- ساوالان
- شهریارین اثرلری خصوصاً حیدربابایه سلام و سهندیه پوئمالاری
- ۵۴----- تحریف و دیشیکلیکلر موسستویسینده
- ۶۸----- دده قورقود حماسه لرینده ساواش یاسالاری
- ۷۸----- اورمو آشیقلاری
- ۸۴----- شعریمیز - دیزگیمیز
- ۸۵----- اشعار ترکی روی سنگ قبر
- ۹۴----- تورکلرده اولوم و اینانجلارلا ایلگیلی سوزلر و دئییم لر
- ۹۷----- شعیر دفتربندن
- تورک بودن و بخشی از ملت تورک بودن منافاتی با آذربایجانی بودن
- ۱۰۴----- ندارد
- ۱۰۷----- دختر زشت
- ۱۰۸----- یاشایش دو یغوسو

شماره مسلسل ۱۹۸ - مهرماه - سال ۱۴۰۰ - ۱۰۸ صفحه

مدیر مسئول، سردبیر و صاحب امتیاز:

دکتر حسین شرقی دره جک (سوی تورک)

خبرنگاران: **علی محمدنیا**

فرید ستاری قر

تانای شرقی دره جک

زمینه مجله:

فرهنگی، مسایل اجتماعی، معلومات عمومی، طنز و سرگرمی سالم

روش مجله:

آموزشی، تحلیلی، خبری، اطلاع رسانی، پژوهشی

گستره توزیع: آذربایجانهای شرقی غربی؛ اردبیل؛ تهران

آدرس چاپخانه: تهران چهار راه خانقاه پاساژ گوهری نسب چاپ ارسباران پ ۳

نشانی مجله تهران خیابان وصال شیرازی پلاک ۷ طبقه سوم واحد ۵

تلفن: ۰۹۱۹۲۲۸۱۹۱۶ / ۶۶۴۶۰۸۹۵ فاکس: ۶۶۴۹۳۰۸۴

نحوه ارسال مقاله:

تایپ شده بصورت **word** به ایمیل یا آدرس ماهنامه به

زبانهای ترکی و فارسی جهت معرفی آثار دو نسخه همراه با

توضیح مناسب ارسال نماید.

اشتراک ماهنامه: شش ماه ۱۵۰۰۰۰ و یکساله

۲۵۰۰۰۰ هزار تومان به شماره کارت بانک تجارت

۰۷۰۳۸۸۷۰۷۰۳۳۳۵۲۷۳۶ به نام حسین شرقی دره جک

واریز نماید.

KHUDAFARIN

Cultural and social monthly magazin managing Director

concessioner and chief Editor: Dr. HÜSEYİN

ŞARQİDƏRƏCƏK (SOYTÜRK)

XUDAFƏRİN

Aylıq Elmi, İctimai, mədəni Dərgi

Təsisçi və Baş Redaktor: Dr. HÜSEYİN

ŞƏRQİDƏRƏCƏK (SOYTÜRK)

say 198 Ekim 2021, Tehran

tiraj: 2000

Telegram: @xudaferingisi

khudafarin@yahoo.com

khudafarin.ir

ایتم و اویره تیمین میللتلرین وار اولوشوندا اونملی رولو

EĞTİM VE ÖĞRETİMİN MİLLETLERİN VAR OLUŞUNDA ÖNEMLİ ROLU

مدیر مسئول : دکتر حسین شرقی دره جک سوی تورک
SORUMLU MÜDİR : DR. HÜSEYN ŞƏRQİDƏRƏCƏK SOYTÜRK

قالاراق تاریخی اونوتقانلیغا معروض توتولور. آنا دیللی تعلیمین قاشیسینین آینمات سبب لریندان بیرى محروم اندیلن خالقین تاریخی یادداشینى سیلمکدیر. بودا او آنلاما گلیر کی سیز جانلی وارلیق اولاراق کوله (برده) گوره وینینی یئرینه یئتیرمکده سینیز.

اوخومايان میللتلر کولتور، مدنیت و اینجه صنعت و صنایع هم ده اوره تیم (تولید) باخمیندان یوخسون اولدوقلارینا گوره باشقا میللتلرله اینتقراسیادا محکوم و مصرفی دوروما دوشورلر. اوچ و یا دورد نسل دییشیمیندن سونرا ایسه بوزقونلوغا اوغرایاراق تاریخین یوخ اولما مکانیزماسیلا باشقلارینین ایچینده اریب و یوخ اندیلیرلر.

ذاتا آنا دیللی تعلیم و تربیه نین یاساقلانماسینین هدفی بوندان عیبارتدیر کی :

۱. سن کیم اولدوغوندان بی خبر قالاسان و مرکزلمیش ایتم و اویرتیمین (آموزش و پرورش) آسیمیلایون دییرمانیندا باشقلارینین سنین اوچون و سنین علیه اولان تعلیم مکانیزملرله تمامی ایله اوز آنا کدلاریندان اوزاقلاشاسان و اینسانلیقدان ساده فیزیکی گورونتویه صاحب اولاسان. آنجاق اویره دیلن مدنیتین نوکرینه چئوریله سن.
۲. محروم ائت و یکدست قیل سیاستی اوجوز ایش قووه سینین راحت اداره سیستمی دیر.

ایسانین یارانماسیندان ایکی میلیون ایل گئچمه سینه باخمایاراق بو یاراتیق هر زامان اویرنمک و دییشمک پئشینده اولموشدور. دییشیم، دونوشوم و اینکیشاف حیاتین دوغرویا یورومه سینین اوچ اونملی

فاکتورودور. بونلاردان غافیل اولان توپلوقلارین گله جه یی یوخدور. زیرا اونلار اییتیلیمیش توپلوقلارا یئم اولماق زوروندادیرلار. آنا دیلیرینده اوخویوب یازا بیلمه یین توپلوقلار ایسه دوشونمک و ایره لیمک فاکتوروندان محرومدورلار. چونکو مرکزلمیش و کمپلکس حالیندا بیلیم و ایتیمه مالک اولمایان اولوسلار یا خود توپلوقلار حقیقی معنادا دونیانین ایره لیلیش دوزیندن گئریه قالیرلار. اونلار اوز کافالارینین یئرینه باشقلارینین قافالاریلار دوشونمه یه باشلایرلار. بونوندا آدی آسیمله یعنی اوزوندن اوزاقلاشما دیر. بو وضعییتین داها قباریق فورماسی مانقورتلاشماقدیر. کوله و قول اولماق بو تور یاشامین قاچینیلماز حالی دیر.

هرکس اوزو اولماق ایسته بیرسه ایلك نوبه ده اوز ژنتیک کدلاری اساسیندا تعلیم و تربیه آلمالی دیر. اوز اولویوندن محروم هر بیر اینسان هر بیر بیریی ایلك اونجه تاریخی یادداشیندان اوزاقتا

حاضریدا آلتی دوولت ده و بیر چوخ اوزرک جمهوریت لرده و توپلوقلاردا رسمی دیل دیر. دیلمیزین گوجو اونون باشینیند بلاسی دیر و حال حاضریدا دنیا دیلیری سیراسیندا اولماغ باخمایاراق اولکه داخلینده بللی ماراقلار سببندن تحصیل ائدیلمه سی یاساقدیر.

آنجا قید ائتمک لازیمدیر کی دیل سیاسی اولچو کدن اونجه اینسانی فاکتوردور. دیله تانیرین بشریته هدییه سی کیمی باخماق لازیم دیر. کولکو مدنیتلر و زنگین دیلر باسقیلارلا یوخ اولمورلار هئج، بلکه داهادا مکملله شیرلر و پوخته له شیرلر. نئجه دئییرلر دیره نیش ادبیاتینا بیه له نیرلر و بو دست آورد اونلارین اوزون سوره گله جکلرینی تامین ائدیر.

سون اولاراق قید ائتمک ایسه بیرم گرچی دولت دسته اولمایان بیر دیله و ادبی ثروته صاحبیک آنجا کوره سل سوز خزینه سینه و اوره کدن سئوین و کونولرده بسندن بیر اویقارلیغا صاحبیک. ایندی اینترنتین و سانال دونیانین یاییقینلاشماسیلا برابر بیزده منزوی دورومدن چیخیمیش سایلیریق. بیر چوخ مدنیت مرکزلیله عینی قدری و کولو هم ده فوندامنتی پایلاشدیغیمیزا گوره راحتجا دیل و ایتیم ساحه سین ده اوزگور بیر آلانا بیه لنمیش دورومداییق.

اوجاغمیز یانماسادا توتمک ده دیر ....

۳. تاریخی بوشلوق یارات و ائلاستیک اینسان کیتله سی ایجاد ائت و ایسته دیین یونده اونو قوللان.

۴. مدنیتلری قتل عام ائتمک و استعماری یونتیتم سیستمینه خیدمتدیر. امپریالیستی و فاشیستی آنتی اینسانی مفکوره دیر.

۵. آرخاسیندا سیجاق گوجلرین دوردوغو و مالی امکانلارین اولدوغو همچین جغرافی شرطلرینه چیخارلارینی آلت اوس ائتمک اوچون یوخسون مدنیتلرینی قباریق شکل ده کولکو مدنیتلره قنیم کسمک و او مدنیتی اوز چیخارلاری دوغرونوتوسوندا استفاده ائتمکدیر.

بونلار ساده جه آنا دیللی تحصیل اولماماسینین گورون اوزودور. آلت قاتلاردا ایسه درین دوولت سیاستلری بولونماقدادیر. بودا یوره سل و کوره سل گوجلرین ماراقلارینین تامیناتی مسله سی دیر.

آنجا او کی قالدی بیز نیه آنا دیلمیزده اوخوماقدان محروموز؟ اونو دئییه بیلرم کی چونکو بیز چوخوق و سایجا بوتون قوملردن قات قات اوستونوک و درین گئچمیشیمیز و دوولتچیلیک تاریخیمیز و حافیظه میز وار.

دیلمیز اویوملو و درین هم ده زنگین ادبی، علمی و مدنی بیریکیمه صاحب دیر.

بیرده کی بیزیم دیلمیز محلی و قومی دئییل منطقه ای و بین المللی دیر. ان آزی بیزه یاپیشیخ ایکی دوولتین رسمی دیلی دیر. بو دیله چین دن و سیبریادان هم ده روسیه دن، قفقازدان، آنادولودان اوروپایا قدر یاییلمیش دیر و حال

حسن ریاضی ایلدیریم آذربایجان دیل، ادبیاتینین و کولتورون ابدی یانار اوجاغی

تحصیلات ابتدایی را در شهرهای هریس، مهربان و دبیرستان را در تبریز به پایان برد و سپس در دانشگاه علوم پزشکی ایران تحصیلات خود را ادامه داد.

حسن ایلدیریم در دو دهه گذشته سردبیری «فصلنامه بین‌المللی آذری» و «دبیری» انجمن ادبی فرهنگی حبیب ساهر «را برعهده داشت. از آثار او می‌توان به «آنا دیلی - آیین نگارش و دستور زبان ترکی آذربایجانی» که منتشر شده و مجموعه سه‌جلدی «شناختنامه ناظم حکمت» و «مجموعه اشعار» که در دست چاپ است، اشاره کرد. (ایرنا) او از سال ۱۳۵۴ به‌طور جدی فعالیت‌های ادبی و فرهنگی را شروع کرد و از بنیانگذاران تعدادی از انجمن‌های ادبی تورک‌های تهران بود.

حسن ایلدیریم از نویسندگان اصلی نشریه «یولداش» بود که پس از انقلاب در ایران منتشر شد. این نویسنده، شاعر و منتقد سرشناس، از سال ۱۳۸۲ سردبیر مجله معروف «آذری» بود. او در عین حال عضو هیئت تحریریه وبسایت «ایشیق» بود. (گاتب)

از جمله آثار او می‌توان به مجموعه ۳ جلدی شناخت نامه ناظم حکمت و مجموعه اشعار آنا دیلی - آیین نگارش و دستور زبان ترکی آذربایجانی در دست چاپ و ... اشاره کرد.

نگاهی به برخی آفریده‌های ادبی ایشان که در

مطبوعات درج گردیده است.

ذکر و تکرار گفته‌ها و نوشته‌های ای فقید باعث آگاهی بیشتر رهروانش خواهد بود. از ارگانهای مطبوع که با ذکر منبع مورد استفاده واقع شده کمال تشکر را دارم.

علی محمدنیا

خبرنگار ماهنامه خدافرین

حسن ریاضی (ایلدیریم) در بهمن ۱۳۳۷ در روستای جمال‌آبادِ سراب آذربایجان به دنیا آمد. در تاریخ ۲۷ مرداد ۱۴۰۰ بر اثر ابتلا به کرونا در سن ۶۳ سالگی بر اثر کرونا در یکی از بیمارستان‌های تهران درگذشت.

او شاعر بود، ساعت‌ها در نشست شاعران مشاعره می‌کرد. به تاریخ ادبیات ترکی و فارسی را مسلط بود. با شاعران هم‌عصر خود حشر و نشر داشت و عضو موثر حلقه‌های ادبی صابر، ساهر و... بود و با وبگاه و مجله ایشیق همکاری می‌کرد.

ریاضی مرد دانای آرام نازک‌خیال دوراندیش زمانه پرتلاطم ما بود. حیف و صد حیف که اینگونه غافلگیرانه رفت.

ساهرین حضوری اولان ادبی محفیلده اشتراک اندیر. انقلابدان سونرا نشر اولان «یولداش» درگیسی نین سردبیر یاردیمجیسی اولور. حسن ریاضی بیر چوخ قورولتایلارین او جومله دن صباحی قورولتایی نین دبیری و ساهرین ۱۰۰ ایلیک قورولتایی نین قوروجولاریندان و آپاریجیسی اولموشدور. تانینمیش ادبیاتشوناس، شاعر و تنقیدچی ۱۳۸۲ جی ایلدن «آذری» درگیسی نین باش یازاری، ایلردیر «توت آغاجی» وئبلاگیندا یازیلارینی نشر اندیب؛ هابئله «ایشیق» سایتی نین هئیت تحریریه عضوی اولاراق چالیشمالارینا داوام اتدیریر.»

حسن ریاضی ایله دانیشیق

(بو مصاحبه ایشیق ادبی سایتیندان گوتورولموشدور)

ایشیق

حسن ریاضی «ایلدیریم» لا دانیشیق؛

(بیرینجی بؤلوم)

ایضاح:

سون واختلار «مدرنیزمین چاغداشلیغی» باشلیقی آلتیندا یاییلان کیتاب بیر نچه دانیشیقلار برابر مدرنیزمین مختلف قاتلاری باره ده یازیلان مقاله لری ده اؤزوندە یئرلشدیریر. تبریزین طب علملری دانشگاهی نین نظری آلتیندا یاییلان تورکجه- فارسجا «سارای» درگیسی نین بو اؤزل نشری «افشین شهبازی» نین امه بی سایه سینده ۲۰۲ صحیفه ده ایشیق اوزو گؤرودور. کیتابا داخیل ائدیلمن دانیشیقلار آراسیندا «ادبیات جامعه نین، تنقیدایسه ادبیاتین ایچ آیناسی دیر» عنوانلی دانیشیق ایستر حجم (۵۵ صحیفه)، ایسترسده ده دانیشیقدا ایره لی سورولن فیکیر اعتباریله خصوصی یئر توتور. افشین شهبازی بو دانیشیغی تانینمیش آذربایجان شاعری و «ایشیق» سایتی نین امکداشی حسن ریاضی (ایلدیریم) لا آپاریبدیر. افشین شهبازی دانیشیقدا اؤنجه بئله یازیر:

«حسن ریاضی (ایلدیریم) ۱۳۳۷ جی ایلمن بهمن آییندا آنادان اولموشدور. ۱۵ یاشیندان ادبیات، اؤزلیکله آذربایجان ادبیاتی ایله ماراقلانیب، شعر یازماغا باشلاپیر. سونرالار تهراندا طب اؤیرنجیسی اولاراق عینی زاماندا ادبیاتلا ایلگیلی بیغینجاقلاردا، او جومله دن اوستاد حبیب

«ایشیق» - آذربایجان ادبیات و اینجه صنعت سایتی بو دانیشیغین اورژینال متنینی یئنی دن یایماقلا، آدی چکیلن کیتابا داخیل ائدیلمن مقاله لری و دانیشیقلاری اونلارین مولدیفلری نین اجازه سی شرطیله یئنی دن یایماغا حاضیردیر.

«ایشیق»

ادبیات جامعه نین، تنقیدایسه ادبیاتین ایچ آیناسی دیر (بیرینجی بؤلوم)

س- بئله نظره گلیر کی بیزده شعره اوز گتیرن چوخدور. آنجاق نثر اولدوقجا آز یارانیر. (بئله دئمکده شعری آشاغیلاماق قصدیم یوخدور؛ ساده جه ندن لرینی اؤیرنمک ایستردیم). بئله بیر باخیش دا وار کی نثر گلیشمیش توپلوملاردا یارانیر. شعر ایسه دیکتاتورلوقدان قوپور. سیز بونا نجه باخیر سینیز؟

ج- ایلك اؤنجه بو ده یرلی ایشینیز اوچون سیزه چوخ منتدارام و اوغورلار آرزولاییرام. باجاردیغیم قدره سؤاللارینیزی جوابلاندیرماغا چالیشاجام.

دوغرودور، ایندی شعره اوز گتیرن لرین سایه چوخدور. بو تکجه بیزیم دؤورموزه، بیزیم ادبیاتیمیزا خاص اولان بیر خصوصیت دئییل؛ عمومیتله دونیا ادبیاتیندا دا بئله دیر. یاخشی بیلیر سینیز کی شعر نثر دن چوخ- چوخ قاباق یارانیب دیر. شعرین یاشی، دئمک اولارکی اینسانین یاشی قدر دیر. بونوندا اصیل سببی اودور کی شعرین کؤکو اینسان دویغولاریندان سو ایچیر. اینسان دویغولاری ایسه مختلیف، الوان و چئشیدلی دیر. چونکو طبیعت عالمینده، جامعه ده، فردی و شخصی ایش لرده اوز وئرهن هر بیر حادثه، ایلك اول اینسان دویغولارینی قیدیقلاپیر؛ اونلاری

آییرماق ایسته‌میرم. آنجاق «شعر دیکتاتورلوقدان قوپور» ایفاده‌سی ایله ده راضیلاشا بیلیمیرم. دیکتاتورلوق سیاسی بیرسیستم‌دیر. او سیستم بوتون یارادیجیلیقلار و دوشونجه‌لر و آزادلیقلارلا ضیددیر. صنعت ایسه آزاد بیر شرایطده گول آچار، استثنالاری نظره آلماساق. منیم سؤزوم بورادا تام جامعهدن گئدیر. دیکتاتورلوق جامعهلرده ده ادبیات یارانیر؛ یارادیجیلیق قاداغا گؤتورمز. یئر آلتی سولار کیمی دیر نثر، شعر، قاپالی جامعهلرده ده اونلار یارانیب، یاییلیب اؤز یوللارینی تاپارلار. آنجاق شعرین اؤزلیکلرینه گؤره او نثرده داها تئز یاییلیب و اوخوجولارلا چاتیر و...

س- یارادیجیلیغین اساسلارینی نده گؤرورسونوز؟ منه ائله گلیر کی بو گون بیزده یارادیجیلیق چوخ آزدیر. آن آزیندان شعرده سونرا باشقا ژانرلاردا بئله گؤرونور. ائله‌دیرمی؟

ج- هر بیر یارادیجیلیغین اساسی استعداددیر؛ استعدادی بئجه‌رن زحمت. یارادیجیلیق، او جومله‌دن ادبی- بدیعی یارادیجیلیق، استعداد و زحمت طلب ائدر و ال وئریشلی ادبی محیطده چیچکلر.

بیرده کی بوگون بشریتین قازاندیغی اوغورلار صنعتکارا داها آرتیق لازیمدیر. قاباقجیل فیکرلر، اونون یوللارینا بیر گونش کیمی ایشیق سآچمالی‌دیر. او گونشه کؤنول وئرمه‌لی، اونون عشقی ایله همیشه حادیه‌لرین اؤنوندن گئتمه‌لیدیر. ایده‌آلی صنعتکار همیشه حادیه‌لرین بطنینه واریر، اؤز اؤن گؤروملری، اوزاق گورنلییی، نیک‌بین‌لییی ایله انسانلیق یولوندا ایشق ساچیر، گله‌جک یوللاری ایشیقلااندیریر.

یارادیجیلیق مسئولیت‌لی بیر ایشدیر. یارادیجی زامان، خالق، وطن و انسانلیق قارشیسیندا جوابده‌دیر؛ اونون جوابده‌لیگی یارادیجیلیق استعدادیندان، صنعتیندن و حیات آمالیندان آسیلی‌دیر. آمال‌سیز صنعتکار حیات یوللاریندا هر آددیمدا بودره‌یر؛ یوللار آیریچیندا مات قالیب، آزار؛ دائما ال-آماندا اولار؛ سئلده بوغولانلار کیمی اللرینی چؤر- چوبه آتار؛ حیاتیندا یانامیشدان صنعت چیراغی سؤنر. او تکجه اؤزگه‌لرینی تکرار ائتمکله و ساختا فیکرلری قوندارما طرزده ایره‌لی سورمکله و سؤز اویونو ایله اؤز دایزلیغینی دولدورماق و اؤز یارامازلیغینی و عیب‌لرینی اؤرت- باسدیر ائتمه‌یه چالیشارکی بئش -

اویادیر؛ عاطفی بویالارلا بویاییب؛ اینسانی رفته گتیریر و سونرا سؤز صنعتینه، داها دوغروسو شعره چئوریلیر. بئله‌لیکله ده شعر یارانیر. منجه، شعرین ابتدایی و ایلکین نوعلری بئله یارانیدیر. بیر ده کی شعر موسیقیسی و بدیعی تصویرلرینین ییغجاملیغی ایله اینسان ذهنینده راحتجا یئر سالیب، قالا بیلیر. بو سببدن هر بیر جامعده ادبیاتا قدم قویانلارین چوخو شعرله ماراقلانیر و اوره‌ک سؤزلرینی بو فورمادا داها راحت ایفاده ائده بیلیر و خالق ایسه اونلارلا راحت اونسیت تاپا بیلیر. آنجاق بو وضعیت شعر و ادبیات و جامعهنین ایسته‌تیک ذوقونون اینکیشافی اوچون کافی دئییل و بورادا بیر سانتیمالیسم، بیر دایزلیق وار. بوگون بیز بئله دایز، جانسیز و آشاغی سویه‌لی اوزدن ایراق شعرله مجازی فضالاردا تئز- تئز راست گلیریک. آنجاق زامان-زامان شاعیرلرین حیات تجربه‌سی، بدیعی باجاریغی آرتدیقجا شعرلری ده درینلشیر؛ مودروکلشیر و دوغو ایله دوشونجه‌نین وحدتیندن چوخ یؤنلو شعرلر یارانیر. دوشونجه گوجو شعرده اوستونلوک قازانیرسا شعر درینلشیر. اوخوجو و شاعیر داها دریندن دوشونمه‌یه احتیاج دویور.

نثره گلدیکده، اونون ساحه‌لری ده چوخدور و فورمالاری و ژانرلاری دا مختلف‌دیر. بدیعی نثرین ده کؤکو قدیمدیر. اونون شیفاهی فورماسی‌نین یاشی چوخدور. ناغیل‌لارا، افسانه‌لره، داستان‌لارا و اوسطورهلره و داها چوخ اوزاق زامانلارا گئدیپ چاتیر. بیزیم شیفاهی - ادبی ایرتیمیزین باش اثری «آنا کیتابیمیز» دده قورقود، عالیملرین فیکرینجه ۱۳۰۰ ایل بوندان اول یازی یا کؤچورولموش. اوندان بو یانا چوخلو اثرلر یارانیدیر؛ اما یئنی فورمالی بدیعی نثر اثرینه گلدیکده، اونون تاریخی دئمک اولارکی ۱۹ینجی عصرین ایکینجی یاریسیندان میرزه فتحعلی آخوندزاده‌نین «آلدانمیش کواکبلر» حئکایه‌سی ایله باشلایب، گونوموزه قدهر چوخ ده‌یرلی و قالارغی حئکایه‌لر، رومانلار یارانیدیر.

دوزدور، شعر و نثر همیشه قاپالی جامعهلرده یاخشی اینکیشاف تاپا بیلمه‌یب. نثر اینکیشافی داها آرتیق مدنی اینکیشافلا باغلی‌دیر. بو یئنی صنعت نوعلری، یعنی حئکایه و رومان مطلق مدنیشمیش و مودرنلشمیش جامعهلرین محصولودور. رومان و حئکایه بئله جامعهلرده یاخشی اینکیشاف ائدیبدیر. من شعری ده بو شرایطدن

چئوريليرلر و صنعت اثرلرلى كىمى يارانيلار. يارادىچى تخبولو، حىسلىرى، فيكىرلىرى، آرزى و ايدىلارلى اؤزونه مخصوص بىر گۆزلە گۆزللىك و ايسىتە تىك سۆزگە جىندىن سوزوب، اولارلى بدىعى تظاهور فورماسى اولان تصويرلر، مثلودىلر، ... جىزگىلر... صورتىندە، صنعت اثرلرىنە چئويرىر. بو اثرلر يارادىچى اورەبىندىن يول آلىب و صنعت سئورلرىن اورەبىنە سارى آخىر.

بدىعى اثرلرىن مضمون و محتواسى و اولاردا عكس اولونان حىيات حقيقتلرلى نە قەدر عمومىلشمىش حىسلىردىن و دويغو و دوشونجەلردىن تۆرەنيرسە و بدىعى پارلاقلىغى و آيدىنلىغى نە قەدر گوجلو اولورسا، اولارلىن تاثير دايرەسى دە گئنىشلىرى و باشقالارلىن اورەبىندە يول تاپماسى آسانلاشىر.

بدىعى اثرلىن اوزون عؤمورلويو، انسانلارلىن معنوى عالمىنە يول تاپماسى ايله علاقه داردىر. خالقلىن مالينا چئوريلن اثر، نسيلىدن- نسيلىه معنوى آمانات كىمى تاپشويريلير و ياشاديلير.

س-دونيآ اثرلرى نىن اؤز توركجەمىزە چئوريلمەسى، ادبىياتىمىزلىن گلىشمەسىندە نئجە رول اوينايا بيلر؟ بو گون دونيآ ادبىياتى نىن اؤز دىللمىزە چئوريلمەسىنى نئجە گؤرورسونوز؟ بو چئويرمەلر سىزى قانع ائدىرمى؟ ياخشى اثرلرلىمىزى دونيآيا چاتدىرماق اوچون ترجمە ائتمەيمىز گركىر. هر ايكى آذربايجاندا آن آزىندان اؤز آنا دىللىرىندىن باشقا بىر دىلى يعنى روس و فارس دىللىرىنى دە بىلن چوخدور. آنجاق بىزدە، بلكە بونا آشاغى سويەلى بىر ايش كىمى باخيلير. ندىن بىزدە بئله-بئله ايشلر چوخ آز گؤرونور؟

ج- ترجمە مدنيتلر آراسىندا باش وئرهن ان مەهم حادىثەلردىن بىرىدىر؛ مدنيتلر دائىما اينكىشاف ائتمەكدەدىر. ترجمە مدنيتلر اراسى آلىش - وئرىشدىر. مدنيتلرلى بو آلىش وئرىشسىز تصور ائتمەك مومكون دئىيل. خصوصى ايله ادبى ترجمەلر. ادبى ترجمە دىلى زنگىنلىشىدىرىر؛ اونا يئنى - يئنى ايفادە فورماسى، سۆز بىرلشمەلرلى، كلمەلر آرتيرير. ترجمە، يئنى بىر نفس كىمى ادبىياتى طراوتلندىرىر. بو باخىمدان، ترجمە ايله مشغول اولان ادبىياتچىلارلىن ايشلرلى عوض سىزدىر؛ دىل و ادبىياتا اولان خىدمتلىرى تقدىرە لايىقلىقدىر. دونيانىن بىر

آلتى گون شاعىر/يازىچى آدىنى داشىيا بىلسىن. بو اوزدىن ايراق شاعىر/يازىچىلار اثرلرلى دوغولمامىش اؤلمەلدىرلر. آمال، آنا سودو كىمىدىر. آمال بىر صنعتكارا هاوا كىمى، سو كىمى واجىبدىر. آمال دئدىكدە من هانسى سا بىر سىياسى فيكرى، سىياسى مكتىبى نظردە توتمورام. آمال يعنى وارلىغىن معناسى، حىياتىن جوهرى. يئر اوزوندە بشر سايبان بىر وارلىغىن دونيادا قازاندىغى معنا، تاپدىغى ايشىق، يولونون مشعللى، عؤمرونون هەدى، اينسان گۆزەللىبى نىن ذىروسى...

منجە هر بىر يارادىچى، دويغو و دوشونجەلرىنى، ايدىلارلىنى، دونيآ گؤروشونو بىر سۆزلە اؤز منلىبىنى، ياراتدىغى اثرلرىندە عكس ائتىدىرەك، اؤز صنعتىندە فردى اوسلوبونو يارادا بىلير. آنجاق، صنعت اثرلى تىكجە يارادىچىسىنىن شىخسى حىسلرلى چرچىوہسىندە قورونوب قالسا، زامان سوزگىجىندىن كئچىب، گلەجك نسيلىلرە چاتا بىلمز. صنعتكار اينسانلارلىن اورەكلرىندەكى گىزلى حىس و هيجانلارلى اوپاداراق، اولارلى ايسىتە تىك دويوملار آشىلايب و دوشونجەلرىنى اوخشامالىدىر. بو سعادتە، حىياتى درىندىن قورايدان، اينسانلارلىن حىيات تجروہلرىندىن اؤيرەنن، اولارلى منىمسەين، هامىنىن گؤردوكلرىنى باشقا يۇندىن گؤروب و گؤستره بىلن شاعىرلر نائىل اولان بىليرلر. آنا دىللمىزلىن گۆزلە مثلودىياسى، آخارلى دئىبم طرزى، چوخ معنا چالارلى سۆزلرلى نىن دوزومو، توخونوشو ايله، صىمى، جاناسىنر بىر طرزەدە، حىس و هيجانلارلىنى مىصراعلارلا چئويرىب باشقا اورەكلرە آخاراق، كؤنوللرلى اوخشايب و اوخوجونون، دىنلەبىجىنىن معنوى وارلىغىنا هوپا بىليرلر.

هر بىر اصىل صنعتكارلىن، اؤزونه مخصوص صنعت دونياسى وار. بو بدىعى دونيآ، او صنعتكارلىن «من» نىن، آرزو و امىدلرىندىن توخونموش، دويغو و دوشونجەلرىندىن هؤرولموش، حىياتدان، طبعىتدن آلدىغى تاأترادان يوغرولموش بىر عالمدىر. او عالمىن گئنىشلىبى، اسرارانگىزلىبى، يارادىچى تخبولونون گوجوندىن، شعورونون زنگىنلىبى، اورەبى نىن گئنىشلىبى، حساسلىغى، باخىشلارلى نىن اوزاق گؤرنلىبىندىن؛ بىر سۆزلە يارادىچى شىخسىتى نىن اؤزونه مخصوص لوغوندىن آسىلىدىر. بدىعى تاپىنتىلار، بدىعى دوشونجە و دويغولار، بدىعى بوپالارلا دولغون بىر عالمدە؛ عمومىلشيرلر، بدىعى حقيقتە

بۇيوك اقتصادى قوروملار، اجتماعى اوجاقلار، سياسى جريانلار داينير. تاسفله بيز بونلار يىن هاميسيندان محروم قالميشيق. بيز يىم آر خاميز، داياغيميز يالنيز و يالنيز خالقيميز، ديليميزه، ادبياتيميز، وطنيميزه و اينسانيليجا اولان سئوگيميزدير. سئوگى بۇيوك وار- دؤولتدير. بوتون گوجلر، قدرتلر سئوگى قارشيسيندا باش اگميشلر. بيز اؤزوموز ياخشى اثرلريميزى دونيا ديللرينه چئويمهلى، اونلار يايماي ييق. اؤزوموز اؤزوموز ترجمه ائتمه ليبيك. بيرده كى هله ليك اؤز يازيچيميز، شاعيريميز، ترجمه چيميز اولماي ييق. قوى هله ليك خالقيميز بيزى آنسين و آنلاسين؛ بيرگون اولار دونيا دا بيزى آنار. «دونيا شاعيري!!» اولماغي مارقلى لارينا بوراخين، قالسين!

س- دئمك اولار كى سون ۴-۳ يوز ايلده بيزده فضولى، نسيما يارانمادى. ملا پناه واقف، حكيم هيدجى و باشقالارى وار بو مدتده؛ آنجاق هئش زامان فضولى كيمي بير شاعير داها گلمه دى. بو فارسلاردا دا بئله اولدو. حافىظدن سونرا بو سويهده شاعير گؤرونمور. بير بۇيوك بوشلوق ياراندى. بو شعرين اولومو دئمك ايدى، بوخسا باشقا ندنلرى وار؟

ج- بعلى، بئله دير. آدلار ينى سايدغيغينيز بو داهى لر آز- آز دوغولورلار. داهى لرى زامان يئتيرير؛ زامانلا آياقلاشان خالقلارين ايچيندن باش قالديرلار اونلار. مدنيتلرين اؤزولو، مياسى، ادبى- بديعى فورماسى يئنيلىشديكجه اينسانلارين بديعى ايسته تيك دوشونجه لر يندهده ده ييشيك ليكلر اوز وئرير، اونلارين وارليقلاريندا دا يئنيلىكلر عمله گلير و بو يئنيلىكلرى كيمسه تام معنادا تمثيل ائديرسه، اونلار ياشامالى، قالمالى و دوها ايشيقلار ينى صنعت يولچولارينا سآچمالي اولورلار. جامعهلر، اينسانلار، مدنيتلر و ادبياتلار دائما اينكيشاف و گليشمه ده ديرلر. يئنى بير فيكير، دوشونجه طرزى يارانديقدا، اونون ادبياتى دا يارانير و بو يئنى ادبياتى تمثيل ائندن شاعير و يازيچى لار اؤز دؤورلرى نين مدنيتى نين ذيره سينده دا ياناركن، اوجا گؤرونورلر. اونلارين شؤهرتى، سسى چوخ - چوخ اوزاقلاردا سسلنير و اوزون زامان او مدنيت داخيلينده ياشايير؛ اونو تمثيل ائدير؛ اونا گوج وئرير. مثال اوچون: بيزيم، غزلده «صابر»ه جن «فضولى» كؤلگه سى شعرميزدن اسكيك اولماميشدير. فضولى بۇيوك بير دؤورون ميثيلسيز شاعيري دير. داها دوغروسو عرفانى

چوخ اينكيشاف ائتميش ديللرى ترجمه واسيطه سى ايله بوگونكو وضعيته چاتا بيليبلر. بير نئچه ديل، ديللر آراسيندا كؤرپو كاراكترينى داشيير. مثلا انگليس ديلي بيرينجى نوبه ده، روس، آلمان، فرانسه و عرب ديللرى ايسه ايكنينجى سيرادا. بو ديللر بير چوخ ميللتلرين ادبى - مدنى موباديله سينده مهم رول اويناير. بيز انگليس ديلي واسيطه سى ايله دونيانين بوتون علمى- مدنى ساحه لرى ايله باغلانيريق. فارس ديلي واسيطه سى ايله دونيا ادبياتى و باشقا اينسانى علملرى ايله تانيش اولوروق. ترجمه ادبياتلار آراسيندا هميشه اولوب و اولاجاق. ادبياتلار ترجمه سيز اينكيشاف ائده بيلمز. سيز فارس ادبياتينا باخين؛ بو يوز ايلين ايچينده ترجمه فارس ادبياتى نين فورمالاشماسيندا عوضسيز رول اويناير. فارس ادبياتى نين ترجمه سيز تصور ائتمك مومكون دئييل. ترجمه اولمالي دير؛ اورژينال ديلدن اولسا چوخ ياخشى دير؛ ادبى - بديعى ديليميز اينكيشاف و فورمالاشماسى اوچون ديليميزه چوخ واجيبدير: سو كيمي هاوا كيمي. ترجمه سيز ادبيات، سويو كسيلميس باغلار كيمي سارالار، سولار.

ترجمه چىلرين بۇيوك وظيفه لرى و اولدوقجا بۇيوك مسؤوليتلرى واردير. مبدأ ديل ايله مقصد ديللرينى ياخشى و ياردايچى صورتده بيلمه لي ديرلر. اونلار ترجمه ائنديكلرى ساحه يه دريندن بلد اولمالي ديرلار. ترجمه چىلرين يوكسك سويهده بيليكلىرى اولمالي دير. عموم خالق ديليني ادبى - بديعى ديلي اولدوقجا مكممل بيلمه لي ديرلر. اونلارين ياردايچيلىق قابليتلىرى اولمالي دير.

بوزه، فارس، روس، كورد، تورك و هر هانسى بير ديلدن ترجمه واجيبدير. بونلار خور باخانلار ترجمه نين نه اولدوغونو باشا دوشمورلر. البته بوردا يوكسك سويه لي ترجمه نظرده توتولور.

بير ده كى دونيادا باشقا ديلده يازيلان و يارانان اثرلرين هاميسى دونيا ديللرينه ترجمه اولونمور. اولونورسادا ياخشى قارشيلانمير. ترجمه اولان اثرلرده يوكسك و درين معنا، دولغون مضمون، بديعى جهتدن يئنى- يئتكين اولمالي دير.

بيرده كى دونيادا تبليغ اولونان اثرلرين آرخاسيندا دؤولتلر،

منجه بونو ادبیات آراشدیریجیلاریمیز داها دریندن آراییب – آراشدیرمالی دیرلار. «تسمی»، «قاضی برهان الدین» دؤورلرینده دیلیمیز داها اؤز ادبی فورماسینی تاپمیش، معنجا چوخ زنگین و دولغون و زمانه نین فلسفی- عرفانی فیکیرلری ایله زنگینلشمیش بیر ادبیات دیر. بو ادبیاتین ذیره سی ایسه «فضولی» دیر؛ ایشیغی قرنلر بویو آذربایجان شعرینی گونشی اولموش، اونو نورلاندیرمیشدیر. شیفاهی ادبیاتین یازیلی ادبیات ایله یاخین تماسی و قوووشماسیندان واقف شعر اورتایا چیخیر و یئنی مرحله آچیلیر شعریمیزده. آنجاق ۱۹ینجی عصرین ایکینجی یاریسیندان باشلایاراق بؤیوک میرزه فتحلی دوها سی نین ایشیغی ایران و آذربایجان ادبیاتینا ساچیلیر و اونونلا یئنی بیر دوران آچیلیر. بو دؤوران دئمک اولار کی ۲۰۰-۵ یاخین ایل دیر. بو یکی قرن آذربایجان ادبیاتی نین بارلی بهرلی ایل لری دیر. بو ایل لرده دیلیمیزده حنکایه، پوئمالار، رومانلار، درام، ادبی تنقید، فلسفی اثرلر، ژورنالیسم ایرثی و چوخ سایدا بو کیمی اثرلر یارانیدیر. دنیا ادبیاتی نین بوتون باش اثرلری هومئردن توتموش بوگونکو دنیا ادبیاتی نین نهنک سیمالاری نین اثرلری آنا دیلیمیزه ترجومه اولونوب و اولونور. یئنی- یئنی اوسلوبلار ادبیاتیمیزلا یاناشی اینکیشاف ائدیر. دیلیمیزده یازیلان لوغتلر، ترمینولوژی سؤزلوکلری، ائنسیکلوپدی لر حیرت دوغور وجودور. بو دؤور آذربایجان ادبیاتی نین ان موکمل، ان اینکیشاف ائتمیش دؤورودور.

دوزدور بونلارین چوخو او تایدا یارانیب؛ آنجاق، او تای بیزدن سیاسی- اقتصادی جهتدن آیری اولماغینا رغمن، دیلیمیز عینی دیر؛ بیر دیل دیر. دیل ساحه سینده کی قازانجلارین بؤیوک بیر حصه سی، بیزیمکی لرین- ایران آذربایجانلی لارین- زحمتی سایه سینده الده ائدیلبیدیر. چونکی بو ادبیاتی یارادانلارین، قورانلارین، اینکیشاف ائندیرن لرین چوخو ایران آذربایجانلی مهاجیرلری اولوبدولار. میرزه فتحلی، میرزه جلیل، صابر، میرزه ابراهیم، میرجلال، بالاش آذر اوغلو، پناهی ماکوئی و اونلار جا بونلارین تایی بو تایدان گئتمه دیرلر؛ ایران آذربایجانلی لاری دیر اونلار. نئجه کی صادق هدایت، جمال زاده، بزرگ علوی و یاخود هر فارس دیلینده یازان یازیچیلارین اثرلری، فارس ادبیاتی نین فاکتورلاریدیرلار. بیز ایرانلی و آذربایجانلی لار اونلارلا دا اؤیونوروک....

شعرین ذیره لری نین بیری دیر. «واقف» زامانی ائله بیر شرایط یارانیرکی اولکده خالقین اؤزونو تاپماسی باشلانیر. واقف دن قابق خالق ادبیاتی سارایلار یول تاپسدا، آنجاق اوزون سورمه میشدیر. واقف شعر، دئمک اولارکی کلاسیک شعر ایله عاشیق شعرینی قوووشاغیندان عمله گلیمیش بیر شعر نوعودور. گونوموز قدهر اونون ایزینی ایزله مک اولار. بؤیوک صابر دئموکراتیک فیکیرلرین، دوشونجه لرین، آیدینلانمین، شرقین جهالت یوخوسوندان اویانماسی نین شاعیری دیر. او «میرزه فتحلی»، «میرزه جلیل»، «اوزئیر حاجی بئیلی» لر، آذربایجانین یئنی مدنیتی نین تمل داشلارینی قویان و بو مدنیتی یوکسک سویه ه قالدیران بؤیوک دوها لار اولموشلار. بونلاردا اؤز دؤورانلاری نین ائولادلاری دیرلار. بوگونکو مدنیتیمیز اونلارین قوردوغو تمل اوزه رینده اینکیشافینا دوام ائتدیریر. اونلارین آردینجا، اونلار جا بؤیوک شاعیر، حنکایه چی، رومانچی، ادبیاتشوناس و مطبوعاتچی آذربایجان ادبیاتیندا عرصه یه گلیبلر. بونلارین آرسیندا دونیادا تانینانلاری دا آز دئیل.

س- نیظامی دن توتموش فضولی، م. ف. آخوندزاده، ج. م. قلیزاده قدهر دنیا ادبیاتینا وئردییمیز پایلاردیر. آنجاق بیزده مسأله بیراز گنجیکه رک بهره وئریر؛ یعنی دئمک اولار کی بیز بو اثرلری بیراز گنج دونیا یا چاتدیرا بیلیریک. بونون ندن لری ندریر؟ آذربایجان ادبیاتیندا دونیا یا وئره بیله جک اثرلر یارانیب می؟ یارادیجیلیق باخیمیندان آذربایجان ادبیاتی نین آن زنگین دؤورو هانسی زامانلار اولوب؟

ج- ادبیاتیمیزین مین ایل لیک تاریخینده زنگین دؤورلری اولوب، بیرینجی دؤورو دئمک اولار کی دهه قورقود بویلا رینین یازی یا کؤچورولوب، ادبی دیل فاکتی کیمی ادبیات تاریخیمیزه باشقا یؤن وئرمه سی دیر. سونراکی دؤورلر هله تاریخده لازیمی قدهر آرانیب، اؤیره نیلمه ییبیدیر. «حسن اوغلو» نون غزل لری گؤستریر کی او دؤوره قدهر دیل و ادبیات قاورامی اینکیشاف ائتمیش بیر مرحله ده دیر. یعنی حسن اوغلو ایله ادبیات تاریخیمیز باشلانمیر. حسن اوغلودان الیمیزه چاتان بیر نئچه اثر گؤستریر کی دیل یئتگین، ایفاده لر دولغون، سؤزلرین معناسی آیدین و غزل بیجیمی ده اولدوقجا اینکیشاف ائتمیش فورمادادیر؛ وزن ده آخجی و اوره یه یاتیملی دیر.

اساسیندا ادبیات یارادان، ادبیاتی اۆلچن و میلی ادبیاتا خور باخانلار بو گون ادبیاتیمیزین یارالی یئری دیر. بیز دونیانی اۆیرنمەلی بیک؛ چوخدا یاخشی اۆیرنمەلی بیک؛ اونلارین معاصر و کلاسیکلرینی دریندن بیلمەلی بیک؛ آما اۆز کلاسیکلریمیز، معاصرلریمیز اۆندە اولماق شرطی ایله.

بیلیرسیز کی دونیانین بوتون کلاسیکلرینی، ایستر شرق، ایسترسه غرب، یعنی هومئر، دانته، شکسپیر، قوته، والت ویتمن له یاناشی، تاقور، سعدی، فردوسی، نیظامی، حافیظ، خیام، هدایت له برابر الیوت، مارکز، بورخس، کافکا و اونلار جا بۆیوک و نهنگ یازیچی و شاعرلری اوخویا بیلیریک؛ یعنی بونلار بیزیم دیلده چاپ اولونوب؛ بونلاری اوخومویانلار، بلکه ده گۆرمه ینلر باشقا تورک دیل لرینه اوز چئویریر و اونلارین سۆزلرینی، ایفاده طرز لرینی، دئییم لرینی دیلیمیزده یایماغا چعلیشیرلار. بو سۆز - ایفاده لرین بیز چوخو او قدهر بایاغی و دایازدیر کی تورک سریال لاری نین و یونگول تورکولرینی نین سورتوک ایفاده لرینی خاطرلادیر. بونلار ادبیاتیمیزین یارالی یئری دیر. بوندان جان قورتارمالیییق. بونلار علاوه ائدین فارسجا دوشونوب، آذربایجان تورکجه سیله یازانلار داها گولونج اولورلار. بو گونکو فارس ادبیاتیندا هله اۆز وارلیغینی و اعتبارینی فارس ادبیاتیندا سیناقدان کئچیره بیلیمهین آرتیق دبدە اولان ادبی نظریه لره سۆیکه نیب یاریمچیلیق بیلک لری ایله ادبیاتیمیزی اۆلچنلر، اونلارین اۆلچوسویله تنقید یازانلار، ادبیاتی اویونچاق سانان لاردیر. بونلار بلکه ده بیلیم لر کی، ادبیاتین دونی، بوگونو و صاباحی وار. نه یازیق کی بونلار غافلیدیرلر کی آرخادان گلن لرین ال لرینده غریبل وار. اۆزوده دار گۆزلو غریبل.

س- سیز کلاسیک ادبیاتیمیزا نجه باخیرسینیز؟
ج- ایستر ایستهمز بیز دونه نه بوگونون گۆزو ایله باخیریق. بودا طبیعی بیز حال دیر. بیز بوگونون آدامییق، دونه نین کی یوخ؛ آما بوردا بۆیوک بیز حقیقتی اونوتما مالی ییق. بیز کی کول دیبیندن قالخامیشیق؛ آناسیز- آتاسیزدا کی دئییلیک. بیزیمده دونه نیمیز وار، بوگونوموز وار. کلاسیک ادبیات، فولکلور، ادبیاتیمیزین تمل لر دیرلر. تملسیز، بینۆوره سیز بینا اوجالا بیلمز. بیز کلاسیکلریمیزی، فولکلوروموزو دریندن اۆیرنمەلی بیک. اونلارین بو گونوموزه لازیم اولان عوضولرینی،

حسن ریاضی «ایلدیریم» لا دانیشیق؛

(ایکینجی بۆلوم)

س- بعضی لری غربه و اونون یارادیجیلیغینا منفی گۆزله باخیرلار. سیز نجه باخیرسینیز؟ غرب و اونون یارادیجیلیقلاریندان بو گون نجه یارارلانمالی ییق؟
ج- بو دانیلماز بیز حقیقتدیر کی غرب اۆلکه لری آیدینلانما دؤوروندن بو یانا فیکیر، تکنیک، سیاست، فلسفه و نیظامی قوهه باخیمیندان دونیایا حؤکمرانلیق ائدیرلر. بو، گون کیمی آیدین و دانیلماز دیر. غربین شرق عالمینه بۆیوک تاثیر اولموشدور و بو تاثیر، چوخ ساحه لره مثبت تاثیر اولموشدور. شرق عالمی بیز نجه عصر دیر کی غربین تاثیر ائتیندا قالمیش و غربین گئتدی یی مدنیّت یولویلا آدیلاماغا جهد گۆسترمیشدیر؛ آنجاق بو تاثیرین مثبت و منفی یۆنلری واردیر. مثبت تاثیر یولورالیسم دوشونجه لری، مودرنلشمه و اینسان حقوقلاری و... بو کیمی ساحه لر، منفی تاثیر ایسه یئرلی لر یا خود آسیلی حاکمیت لرین جامع لری مودرنلشدیرمک عوضینه بیز باشا غربلشدیرمه یه ساری یۆنلتمه سی؛ نیظامیچیلیک؛ میلی وارلیقلارین دانیلما سی، یئرلی ده یئرلین خصوصیه مدنی و اجتماعی ده یئرلین قصدا پوزولما سی و بو کیمی منفی تاثیرلر اولموشدور؛

آما سیزین سووالینیز داها آرتیق ادبی، مدنی، بدیعی صنعت لر حاقیندادیر. بو ساحه لره اونلارین بیزه چوخ مثبت تاثیر اولوب. شرقین یئنی، مودرن اینجه صنعت و ادبیاتی غربین تاثیر نتیجه سینده یارانیدیر. بیزیمده اۆلکه میز بو تاثیردن قیراقتا قالمامیش؛ بیزده، یئنی ادبیات، رومان، حئکایه، نوماییش، سینما، رساملیق... و بیز چوخ ساحه لر غرب مدنیّت نین مثبت تاثیر نین ائتیندا یارانمیشدیر. اونا گۆره ده، بونا پیس گۆزله باخماق اولماز. پیس یۆنو غرب اۆلکه لری نین صنعت یۆنلرینی اولدوغو کیمی تقلید ائتمک دیر. بیز اونلارین یازی اولوبونو، یارادیجیلیق باجاریقلارینی اۆیرنمەلی بیک، آنجاق اۆز ادبیاتیمیزی یاراتمالی ییق. تقلید، اینجه صنعتین و ادبیاتین قاتیلی دیر. تاسفلر اولسون کی، ادبیاتیمیزین مثبت یۆنلریله برابر و دونیا ادبیاتی ایله سسلشمه یه چالیشماسی و ده یئرلی اثرلر یاراتماسی ایله یاناشی، غربدن گلیمیش اۆیره نیلمه میش، منیمسنمه میش نظریه لر

ناظیم حیکمت ده یئنه بو موضوعیا مراجعت ائتدیلر. صمد وورغون شیرین فرهاد و ناظیم حیکمت ایسه فرهاد شیرین و مهمنه بانو... اثرینی یازدی. بونلارین ایکسی ده پیئس دیر. زامان گلدی ۱۹۶۰ینجی ایلده عارف ملک اوو ناظیمین اثری اوزه رینده بیر بالنت یازدی آدی «محبت افسانه سی». بو محبت ناغیلی ایندیهدک صحنه ده دیر. دونیانین بیر چوخ اؤلکه لرینده مختلف صنعتکارلارین بدیعی قورولوشو ایله صحنه یه قویلوبدور و قویولاجاق؛ ابدی بیر اثر اولوب بو اثر.

بو سؤزلری دئمکدن مقصدیم بو ایدی کی، کلاسیک ادبیاتیمیزا یارادیجی موناسیبتی ایله یاناشمالی ییق. بو توکنمز سؤز چئشمه سیندن اؤز پاییمیزی گؤتورمه لی ییک. بو دونیادا بئله دیر. قوته نین، شکسپیرین، یاشار کمالین، ناظیم حیکمتین، شاملونون، هدایتین، دولت آبادین و بیر چوخلارین دا کلاسیک ایرته موناسیبتی بئله اولوبدور...

س. یازیچینی آن بؤیوک قورخوسونو، باشقاسی نین تأثیرینده قالماق گؤرمک اولارمی؟ بونون یارادیجیلیقدا تأثیری نجه اولاییلر؟ باشقاسی نین تأثیری آلتیندان نجه چیخماق اولار؟

ج. هر بیر اینسان اؤز دؤوروندن، موحیطیندن و اونو احاطه ائدن وارلیقلاردان تأثیرلنیر. بو تأثیر نتیجه سینده اونون استعدادی، باجاریغی دا چیچکلنیر؛ گوجلنیر و یارادیجیلیق قابیلیتی گئنیشلنیر؛ درینلشیر. دنیا اینجه صنعتینی، ادبیاتینی، تاریخینی و خالقارین باشقا - باشقا بیچیمی مدنیت لرینی اؤیرنمه یین صنعتکار، اؤز یئرینده قالا؛ دونیایا، اینسانلارا دئمه یه سؤزو اولماز. صنعتکار اؤیرنمه لیدیر. اؤیره نه - اؤیره نه دیرچلمه لی و بوی آتمالیدیر. بو یول ایله اؤز یارادیجیلیق اوسلوبونو تاپمالی دیر. دونیایا نجه باخماغی، اونو نجه قاواماغی و قاوارا ییشلارینی نه بیچیمده، هانسی نوعدا یارادیجیلیغا چئویرمه نی باجرامالی دیر. البته کی بورادا تأثیرین موثبت و یارادیجی یونوندن صؤحبت گئدیر؛ تقلیددن، کیمسه نی یامسیلاماقدان سؤز گئتمیر. تقلید یارادیجیلیغین قاتیلی دیر. او صنعتکاردا اولان یارادیجیلیق گوجونو اؤلدورر؛ اونو اؤز ایچیندن بوشالدار؛ کیمسه نین کؤلگه سیننه چئویرر. تقلیدچی لر صنعت ده ایز بوراخمازلار. اونلار یالنیز

اینجه لهمه لی، اینجی لشدیرمه لی و اوزه چیخارمالی ییق. اونلاری بوگونه او یغون، زمانه میزله سسله شن فورمادا ایشله ملی ییک. غربین باش اثرلری نین چوخونون کؤکو اونلارین کلاسیک اثرلریندن سو ایچیر. اونلارین بؤیوک یازیچی و شاعیرلری نین اثرلری خالق اوسطوره لری، فولکلور قایناقلاری و خالق روایتلری اوزه رینده قورولوب. هومترین ایلیاد و اودیسسه سی یونان اوسطوره لری اساسیندا یارانیدیر؛ فردوسی نین شاهنامه سی کیمی. شکسپیر، اثرلری نین چوخونون مایاسینی خالق آراسیندا یاقین اولان روایتلردن گؤتوروب. قوته نین فاوستی، دانته نین ایلاهی کومندیا سی دا بو یول لا یارانیدیر. بوگونه ده غرب شعرینه بؤیوک تأثیر باغیشلامیش ت. اس. الیوتون «ویران یورد»، The waste land اثرینی غرب اوسطوره لرینی بیلمه دن باشا دوشمک مومکون دئییل. یاخود فاکتور، جئیمز جویس، و... بوللو - بوللو اوسطوره لرین قیدالانیلار.

بوردا سیزه بیر خاطیره و بیر فاکتدان صؤحبت آچماق ایسته ییرم: اوستاد رضا سیدحسینی تانینمیش عالییم و ادبیاتشوناسلا چوخ دانیشیقلا ریمیز اولاردی. او، تزه فرانسه دن قایتمیشدی. منی قوناق چاغیردی. او چوخ بیر سئوینجیله دئدی کی من بو دفعه فرانسه ده تزه بیر شئییه راست گلیمیشم؛ اودا بودور کی اونلار مدرسه لرینده کلاسیک ادبیاتلارینی اؤیرنمه یه چوخ اهمیت وئریرلر. بو باره ده درس کیتابلاری دا ترتیب ائدیبلر. بو بیزه چوخ لازیمدیر. بئله بیر مضموندا سؤز دانیشدی. سونرا دئدی: حسن بونا نجه باخیرسان؟ دئدیم اوستاد من ایکی بؤیوک شاعیره تئز - تئز مراجعت ائدیرم؛ اثرلرینی دؤنه - دؤنه اوخویورام. بو منده وردیشه چئوریلیدیر ایندی. سوروشدو کیملر دیر اونلار؟ دئدیم: بیر فاضول دیر؛ بیر ایسه حافظ. گولدو.

سیزه دئمک ایسته دییم فاکت: نیظامی نین خسرو و شیرین اثری دونیاجا مشهور بیر اثر دیر. بو احوالاتلار دا نیظامی دن قاباق خالق ایچینده واریدی. نیظامی اونلاری بؤیوک بیر منظومه کیمی دونیایا چاتدیردی. نیظامی دن سونرا اونلار جا شاعیر شیرین و خسرو، شیرین و فرهاد آدلی منظومه لر یازدیلار؛ هره سی اؤز یئرینده ده یرلی دیر. دئمک اولار کی شرق ادبیاتیندا بو موضوع بؤیوک یئر توتوبدور. ایل لر کئچدی. ۲۰ینجی عصرده صمد و رغون و

یئنی-یئنی جیغیرلار یۆنلیرلر. اولار، اؤز اثرلری ایله گلهجهیه آچیلان سحرلره بلدچی اولوب و اینسانلارین صباحا دوغرو گئدن یوللارینا ایشیق توتورلار. بئله شاعیرلرین صنعتکار امه ییندن، گنجهلی-گوندوزلو آختاریشلاریندان دوغولان، صمیمی حیسلرله آشیلا نیب، اینسانی آرزو و ایستکلری ترنم ائدهن اثرلر، هامی اوچون گرهک اولور.

س-دئمک اولار کی ادبیاتین شعر قولوندا علیرضا نابدل (اوختای) لادرینله شیریک. سونرا ۷۰ینجی ایل لره قدهر بیر اوچوروم یارانیر. ۷۰ینجی ایلدن بو طرفه بیزده هادی قاراچای، اسماعیل اولکر و ناصر میرقاتی نین «تالانمیش گونش» کیمی گؤزه ل اثرلری چیخیر. داهای دوغروسو بیزده مودئرنلشمه سوره جی، سیستئماتیک بیچیمده بو زاماندا ن باشلاییر. بو دؤورده یارانان اثرلری نجه گؤرورسونوز؟ ج- بو سووالینیز چوخلو مناقشه دوغورا بیلر. بیرینجی بودورکی ایراندا، آذربایجان شعرینده مودئرن شاعیر «حبيب ساهر» دیر. حبيب ساهر دونیانین مودئرن شعرین بانیسی ساییلان شارل بودلر شعر ایله بیر باشا تانیش اولموش، اونو قاورامیش، منیمسه میش و فارس و آذربایجان دیل لری نده شعر یازمیشدیر. بونونلا برابر بودلر، مالارما وورلن والری و بیر چوخلارینی فرانسیزجا اوخوموش و اثرلری ندن ترجمه ائتمیشدیر. ساهر ایراندا ایلک مودئرن شعرین (بورادا یئنی شعر نظرده توتومورام. ادبیات و اینجه صنعتده مودئرن تئرمینی اساسیندا بونلار بیر- بیریندن آیریرام) تمل داشینی قویموشدور؛ هم آذربایجان دیلینده، هم فارس دیلینده. بو باخیمدان او رسول رضا، صمد وورغون دان دا قاباق یئنی شعر ایله مشغول اولموش و اؤز بدیعی اوسلوبونو آذربایجان و فارس دیل لری نده یاراتمیشدیر. «علیرضا اوختای» ساهر مکتبینده بو یا - باشا چاتان شاعیردیر. اونون شعرلری نده ساهر شعرین نین سسی و عطری گلیر. بیرده کی او دؤورون اجتماعی سمبولیسم آدلانان فارس شعریندن تاثیرلنمیش و گؤزه ل و اورژینال اثرلر یاراتمیش و شعرمیزده اوختای جیغیری آچمیشدیر. آذربایجاندا مودئرن شعرین بانیسی کیمی اوختای دان آد چکمک دوزگون دئییلدیر. بو آذربایجان شعرین نین تاریخی پروسسینی نظره آلاماق دئمکدیر. اوختای گنج بیر استعداد، اورژینال بیر شاعیر، بیر یارادیجی ایدی. تئز گول آچدی، تئز ده سولدو. بلکه ده

و یالنیز اؤزلری نین بوشلوقلارینی دولدورارلار. صنعتین مایاسی استعداد دیر و استعداد سیز کیمسه دن هر نه چیخسادا، آنجاق صنعتکار چیخماز. یالنیز استعداد ایله ده کفایتلنمک اولماز. استعداد ایسه تربیه لنمه لی و زحمت کوره سینده قیزاریلیب، سوواریلیب، پولادلا شمالی دیر. بئله ایسه زحمت استعدادین قوروجوسو و یؤنلیدیجیسی دیر. صنعته گوج وئرهن، جان وئرهن، روح وئرهن یارادیجی امه یی دیر. او بو امکدن قیدالانیر. گنجه گوندوز آختاریشدا اولان، جان ایشیغیندا دونیان گزن، جامعه نی اؤیره ن، اؤزونو و اینسانلاری اؤیره ن، اولار تزه سؤز دئمیه، تزه دو یغولار آشیلاماغا چالیشان صنعتکار البته کی اؤزو اولمالی دیر. ادبی نظریه لر اوزه رینده اثر یاراتماق ادبیات اوچون ان باشلیجا صنعتکار اوچون تهلوکه لی بیر ایشدیر. البته من نظریه لره قارشى دورمورام. اؤزومون ان عمده ایشیم بو نظریه لری آراشدیرماقدیر؛ اولار ی منیمسه مک دیر. بو نظریه لر چوخ یاخشی دیرلار. اولار ی اؤیرنمک، منیمسه مک، اؤزونونکولشدیرمک لازیمدیر؛ آنجاق بوندان سونرا اؤز خالقینا، میلی ادبیاتینا مراجعت ائدیپ، اولارین ایچینده کی گیزلنه ن اینجی لری سئچیب، یارادیجیلیق لاپوراتور یاسینا گتیریب، اوزه رینده ایشله مک، جان یانغیسی ایلا، سئوگی ایله یوغرولان اثر یاراتمالیسان. بئله دیرسه تقلیدچی لیک تهلوکه سیندن قورتاراجاقسان؛ یوخسا اؤزگه نی یامسیلاماق، یئکه - یئکه سؤزلری سیرالماق، مشهور آدلاری صادالماق لا هانسی سا ادبی مکتب لری ن آدینی چکیب پوز وئریمک، مشهور آداملاری یامسیلاماق، مودئرن و پست مودئرن صنعتکار اولماق دئمک دئییلدیر. بونلار هامیسی اؤز جامعه ندن، اؤز ایچیندن، اجتماعی حیاتیندان گلمه لی دیر. بیرده کی اینسانلارلا دیلله بیلمه ی، اولارین آرزو و ایستکلری نی، دیلکلری نی بدیعی صنعت اثری سویه سینده ایفاده ائده بیلمه ی، اینسانلار خور باخان، تکجه اؤز حلقه سی، اؤز محفل ی اوچون یارادانلارین اثرلری دنیا یا اولو گلیر. یارادیجی شاعیرلر، کئچمیشی دریندن اؤیره نیلر. گونوموزو ایتی باخیشلاری ایله سئیر ائدی لیر. دوغما یوردوموزون گؤزه للیکلری بولاغیندان میصراعلارینی امیزدیریرلر. اینسانلارین آرزو و ایستکلری نی اؤزونونکولشدیریب و بابالارین آچدیغی یوللار ا قدم قویورلار. بالالارین، نوله رین ایستک و آرزولارینا اوز توتوب،

گون، حقیقت اونلار یوزان کیمی گؤرونمور. بو کیمی اؤلچولره چوخدا بئله باغلامایین. ادبیات جمعیتله اوره کدن - اوره، جانان - جانا یارانیر؛ اینکیشاف ائدیر و انده جکدیر. تکی میللت وار اولسون و قلمر ایشله سین. بیرده، گون، او گون اولسون کی یارانان اثرلر اوزه چیخسین. اثرلر واختیندا یاییلب، اوخونسون. بودا، مطبوعاتین، نشرین، آنا دیللی مکتبلرین قورولماسی و چوخالماسیندان آسیلی دیر و دیلیمیزین آزاد و راحت یاییلماسی و اوخوجولارین سایینین چوخالماسی ایله باغلی دیر و بئله - بئله سؤزلر...

س- بئله گؤرونور کی چوخ آز سادی مودئرن شعریمیزله ایلگیله نن اوخوجولاریمیز وار. داها چوخ شهریارین حیدر باباسی کیمی کوتله دیلینده یارانان شعرلری سؤیولر. ائله دیرمی؟ بو بیزیم اوچون یاراتماغا بهانه اولما بیلریم؟ بیز چوخ نفوسلو میللت اولاراق سون ایلرده یارانان مودئرن اثرلریمیزین سایین سیزی قانع ائدیرمی؟ ج- تمامی ایله دوغردور. آنجاق مودئرن ادبیات اؤز یئرینی تاپماقدادیر. یعنی ساوادلی نسلیل مئیدانا گلیر. حیدر بابانین بیر چوخ صحنه لری اونلار اوچون داها آنلاشیلماز دیر. اونلار اؤز دونیالارینی یاراتماغا جان آتیرلار. مودئرن ادبیاتی مودئرن اولموش میللت، مودئرن اولموش یارادیجی، مودئرن اولموش اوخوجو بیرلیکده یارادا بیلر. حادیتلری یعنی گؤزله گؤرمک، اونلاری یعنی طرزده ایفاده ائتمک، اوخوجولار باشا دوشن بیر دلیل له چاندیرماق لازیمدیر. اؤز باياغی قاوراییشلارینی، فردی جیلیز حیس لرینی، دایاز دوشونجه لرینی خالقین روحونا، حیاتینا یابانچی اولان ایفاده لرله سوخوشدورونلار مودئرن آدی وئرمک منجه دوزگون دئییلدیر. تپهدن دیرناغا فارس دیلی نین آشاغی سویه لی اوزدن ایراق پست مودئرن ادبیاتی، ائله جهده تورکیه نین کانال لاریندان اؤز فانتزی لرینی تقلید ائدیب، یعنی واریانت لار یارادان و اونلاری مودئرن ادبیات اثرلری کیمی قلمه وئرن یازیچی و شاعیرلرین داوارانیشی، ادبیاتیمیزین اینکیشافینا کی یوخ، یئرینده سایماسینا یاردیمچی اولور. بوردا گنج و استعدادلی یازیچیلاریمیزی، گؤزله جاوان شاعیرلریمیزی بونلار قاتماق ایسته میرم. اونلارین سایین قات-قات بو یالانچی و موداباز اوزدن ایراق قلم صاحب لریندن چوخدور. اونلارین حسابی باشقادیر. اونلار ادبیاتیمیزین گؤز مونجوقلاری دیرلار. اوخویون

اونون سیماسیندا شعریمیز بؤیوک بیر شاعیری اثرکن ایتیردی.

اوختا ۴۰ینجی ایل لرین ایلک یاریسیندا یازیب یاراتمیشدیر. دئمک بو ۵۰ ایل ایچینده بیزیم شعریمیز یوخدا ایمیش!! بئله دئییل. اوختایین کناریندا بیر چوخ لار یازیب یاراتمیشدیر و اثرلری نین چوخو واختیندا چاپ اولمایبیدیر. مثال اوچون: حبیب ساهر، سهند، حسین دوزگون، حبیب فرشلاف، بهمن زمانی، عباسعلی ائلچی، مرضیه اوسکوی و معین سبیلر اوزره اثرلری آرادان گئتمیش و هئج واخت ایشیق اوزو گؤرمه میس باشقالاردان آد چکمک اولار. اوختایین یازدیغی شعرلره اونون نشری آراسیندا ۱۰ ایلدن آرتیق فاصیله وار. بو دوروم باشقا شاعریمیزین ده اثرلرینین یاییلماسیندا اؤزونو گؤستریر. نومونه سی ائله ناصیر مرقاتی. ناصیر مرقاتی گؤزله شاعیردیر، اورتا نسله منسوبدور؛ آما شعرلری ۷۰ینجی ایل لرین محصولو کیمی قلمه وئریلیر. بو قوصور، شعریمیزی مئتودیک شکیلده اؤیرنیلمه مه سیندن آسیلی دیر. بیزیم ۵۰ینجی، ایلرده ده آدلارینی چکدییم شاعیرلر سیراسیندا عمران صلاحی، عزیز سلامی، سؤنمز، نطق، کریم گول اندام، محمد قاضی (سمندر)، باریش، ائلچی، باریشماز و باشقالارینی علاوه ائده بیلرم. ۶۰ینجی ایل لرده ده بیر چوخ شاعیرلریمیز بو یولون یولچوسو اولموشلار و بو گونده ادبی جمعیتیمیزده اؤز دست خطلریله تانییرلار. بونلارین ایچینده یعنی شعریمیزین داوامچیلاری کیمی یازیب یارادان حبیب فرشلاف، ناصیر داوران، ائلدار موغانلی سحرخانیم، علیرضا میانالی، هادی قاراچای، اورمولو و اونلار جا باشقا شاعیرلرین آدینی بو سیاهیه آرتیرماق اولار کی چوخ اثرلری هله گون اوزو گؤرمه ییبیدیر و یالنیز آز- چوخ، مطبوعات صحیفه لرینده آرا- سیرا چاپ اولوبدور. شعریمیزه بئله بیر باخیش، بئله بیر صنعی بؤلمه لر دوزگون دئییل. قویون اثرلر تام یاییلسین و قالانلار، قالما یانلار آیدین اولونسون، سونرا اونلاری داها دوزگون تحلیل ائتمک اولار. ادبی حادیتلرین تحلیلی گونون تحلیلی ایله فرقلنیر. ایل لر کئچیر، حقیقت آیدین اولور. اوندان شعریمیزین سیماسی داها آیدین، داها پارلاق گؤرونر. تلمه بین، بو قوندارما اؤلچولری، ۱۰ ایل لیکلری فارس تنقیدچیلری او ایل لرده چوخ ایره لی سوردولر، آما بو

سۆزوموز، اۆز گۆرۈشۈمۈزلە دۇنيانى، مىللى وارىلىغىمىزى تانىماغا، اونلاردا اويغون يازىب - ياراتماغا و دۇنيادا تانىنماغا باشلامىشىق. ھىنددە تاقور؛ مىصدە نجىب محفوظ؛ ژاپن دا موراكامى، يوشىما، كورساوا؛ تۈركىيەدە نازىم حىكىمت، ياشاركىمال، عزيز نىسن، اورخان پاموك؛ ايراندا ھدايت، صمد بېرنگى، فروغ، ساعدى، دولت آبادى؛ آذربايجان جومھۇرىيىتىدە رسول رضا، صمد وورغون و بو كىمى يازىچىلار آرتىق دۇنيادا تانىنىر. بىزىم دە دۇنيايا دئىھ جك سۆزوموز وار. دۇنيا بىزى اۆز سىسىمىزله ائشىتمەيە حاضىر دىر.

س- بو تاى نثرى نىن ايلك بازارلارىندىن اولان گنجعلى صباحى يارادىجىلىغى حاقدى نە دئىردىنيز؟
ج- من گنجعلى صباحى معلمىم ايله ياخىندان تانىش اولموشام. اوندان چوخ اۆيرنىمىشم. اونو اۆزۈمە معنوى آتا سانىرام؛ نئجە كى ساهرى. ساهر ايله دە ياخىندان تانىشايدىم. اونولا چوخ اولموشام؛ اۆيرنىمىشم. اودا منىم معنوى آتامدىر. صباحى چوخ پرنسىپلى و عاليجناب بىر شخس ايدى. مېربان، صمىمى، ادبى گنجلىيە حۇرمەت بىسلەين آلچاق كۆنۈلۈ بىر اينسان ايدى. او سۆزون حقيقى معناسىندا معلمىم ايدى. صباحى اۆز دۇورونون اوستاد يازىچىلارىندىن ايدى. اونون اثرلىرى نىن قورولوشو، موضوعسو، بدىيى قابىلىتلىرى او دۇورون قاباقچىل ايدە آللارى ايله سىسلەشن اثرلرايدى. نثرىمىزدە، مىرزە جليل، عبدالرحىم بئى، مىر جلال، مىرزە ابراهيملارنى دوامچىلارنىندىن ايدى. اونون تنقىدى گۆرۈشلىرى و بدىيى يارادىجىلىغى عصرىن ايلك يارىسىندان مايالانير و او باخىشلا دا صباحى يازىب ياراتمىشىدىر و بوگون بىزىم اوچون معلم اولاراق قالير.

يازىچى نىن اثرلىرىنى، اۆز اجتماعى متنىندىن آيىرىب تحليل ائتمك دوزگون سايلىمىر. اثرى اۆز اجتماعى متنىندە، اۆز دۇوروندە دەيرلندىرمك لازىمدىر. صباحى و ساهرده بوندان استىنا دئىيل. اونلار بىزىم معنوى آتالارىمىزدىر و احتراملارى واجىبدىر.

يىرى گلمىشكن دئىيم كى: بوگون نثرىمىزىن آپارىچى قولۇ «گنجعلى صباحى اۇدولو» قورومونو تشكيل ائدىب و بو نجىب ايشى ايلردىر دوام ائتىدىرلر و ادبىياتىمىز، نثرىمىزە مىثىلسىز خىدمەت گۆستىرىلر. اونلار، بو يوللا

اونلارنى حىكايە مجموعەلىرىنى، شعر كىتابلارنى. گۆرون دۇنيالارنى.

من بو استعدادلى گنجلىرىمىزىن اثرلىرىندىن بدىيى و اىستەتىك ذوق آلىرام. بىزىم شاعىر و يازىچىلار دئىندە من بونلارى نظردە توتورام؛ گۆزلىرىندىن اۆپورم. آنجاق بورادا چوخ جىددى بىر مسئلەيە توخونماق اىستەيىم: مودئرنلشمە اجتماعى بىر حادىيەدەر؛ بىر حركەتدەر؛ بىر دەيىشىكلىكدەر. اجتماع دەيىشىرسە، ادبىياتدا دا دەيىشمەلر باش وئر. غرىدە مودئرن ادبىيات، اونلارنى ياشادىغى وضعىتە جانلى شكىلدە باغلى دىر. اونلار، ياشادىقلارنى يارادىپلار. اونلار، رونسانس آيدىنلاشما دۇورلرىنى، جىددى فىكىر توققوشمالارنى باشلارنىدان كئچىرىپ، مودئرنىتە دۇورنە قدم قويولار؛ ياشايشلارنىنا اويغون اينجە صنعت و ادبىيات يارادىپلار. اونلاردا، ھر شى طبعى گۆرونور. بىز ايسە اونلارنى قىراغىندا ياشامىشىق؛ چاپلىمىش، تالانىمىشىق و اونلارنى قوردوغو قورقولارنى تاثيرى آلتىندا قالمىشىق. بىر چوخ اۆلچولردە، آغىنا - بوزونا باخامدان، يامسىلاماقلا، اۆزوموزو اونلاردا اوخشاتمىشىق. دۇنيايا اونلارنى گۆزو ايله باخمىشىق. اۆزوموزە، اۆز مىللى وارىلىغىمىزدا خور باخمىشىق. اونلارنى ھر شى دە اوستون توتموشوق. اودور كى اۆزوموز اولو بىلمەمىشىك. بونو دئىيم كى بو مستملەھچىلىك و استثمارچىلىق سياستىنى دۇنيايا حاكىم اندەنلرىن عمللرى نىن نتيحەسى دىر. اونلار بىزى اۆزوموزدن اوزاقلاندىرماقلا، بوشلوقلارنىمىزى ايچى بوش نظرىيەلر، مودابازلىقلارلا دولدورماقلا بىزى اۆز اويونچاقلارنى چئوېرمەيە چالىشمىشلار. بودا اونلارنى وار - يوخوموزو سويماق اىستكلىرىندىن ايرەلى گلير. البتە بو او دئىمك دئىيل كى غرىبن بۇيوك فىلوسوفلارنى، فىكىر بەھادىرلارنى، بۇيوك صنعت آداملارنى، مدنىتى، اينسانلارنى، اونلارنى اجتماعى - مدنى ساحەلردە كى اوغورلارنى بىزىم اوچون ياددىر. اونلارنى اوغورلارنى اينسانلىغىن اوغورلارنى دەر؛ اونلارنى قازانچى بشرىتىن قازانچى دەر؛ اونلارنى ھر بىر ساحەدە كى الدە ائتىدىيى اوغورلار بىزىمىدەر. بىز اونلاردان بول - بول اۆيرنەمەلىيىك؛ اونلارنى علم، تىكنولوژى اينجە صنعت و دوشونجە و ادبىيات ساحەسىندە كى تجروبلەرىنى بۇيوك ممنونىتلە اۆزوموزون مدنىتىمىزىن تملى اوزەرىندە قورمالىيىق. ايندى ياواش - ياواش اۆزوموزە گليرىك؛ اۆز

بو مسئله‌نی ده علاوه ائتمک لازیمدیر: بیز اونوتامالی‌ییق کی ادبیاتا بدیعی سؤزصنعتی دئییرلر. یعنی ادبیات دیل اوزه‌رینده، دیل واسیطه‌سی ایله قورولور. دیلین بدیعی اثرده باشلیجا رولو و اهمیتی واردیر. من بئله اثرلری تمام معنادا آذربایجان ادبیاتی فاکتی کیمی قبول ائده بیلیمیرم.

س- حنکایه‌چیلیکده بیر سیرا قاوراملار وار کی بونلار همیشه دارتیشما توره‌دیدییر. او جومله‌دن نوئل، حنکایه، پوئست، رومانس و سون زامانلاردا حنکایه‌جیک. بو قاوراملارین فرقی‌سیزجه نهده اولور؟ مینیمالیزم له حنکایه‌جیک ژانرلاری بیدیرمی؟ اگر بیر دئییل، اونلاری بیر بیریندن آیران فرق لر نهده‌دیر؟

ج- روایی ادبیات، شعر قدر قدیم اولماسادا، آنجاق یاشی چوخ‌دور. اونون کؤکو اوسطوره‌له قایدیر. اینسان اسطوره‌لری ناغیل‌لار، داستان‌لار، ئپوس‌لار چئویردی؛ خاص بیر تاریخی شرایطده اونلار تزه روح و جان وئردی و یاشاتدی؛ زامان- زامان آمال و آرزولاریلا سسلشدیردی؛ عصیرلردن عصیرله کئچیرتدی. هر یئنی بیر دؤورده، قهرمانلیق و محبت داستانلارینی حیات حقیقت‌لری ایله اجتماعی واقعیت‌لره زنگینلشدیردی و اینسانلار معنوی ذوق، درین بیلک، یاشاماق هوسی و عشق باغیشلادی. دردلرینه اورتاق اولان، اومیدلرینی جانلاندیران و بیر سؤزله اینسان حیاتی‌لا سیخ باغلی ادبیات اولدو. ۱۳نجی عصرده آوروپادا رومانس یارانندی. رومانس اروپا ادبیاتیندا سئوگی و محبت قوچاقلیق و قآچاقلیق ماجرالارینا حصر اولونموش نظم‌له نثرله یارانمیش اثرله آد وئرلمیشدیر. اونون ایلیک اوجاقلاریندان بیری فرانسه اولموشدور. اعیانلارین مجلسلرینده روایت اولونان و رواج تاپان رومانس‌لار سونرالار اوزون و ماراقلی ماجرالارلا دولو نثر اثرلرینه چئوریلیمیشدیر. رومانس چوخ واختلار کلاسیک موضوعلاری، شاهلارین، شاهزاده‌لرین و میلی قهرمانلارین ماجرالارینی روایت ائدهن اثرلر اولموشدولار. بیزیم آذربایجان ادبیاتیندا، ایران ادبیاتیندا بیر چوخ رومانسلارلا راست گلمک اولار. مثال اوچون: سمک عیار، قآچاق نبی، قآچاق کرم، عباس و گولگز، بو سونرالار عاشیق حسین جاوانین ستارخان داستانی و اونلارجا بئله اثرلرین آدینی چکمک اولار و اونلارین کلاسیک نومونه‌لری داها آرتیق فردوسی‌نین، نظامی‌نین و...

استعدادلاری اوزه چیخاریب، ادبی اجتماعیاتیمیزا تانیئتدیریرلار. من اونلارین بوگونکو ایشینی پولیتزئر جایزه‌سیندن اوستون توتورام. بونلار بوش ال ایله، هئچ بیر یئردن یاردیم گؤزله‌مه‌دن بو ایشه ال قویوبلار و استعدادلی گنج‌لری نثرمیزین ایشینا، اؤز یارادیجیلیقلارینی ایشینا توپلایا بیلیرلر. بونلارین الینی سیخماق و اونلارا ساغ اول دئمک و بو جایزه‌نی عنوان توتوب، حنکایه‌لرینی و استعدادلارینی سیناقدان کئچیرن گنج یازیچیلاریمیزی اوره‌کدن آلقیشلاماق بورجوموزدور.

س-سیزجه رضا برهانی، فریبا وفی و باشقا فارسجا یازان ناثیرلریمیزی آذربایجان ناثیرلری‌سیراسینا داخیل ائتمک اولارمی؟ جاوابینیزدا لوطفن دیل مسئله‌سینی اؤنم توتاراق آچیقلایین.

ج- بو مسئله تکجه بیزه عایید دئییل؛ دونیادا چوخ یازیچی و شاعرلر واردیرکی اثرلرینی اؤز آنادیل‌لرینده یوخ، بلکه باشقا بیر دیلده یا اؤلکه‌نین ایشلک دیلینده یازیبلار. مثلا او تای آذربایجان یازیچی‌لاریندان نچه‌سی اثرلرینی روس دیلینده یازیر؛ امریکا، انگلیس، فرانسه و آلماندا یاشایان تورک، فارس، روس و باشقا باشقا میللت‌له منسوب اولان یازیچیلار اثرلرینی یاشادیق‌لاری اؤلکه‌لرین دیل‌لرینده یازیبلار؛ اؤز آنادیل‌لرین ادبی شکیده بیلیمه‌لری، یاخود چوخ اوخوجو قازانماق اوچون و یا دا بعضی قاداغلار اوچون. واختیلا ساعدی، صمد شاهلیق رئئیمی‌نین شرایطینده بعضی اثرلرینی آذربایجانجا یازماقلارینا باخمایاراق، اثرلرینی عمومیتله فارسجا یازیبلار. آنجاق اونلارین اثرلری موضوع باخمیندان آذربایجانا عایید اثرلر دیر. نئجه‌کی برهانی ده، خانیم وفی ده فارسجا یازانلار آراسیندا دیرلار؛ آنجاق اونلارین اثرلرینین موضوعلاری آذربایجاندا باش وئریمیش حادثه‌لردن گؤتورولوب. اگر اونلار آذربایجان دیلینه چئوریلسه‌لر، تام آذربایجان ادبیاتی فاکتی اولاجاقلار. نئجه کی صمدین اثرلری آنا دیلینده دوغما سسلنیر و یاخود ساعدی‌نین ترجمه اولموش بیل عزالیلاری و توپ اثرلری آنا دیلمیزده دوغما سسلنیر. بیرده اونلار اثرلرینی یاخشی بیلدییی دیلده یازا بیلیرلر. اگر آذربایجانجا یاخشی بیلسه‌ایدیلر، آنا دیل‌لرینده یازاردیلار. بوگون منیم دوغرو خبریم وارکی خانیم وفی بیر چوخ حنکایه آنادیلینده یازیب و یازماغادا چوخ ماراقلی دیر.

اونلارین کاراکتری اطرافلی گؤستریلیر. سلمان ممتازین «کلینر»، محمدسعیداردوبادی نین «بدبخت میلیونچو»، مصطفی چمن زمینلی نین تاریخی فلسفی رومانی «قیزلار بولاغی» و... ایلك رومان لاریمیزداندير. سونرالار آذربایجاندا ابوالحسن، سلیمان رحیم اوو، میر جلال، میرزه ابراهیم، مهدی حسین، اسماعیل شیخی، عیسی حسین اوو، آفاق مسعود و باشقالاری چوخلو رومان یازمیشلار. سون زامانلاردا رومان هم بیچیم، هم مضمون اعتباری ایله چوخلو ده ییشیکلیکله اوغراییب، یئنی کیفیتلر قازانمیشدیر. رومانلار گئتدیگجه ییغجاملاشیب، چئوکلشمیشدیر و قیسا رومانلار شکلینده یازیلیمیشدیر؛

پسیکولوژیک تحلیل، فلسفی باخیش قووتلنمیشدیر؛ داخلی مونولوقلار چوخ مهم یئر آلمیشدیر؛ احوالات تصویری آزدیلیب و فیکیر ایفاده لرینه چوخ یول وئرلمیشدیر. بو چوخ مرکب بیر یارادیجیلیق پروسه سی دیر. رومانلارین قیسا و ییغجام حالینا باخمایاراق چوخ سسلی رومانلاردا یازیلیب دیر؛ خصوصی ایله لاتین امریکادا، مکزیک، کلمبیا و پرو کیمی اؤلکه لرده. یئنی تیپلی رومانلار دونیادا بؤیوک شوهرت قازانمیشدیر. پوئستده حئکایه دن فرقلی اولاراق عادتا بیر حادثه یوخ، احوالاتین اساس اشتراکچیس، قهرمانی اولان شخصین حیاتی نین بوتؤو بیر دؤورو و دؤورون بیر چوخ حادثه لری وئرلیب. پوئستده باش قهرمان اطرافیندا جمعلشن یاخود اونا ضد مؤوقعه دوران بیرسیرا شخصلر اولور. بیزده میرزه جلیلین «دیریلن آدم»، سلیمان رحیم اوون «مئدالیون» و گنجعلی صباحی نین «قارتال» اثرلری پوئستین یاخشی نومونه لریندندیر.

حئکایه ده یازیچی اینسان حیاتی نین کنکرت پارچاسینی، صحنه سینی تصویر ائتمه یولو ایله حیاتی نین تیپیک و مهم جهت لرین آچیب، گؤستریر و اهمیتلی بیر فیکیر ایره لی سورور. مثال اوچون: میرزه فتحعلی نین «آلدانمیش کواکبلر» (آذربایجان حئکایه چیلیک صنعتی نین ایلك یئنی تیپلی حئکایه سی دیر بو اثر)، میرزه جلیلین «پوست قوطوسو»، حق وئردیئوین «دیش آغریسی»، عبدالله شائقین «مکتوب یئتیشمه دی» و آفاق مسعودون «سئرچهلر» حئکایه لرین گؤستریمک اولار. حئکایه لرین چوخوندا احوالات شخصین دیلیندن نقل ائدیلمیر. حئکایه چیک، حئکایه نین هئچ بیر اساس عنصرلینی

اثرلرینده چوخ بیتگین و کامل نوعونو تاپمیشدیر. بوگون آرتیق یارادیچی کیمی بو اثرلره یاناشیلیر؛ اونلارین اوزه رینده اوپترالار، بالنتلر و یئنی رومان فورماسیندا ائلچینین محمود و مریم اثرینده، قآچاق نینین قهرمانلیق ماجرالاری، سلیمان رحیم اوون قافقاز قارتالی اثرینده، خسرو شیرین، صمد وورغونون فرهاد شیرین درامیندا و نیظامی نین یئددی گؤزه لی، قارا قارایئوین یئددی گؤزه ل بالنتی و مین بیر گنجه ناغیل لاری، فیکرت امیراوون عینی آدلی اثرینده جانلانیب، معاصیرلشیب. نووئل (Novel)) سؤزو رومان معناسیندادیر؛ هم فرانسیزجا، هم ده انگلیسجه ده. (نووئلا (Novella) کیچیک رومان یاخود اوزون حئکایه (Long short story) ده دئمک اولار.

۱۷ و ۱۸ینجی عصردن باشلایاراق ۲۰ینجی عصردن بوینا گئتدیگجه رومانین اهمیتی آزالیر؛ داها آرتیق خولیلاری، رؤیالاری حقیقی حیات حقیقتلری عوض ائدیر. رئالیستیک بو حقیقتلره اساسلانان اثرلر رومان آدلانیب و جامعه نین یئنی ادبی فورماسی کیمی اوزه چیخیر؛ حیاتی نین بوتون ساحه لرینی، اینسانین ایچینی، اوزونو، یاشایشی نین بوتون قاتلارینی قاپساییر؛ اجتماعی ساحه لرینی، فیکیر توققوشمالارینی و سیاسی مبارزه لرینی اؤزوندن عکس ائتدیریر. هئچ بیر ساحه قالماییر کی رومان اونا توخونماسین. هئچ بیر موضوع قالماییر کی رومانین موضوعو اولماسین. رومان مودئرنلشمه نین ان یوکسک ذیره سینه چاتیر و زامانه نین یگانه ادبی فورماسی کیمی چیخیش ائدیر. آوروپادا ایلك یئنی ادبی قاوراییش فورماسی رومان بیچیمینده اورتایا چیخیر.

رومانلار اساسا نثرله یازیلیر، آنجاق منظوم رومانلاردا وار. مثلا: پوشکین نین «یؤگئینی اونته گین» یاخود قابیلین «نسیمی» اثری و حتی بؤیوک نیظامی نین پوئمالارینی منظوم رومانلار آدلاندیریرلار. رومانلار، موضوع اعتباری ایله بیر سیرا گروپلار بؤلونور. مثال اوچون: تاریخی، اجتماعی، فلسفی، عائله - معیشت، ماجرا، پسیکو آنالیتیک، پلیسی و سایره رومانلار.

رومانداکی احوالاتلاردا چوخلو آدم اشتراک ائدیر. بو آدمالارین طالعی و منافعه سی بیر بیر ایله چارپیشیر؛

حئكايه جيڪ، بئر صنعت نوعى كيمى حئكايه چيليكده اؤزونه يئر آچميش، حاق قازانميش، اوخوجولارين ماراڻي قازانميش ميني ماليستىك ياراديجيلىق نوعودور. س- مودئرن ادبيات نئجه ياراندى؟ بئر چوخلارينا گؤره مودئرنيزم ادبياتلا باشلايبر. سيز نئجه باخيرسينيز؟ ج- «مودئرنىست» قديم سؤزدور؛ ۱۶ ينجى عصرده مودئرن آداملارين عنوانينا وئريلدى. ۱۸ ينجى عصرده ايسه يئنى يولون يولچولارينا «مودئرن» دئيردىلر. بو آد سونرالار كؤهنه ادبياتچى لارين قارشيسيندا يئنى ادبياتچيلار وئريلدى؛ عيىنى حالدا يئنى شيوهلر، يئنى طرزلر معناسيندا ايشلندى.

مودئرنىسم سؤزنو بعضى واختلار دؤور، استيل، ژانر، ياخود بونلارين تركيبيندن عمله گلن بئر صنعت نومونهسى كيمى معنالانديريلار. آنجاق اتيمولوژى باخيميندان مودئرنىسم، مودئرن سؤزوندن و مودئرن سؤزو ايسه لاتينجا (modo مودو) سؤزوندن عمله گليب؛ يعنى چاغ، ايندى دئمكدير. بو عبارتدن تاريخ بويو- يعنى اونون يارانماسيندان بو يانا- مختلف تعبيرلر اولونوب و مختلف معنالار وئريليدير.

۱۹ ينجى عصرده مودئرن سؤزونون معناسى گئنىشلندى؛ يئنى سبكلر، فيكىرلر، دوشونجهلر، حيات طرزينه، يئنى اصول- اداره طرزلرينه وئريلدى. حتى كيليسالاردا ارتودوكس لارلا كاتولىكلر آراسيندا كئچن مناقشه لرده، ارتودوكس لارى مودئرن آدلانديرديلار.

مودئرنىستلر كئچميش آكادميك و اسكولاكتىك يوللاردان اوز چئويريب و سنتله اوز به اوز داينديلار؛ ادبياتدا و اينجه صنعتده يئنى ايفاده فورمالارى آختارديلار؛ فيكىر و مضمون اعتبارى ايله يئنى اثرلر ياراتديلار. مودئرنىسم اؤزونو داها چوخ موسيقىده و رساملىقدا گؤستره بيلدى. بو گون ايشلك اصطلاحلارداندير. عموميتله صنعت و ادبيات ساحه سينده ايلك دفعه ايشلديلميشدير؛ آنجاق سؤزون درين و گئنىش معناسيندا، بو سؤز گئتديكجه كئچميش معنالارنى عوض ائده - ائده، اصطلاح سويه سينه يوكسلميشدير. خصوصى ايله ۲۰ ينجى عصرده ادبيات و اينجه صنعتين يئنى تىپى كيمى معنالانيب و دونيانين بئر چوخ يئرلرلر ادبيات و اينجه صنعتين آپاريجى فورماسى كيمى حياتا

ايتيرمه دن، حئكايه نين شيره سى و جوهرينى ساخالاراق، چوخ ساده و آچيق ديل ايله بزك سيز - دوزك سيز ايفاده ايله توصيفلردن، توضيحلردن سويونموش، ان قيسا، ييغجام، توتارلى صورتده بئر حئكايه ژانرىدير. حئكايه جيڪ نوعونون اؤزونه مخصوص بديعى خصوصيتلرى واردير. او جومله دن: اونلارين طرحى چوخ ساده، زمان و مكان جهتيندن محدود، كيچك بيرحيات كسيگينى، ساده روايت فورماسى ايله ايفاده ائدير. حئكايه جيڪده اصيل ماجرا بئر حادېته اوزه رينده قورولور؛ بئر شخصيت اطرافيندا گئدير. حادېته لر گؤرولمو شكيلده واقعيته اولدوغو كيمى، قيساديلميش ييغجام و توتارلى شكيلده مارق دوغوجو اولاراق بئر باشا روايت اولونور. بو نوعدا ديالوقدان، روايتدن چوخ استفاده اولونور. منجه بونلار حئكايه جيڪ نوعونون باشليجا خصوصيتلرىدير. ميني مالىسم ايلك دفعه امريكادا ۱۹۵۰ ينجى ايل لرده اورتايا چيخدى. ائكسپئرسيونيزمه قارشى. موسيقىده، رياضيات قانونلارينا اويغون شكيلده ساده لشميش هاوالاردا اؤزونو گؤستردى. سونرا معمارلىق، رساملىق، تئاتر و حئكايه صنعتلرينه ده سرايت ائتدى و اونلاردا دا مينيمال اثرلر ياراندى؛ امما منجه بو نوع صنعت اثرلرى يعنى ييغجام، توتارلى سؤز صنعتى نين نومونه لرى داها آرتيق شرقده قرينه لر بويو ياشاميش و بو گونه قده ر گليب، چاتميشدير. بيزده باياتى لار، منظوم تاپماجالار، رباعى لر، كيچك حجملى روايتلر و بو كيمى نوعلر آز دئيبيل. شرخين يازيلى ادبياتيندا بونون ان تىپىك نومونه سى سعدى نين «گلستان» اثرىدير. البته بو سايديقلاريم تام مينيمالىستى اثرلر يعنى بوگون باشا دوشدويموز مينيمالىسم اثرلرى دئيبيل، آنجاق بونون ثوبوتودور كى اينسان ييغجام، توتارلى، معنالى و حيات حقيقتلرى ايله دولغون ابدى موضوعلار حصر اولونموش اثرلرى ماراقلا قارشيلاميش، اونلارى اؤز سينه لرينه ييغميش و يئرى گلديكده اونلارا مراجعت ائتميشدير.

بوگونكو ميني مالىسم داها چوخ ادبياتدا اؤزونو گؤسترير. خصوصى ايله بديعى، قيسا شعرلرده، كيچىك نثر اثرلرينده ياخشى نومونه لر يازيلير. بؤيوك صنعتكارلاريندا بو نوع اثرلر مئيلى آز اولماميشدير. مينيمال خصوصيتلرينى چخوف، كافكا، برشت، بونلار كيمى صنعتكارلارين اثرلرينده گؤرمك اولار.

بشریتین رونسانس، آیدینلاما دؤورو آدلاندیردیغی و بؤیوک فرانسیز اینقیلابیندان سونرا الده ائتمهیه و قورماغا نائل اولموشدور.

یئنیلشمک، مودرن اولماق ایلك اول اجتماعی حیاتین اؤز قانونا اویغونلوقلاریندان دوغور. جامعهده یئنیلشمه اوز وئرنده، اونون آلت و اوست قوروملاریندا دا ده ییشیکلیک لری یارانیر. کئچمیش قورقولار، اولدوغو کیمی قالمیر؛ ده ییشیلیر. بونولادا جامعهنین بوتون قاتلاریندا، چاخناشمالار، چکیش - برکیشمه و گرگینلشمه لر باش قالدیریر. آلت قاتلاریندا بۇحرانا دوچار اولموش جامعهنین، اوست قاتلاریندا دا جانلانا، توقوشمالار اوز وئریر و ان نهایتده جامعهده اینکیشافدا اولان، حیات گوجونه مالیک اولان یئنی قوه لر، یئنی فورمالار باش قالدیریر و اؤز یاشاماق حاققینی ثبوت یئتیریر. بئله لیکله جامعهده یئنی لیک لر اوز وئریر. جامعه ده ایسه بو یئنی لیک لر نیمسندیکجه، یئنی قوروملار قورولور. جامعه یئنی لشر و بو یئنی لشمه لر اینسانلارین شعوروندا، یاشاییش شیوه لرینده ده اؤزونو گؤستریر. اونلارین دونیا گوروش لرینده، باخیشلاریندا، قوراییشلاریندا و ائله جهده بدیعی - ایسته تیک دیوملاریندا یئنیلشمه باش وئریر.

صنعت و ادبیاتدا دا یئنی لیک ایلك اول یئنی لشمیش جامعهده یئنی بدیعی دوشونجه لی اینسانین دونیا یا یئنی باخیشی لا باشلانیر. یئنی باخیشدان یئنی تخیول عالمی یارانیر. یئنی تخیول ایسه یئنی ایفاده طلب ائدیر. یئنی ایفاده اوچون یئنی آهنگ، یئنی موسیقی، یئنی دیل لازیم گلیر. بورادا، منظوروم قوندارما یاخود یابانچی، یاراماز ایفاده لر دئییل، خالق دیلی نین اؤزوندن بدیعی دیلین یئنی لشمیش و گئنیش لنمیش ایمکانیندان یارانان دلدیر. بونلارین هامیسی بیر یغره توپلاشاندا، بیر - بیر ی ايله قارشیلیقلى مونا سیبته اولاندا یئنی فورم، یئنی مضمون و یئنی اثر یارانیر. منجه یئنی لیک بو دئمک دیر ...

حسن ریاضی «ایلدیریم» لا دانیشیق؛

(سونونجو بؤلوم)

س- مودرن ادبیات دئدییمیز بیر چوخ اؤز لیک لرله کلاسیک ادبیاتدان فرقله نیر. بو هم فورم باخیمیندان اولور، همی ده مضمون باخیمیندان. بونلارین آراسیندا اولان

کئچیریلیدیر. عینی حالدا ۲۰ینجی عصرده بوتون اجتماعی و دینی ساحه لر ی قاپسامیش، بیر اجتماعی و اقتصادی و مدنی قورولوشون آدی کیمی ده اؤزونه حاق قازانمیشدیر.

مودرن، یعنی یئنی دونیانین ایفاده سی. هابئله بعضی زامانلاردا، مودرنیسم سؤزو آوانگارد سؤزونون سینونیمی کیمی ده تعبیر اولونوردو. ائله جهده معاصیر و چاغداش معناسیندا دا یوزولدو. بیزده بوردا مودرن سؤزونون یئنی لیک معناسینی گؤتوروب و بو سون معنالارینی نظره آلاق مودرنلشمه دن سؤز ائدیریک.

ادبیاتدا ایسه ایلك دفعه توماس هاردی نین «دوبرویل» اثرینه مودرن آدی وئریرلر. سونرالار ادبیاتشوناس لار «رابرت گریوز» ون شعرلرینی مودرن شعر آدلاندیردی لار. آنجاق عالیملرین فیکرینجه شارل بودلرین شعرلری سؤزون حقیقی معناسیندا مودرن شعر سایی لیر. ۲۰ینجی عصرده جیمز جویس «اولیئسس»، مارسل پروست «کئچمیش زامانین سوراغیندا» رومانی مودرن اثرلر کیمی یارانندی و ویرجینیا وولف، کافکا، برشت و بیر چوخلاری مودرن یازچی و شاعیر آدلاندیلار. باشقا اینجه صنعت اثرلرینده ده او جومله دن: موسیقی ده، رساملیقدا، شعرده ده بو آدین مختلف اوسلوبلاری یارانندی: اکسپرسیونیسم، ایماژیسم، سوررئالیسم، فوتوریسم، دادایسم، فورمالیسم و ...

س- ایجتیماعی دورومون ادبیاتین مودرنلشمه یینده نه قدر تأثیری اول بیلر؟

ج- مودرن جامعه لر، دولت - میللت مفهومی اساسیندا قورولموشلار. دئمک جامعه، حاکم و اونا منسوب اولان قورولوشلار، قدسیلیکن اوزاقلاشمیش و اؤزونون داخیلی قانونلاری اوزه رینده قورولموشدور. جامعه یه، آغالیق و نؤکرلیک یاخود ارباب و رعیت لیک رژیملری یوخ، بلکه بازار اقتصاداتی حاکیم کسلیمیشدیر. اجتماعی قوه لر آیریلیمیش، اجتماعی قوروملار یارانمیش و اونلارین آراسیندا کی قارشیلیقلى مونا سیبت جامعه نین قانونلاری اوزه رینده قورولموشدور. جامعه ده فیکیر آزادلیغی، مذهب آزادلیغی و باشقا اینسان حاقلاری رسمیه کئچمیشدیر. اینسانلار اؤز دوشونجه لر ی اؤز ایناملاری، اوز عقیده لر ی اساسیندا مونا سیب قوروملار قوروموشلار. بونلارین هامیسی

دهییشیکلیکلر نلردیر؟ بونون یارانماسیندا تأثیر قویان پارامترلر نهلر اولموش؟

ج- دیل و ایفاده یئنی لییی، کلی لیکدن جزئیلییه دوغرو یؤنلمک دیر. جزئی و تفرعاتلا اوغراشماق؛ چوخ سسللیک و پلورالیسم تحلیلین ایلکین مرحله لریندن - یعنی تشبیه و استعاره دن - کئچیب، یئنی مجازلار سیستمی یاراتماق؛ ساده و سورتولموش، خابی گئتمیش ایفاده لردن اوزاقلاشیب، یئنی سؤز، یئنی ایفاده تاپماق؛ خالق دیلین درینلیک لرینده یئنی سؤزلر، سؤز بیرلشمه لری، ایفاده یؤنلری تاپماق و اونلاری شعرده ایشلمک؛ باشقا صنعت ساحه لری نین ایمکانلاریندان او جومله دن: سینما، تئاتر، رساملیق، موسیقی و حئکایچیلیک صنعت لریندن یارادیجی صورته فایدالانماق لا یئنی تیپلی اثرلر اورتایا چیخارماق؛ ادبی - بدیعی اثری ایستر فورما، ایستره ده مضمون باخیمیندان یئرسیز بزک - دوزکدن تمیزله مک؛ یئنی - یئنی اوفوقلر سوراغیندا اولاراق آختارماق، آختارماق و یئنه آختارماق.

س- ایجتیماعی مناسیبت لری نظره آلاراق سیزجه ادبیاتیمیز مودرنلشه شیب می؟

ج- آسایدا، اورتا عصرلرین جهالت یوخوسوندان او یانین یئنی لشمه نین ایلک آددیملارینی آتانلارین بیری ده آذربایجان خالق اولموشدور. بو یئنی لشمه پروسسی اجتماعی حیاتین بوتون ساحه لرینده خوصوصیله ادبی - بدیعی یارادیجیلیق ساحه سینده درین ده ییشیکلیک لره سبب اولموشدور. کؤهنه دونیانین ییخیلماسیلا، اینسانلارین شعورونون، معنوی عالمی نین یئنی لشمه سینده، اونلارین بدیعی - ایسته تیک دویمولاریندا عمله گلن ده ییشیکلیکلر، ادبیاتیمیزدا اؤزونو پارلاق شکیلده گؤستریمیشدیر. بؤیوک متفکیر، عالیم میرزه فتحعلی شرقین ایلک پیس لرینی یازمیش، درین مضمونلو فلسفی و تنقیدی اثرلری ایله شرق آیدینلاماسی نین دان اولدوزو کیمی یئنی دؤورانین آلتیندا پارلامیشدیر و آذربایجان یئنی نثری نین بؤیوک نوماینده سی میرزه جلیل، یئنی شعر نین بؤیوک یارادیجیسی میرزه علی اکبر صابر یئنی ادبیاتیمیزین تمل داشینی قویموشدولار.

س- آذربایجان ادبیاتیندا مودرنلشمک پروسه سی نئجه گئندیر قاباغا؟

ج- آذربایجان ادبیاتیندا یئنی لشمه پروسسی دایانمادان، زامانلا آیقلاشا- آیقلاشا یئنی لشمه- یئنی لشمه گلیب بو گونوموزه چاتمیشدیر. اینقیلابدان سونرا بو آخین داها گوجلنه نیر؛ یئنی احوال- روحیه شعریمیزین باشقا فورملارینا او جومله دن: غزل، قوشما، چارپارا ژانرلارینا تأثیر بوراخیر و ادبی اثرلر یئنی چالارلارلا و بویالارلا زنگینلشه شیرلر. استعدادلی قلم صاحب لری قدیم شعر فورملاری ایله یاناشی سربست شعر فورماسینا داها آرتیق منیل گؤستریرلر. ائله کی بوگون شعریمیزین آپاریجی قولو، دئمک اولارکی سربست شعر فورماسی اولاراق، قاباریق شکیلده سئچیلیر.

نثریمیزده ایسه، بوگون درین دنیا گوروشلو، بیلکلی، استعدادلی حئکایهچیلریمیز، سونسوز تخیول دونیاسیندا، یئنی- یئنی یارادیجیلیق دونیالاری قورورلار. اونلار خالق معنویاتینا یول تاپان اثرلر یاراداراق، اؤز بدیعی اوسلوبلاری ایله سئچیلیب و خالق یادداشیندا، ادبیات تاریخیمیزده، اؤزلرینه لاییق یئر قازانیلار. یئنی ادبی نسلی، یئنی ادبی تجربوبه لرینی، یاشانتیلارینی یارادیجیلیق سوز گجیندن کئچیریب، نثریمیزی یئنی مضمونلار، یئنی ایفاده لر، یئنی بدیعی تصویرلر واسیطه لری و یئنی - یئنی صورتلر و کاراکترله زنگینلشدیره رک آذربایجان ادبیاتیندا یئنی بیر مرحله نین آچیلماسیندا اهمیتلی رول اویناییرلار. بو سؤزلرین شاهیدی، ایندییه دک مطبوعاتدا درج اولونان و چاپدان چیخمیش اونلارچا حئکایه مجموعهلری و بیر نئچه رومانی گؤستریمک اولار.

س- گونئی ده دیل پروبلئمی ده وار. چوخ زامان شاعیرلریمیز بیر یاخشی مضمونو دئمک اوچون دیل واسیطه سی اولمادان اوندان واز کئچیرلر؛ یعنی باخیر گورور دئدییی و ایجرا ائتدییی فورم، مضمون یوکسکلیییندن چوخ آشاغی دیر. بو پروبلئمی اورتادان قالدیرماق اوچون نه لازیم دیر؟

ج- دوغرو دور بوسؤز. ماکسیم قورکی دئمیشکن: ادبیاتین اساس ماتریالی سؤزدور، بیزیم بوتون تاثراتلاریمیزی، دوغولاریمیزی، فیکیرلریمیزی فورمایا سالان سؤز! ...

یازیچی نین ان عالی مقصدی سؤزله حیاتا کئچیر؛ بدیعی اثرده ان بؤیوک مطلب لر، علوی فیکیرلر سؤزله ایفاده

اما بدیعی دیل، بدیعی دوشونجه نین دیلیدیر. اوبرازلی تفکر وون ایفاده فورماسی دیر. بدیعی دوشونجه سه بیر یۇنلو یوخ. چوخ یۇنلو اولور، سۇز لرین معنا چالارلاری چوخالیر، اونلارین ایفاده یۇنلری آرتیر. بدیعی سۇز چوخ معنالی چئویک بیر آزدا ایبهاملی اولور. اونا گۆره کی بدیعی دوشونجه نین ایکی منبعی واردیر. اوره ک و بیین. بونلارین ایکیسی نین قوشماسیندان یارانان بدیعی سۇز ایسه، حیات تجروبه لری، شخصی دویم، دوشونجه لر، شخصی یاشانتی لارین عمومی لشمیش فورماسی دیر. اودور کی چوخ یۇنلر رنگارنگ دیر. بدیعی سۇز، بدیعی دیل اوزه رینده ایشلنمیش، ادبی تحلیل سۇز گنجیندن کئچیریلیمیش، جیلانمیش عموم خالق دیلیندن تۆره نیر دئمک. هر بیر یازیچی و شاعیر دیل اوزه رینده چالشیب، اونون درین قاتلارینا وارا بیلمه ییسه اۇزون و سۇزون ایفاده ائتمکده جتینلیکلرله قارشیلاناجقدیر و نهایت سۇزلری سۇنوک، ایفاده لری یۇندمسیز اولاجقدیر. اوندا وای بئله سۇز آدامی نین حالینا و وای بیز اوخوجولار! .

س- آذربایجاندا دوشونجه یارادان اثرلر و یا خود فلسفه و نظریه موضوعلاریندا اثرلرین آزیغینا شاهیدیک. یازیلان یازیلاردا ایسه یئنی ترمین لر اوزه رینه نه سه قاتما قاریشیق لیک وار. بو کیمی اثرلر و بیزیم دیلمیزده اونلاری منیمسه مه یه نه کیمی یوللار گۆرورسونوز؟ ج- سۇز یاراتما، یئنی سۇز ایجاد ائتمه مسئله سی بوتون دیل لرده باش وئیریر. اینسان دائما دوشونمکده اولدوغو اوچون یئنی - یئنی مسئله لرله قارشیلانیر. شعوروندا یارانان دوشونجه لر ایفاده فورماسینی آختاریر. اینسان دیل واسیطه سی ایله دوشونور. دیلسیز دوشونجه نی تصور ائتمک مومکون دئییل. دیلسیز دوشونجه دوغرولا بیلمز. سۇز سوز ده دیلی تصور ائتمک چتیندیر. اودور کی اینساندا دوشونجه قاریشیق لیغی، دوشونجه کاسییلیغی و یاخود دیل چاتیشمامازلیغی، ایفاده یۇندمسیزلیغی و بو کیمی عیبه جریکلر اوز وئیریر. منجه بو عمومی بیر حال دیر. هامی اوچون بئله حاللار اؤز وئره بیلر. آنجاق بیر ادبیاتچی یاخود دوشونجه صاحیبینه اؤز وئرمه سی، باشقا سببلردنده آسپیلیدیر. مثال اوچون بیزلرده بو حادثه لر تئز - تئز باش وئیریر. بونوندا منجه بیر چوخ آیدین و بیر نئچه قارنلیق سببلری، یۇنلری واردیر:

اولونور. بوردا سۇزدن مقصد بدیعی دیل دیر. بدیعی دیل، بدیعی اثرلرده، حیاتی، وارلیغی جانلی، درین، گۆرولمو، اوبرازلی، اتلی-قانلی، صمیمی بیر شکیده، لوحه لر واسیطه سی ایله عکس ائتدیرمه دئمکدیر. البته کی بو دیلین کۆکو، خالق دیلی نین قاینار و جوشغون سۇز چشمه سینه چاتیر. خالق دیلینه سۇیکنمه یین، اوندان قیدالانمایان هیچ بیر ادبی دیل یوخدور. ادبی دیل، دانیشیق و یازیلی دیل لرین قوشاغیندان یوغرولوب، جانلانماسیندان دوغولور. ادبی دیلین ان یوکسک سوپه سی ایسه بدیعی دیل دیر. جانلی دانیشیق دیلی. بدیعی دیل خالق دیلی نین آیری - آیری قول لاری اولسادا، آنجاق بو قول لار، ساحه لرین هیچ بیرى عموم خالق دیلینی احاطه ائدیپ، یاخود اونو عوض ائده بیلمز. چونکی بو ساحه لرین هر بیرى نین اؤزونه خاص علامت لری و خصوصیت لری واردیر. بدیعی دیل عموم خالق دیلی نین بوتون قایدا، قانونلارینا باغلی دیر. اونون قورولوشو، زنگینلیغی، سۇز خزینه سی، سۇز الوانلیغی بدیعی دیلده اؤز عکسینی تاپا بیلیر.

بوندان علاوه بدیعی دیلین اؤزونه مخصوص جهتلری وار کی اونون بوتون کامییلیغی، نه ادبی دیلده، نه ده جانلی دانیشیق دیلینده گۆره بیلمه ریک.

بدیعی دیل یارادیجیلیق دیلی دیر. بوردا یارادیجی تخیولوندن کئچن سۇزلر، اونون فردی یارادیجیلیق عالمینده جۇجریب، جانلانان سۇزلر، بدیعی یارادیجیلیق قانونلارینا تابع اولاراق عموم خالق دیلیندن مایالانیب، یارانمیشدیر. سۇزلر بیر- بیرى ایله جانلی صورته باغلانمیش، بیر-بیرینه عطیر ساچان، روح وئره ن بیر- بیرى ایله الوانلیق یارادان و ادبی بدیعی متنده اؤزونه یاشانماق حاققی قازانان سۇزلردیر. بدیعی دیل، شیرین، ماراقلی، آیدین ایفاده لرله دولو بیر دیل دیر.

بدیعی دیل ایله، علمی دیل، یاخود عادى دانیشیق دیلی آراسیندا اولان فرقلر. دئمک اولار کی دوشونجه طرز لریندن، دنیا گۆروش لریندن، موضوع مختلف لییندن آسپیلیدیر. بیز علمی دوشونجه ده. سۇزلرین داها دقیق بیر یۇنلو معنالاری ایله اؤز فیکیرمیزی ایفاده ائتمه یه چعلیشیریک. عادى دانیشیقدا ایسه دانیشیق موضوعوندان آسپیلی اولاراق سۇزلردن استفاده ائدیریک،

باشقا بیر دیله اوز چئویریب، اونلارین ترمین و عبارت‌لرین دیلمیزه ارمغان گتیریرلر.

بوردا بیر مسئلهیه ده توخونماق ایسته‌ییرم: هر بیر دیل قونشو دیل‌لردن، قوهوم دیل‌لردن و باشقا دیل‌لردن سؤز گۆتورور و او سؤزو اؤزونون قایدا قانونلارینین سؤزگجیندن کئچیریر، ایل‌لرله اونو یونوب یونتااییر و دوغمالاشدیریر، اؤزونونکولشدیریر. بیزیم دیل ده بیر چوخ عرب و فارس سؤزلرینی منیمسه‌یبیدیر. ایندی اونلار بیزیم دیلین تام برابر حقوقلو سؤزلری‌دیرلر. اونلاری دیلمیزدن سیخیشدیریب چیخارماق، دیلمیزه خیدمت سایلمیر. بلکه ده دیلمیزی کاسیبالاشدیریر. بئله رومانیتیک حال‌لار دیلچیلیکده چوخدانیر کی اؤزونو گۆسترمیش. بونا «پوریزیم» دئییرلر. قاتی میللتچی‌لرین، عیرقچیلارین سیاستی‌دیر بو دیل سیاستی. «دیلی آریتماق، آری دیل یاراتماق» سیاستی چوخدانیر کی فلاکته اوغرامیش؛ هله سوموکلری‌ده چوروموشدور. اینسان کیمی دیل ده معاصیرلشیر. معاصیرلشمک غزلی، بایاتینی، قوشمانی دانماق دئییل؛ بلکه اونلارین بو گونگو ایشینی گۆره بیلن سریست شعر یازماق، حئکایه، رومان یازماق، درام اثرلری یازماق دیلین بوگونکو اینکیشافی دئمک‌دیر.

من دیلده یئنی سؤز یاراتمانین طرفدارییام. یئنی سؤزلر و ترمینلر و عبارت‌لر یارانمالی‌دیر؛ آما نئجه؟ دیلمیزین میلی سیماسینی پوزمادان، اونو عیبهر حالا سالمادان، آذربایجان تورکجه‌سینی، هانسی‌سا بیر تورک دیلی‌نین شیوه‌سی کیمی گۆسترمه‌دن، اونون لئکسیک و قراماتیک قانونلارینی آیقلامادان، اونو عموم خالق روحونا یابانچی بیر سس کیمی یامادان، اونون قابیلیتینی آلچامادان، شیرین، آخیجی، دولغون ایفاده‌لی، الوان بووالی آنا دیلمیزی یوخ ائتمه‌دن، اونون درینلشمه‌سینه، گئنیشلنمه‌سینه و دونیانین ان آپاریجی دیل‌لری‌سیراسینا داخیل اولماق ایمکانی قازانماسینا وارام.

س- سیزجه ادبی تنقید ندر و هانسی خصوصیتلری و اؤزه‌لیکلیری وار. آذربایجاندا ادبی تنقیدین ایندیکی دورومونو نئجه گۆرورسونوز؟ گونئی‌ده ادبی دارتیشمالار، ادبی تنقیدی اثرلر و یا خود فلسفی نظری اثرلر بوشلوغو یوخدورمو؟ بو حاقدان آراسیرا چالیشلارلی نئجه گۆرورسونوز؟

بیری بو کی: پهلوی شونیسسترلی بیزیم دیلی یوخ ائتمک اوچون اونو قاداغان ائتدیلر. مکتبلر، مدرسه‌لرده آذربایجان دیلینده اوخویوب یازماق، بیز «متجاسیر»‌لره بیر خیانت ساییلدی. بیر دیل ده کی مکتبلرده اوخونمادی؛ او دیلده کیتابلار، مجله‌لر، گونده‌لیکلر یایلمادی، طبیعی‌دیر کی دیل اینکیشافیندان قالار. تکجه شیفاهی و دانیشیق دا قورونوب ساخلانان دیل علم ساحه‌سیندن اوزاقلار. بو خیانتلر پهلوی‌لرین مملکتیمیزده تۆره‌تدیکلری جنایت‌لرین ان باشلیجاسیدیر. ایراندا یاشایان آذربایجانلی، کورد، تورکمن، عرب، بلوچ کیمی ایرانلی‌لارین باشینا بو فلاکت‌لری رضا شاهین شونیسستی سیاستی گتیردی. ایراندا دیلمیز، ادبیاتیمیز لازیمی قدهر زامانلا آیقلاشا بیلمه‌دی. ایکنجیسی ایسه جامعه و علم گونو- گوندن اؤز اینکیشافیندادیر. تزه- تزه مسئله‌لر، موضوعلار مئیدانا چیخیر. یئنی - یئنی شئیلر یارانیر. اونلارا آد قویماق و بو آدلاری دیلمیزین قانون و قایدالاری اساسیندا یاراتماق، آنادیلی و ادبی دیلمیزین قانون و قایدالارینا، بو دیلین مختلف ایفاده فورمالارینا، بو فورمالارین قاتلارینا بلد اولماق لازیم‌دیر. دیلین گراماتیکاسینی، مورفولوژیسینی و لئکسیکاسینی بیلیمک گره‌ک‌دیر؛ دیلین سؤز یاراتما اوصوللارینا بلد اولماق لازیم‌دیر. تزه سؤز یاراتماق هر یئریندن دورانین ایشی دئییلدیر.

دونیانین بیر چوخ اینکیشاف ائتمیش دیل‌لری کیمی مختلف علم ساحه‌لرینده لوغتلر، ترمین لوغتلری موجوددور. ایستر فلسفی، ایستره اینسانی علملر، دقیق علملر بارده اونلاجا کیتاب یازیلیبیدیر. دیلمیز بارده یوزلرجه اثرلر مئیدانا چیخیب؛ اونون مختلف ساحه‌لری، شاخه‌لری و موضوعلاری حاقدان مونوگرافیک اثرلر یازیلیبیدیر. بونلارا باش وورمامیش، بونلاری اوخومامیش دیلمیزین ایمکانلاری حاقدان قضاوت ائتمک چتین و مسؤلیتلی‌دیر. بیرده کی بیر چوخ‌لاری هله آنا دیلی دوشونمور. اونلارین دوشونجه بیچیملری فارسجادیر. فارسجا دوشونورلر؛ اونلاری اؤز ایچلرینده ترجمه ائدیرلر. اولسون کی فارسجا یاخشی بیلسینلر، یاخشی اوخوسونلار، آما آذربایجانجا بیلکلی دایازدیر؛ آزدیر. اودورکی ترجمه‌لری ده آخساق اولور، جاتیشمیر. بیرده کی علمی دریندن بیلمه‌دن اونا اؤتری موناسیبت بسله‌ییرلر. علمی دایازین دیلی ایسه چاتیشماز و آنلاشیلماز اولار. بونلار

اولونور كى اثرلرى آچىقلاماقلا، اولنلرى يوزماقلا هم اوخوجويا، هم يازىچىيا، هم ادبى محيطة دئمهيه سؤز و سؤلمهيه جسارتى اولسون. مطبوعات يازىلارى، ذوقى فيكىرلر، اؤترى باخيشلار هله ادبى تنقيد دئيلدير. تنقيد ادبيات شوناسليغين ان مهم قوللارنى بىرىدير. او يازىچى- اوخوجو آراسيندا كۆرپو قورور؛ ادبياتين قارشىسيندا مهم و لازيم مسئلهلر قالديريپ؛ اجتماعين گؤزيله اثره توخونور؛ اونو تنقيد سيناغيندان گئچيريپ؛ اثرين ده ييشيك يۇنلرينى اينجهلهييب آچىقلايپ؛ آنلاشيلمازليغينا ايشيق توتور.

ادبى تنقيد اجتماعى بىليكن، ادبى- بديعى ايسته تيك ذوقدان آسيلي اولموشدور. چونكى هانسى بىر علم، اجتماعى و اينسانى علملر ساحه سينده باش قالديريپ و اؤز تاثير دايره سين گئنيشلىنديريپ، ادبى اثرلرين قورولوشونا، مضمونونا، بديعى فورماسينا تاثير ائدير. بئله ليكه ادبى تنقيدىن ده مختلف مئتدودلارى اورتايا چيخير. يازىچىيا، متنه، اوخوجويا دايلانان اجتماعى سياسى مکتبلرده اساسلانان تنقيد مئتدودلارى يارانيب و بوگون تنقيدچيلر بو يوللارلا ادبى متنه ياناشىرلار.

اينسانين معنوى حياتى نين، اجتماعى وارليغى نين ائله بىر ساحه سى يوخدوركى اورادا تنقيدىن رولو اولماسين. ان عادى گونده ليك ايشلردن توتوموش بوتون علمى فلسفى فعاليتلرده ده تنقيدىن رولو مهم دور. منه ائله گليركى بشر و اونون قوردوغو اجتماعى حيات، ياراتديغى صنعت اثرلرى، قوردوغو اجتماعى- مدنى قوروملار، ياراتديغى فلسفى سيستملر هئچ بىرى تنقيدسىز اينكيشاف ائديب يوكسك مرحله يه چاتا بيلمز. اينسان ايستر علم، ايستر فيكيير، ايستر سه ده صنعت ساحه سى اولسون اؤز دوشونجه و بىليينى يوخلامدان، صاف- چوروك ائتمه دن، اوللارين موثبت و منفى جهت لرينى آيپرد ائتمه دن، منفيلرى آرادان قالديريپ، موثبتلىرى گوجلنديرمه دن اينكيشاف ائده بيلمز

ادبى تنقيد دؤورون ان مهم اجتماعى، سياسى، مدنى و... مسئله لرى ايله سيخ باغلى دير. ادبى تنقيد، كوتله لرين آيدىنلیماسيندا، اوللارين شعورونون، بديعى ذوقونون تكميلشمه سينده ان فعال مدنى واسيطه كيمي آپاريچى رول اويناير. خالقين ايستتتيك تربيه سينده، قاواراما

ج- من هارداسا بئلينيسكى دن بئله بىر عبارت اوخوموشام: ادبيات جامعه نين ويجدانى ديرسا، تنقيد ايسه ادبياتين ويجدانيدير. منجه، بو سؤز درين معنالى و مختلف يۇنلو و يوزوملو سؤزدور. ويجدان منليين جوهرى دير. او، هر كسين ايچينده اونولا اوز به اوزو اولوب، اونون نه اولدوغونو اونا گؤستريپ. ويجدان ايچ ايناسيدير. پيسى- پيس، ياخشينى- ياخشينى، اهيرينى يا دوزو اولدوغو كيمي اؤز صاحيبنه گؤستريپ. بو منليك جوهرى، بو آينا دئمك اولاركى جامعه ده اولان اخلاق پيرينسيپلريندن، اخلاق نورمالاريندان، اينسانين اساس خاصيتلريندن، بشريتين آمال و آرزولاريندان، بىر سؤزله بشريتين جوهريندن يوغرولوب و هر بىر اينسانين چيخاريچا، باجاريغيجا اونون منليينده اؤزونو تاپا بيلر. دئمك ويجدان دا هئچ دن هئچه يارانمير. فردى ويجدانلا اجتماعى ويجدان آراسيندا ياخينلىق، دوغماليق و عيىلىك واردير. يعنى بىر اؤلچو كيمي اوندان يارارلانيب، ياخشينى پيسدن، دوزو اهيرى دن، گئچهيپ يالاندان، گؤزه لى چيركىندن آييرماق اولار. بو اؤلچو ده جامعه نين اؤزوندىن چيخير. پس بئلينيسكى نين سؤزونه قايتساق، اونو بىر آز خيردالاساق بئله چيخار كى جامعه سيز ادبيات يوخدور. ادبيات ايسه جامعه نين ايچ ايناسى اولمالي دير. باشقا بىر ايفاده ايله دئسك، ادبى تنقيد سؤز صرافليغى، سؤز اؤلچوسو، سؤز گوزگوسودور. بو ايچ اينانين كاس و دورو اولماغينى باشقا بىر اينايلا كى ادبياتين اؤز جينسيندندير، يعنى ادبى تنقيد ايناسيلا اؤلچمك اولار. بو سؤزلردن مقصديم تنقيدىن نه اولدوغونا آيدىنلىق گتيرمك ايدى. ادبى تنقيد بىر نظريه اوزه رينده قورولور. نظريه سيز تنقيد يوخ كيمي دير. بو نظريه ايلك اول ادبياتين نه اولدوغونو آچىقلايپ؛ اونون قورولوشوندا ايشتراك ائندن عونصورلردن سؤز آچير؛ اثره بديعى ليك، يئنى ليك، گوزه ل ليك و بو كيمي كيفيتلردن دانيشير. تنقيد، بو كيفيتلرين اؤلچوسو كيمي، ادبى- بديعى اثرلرى اؤلچور، اوللارين يارارلى يارارسيز، ده يرلى ده ير سيز جهت لرين آيدىنلادير. اثرين مضمونو، ييچيمي بارده فيكيير يوردور. اونون قارانلىق جهت لرينى اوخوجويا آچير. بئله ليكه، تنقيد هم ياراديجيبا، همده اوخوجويا، ائله جه ده ادبياتا و جامعه يه خيدمت ائدير. اودوركى تنقيدچى دن درين بىليك، عدالتلى مؤوقع، جسارت، عالى شخصيت طلب

باغلیلیقلاری قارشیلیقلى تائیر و گوجلندیرمه قووه‌سینی سئزب، سئچمکله بوتون بو کیفیتلری گؤروب و آیدینلاتماقلا، بدیعی اثرین نئجه‌لیینی، نه جورلویونو تجزیه و تحلیل ائدیپ اونون نه اوچونلویونون دوغرو و حقیقی معناسینی آیدینلاندیرماق اولور. بو باخیمدان اثرین اوغورلو و اوغورسوز جهت‌لرینی باخشی گؤروب و سئچمک اولار. اثرده کی بدیعی تائیر قووه‌سیاولان، فورم و محتوا تاملیغی، معنا درینلییی، بدیعی و ایستتیک تائیر گوجو کیمی یاخشی کیفیتلری، یاخود اثرین بدیعی تائیر گوجونو آزالدان، اونون دهیرینی آشاغی سالان عیبجهرلیک‌لری، معنا دایازلیغی، ساختالیق و قوندارما یئنی‌لیک، اؤزونو تکرارلیق، سؤز اویونو، فیکیر کاسبیلیغی کیمی منفی کیفیتلری ده یاخشی معین ائتمک اولور. ادبی تنقید ادبیاتین اؤزونون دوغوموش و بؤیوک ادبی اثرلرین هامی طرفیندن قبول اولونموش قایدا و قانونلارینا، اصول و اؤلچولرینه چئویریلیمیش، ادبیات نظریه‌سینی تشکیل ائده‌رک نیظاملانمیش و تنقیدین اساسینی تشکیل ائتمیشدیر. ادبی تنقید بو علمی و منطقی اصوللار، اؤلچولرله تنقیدی آنالیز و متودلاری ادبیات اوزره‌رینده سینایی، ادبیاتی اونلارلا یوخلایر. بو باره‌ده بو قدهر دانیشماغیمین اساس سببی تنقیدین نه اولوب اولماماسی ایدی.

دئیمکی، بیزده ادبی تنقید حقیقی معناسیندا هله ایلک آدیملارینی آتماقدادیر. ادبیاتیمیز هله تام اؤزونو گوستره بیلمه‌دییی اوچون تنقید ده اؤزونو گوستره بیلیمیر. گرک اونلارجا رومان، حنکایه توپلولاری، شعر مجموععلری، مختلف بیجیملی، مختلف مضمونلو اثرلر یارانسین کی ادبی تنقید ده دیرچهلپ و سؤزونو دئمیه باشلاسین. تنقیدیمیزین ایندیکی دورومو، ادبی اثرلریمیزین دوشونجه کاسبیلیغی، معنا دایازلیغی، مضمون جیلزلیغی، بیجیم چاتیشمامازلیغی و عینی حالدا تنقیدیمیزده نظریه بوشلوقوندا آسیلی‌دیر. آنجاق، من یئنده اینانیرام کی ادبیاتیمیزین گئتدیگجه بوشلوقلاری دولاجاق، نوقصانلاری آرادان قالدیریللاجاق. مضمونلو، دوشوندورجو، بیتگین و یئتگین اثرلر یاراناجاق و اونون یول یولداشی ادبی تنقید ایه بو ادبیاتلا چیبین- چیبینه گنده‌جک‌دیر. اونداه، دنیا اوزونه چیخمالی، بوشقاپا قومالی اثرلریمیزده سایه آرتاجقدیر. من ایندیکی ایندیکی ادبیاتشوناسلیق

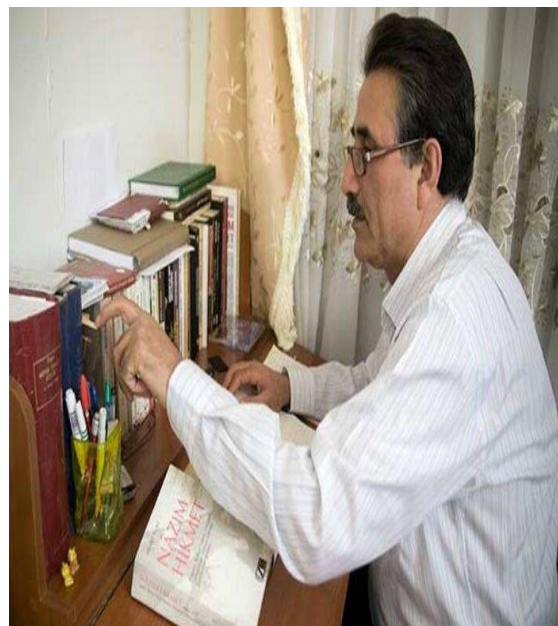
قابلیتینده و معنوی زنگینلیینده میثیل‌سوز تائیر بوراخیر. تنقیدچی اجتماعی فیکیر و رای سویه‌سینده چیخیش ائده‌رک ادبیات یاناشر، اونلارین فلسفی اجتماعی مضمونونو، اخلاقی گؤروش‌لرینی و عمومیلشمه قابیلیتینین نه اولدوغونو بیلدیریر. درین ذوق و ذکایا اساسلانان تنقید، یوکسک استعداد و تالانتا مالیک اولان تنقید، اورژنال یارادیجیلیقلا عینی مزیتلره مالیک‌دیر.

تنقید اؤزونداه علم، صنعت عونصورلرینی جمعلشدیریر، لاکین او نه علم، نه ده صنعت‌دیر. تنقیدین موضوعو و ماتریالی بدیعی ادبیاتی درک ائتمک‌دیر؛ اونو نیظاما سالماق‌دیر. اگر بونلار چاتا بیلیمیرسه دئمک اؤز تائیر گوجونو ایتیریر. بدیعی ادبیات حیاتی بدیعی اوبرازلارلا درک ائدیر. تنقید بونو اؤیره‌یب، درک ائدیپ و آچیقلا بو یوللا ادبیاتی نیظاما سالیر؛ فورمالاشدیریر؛ اوخوجونو و یازچی‌نی دویوق سالیر؛ اونلاری دوشوندورور؛ یازچی اؤز گوجونو، چاتیشماز جهت‌لرینی و اوغورلارینی گؤرور. اوخوجو ایهسه اثرین آچیقلاناماسی و یوزولماسی ایله یازچی دونیاسی ایله یاخیندان تانیش اولور و معنوی ذوق آلیر؛ دوشونجه‌لرینی، دوغولارینی جیلاندیریر و معنوی زنگینلیک کسب ائدیر. بئله‌لیکله بو یوللا ادبیات و ادبی پروسه اوز مؤوقعیتینی، هانسی یولاساری یؤنلمه‌سینی درک ائدیر. جمعیت ادبی بدیعی اثرلرین آچیقلاناماسی و یوزولماسی ایله آیدینلانما، زنگینلنمه پروسه‌سینی کئچیریر.

تنقید، ادبی معیار و اؤلچولر، اصوللار و قانونلارلا ادبی اثری توتوشدورور، اؤلچور، چؤزه‌له‌ییر، صاف- چوروک ائدیر و ادبی بدیعی سؤزو قوندارما سؤزدن آیرد ائدیر. تنقید بدیعی متنی، ادبی اثری تام شکیلده گؤرمک و اونو اؤیرنمه‌لی‌دیر. بدیعی متنه، ادبی اثره گؤز اوجو، اؤتری، اوزدن کئچمه یاناشماقلا اونو قاوراییب منیسهمک اولماز. هر بیر ادبی متنین مختلف قاتلاری، چئشیدلی یؤنلری اولور. اثرلرین هؤرولوشو، قورولوشو، یارادیجی‌نین فردی اولوبو، دنیا گؤرولوشو، دنیا دویومو و صنعت آنالیزیندن آسیلی‌دیر. بونلاری آچیقلامادان، اثرین یفاده واسیطه‌لرینی دویوب درک ائتمهدن بدیعی متنین حقیقی دهیرینی گؤستمک چتین ایشدیر. اثرین قورولوشوندا کی عونصورلری و اونلارین آراسینداکی

كىم اۆز گۆزۈ ايلە، اۆز اورەيى ايلە دونيايا باخيب، او دونيانى كشف ائديب، او دونيا باشقالارى اوچون ماراقلى اولوب؛ اونلار طرفيندن قارشيلانيب، سئويلىب. ماركتز دە بئله ماركتز اولوب؛ پاموك دا بئله پاموك اولوب. اونلار نوبئل قازانيبلا، آنجاق اونلاردان داها اوستون، داها بۇيوك، داها صنعتكار اولان و اثرلىرى دونيانين بوتون ديلرينە چئوريلن، اوخونان، سۇيلن چنگيز آيتماتوف، ياشار كمال، ناظيم حيكمت دە اۆز دونيالاريني ياراتميشلار. اونلار بشريتي تمثيل ائدەن، بشرين آرزو آمال لاريني عوموميلشديرن، دونيولىشديرن قهرمان لارديرلار. باخ بئله صنعتكارلاردان اۆيرهك؛ اونلارين ايزى ايلە گئدەك؛ اۆز دونياميزى، اۆز سۆزوموزو تاپاق؛ بازاقي. اصيل صنعتكارلارين يولو بو يول دور.

ساحەسیندە چالیشان یئنی نظریه‌لری منیمسه‌ییب، ونلاری ادبیاتیمیزا اویقن بیر حالاکترب وادیاتیمیزی تنقید ایشیغیندا آدینلادان ادبی گنجلییه اینانیرام و اونلارلا فخر ائدیرم. سئویندیریجی حال دیر کی، ادبی تنقید ساحەسیندە چالیشان گنج، استعدادلی، بیلکلی و آلچاق کۆنلو تنقیدچیلریمیز آز دئیل دیر. اونلار چوخ ایستی قانلیقلا ادبیاتیمیزا یاناشیرلار. اونو اۆیرنمه‌یه، قاوراماغا جان آتیرلار. من، نثریمیز، شعریمیز و باشقا ادبی مسئله‌لر باره‌ده بونلارین یازیلارینی سئوه- سئوه اوخویورام. اونلاردان اۆیرنیرم. اونلارلا اۆیونورم. ادبیاتیمیزین گله‌جه‌یی بو استعدادلی و گنج تنقیدچی‌لریمیزین دوشونجه و بیلک ایشیغیندا ایره‌لی آدیملایاجاق و تنقیدیمیز یوخاریدا سایدیغیم کیفیتلری یئنه‌لنه‌جکدیر.

س- سون سۆزونوز؟

من امینم کی گنج و استعدادلی شاعیرلریمیز آنا دیلمیزی دریندن و مکمل اۆیره‌نیب، اونون بولور سینه‌سیندن سو ایچیپ، شعر دیل‌لرینی آیدینلاشدریب و بدیعی قورولوشونو، اونون مضمونونو و مندرجه‌سینه اویغون شکل قوراجاقلار؛ آذربایجان بدیعی-ایسته‌تیک سوزگچیندن کئچیریب، میلی واریغیمیزین آیدین، توتارلی، اۆلمز سسینه چئوره‌جکلر و آذربایجان شعرینی، معاصیر دونیا شعرى سوپه‌سینه قالدیراجاقلار. بیزیمده خالقیمیزین شاعیرلرینی سسی دونیا شاعیرلرینی سسینه قاریشاراق، آراز نغمه‌لی، ساوالان ووقارلی، موغان برکتلی، تبریز عزملی اودلار یوردونون سسی، سسلر ایچینده سئچیله‌جک، ائشیدیله‌جک. بیزده بونولا فخر ائده‌جه‌ییک. ساغ اولون

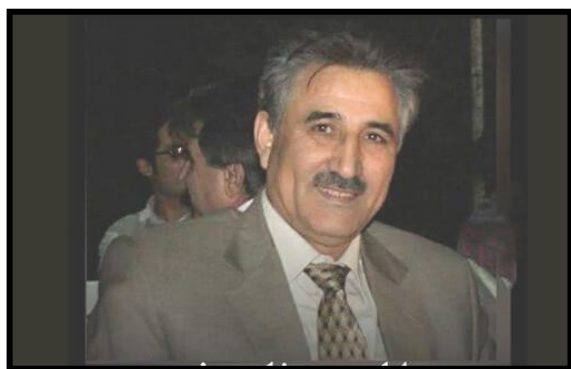
منبع: <https://ishiq.net>

ج- منیم تئز- تئز کئچمیشه قایتماغیم، عومومیتله شرق ادبیاتیندان میثال گتیرمه‌ییم، مختلف ادبی بدیعی نوعلردن آد چکمه‌ییمدن مقصد بودورکی، بیز بیر داها اۆزوموزه قایداق؛ کئچمیشی دریندن اۆیره‌نک؛ غریبن تۆحفه‌لری قارشیسیندا الی قوینوندا آغیز سولانا سولانا قالماياق. اۆز دونيامیزی گۆرک، اۆز دونيامیزی قوراق؛ اۆز خالقیمیزی، اۆز میللتیمیزی، اۆز یوردوموزو دوشونک؛ یازاق، یاراداق؛ باشقالارینی یامسیلامایاق؛ یاخود باشقالارینی تورونا دوشمک تهلوکه‌سیندن یاخا قورتاراق.

آخ اینسانلار، اینسانلار! سیزلردن نه لر، نه لر کی اؤیرنمه میشم. یاخشی بیلیرم کی هامی زیروه یه دوغرو جان آتیر، بونو بیلمه دن کی اوغور اونلارین اللرینده کی اؤلچولردن آسیلی دیر. یاخشی بیلیرم کۆرپه، او تومبول و یوموشاق اووچوندا ایلك دفعه آتاسینین بارماغینی سیخارکن آتانی عۆمورلوک تورا سالیر. اینانمیشام کی، اینسان او زامان باشقاسینا اوچادان باخماغا حاقلی دیر کی، او آدمی اؤز ایاقلاری اوسته دایناماغا، یوخاری یا دوغرو قالخماغا ایناندیرا بیلسین.

من سیزلردن چوخ شئی اؤیرنمیشم. نه یازیق کی آرتیق اونلاردان یارارلانا بیلمه یه جه یم. چونکی اونلاری چمدانیم ییغارکن اؤلوم منی حاقلا باجاق!

آنا دلیلم

حسن ریاضی (ایلدییریم)

کۆچسم بو دونیادان آرا سئوگیلیم

ائلین قوجاغیندا تاپارسان منی

سینم یانار داغ دیر آتشی سؤنمز

وطن اوچاغیندا تاپارسان منی

چؤلله، چایلارا دؤنر بدنیم

گونشلی، اولدوزلو گۆیلر کفنیم

بئشیگیم، مزاریم، دوغما وطنیم

اونون تورپاغیندا تاپارسان منی

قارداش گۆزلرینه حسرتدی گۆزوم

منی قارا داشا دؤنرددی دؤزوم

قوشولوب چایلارا آخاندان اؤزوم

«خرچنگ خسته لیبینه توتولان زمانه میزین بؤیوک

یازچیسی گابریل گارسیا مارکزین دوستلارینا

یازدیغی وداغلاشما مکتوبو»

چئوپرن :اوستاد حسن ریاضی (ایلدییری)

اگر تانیریم بیرجه آنلیق منیم کۆهنه بیر قولچاق اولدوغومو اونودوب، منه بیر پارچا حیات باغیشلاسایدی، احتمال کی اوندا بوتون عاغلیما گلن لری سؤیله مزیدیم. بلکه سؤیله دیک لیریم حاقدا دریندن دوشونردیم. منجه هر شئیین ده یری اونا وئرین ظاهیری ده یردن یوخ، داشیدیی معنادان آسیلی دیر. اوندا آز یاتاردیم. گونومون چوخونو رؤیادا کئچیردیم. اونسوز دا گۆزلریمی قاپادیغیمیز هر بیر دقیقه ده ۶۰ ثانییه ایشیق ایتیریریک. هامی دایانارکن من یول گئدردیم. هامی یاتارکن اویاق قالاردیم. هامی دانیشارکن من قولاق آساردیم. شوکولات لی دوندورما یتمکدن نه حظ کی آلمازدیم.

اگر تانیریم منه بیر پارچا حیات باغیشلاسایدی، چوخ ساده گئیینیب گونشی قارشیلایاردیم. گۆزلریمی گونشین اوزونه دیکه- دیکه جیسمیم له برابر روحومو دا سویناردیم. تانیریم! اوندا سینه مده اوره یمیم دؤیونرکن، نیفرتمی بوز اوزه رینه یازار و گونشین دوغماسینی گۆزله یردیم... اوندا من اولدوزلارا «ونگوگ» رؤیالی، «بئندیت» نفس لی شئعیرلریمی رسم اندردیم و آیا «سیرات»- ین شیرین سسی ایله سئوگی نغمه لری باغیشلایاردیم. گۆز یاشلاریملا قیزیل گوللری سوواراردیم، تیکانلارینین آجیسی، لئچک لرینین شیرین- شیرین اؤپوشو جانیم سینسین- دئییه.

تانیریم! اگر بیرجه پارچا عۆمروم اولسایدی، سئودییم اینسانلارا: سیزی سئویرم دئمه دن گونلریمی کئچیرمزیدیم، بوتون کیشی لر و قادینلاری اؤز سئوگیمه ایناندیراردیم. سئوگی یه ساریلیب سئوگی قوینوندا یاشایاردیم. اینسانلارا گؤسترردیم کی قوجالیقدا روحدان دوشوب سئوه بیلمه یه جک لرینه ایناندیقلاری اوچون یانبیلرلار. اونلار بیلیملر کی قوجالیق اونلارین سئوه بیلمه دیک لری آنلاردا اونلاری حاقلا یا بیلر. کۆرپه لره ایکی جه قاناد وئریم و بوراخاردیم کی، اوچوشو اؤیرنسینلر. قوجالاری ایسه باشا سالاردیم کی، اؤلوم قوجالیقلا یوخ، اونوتقانلیق لا گلر.

آراز قیراغیندا تاپارسان منی

گوللرین شهدی دیر قلبیمده دیلک
ایلک باهار عشقی ایله چیرپینیر اورک
قیسمتیم اولماسا او گونو گورمک
لاله یاناغیندا تاپارسان منی

چیچکلی حیاتا وورولوب حسن
ایشیقلی یولونو آلا بیلمز چن
گۆزله سن بو یولون کروانینی سن
ظفر بایراغیندا تاپارسان منی

حسن ریاضی ایلدیریم
سۆزومون دادی، دوزو

اوره یمین ایچ اوزو
بایاتی لی، قوشمالی
آنا نفس لی دیلیم
ایستکلرین شفقی
آرزولارین اوفوقو

سئوگی تاملی، یازاوزلو
«نسیمی» - سسلی دیلیم

آنام عؤمورشیره سین
وطنیمین نغمه سین
آخیدیپ لا یلا لارلا
گنجه - گوندوز جانیم

قیزیل گول بشیینده میشیل - میشیل یاتمیشام
اوخشاملار اوخشیایب

نازلاملار نازلایب
آرزولارقانادلانایب

دیلكلریم اوچوشوب

آنادیللی دونیامدا، دیرچلیب بوی آتمیشام

هر دیلین اوز آدی وار
هر دیلین اوز دادی وار
باشقا دیلر شکر سه
آنامین دیلی بال دیر

شکرلردن دادیرام

دادلانیر سوزوم، نغمه م

بالمین دادی قاچسا

شکر بال دادی وئرمز

ایتر کؤنلومون اودو

ایتر سوزومو دادی

ایتر آرزومون آدی

سۆزومون دادی دوزو

اوره یمین ایچ اوزو

«قورقود» آرزولو دیلیم

«فضولی» سۆزولو دیلیم

«نسیمی» - سسلی دیلیم

آنا نفس لی دیلیم

تهران - ۱۳۶۶

حسن ایلدیریم

گونلریمین بویو، گون دوغاندان آی دوغانا

کؤنلومده بولاق ایچیملی ایستکلر

گۆزلریمده سئرچه اوچوملو دیلکلر

آی سوراقلی گونش له

قارا گونئی دن آغ گونئییه باخا - باخا

گونلری گوندوزلردیم.

گنجه لریمین بویو، آی دوغاندن گون دوغانا

آی شافاغیندا گوموش لنیب

گونش شافاغیندا قیزیل لنان

گونش سوراقلی آی لا

گنجه لری گنجه لردیم.

اویاناردیم

سحر سولاریندا اولدوزلار آخارکن

آلما دادلی، ناغیل بیچیملی گنجه لریمدن

هئیوا قوخولو، قوش اوچوملو گوندوزلریمدن

یول لار کئچردی

سیرلی - سوراقلی یول لار.

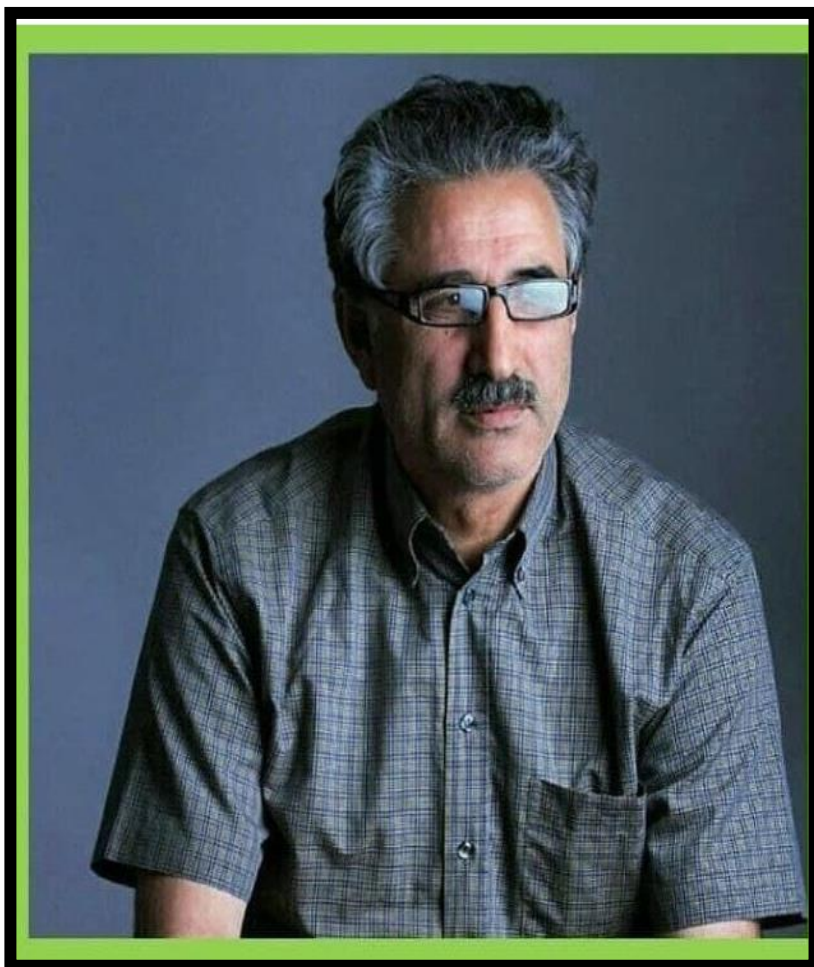
گۆزلریمدن باشلانایب

اوزاق لاردا هاچالانان بوداقلی یول لار.

هاراسا

سسله بیردی منی

اووسونلو سئودالار

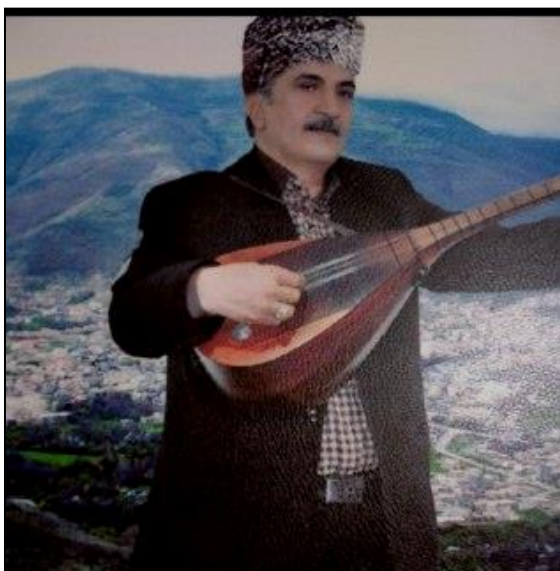
سیرلی صدالار!
 سیرلی - سوراقلی یول لارا چیخدیم
 قانلی - قادالی گونلری
 سیزیلتیلی گنجه لری
 گئییندیم
 سویوندوم
 آرزولاریم ، ایستکلریم سؤز قینیندا
 اوره بییم کؤز قونداغیندا
 بیخلمیشام
 دورموشام
 دورموشام
 بیخلمیشام
 یورغونام ، یورغون
 آلاگؤزلو سحرلرین
 شفق لی سولاریندا یویونوب ،
 سحر بیئلرینده قورونوب ،
 شفق واختی دان بیئرینه سیرلمک ایسته بییرم
 شفقه بورونوب اؤلکم ایسته بییرم!
 ۱۳۷۶ تهران

سن، منیم ایچیمده
 حسن ریاضی (ایلدییریم)
 سن
 منیم ایچیمده اویویان بولوت سان؛
 اویاناندا
 تورپاق یاشیلانار،
 اویویاندا
 سونبول لر، گول لر یانار.
 سن
 منیم ایچیمده اویویان حسرت سن؛
 اویاناندا
 باخیش لاریم مفتیل لری قیریپ کئچر،
 اویویاندا
 دورنالار قارانقوش لار له لک تۆکر.
 سن
 منیم ایچیمده اویویان فیرتیناسان؛

باغیرسان داغلار دیسکینر،
 سوسان دنیزلر کوسر.
 سن منیم ایچیمده اویویان آرزوسان؛
 اویانسان
 اوشاقلار قوشلارا قوشولوب اوچوشار،
 دونیا باشقالاشار.
 سن
 منیم ایچیمده اویویان من سن؛
 اویانسان
 هر دوداقدان بیر نغمه قوپار،
 هر باخیشدان بیر گؤیرچین اوچار،
 سؤزلرده بولاق لار جوشار.
 سن اویاناندا،
 آغ کاغیذدان
 شعرلر

(سرابلی دکتر حسن ایلدیریم حاققینده یازان
کلیرلی آشیق صیاد جعفرزاده کلیر
روحو شاد اولسون)

منه ساری
 بویلار!

بولوتسوز ماوی گوْبه ساری

اوجالدى آغ گوْیر چین
 آرخابین آرخابین
 اوچدو... اوچدو... اوچدو...
 بیر میروراری دنه سی کیمی گوروندو
 ماوی لیگین بوجاغیندا
 اوره ییم چیرپیندی... چیرپیندی
 حسرتلری سیلکینیب
 نیسگیل لری سو بونوب
 اینجی لشیب، دینجلمک ایسته دی؛

آرزولارین قوجاغیندا
 گوْیر چین اوچدو... اوچدو...
 اوچوب یوخوما قوندو:
 «ایکیجه خووروز ساواشدی
 بیر قانا بولاشدی
 قان آخدی چایا دوشدو
 چایدان گوْیر چین اوچدو»...
 گوْیر چین اوچدو... اوچدو...
 قیزیل گوله بوکولموش یوخولاردان اویاندیم:
 آغزیمدا آلمالارین قیزیل دادی
 اللریمده کپه نک لرین توزا دؤنموش قانادی!
 باشیمدا رۇیالارین هاواسی
 کؤنلومده سئودالارین نیداسی
 بیر آیاغیم گنجه ده
 بیرى گوندوزوده
 اوچماق ایسته بیرم.
 شفقلى اوفوقلری قوجماق ایسته بیرم.
 سونسوز ماوی لیکده سوزوب،
 قیزیل آلمانی کهکشان بوداغیندان اوزوب،
 اینسانلارلا پایلاشماق ایسته بیرم.
 آچیلمازی آچماق ایسته بیرم

آذر بايجان اوغلو، حسن ایلدیریم
 دئیشدی دونیاسین، روحوشاد اولسون
 چوخلارین آلیندن، توتارمیش قارداش
 دئیشدی دونیاسین، روحی شاد اولسون

بیر پاک ایسانیمیش، اوز عالمینده
 حاق بیر ایز واریمیش، نفس دمینده
 اولار میش همیشه، دوستلار جَمینده
 دئیشدی دونیاسین، روحی شاد اولسون

سراب دان نور ساچدو، آذربایجانا
 دئیردی رحمتلیک اینان مین جانا
 خدمتین گورتلر، اینانما دانا
 دئیشدی دونیاسین، روحی شاد اولسون

تُر کون دونیاسینا، چوخ خدمت ائتدی
 روحی تانری سینین، روحون یئتدی
 صیادام مردانه، عومر ائدیب گئتدی
 دئیشدی دونیاسین، روحی شاد اولسون

آغیر ایلرین ادبیات خادیمی

AĞIR İLLƏRİN ƏDƏBİYYAT XADİMİ

ادبی نسلیمیزله ترجمه ائتدیکلری ادبیاتلار آراسیندا ماراقلی ایلگیلر یاراتمیشدیر. او، تورک ادبیاتینین بشری آرزولار اوچون یازیلان شعرلریندن بعضی اؤرنکلری ده تام باجاریقلا فارس دیللی اوخوجولارینا ترجمه ائتمکله، خالقلار آراسیندا ادبی اونسییت یاراتماغا چالیشمیش دی.

۴۰ ایله یاخین ادبی دوستلوقدا اونو همیشه مطالعه حالیندا گۆردوم. او، شرفلی عۆمرونون هر گونونو اوخوماق، اؤیرنمک و اؤیرتمکله باشا ووردو. حسن ایلدیریم ین ادبی خیدمتلرینین گۆز قاباغیندا اولمایان حیصه لریندن دانیشماق ایسته سک، گره کدیر کی، اینقیلابین ایلکین آیلارینا و ایلرینه قاییداق. اینقیلابین ایلکین ایلرینده، آذربایجانین قایغیسیندا اولان آیدین یازار و شاعرلر اؤز کچمیش تجروبه لرینه دایاناراق، اؤلکه نین موختلیف بؤلگه لرینده یازیب یاراتماقلا مشغول اولان ادیبلریمیزی شهرلرده و قصبه لرده یاراتدیقلاری ادبیات اوچاقلارینا چاغیرماقلا برابر، گنج نسلین هوسکارلارینی دا، یاندیردیقلاری اوچاقلاین ایشیغینا توپلادیلار. دئمگ اولارکی، او وطن وورغونلاری فداکار جاسینا، اینقیلابدان ۳۲ ایل ایره لی آذربایجاندا یارانان میلی حؤکومتین دئوریلدیگیندن سونرا، داغیدیلیمیش و ظالیم شاه رژیمینین ایله عۆمورلوک یاساقلانمیش "شاعرلر و یازیچیلار مجلسی" نی بیر داها یاراتماغا باشلامیشدی. او قباقلیل شاعیر و یازارلاریمیز بیرینجی نؤوبه ده تبریز و تهران دا یارانان ادبی

Sədyar Vəziyfə ELÖĞLÜ

صدیاری وظیفه ائل اوغلو

دوکتور حسن ریاضی (حسن ایلدیریم) مرداد آیی نین ۲۸-نجی گونو کرونا ویروسا ایلیشندن سونرا، ابدیلیک اولاراق حیاتا گۆز یومدو. ۴۲ ایلدن بری ادبیاتیمیز و مدنیتیمیزین قوللوغوندا اولان او قایغیکئش اینسان، بیر آذربایجان اوغلو اولاراق، عموم بشری ایده ئیلارین دا ورغونو ایدی. باریش، دوستلوق، سعادت و برابرلیک شعارلاری نین عمل مئیدانیندا وار گوجو ایله چالیشقانلارینین بیر ایدی. او بیر قباقلیل شاعیر کیمی، ادبیات مئیدانینا گلسه ده، نثریمیزین باجاریقلی یازارلاریندان ایدی. تورک و فارس ادبیاتی نین اورتا عصیرلردن باشلایاراق چاغداش ایلریمیزه دک قباقلیل و آیدین شاعرلری نین اثرلرینی دؤنه - دؤنه اوخوموش و ائحتیوالارینین مثبت یؤنلرینی بوگونکو ادبی گنجلیمیمیزه آشیلاتماق اوچون تحلیلیلرینده تاییسیز باجاریقلار اله گتیرمیشدی. اونونلا یاناشی، قباقلیل عرب ادبیاتی نین، لاتین آمئیکا ادبیاتی نین اوروپا و فارس ادبیاتلاری نین دونیوی (جهان شمول) اؤرنکلریندن ترجمه لرینه باشلامیش و بوگونکو

باشلادی . ائله جه ده هر ایکی ادبی انجومنین اورگانلاری دا او زمانکی اینقیلابی شرایطین وجودا گتیردیگی اتموسفوردا، مستقیل نشریه کیمی چاپ اولماغا باشلادی. تبریزده یارانان « آذربایجان شاعیرلر و یازیچیلار جمعیتی»نین اورگانی نین آدی « اولکر» نشریه سی و تهراندا یارانان «آذربایجان انجمنی»نین اورگانی نین آدی ایسه «کونش» نشریه سی ایدی. یادیمدا دیر کی، بیر ایل اؤتمه دن جاوان یازارلار و شاعیرلر هر ایکی انجمنین ایشتراکچیلارینین اکثریتینی تشکیل ائدیردی. یارانیشیندان بیر ایل سونرا هفته لیک اجلاساردا ایشتراک ائدن عضولره عضولیک کارت وئریلدی. آذربایجانلی نظرده آلساق، هر ایکی انجمنین عضولری اورانی بیر میلی ادبیات درنگی کیمی قبول ائدیپ ایشتراک ائدیردیلر، باخمایاراق کی هر جور ایده صاحبیلرینی اورادا تاپماق ممکن ایدی، لاکین او ادبی درنکلر آذربایجان ادبیاتی و فولکلورنون قورونماسی و اینکیشافی اوچون یارانمیشدی. همین ایلرده فورما و محتوا باخمیندان اینکیشافا باشلایان چاغداش آذربایجان شعرینین نتیجه سینی بوگونکو شعریمیزین اؤنچولرینده گؤره بیلیریک. حقیقت بوراسیندا دیر کی، عمومیتله ۳۲ ایل یاساقلیقدا قالان آذربایجان شعر و ادبیاتی آنجاق کلاسیک ادبیاتین آغیر کؤلگه سینده قالمیشدی. آذربایجانین ادبی و مدنی فعالیتلری هر یئرده گؤز آلتیندا اولدوغو اوچون سوسغون بیر حیات یاشاییردی. یازیب یارادانلار شعرلرینی آنجاق خصوصی گؤروشلرینده بیر- بیرینه اوخویوردو . هئج بیر نشریه ده شعر و یازیلاری چاپ اولموردو . (قئید ائتمک لازیم دیر کی، او، ۳۲ ایل عرضینده آذربایجان دیلینده اوخوجو کوتله سی اوچون ال چاتارلیقدا اولای بیلن یالنیر اوستاد

انجومنلرین یارانماسینا جان - باشلا تلاش ائدیردیلر.

۱۳۵۸ -نجی گونش ایلی نین خرداد آییندا تبریزده اوستاد یحیی شیدا ، هیلال ناصری، محمدعلی نقابی، عباسعلی

صابری، طوفان، قائمی، قهرمان

(حیدر خطیبی) مانوس (آهنی)، عباس بارز، فریدون حصارلی، اورمان، ایلقار (صمدظهوری) باریش، پاکباز، اوستاد پدیده، سلیمان ثالث ، اوستاد شیوا (مدرس)، آزر م (ملماسی) حسین اولدوز رضا ایتگین، نجار اوغلو، حسین شهرک، باریشماز، دولفقار کمالی، ایوب ایلدیریم، حزین (خسروشاهی). سحر (حیدر

اوغلو)، سخا، شائق، شبگیر، شیمشک (دوکتور مبین)، ائل اوغلو و باشقا-باشقا قلم صاحبیلرینین چاغریشی و ایش بیرلیگی ایله یارانان « آذربایجان شاعیرلر و یازیچیلار جمعیتی» اؤز ادبی فعالیتینی باشلایا بیلدی. اونونلا یاناشی، تهران شهرینده یاشایان آذربایجانلی آیدینلار او جومله : دوکتور سلام اله جاوید، گنجعلی صباحی، حبیب ساهر، دوکتور جواد هیئت، حسینقلی کاتبی، صمد سردارنیا، ر. ابراهیم زاده، م. بشیر، معقولی، محزون، جادنیکو، م. واله، آغداشلی، احمد برادران، محمد علی فرزانه، ترلان پیر هاشمی، سعید منیری ، علیقلی کاتبی ، دوکتور حسین محمدزاده صدیق (دوزگون)، نورانی، مرادعلی قریشی (قافلانتي) چای اوغلو، تورک اوغلو، غلامرضا مجدفر، حسن مجیدزاده (ساوالان) مظفر درفشی و... باشقالاری طرفیندن ده « آذربایجان انجومنی» آدلی ادبی بیر تشکیلات یارانندی.

ماراقلی دیر کی، بو مقدس یولدا آددیم آتان هر ایکی ادبی محفیل «آذربایجان» نین مقدس آدی ایله عنوانلانان ادبی - مدنی بیر دایره ده ایشه

مغازالارینا باش ووردوقدا، آذربایجان دیلینده نشر اولان کیتابلاری دا ساتیشا قویان ایکی کیتاب ماغازاسی نین آدرس لرینی اؤیرندیم . بلکه بیر تانیش ، بیر قلم صاحیبی تاپا بیلدیم دئییه، هفته ده بیر گون اورایا گئدیردیم. هر ایکی کیتاب ماغازاسی بیر-بیرینین قونشولوغوندا ایدی. بیر اوستاد صدیقین اثرلرینی و نشریه لرینی ساتان..... پاساژدا یئرلشن ماغازا ایدی. بیریده ، تانیمیش آذربایجانلی فولکلور شوناس ، ادیب اوستاد دوکتور محمدغلی فرزانه (قوسی) نین قارداشلاری یوسف آغا ، جعفر آغا و یعقوب آغا قوسی قارداشلاری نین اداره اتدیگی مشهور "انتشارات فرزانه" ایدی. اوستاد صدیقین اثرلرینی ساتیشا قویان ماغازا دا ایدی کی، ایندیکی شاعیر دوستوم حسین سیف هریس (آغیارلی) ایله تانیش اولدوم. آغیارلی دان آنا دیلیمیزده یازان قلمداشلارین سوراغینی آلماق ایسته دیکده، او دئدی: بیر ایکی شاعیر تانیرام کی، هفته نین دوزگونلری بوریا باش وورارلار. بیرینین دی قافلانتی و بیرینی آدی بختیار نصرت دیر . من هر ایکیسینین شاعیر کیتابلاریله تانیش ایدیم آما اؤزلرینی گؤرمه میشدیم. اوتانا - اوتانا اوزومو کیتابخانانین او مئهریبان و آیدین دوشونجه لی مسئولونا (آغیارلی یا) تانیتدیردیم. ممکن اولسا منی اوستاد قافلانتی و بختیار نصرت له تانیش ائله یین - دئدیم. او دا: اولسون، گلن هفته گلرسن، گلسه لر تانیش ائده رم - دئدی. ائله بیل کی سونموش چیراغیما یاغ تۆکدولر. سئوینجیمدن گؤزیاشلاریم آخدی. آخی، آیلار ایدی کی سازلی سؤزلو شاعیر گئجه لریمیزدن الیمیز اوزولموشدو. گنج شاعیر دوستلاریمی داها گؤره بیلمه ییردیم. تهرانی غربتی ده بیر یاندان اوره ییمی سیخیردی. حسین آغیارلی ایله ساغ

شهریارین «حیدر بابایه سلام» اثری، بعضی نوحه کیتابلاری و ماراغالی « کریمی » نین تورکجه یازدیغی ساتیریک-کومیک شعیرلری ایدی). من او گونلر تبریزده یاشاییردیم. انجومنین یارانیشینین ایلکین آیلاریندان باشلایاراق سون آیلارینا قدر اجلاسارینا گئدنلردن ایدیم. بیر چوخ گنج شاعیر و یازارلار و ائله جه ده قوجامان و تجروبه لی قلم صاحیبلری نین اهر،خوی، ماراغا،مرند،بیناب، میانا، خیوادان و آذربایجانین باشقا شهرلردن گلیب ، تبریزده یارانان « آذربایجان شاعیرلر و یازچیلار جمعیتی» نین شعیر آخشاملاریندا ایشتراک ائتمه لری او محتشم ادبی محفیلی داها دا گؤزه لندیریدی. تبریزین " دانش سرا مئیدانی" ندا یئرلشن مشهور "تربیت کیتابخاناسی" نین آملی تیتر سالونوندا هر هفته نین جوما آخشاملاریندا ساعات ۵ دن ۸ دک داوام ائدن « آذربایجان شاعیرلر و یازچیلار جمعیتی» آدلی او ادبی محفیلین طمطراقلی شعیر گئجه لرینی چکه بیلمه ینلرایسه، اوچ ایلدن سونرا او تاییسیز ادبیات اوچاغینی فنایا اوغراتماقدا باجاریقلی اولدولار. اونلار محتشم ادبی محفیلی یوروشله داغیتدیلار. اونونلا یاناشی همن هفته لرده ائله تهراندا یارانان «آذربایجان انجمنی» نیده قاپایا بیلدیلر. ادبی اورگانلارین نشری دایانیلدی. بیر داها آذربایجاندا قلملر سودورولدو. دئمک اولار کی شعیر و ادبیات ساحه سینده گنج نسلیین تربیه اوچاقلاری سوندورولدو.

انجومنین داغیلدیغیندان بیرنئچه آی سونرا ایدی کی، منده تهراندا کؤچدوم. طبیعی اولاراق اورادا یاشایان آذربایجانلی شاعیر و یازارلاری تاپماق و اونلارلا علاقه ساخلاماق ایلك آرزوم ایدی. اونا گؤره، تهراندا اینقیلاب مئیدانی نین جواریندا و تهران دانشگاهی نین قانشارلاریندا یئرلشن کیتاب

اوللاشیب ائوه دؤندم. گلن هفته نین دوزگونو، گون اورتادان سونرا ساحات ۵-۶ آرالاریندا گئندیم آغیارلی نین مغزاسینا . بختیار نصرت و قافلانتی ایله تانیس اولدوم. خوش - بئشدن بیر نچه دقیقه سونرا، قافلانتی نین اؤنرگیسی ایله اورادان شاعیر تورک اوغلونون آینا ساز دوکانینا یوللانیدیق. دوکانا چاتدیقدا، تانیشلیقدان سونرا قافلانتی نین ایسته گی ایله هره بیر شاعیر اوخودو. هر دؤردوموزن یازدیقلاریمیزدا اورتاق دوشونجه و اورتاق احوال روحیه گؤرونوردو. دوغرونداندا او گونلرادییات سئورلرین غملی گونلری ایدی. گئتمک اوچون هئچ یئرده بیر ادبی یئغئنجاق یوخ ایدی . هر اوچ شاعیرین ائولادلاری یاشدا اولسایدیم دا، او ایلك گؤروشده منی چوخ صمیمی قارشیلادیلار. اوگوندن دوستلوغوموز باشلاندى . او مرحوم دوستلاریمین عؤمورلرینین سونونا ده ک ادبی دوستلوغوموز داوام ائتدی . یادیمدا دی کی، هله تورک اوغلو نون دوکانیندان چیخمامیشدیق کی، قافلانتی گلن جوما گونونه بیزی اؤز ائوینه قوناق چاغیردی. ائله همن جوما گونو ایدی کی، قافلانتی نین ائوینه اونودولماز دوستوم شاعیر دوکتور حسن ریاضی(حسن ایلدیریم) ایله تانیس اولدوم. چوخ صمیمی ، درین دوشونجه لی ، حاضر جاواب و چاغداش ادبیاتیمیزین تحلیللرینده باجاریقلی گؤردویوم او گنج دوستوم مندن یالنیز بیر ایل یاشلی اولسایدی دا، همیشه اونا بیر اوستاد گؤزو ایله باخاردیم. همن ایلك ادبی گؤروشده اولان دوستلارلا بیرلیکده بئله بیر قناعته گلدیک کی، اؤز دردییمیزه اؤزوموز چاره تاپمالیق، ایندیکی دیل و ادبیاتیمیزی رسمی علم اوچاقلاریندا اوخویوب اؤیره نه بیلمیریک، گره کدیر کی، بیزه بیلدیکلریمیزی بیر- بیریمیزه چاتدیراق. داها

دوغروسو بو اؤنرگی، حسن ایلدیریم ین اورتایا قویدوغو اؤنرگی ایدی .دوستلارلا قرارلاشدیق کی، هر هفته بیریمیزین ائوینده توپلاناق و آذربایجان شاعیر گئجه سی یاراداق.خاطیرلاتماق ایستردیم کی هر اوچ آغ ساققال شاعیریمیز(قافلانتی، بختیار نصرت،تورک اوغلو) پهلوی حاکمیتی دؤورونده، تهران شهرینده ائولرده یارانان شاعیر گئجه لری کئچیرن آذربایجانلی شاعیرلردن ایدیلر. او گون باشا چاتدیقدا، شاعیر تورک اوغلو گلن جوما گونونه بیزلری ائوینه قوناق چاغیردی و سونرا سی هفته نی ده شاعیر بختیار نصرت قوناق چاغیراجاغینا نوبت آلدی. ائله بختیار نصرت ین ائوینده ایدیک کی، شاعیره حمیده رئیس زاده(سحر) خانیم ، آخشین آغ کمرلی و گنج شاعیر ائلبان دا بیزه قاتیلدی و اونون گلن هفته سینه ادبی محفیلده اولانلاری سحر خانیم اؤز ائوینه قوناق چاغیردی و اونون سونراسی هفته ده حسین آغیارلی نین قارداشی مرحوم جبرئیل سیف هریس ادبی محفیل عضولرینی اوز ائوینه قوناق چاغیردی. آغیارلی گیلده ایدی کی، کرج ده یاشایان باجاریقلی شاعیر اوستاد خیراله حق بیگی (ساپلاق) لا تانیس اولدوق. ایلنجه لرده هر هفته ادبی بحثلر، اوخونان شاعیرلره تنقیدی باخیش واولکه ده اوز وئرن ادبی حادیثه لردن خبرلرتوتماق اولاردی. بوتون او ادبی ایلنجه لری حسن ایلدیریم چوخ باجاریقلا و صمیمیتله اداره ائیدردی. او شاعیر گئجه لری نین باشلانیشیندان اوچ - دؤرد آی سونرا محفیلیمیزه « آرزو کاروانی» آدی قویدوق. شاعیر آخشاملارینی باجاریق ، بیلیک و اوستادلیقلا اداره ائدن حسن ایلدیریم ین گله بیلمه دیگی هفته لرده ایلنجه نی اوستاد شاعیریمیز خیراله حق بیگی (ساپلاق) اداره ائدردی . اوستاد ساپلاق دا اولمایاندا،

کونجونده ایلنجه قوروردوق. سونرا اوستاد علیایی نین کرجده اولان ائوینده چوخ هفته لر ادبی یئغئنجاغئمئز اولوردو. محفیلین ایداره ائتمه سی آغیرلاشیردی. همیشه آغیر مباحیته لی محفیللری حسن ایلدیریم اؤزو ایداره ائدیردی. او، شعر گئجه لرینده چوخ زامان ایشتیراک ائندلرین بیری ایدی. سیستماتیک مطالعه نتیجه سینده گونو- گوندن بیلکلی اولان حسن ایلدیریم سؤزون حقیقی معناسیندا اؤزو- اؤزونو یئتیره بیلدی. او یئتگینلیگینی یالنیز و یالنیز اوخوماقلاری ایله ائده ائتدی. بیز اونون یازی و شعرلرینه دیقت ائنده، فلسفی باخیشلارینین حئیرانی اولمایا بیلمیریک.

حسن ایلدیریم یین تدبیرلریله « آرزوی کاروانی» نین یاخین و اوزاق شهرلردن گلن قوناقلارینی یادا سالساق اوستاد گنجعلی صباحی، عزیز محسنی، حبیب ساهیر یحیی شیدا، بارشماز، عباسعلی یحیوی، علیرضا میانالی، حسین طهماسب پور(شهرک)، اوستاد ناظرشرفخانه ای، ستار گل محمدی، علیرضا صرافی، کریم مشروطه

مجلسی اداره ائتمک منیم و یا باشقا دوستلارین اوزه رینه ایدی. حقیقت بوراسیندا دیرکی، حسن ایلدیریم یین حضورو اولندا مجلس چوخ فرحلی کئچردی. بونا گؤره کی، حسن ایلدیریم بوتون ادبی سورغولارا قانع ائدیجی جاوابلار وئرمکده هامیدان باجاریقلی ایدی. یارانیشیندان بیر ایل کئچمه میشدی کی، « آرزوی کاروانی» نا قوشولانلار؛ قافلانتی، بختیار نصرت، تورک اوغلو، آیدین تبریزی، آیریلماز، آغیارلی، حسن ایلدیریم، حمیده رئیس زاده(سحر) خانیم، آخشین آغ کمرلی، ائلبان، ساپلاق، من، جبرئیل سیف هریس، چیچک، عمران صلاحی، جمشید شیبانی، آیریلماز، قادر قوروچایلی، آقازاده علیایی احمدشایان (آلاو)، آذر مازندرانی، عاشیق آران، ائلشن و... باشقالاری اولدو. بیرداها قئید ائتمه لیم کی، قلمداشلارین سایبی چوخالدیقا ائولرده شعر گئجه سی کئچیرمک چتینله شیردی، بعضا یئریمیز چوخ دارایشکنلیک اولوردو. یای گونلرینده تهرانین باغ فیض محله سینده «کن» چایخاناسی دئییلن بیر بؤیوک چایخانانین بیر

کاروانی نین ایلمجه لری ۱۳۶۷ گونش ایلینین سونلارینداک داوام ائده بیلدی .

دونانین تاپسیز خالقلا ریندان اولان آذربایجانلیلارین هر هانسیسی نین ائوینده شعر اخشامی گنچیریلیردیسه ، ائو صاحیبی اولدوقجا لایقلی ، اولدوقجا صمیمی و آذربایجانلیلارا مخصوص اولان ایستی قانلیلایقلا قاباغا چیخیردی. اوستاد قافلانتی تهراندا و اوستاد آقازاده علیایی کرج شهرینده ادبی محفیلیمیزه داها چوخ قوناقلیق تدارکی گؤرنلر ایدیلر. اینانیردیق کی، حسن ایلدیریم ادبی محفیلیمیزه اولماسایدی، بلکه ده او آغیر ایللرده « آرزو کاروانی » اولدوغو کیمی ائولرده یارانا بیلمزدی. اونون بیلک و تدبیرلری او عظمت لی گؤروشلرین قایدالی حالدا باش توتماسینا سبب اولوردو. ائله سونرالار تهران و کرج بؤلگه لرینده یارانان "حبیب ساهر ادبی درنه یی" ، "صابیر ادبی درنه یی" " کرج ادبی درنه یی" ، " نباتی ادبی درنه یی" و " قاراداغ ادبی درنه یی" نین قوروجولارینین بیر چوخ عضولری و قوروجولاری یا آرزو کاروانینین قوروجولاری، یادا، اونون تنز- تنز قوناقلاری اولانلار ایدی. یاخشی بیلیریک کی اوستاد یازاریمیز و شاعیریمیز حسن ایلدیریم حاققیندا چوخ یازیلار اولاجاق دی. لاکین بورادا ایستردیم کی، ۲۴ ایل قاباق تبریزده نشر اولان دیرلی " ارک" هفته نامه سینده "ایللرین قانادیندا" باشلیقلی سئریال ادبی مقاله لریمی چاپ ائتدیکده، ادبیاتیمیزین اولدوزلاریندان اولان حسن ایلدیریم حاققیندا یازدیغیم مقاله می بیرلیکده اوخوماقلا، او زامانداکی فیکریمی بیر داها دا سیزینله بولوشموش اولام.

" ... شوش قایالاری دهلی بولودلارلا چولغالانمیش داغلارین آراسیندا یئرله شهن گوللو - چیچکلی،

چی (سونمز)، منوچهر عزیز، سلیمان ثالث، م. کریمی ، علومى تبریزی، ، ائلدار موغانلی، هاشیم ترلان، و... باشقالارینی آد آپارا بیلیریک. آرزو کاروانی نین بیر ایلیگیندن سونرا هم تهران دا همده کرجده مرحوملار ساپلاق، آقازاده علیایی، آلو، آذر مازندرانی، اوستاد ناظرشرفخانه ای نین ائولرینده دفعلرله شعر آخشاملاری اولدو. « آرزو کاروانی » نین ایجلاسلا ریندا شعرلرینی اوخویان شاعیرلرین شعرلری مجلسده تنقید اولونوردو. هر بیر اوخونان شعرین گؤزه لیکلریندن و یا اوغونسوزلوغوندان دانیشیلیردی شاعیرلر بیر- بیرى نین شعرینه نظرلرینی راحتجاسینا سؤیله ییردی. هر هفته بیر آذربایجانلی ادیب و شاعیر قوناغیمیز اولوردو . او اوستادلارین گؤستریشلریله گلن ایجلاساردا داهادا فایدالی، داهادا یارارلی شعر آخشاملاری کئچیریردیک. بئله لیکله او شعر آخشاملاریندا هم تزه یازیلان شعرلری ائشیدیردیک ، هم ده شعریت حاققیندا فیکیر موباديله میز اولوردو. او بارلی - بهرلی شعر گنجه لرینده حسن ایلدیریم یین اوستادلیق و باجاریقلا گنج لره و ادبی محفیلیمیزه تزه قوشولانلارا آشیلاتدیغی شعر و صنعت اینجه لیکلرینین شاهیدی اولوردوق. دئمک ایستردیم کیف آرزو

درینلیگینده اولان بیر درینلیک لره. بیز اونون فلسفه سینده همیشه انسانا قایغی، حیاتا سئوگی و یاشاماغا یانقی تاپیریق. شعرینده خیال عنصرلری گوجلودورسه، او خیال بیزی او یغولارا اویدورمور، بلکه ذهنیمیزده سئوال یارادیر، بیزی دوشونجه یه چاغیریر؛ بیزی مدرن شعریتین گتیردیگی اوستونلوکلره تانیس ائدیر. .... " (قایناق: تبریز/ ارک هفته نامه سی / شماره ۲۷۰ / ایللرین قانادیندا شعر آنتولوژیسی / ائل اوغلو / ۱۳۸۱ / انتشارات اندیشه نو / صفحه ۲۳)

اونودولماز دوستوم حسن ایلدیریم بو گون آرامیزدا یوخدورسا دا، همیشه اولدوغو کیمی آذربایجان سئورلرین اوره کلرینده یاشایئر و یاشایاجاق. بو آز حجملی یازیدا یالنیز اونون ایلکین آدیملاریندان یازماق ایسته دیم.

یقین کی ادبیاتیمیزین دیرچه لیشینده فالارقی آدیملار آتان او بؤیوک ادبیات خادیمی نین حاققیندا سونراکی یازیلاریمیز اولاجاقدی. واختسیز وفاتی نین آجی خبرینی ائشیتدیکدن سونرا، اوزگونلوکده یازدیغیم بو آجیلی - شیرینلی خاطریره لری او سارسیلماز قلم اوستادی نین عزیز خاطره سینده حصر ائدیرم. دوستلارینا ، و حورمتلی عایله عضولربنه و آذربایجان خالقینا باش ساغلیغی دئیره م.

یولو داواملی اولسون. تبریز- ائل اوغلو - ۱۴۰۰/۶/۹

گوی چمنلیکلر بئشیگی اولان «هریس» محالی نین اینجه خیالی شاعیرلریندن بیریده چاغداش شاعیریمیز حسن ایلدیریم دیر. ادبیاتیمیزین پارلاق سیمالاریندان اولان حسن ایلدیریم اوزون ایللر بویو توکنمز مارق و سئوگیسی ایله شعر، نثر و سایر هنر عالمترینی اطرافلی مطالعه ائله دیگینه گؤره، بوگون آذربایجانیمیزین اقتدارلی شاعیرلریندندیر. دها دوغروسو حسن ایلدیریم دونیاسی چوخ گنیش دیر، اونو آراشدیرماغا سوییه لی دانشیق گره کله نیر. او بوتون کلاسیک و معاصرلریمیزله برابر دنیانین آدلیم شاعیر و یازیچلارینی آراییب آراشدیریر و بو باره ده سیستم لی مطالعه نتیجه سینده بوگون شعر و صنعت دنیامیزدا یوکسک سویه ده نظر صاحب لریندن اولموش و احتراملارا لایق باجاریقلار اله گتیرمیشدیر.

حسن ایلدیریم ایندی لر اؤز تواضع کارلیقلارینا گؤره رسمی دانشیق سالونلاریندا چیخیش ائتمیرسه ده یقین کی، بیر گون ادبیاتیمیزین چوخ ساحه لرده آغیر یوکونو چینلرینده ساخالایانلاردان اولاجاق. او گوجلو شعر تنقید چیلر لریندندیر.

حسن ایلدیریمین آراشدیریلدیغیندا همیشه فیکیرلردن اوزاق قالابیلن نقطه لره راست گلیریک. او بوتون جان یانقیسی لیکه هنر و ادبیات میدانیندا تلاشدا دیر. اؤز عالی تحصیلاتینی طب رشته سینده اوخوسادا استاد شاعیرلردندیر. دها دوغروسو اینجه خیال و درین دو یغولار شاعیری دیر. شعرلرینده اولان پویتیک لیکه بیرگه دیل، خیال و مضمونلار چوخ گوجلودور. یقین کی، حسن ایلدیریم بو اقتداری یالنیز سارسیلماز اراده و مطالعه ایله اله گئچیره بیلیدیر. بیز اونون شعرلرینی آرا- سیرا مطبوعاتدا اوخویارکن، درین لیکلره جوموروق. دئییه بیلره م، گوزگولر

ایکی دیلی اولماق ندیر؟

یازار: لاورا جانسون

چئویرن: محمودبنی آدم (دالغا)

یاخشی باجاریق لی دیلار، اما سانکی دیله چئویرمه لی
اؤلگون دور.

یاخشی، اوندان نه جور اولارمی بیر آدام ایکی دیلی
اولسون؟

بئله ایشلر اؤنجه لیکجه اینسانلارین عایله سینده
اولور، اونلار ائولرینده ایکی دیله دانیشیرلار. آنا، آنا
هره سی بیر دیله اوشاق لاری ایله قونوشوب،
دانیشیرلار، بیرسی آنا دیلینده، اوبیرسی آله ی
دیلده، بونا گؤره بئله قونولار دیل بیلیم چی لری اونا
«ایکی دیل آرتیمی» دئییرلر. دیل آرتیمی او واختلار
اولور کی، ایکی دیل اولان اوشاق لار اؤزو اوچون
سونلار بیر دیل سئچیر، او دیلی آنا دیلینه آرتیریر.
مثلن: بیر کیمسه اوخول دا اجنبی دیلی اؤیره نیر، یا
اوشاغین آنا - آناسی اجنبی اؤلکه سینده کؤچورلر،
اوندا اوشاق لار مجبور قالیرلار او اؤلکه نین دیلینی
اؤیرنسینلر. بودا او حالدا اولور کی، اوشاق اؤز
اؤلکه لرینده آنا دیلینی ائولرینده آنادان و سانکی
عایله سیندن اؤیره نیبیر.

حال بو کی، اجنبی اؤلکه سینده موهاجیرت ائدن عایله
مجبور قالیر اوردان کی، دیلی اؤیرنسین، بو دیلین
اوستونلوک اولماسی چوخلو واختلار سبب اولور
اوشاق لار آنا دیل لرینی اونودسونلار، آنا دیلینی
اونوماق دا سبب اولور اوشاغین ایکی دیل اولماسی
آرادان گئتسین. دیل بیلیم چیلری بو ایشین بئله
اولماسینا «ایکی دیل اسکیمه سی» دئییرلر. بو ایش
چوخلو واختلار موهاجیر عایله لرده اولور. مثلن:
سیز لرده گؤرموسوز کی، آنا اؤز اوشاغی ایله آنا
دیلینده دانیشیر، اما اوشاق بو یئنی اؤلکه ده
اؤیرنمیش دیله جاواب وئریر. بو حالدا اوشاق اؤز آنا
دیلینی یؤندم لیکلریندن سیلیر. البته بو ایش
اوشاغین چوخ آز سین لی اولان زامان لاری اولور. ایکی
یاریم یاشلی اوشاق لار ایکی دیلدن بیرسینی
سئچیرلر کی، بو سئچیم چوخلو زامان لار اوستون دیل
اولور، او دیل کی، او اؤلکه نین رسمی دیلی اولوبدور و
هامی اولاناق لار بو دیلین خیدمتینده دیلر.

ایکی دیل بیلن، ایکی دیل لی می؟ اولارمی اینسانلار
عؤمورلری نین سونونجا ایکی دیل لی قالسینلار؟
یانلیز بیر دیله دانیشیرسان، بئله دوشونورسن کی، بو
بیر نورمال ایش دیر. اونلار کی، ایکی یادا چوخ دیله
قونوشورلار آیریلیق بیر قونودور، بئله آداملارین
سای لاری آز دیر. اما بو فیکر یانلیش دیر. ترسه سینه،
بیر دیله قونوشانلارین سای لاری آزدیر. دؤرد ده
اوچ دونیانین آدام لاری، چوخلو آمریکا، بریتانیا
اؤلکه سینده اولانلار ایکی دیله، یادا نئچه دیله
دانیشا بیلیرلر، بونا گؤره بیر دیل لی آداملار آزیلیق دا
دیلر.

البته ایکی دیل لی اولماغین سانکی بیر معناسی
واردیر. هامی ایکی دیله اونلار، هر ایکی دیله بیر
اؤلچوده او دیل لری باجارا بیلیرلر. مثلن، ۲۰۰۱-
جی ایله، سننتیابر آبی نین اون بیریندن سونرا ایکی
دیل لی لر کی، عربجه، انگلیسیجه دیله اوستونلوک
وارلاری ایدی، آمریکا دؤولتی نین چاغیریشینا دوغرو
جاواب وئردیلر، اما اونلارین بیر سیراسی نین
باجاریق لاری بو دیلین بیرسینده آزا ایدی، اونا گؤره
دؤولتین ایسته دیکلرینه یاخشی جاواب وئره
بیلمه دیلر. اونلارین بیر سیراسی هر ایکی دیلی
یاخشی قونوشا بیلیردیله، اما باجارمیردیله هر ایکی
دیلده بیر اؤلچوده یازیب، اوخوسونلار. هابئله بللی
اولدو اونلارین بعضی لری او ایکی دیلدن بیرسینه

اونلارین آنا دىلىنى قوروسونلار. اوشاق لارين ايكي دىل باجارماسى ھىچ واخت اونلارین ايكي دىل اولماسى نىن سىبى اولاي بىلمز. بىلمەلىك كى، ايكي دىل ليك، ايكي دىل اۋيرنمك دئىيل كى، اوشاق لارا چوخلو اۋلكەلردە اوخول لاردا اونلارنى اۋيرە دىرلر. اونلار ايستە يىرلر اوشاق لار بو دىل لرى اۋيرنسىن، بلكە تىز ايستك لرىنە چاتا بىلسىنلر. بونا گۈرە بىر بئله اۋيرنمكلرە گۈرە چوخ دانىشيق لار اولاي بىلر.

بو يىنى ايل لردە ايكي دىل اوخول لارى بىر آرجا چوخالېب دىر، بئله بللى دىر بو اوخول لارين گلە جكلرى آيدىن دىر. بو اوخول لاردا اوشاق ايكي دىلدە يازىب و اوخوماق اۋيرە نىر، بو دىلېن بىرىسى ھمىشە اوستون دىل دىر. بو ايش لر سبب اولور اوشاق لار ايكي دىل اۋيرنسىنلر. ھر ايكي قورويون اوشاق لارى يانى آزىنلىق، چوخلوق اولان دىل بىر - بىرىنە ياردىم اولورلار كى، اوخولون درس لرىنى ياخشى اۋيرن سىنلر، اونلارېن آراسىندا اوستونلوك اولمور. كىسگىن ليكجە اۋنملى سببلر واردىر كى، اۋلكە نىن آدام لارى انگلىسى دىلېنى اۋيرن سىنلر، بو دىلى اۋيرن اوشاق لار و بۈيوك لردى. اما گىنە دە ھامى گرک باجارا بىلسىن اۋز آنا دىلېسىنى دە قورويوب، او دىلدە يازىب، اوخوسون. بو ايشى گۈرمك ھامى لارا بىر بورج دور كى، اۋز آناسى نىن قوجاغىندا اۋيرندىگى دىلدە دە دانىشا بىلىب، او دىلدە اوخويوب، يازا بىلسىن.

آمريكا اۋلكەسىندە ھردن بىر سىرا آدام لار ائله بو اۋلكە يە شاشقىن دوشورلر كى، اۋز آنا دىل لرىنى ياددان چىخاردىرلار، آنا دىلېنە اونوتقان لىق اولورلار. بىر بئله قونو ھر ھانسى اۋلكە دە باش وئرسە، اوردا بىر دەشت لى، اولوسال، اوچوروم قاباغا گلر.

گىرچك ايكي دىل اولماق بىر توپلومون گۈزۈنە گلن ايرەلى لەمەسى دىر، چونكى، اونلار باجارا بىلىرلر او توپلومدا نئچە اويقارلىقدا ياراتسىنلار، دونيانىن ھر يانىنا كۈرپو قوروسونلار، بونا گۈرە گرک ھامى اينسان لار چالىشىسىن، او توپلوم لاردا بلكە رسىمى دىلېن يانىندا، اۋز آنا دىل لرىنى قوروسون، او توپلوم لاردا اولان سانكى آدام لاردا گرک كۈمك ائلەسىنلر كى، بو آدام لار آنا دىل لرىنى ياددان چىخاتماسىنلار، ائلە يە بىلسىنلر كى، اۋز آنا دىل لرىنى قورويوب، اونو زاولدا گۈزلەمك اوچون آكادىمىلار قوروسونلار، بو دىلدە اۋيرتمنلر تربىە ايلەسىنلر.

«كوانك»، ويتنام اۋلكەسىندە، آمريكا اۋلكەسىنە موھاجىرت ائلمىشىدى. اونون خان نەسى ويتنام دىلېندە بويوروش وئرنە دە كوانك خان نەسى دئدىيى ايش لرى گۈروردو، حتا چوخلو واخت لار اونون جاوايىنى دا آنا دىلېندە وئرىدى. كوانك بو ايشى اوندان گۈروردو كى، اونون آمريكالى يولداش لارى اونون يانىندا اولموردولار! كوانك چوخ ايستە يىردى انگلىسى دىلېن دە دانىشىسىن، اوخوسون، بونا گۈرە ياواش - ياواش اونون آنا دىلى يادىندان چىخىردى. البتدە اولاي بىلر كى، بو دىلى يىنى دن اۋيرنسىن، اما بو ايشى گۈرمك اوچون لازىم دىر اونون ويتنام دىلېندە باجارىق لى اۋيرتمنى اولسون، بو ايشى گۈرمك اوچون بىر داھا اونون چوخ چالىشماسى لازىم دىر.

آنا - آنالار چوخلو اوشاق لارين نئچە دىل لى اولدوغو اوچون قايقى لى اولورلار، اونلار بوروشوقلو قاليرلار. البتدە بئله نىگرانچى لىق يانلىش دا اولاي بىلر. ممكون دور بىر زامان اوشاق لارين دىلى نىن ارگن ليگى آنا - آنادا يا آلاھى عايىلەلرىندە نىگرانچى لىق ياراتسىن، اما ائودە ايكي دىل دانىشماغىن، بىر دىل لى اولماق دان چوخ اوستونلوك وارى دىر.

اوشاق لار چوخ ياخشى باجارا بىلرلر دىيشىكلىك آراسىندا اۋز لرىنە ساياق قايدا و قورتولوش تاپسىنلار. اولاي بىلر اونلار ھردن ايكي دىلېن آراسىندا ايليشىم لى قالسىنلار، اما چوخ تىزلىكجە دە ائلە يە بىلرلر او ايكي دىل دن بىرىسىنى سئچسىنلر.

آمريكا اۋلكەسىنە كۈچن عايىلە ايستە يىرلر اونلارېن اوشاق لارى آنا دىلېنى دە انگلىسى دىلى كىمىن اۋيرنېب، اونا اويقارلى قالسىنلار، بونا گۈرە اونلار گرک چوخ چتىن ليكلر چكسىنلر. او اۋلكە دە اوشاق لار آنا دىلېندە بىر اوخول تاپايلىمىرلر. اۋز لىكجە اونلارېن دىل لرى اگر فرانساجا، اسپانياجا دىلى اولماسا. مثلن، او اوشاغىن آنا دىلى كىچرلى دىل تانىنسا يا بىر سوندى گالوگى دىل كىمىن اولسا.

بونا گۈرە چوخلو اۋلكەلردە اوخول باشچى لارى، اوخول زامان لارىندا سونرا بىر سىرا كىلاس لار، اوشاق لارين آنا دىلېندە پروقىرام لارى اولور بلكە ائلە يە بىلسىنلر

نوای سلطانی سود قارداشی

نواین تور کچولویو

آذر توران

برگردان: تانا شرقی دره جک

۱۹۰۸-جی ایلده ایسه علی بی حسینزاده نین قلمینده ائپیزودیک اولسا بئله، نواین بدیعی اوبرازی یارادیلیب: "ایشته، شو آلتین یهرلی آتین سوواریسی عمر شیخین اوولادلاریندان سلطان حسین بايقارادیر. اونونلا یاناشی آدیملایانلار ایسه ایسلام شاعرلرینین ان بؤیوکلری ملا جامی ایله علیشیر نوای دیر. "هفت اوورنگ" صاحبی ایله "موحاکیمت اول لوغتین" مؤلفی شدتله مباحیته ائدیردیلر. اوزاقدان باخان ظن ائدیردی کی، بونلار قووغا ائدیرلر. مباحیته تورک دیلینین می، یوخسا فارسجانینمی اوستون بیر دیل اولدوغونا دایر ایدی. جامی فارس دیلینی، نوای ایسه تورکجهنی اوستون حساب ائدیردی... "مجالسی- اوشاق" مؤلفی اولان حسین بايقارا ایسه اونلاری باریشدیرماق اوچون هر یکی طرفه ده ایلتیفات ائدرک گاه فارس، گاه تورکجه سؤیلدی شعیرلرله صحبت موداخيله ائدیردی. بونلار بئله مباحیته و موناکیشه ائده-ئده کئچدیلر."

تورک میللیتچیلیکین قاپاران دالغاسی محمود کاشقارلیدان سونرا علیشیر نواین یازیلاریندا، دونیاگوروشونده اظهار اولونور. بکیر چوبانزادین تعبیرینجه، نواین "تورک دیلی دؤولت دیلی دیر"، ادعاسی اورتا عصرلرین سون سیاسی و کولتورولوژی حکمو کیمی سسلنمکدی... کاشقارلینین ۱۱-جی یوز ایلده "دیوانی لغات تورک" له باشلاتدیغی، نواین ایسه ۱۵-جی عصرین سونلاریندا "محاکمه اللغتین" له یئکونلاشدیردیغی مفکوره موجدایلهسی ۲۰-جی یوزیلین اوللرینه قدر روسیاسینین تورک دیلینه مونسیتینین سرت تزییقلرینه رغما، تورکوستانین معنوی تمیلرینی قوروپوب ساخلادی.

۱۹۱۱-جی ایلده روسیا دؤولت دوماسی "ؤز ادبی دیلی یوخدور"، - دئییه تورکوستانین مکتبلرینده درس لرین روسجا کئچیلیمهسینی قرارا آلاندا دومانین تورکوستان سیاستینی تنقید ائدن اسماعیل بی قاسپیرالی یازیردی کی: "علیشیر نواینی یئتیشدیرمیش تورکوستان ناسیل "دیل سیز،

۱۹-جو یوزایلین یئتمیشینجی ایللرینده اومتچیلیکدن میللتچیلییه کئچید دؤوروموزده قافقاز شیخ السلامی احمد حسینزاده "جاغاتای شیوهسینده ان بؤیوک شاعر" آدلاندیردیغی علیشیر نواین موختصر بیوقرافیا سینی حاضرلایب.

سونرا ۱۹۰۸-۱۹۰۴-جی ایللرده شیخ السلامین نوهسی علی بی حسینزاده دقتی نواین تورکلو یونه یؤنلندیب، ۱۹۰۴-جو ایلده مصرده چاپ اولونموش "مکتوبو مخصوص" یازیسیندا عثمانلی و آذربایجان دا داخیل اولماقلا بوتون تورک ادبی جامیهسینی قیناییب: "ایرانین قانیرینه (میرزه حبیب شیرازییه) وارینجایا قدر مکتب شاگردانینا شعیرلرینی ازبرلمک؛ فقط میرزه علی شیر نوایدن یکی سطر اولسون دوز اوخوبا بیلمک... ایشه اوتانیلاجاق حاللاردیر". ۱۹۰۶-جی ایلده حسینزاده بو دفعه آرتیق صرف آذربایجان موحیطینه سسله نیردی: "فارابینی، ابو علی سینانی عرب؛ رومینی، میر علیشیر نواینی فارس ظن ائدیریز. تورک اوغلو تورک اولدوقلاریندان خبریمیز یوخدور... لاکین بئله داهیلر یئتیشدیرمک شرفی یئنه تورکلره عایددیر."

اونلاری واحید میللت یاپاجاق سان، سن بو میللتین صاحبیقیرانیسان ."

۵. او، فرهادی بیر صنعتکار، معمار و رسام، قهرمان بیر عسگر، عینی زاماندا، موکمل بیر اینسان اولان... چین حکمداری بولونان بیر مغول خاقانینین اوغلو صیفتی ایله تقدیم ائدیر .

۶. بهرام گور حکایه ینی تام میللی بیر تورک حکایه سی شکلینده آنلاتمیش، بهرام گورو سلطان حسینیه بنزهدهرک بیر تورک حکمداری کیمی تصویر ائتمیش، حتی بهرام گورا، اونا عایید حکایه نی تورکجه منظوم اولاراق یازدیغی اوچون رۇباسیندا حیرانلیق و ثنا سۆزلیرى سؤیلتمیشدیر .

۷. نواییه گۆره، دارا اوردوسونون ساغ جیناهی شرق ده ۱۰۰۰۰۰ اؤزبک و موغول ایله ۱۵۰۰۰۰ کالمیک بولونان اؤن و اورتا آسیا حکمداری دیر .

زکی ولیدی توغانین نواینین تورکچولویونه دلالت ائدن موشاهیده لری چوخدور و من بو یازیدا اونلارین یالنیز بیر نچه سینی خاطرلتماقلا کیفایت لنیرم .

"محاکمه الغتین"، اصلینده، فردوسیدن میراث قالمیش فارس میللتچیلیینه قارشى سیاسی موستویده بیر تورک میللتچیسینین یازدیغی ریساله دی.

۱۰۷۴-جو ایلهده کاشقارلی "دیوان" یندان، ۱۲۱۲-جی ایلهده قول علینین "قصه یوسف" یندن، ۱۲۷۷-جی ایلهده قارامان اوغلو محمد بیین تورک دیلی ایله باغلی وئردی فرماندان سونرا "محاکمه الوغتین"

ادبیات سیز " قبول ائدیلمه؟.. روس میللتینین ادبی دیلی اولمادیغی زامان دان و لومونوسوو، پوشکین کیمی روس ادیب لری دن اوچ و دؤرد یوز ایل اول "محاکمه اللغاتین" اثرینده جاغاتای، یعنی تورکستان دیلینین فارسجا یا اوستون بولوندوغو داوا ائدیلمه ده بو گونون تورکستان لیسانسیزدیر دئییه ناسیل حؤکم اولونور..؟ دؤولت دوماسیندا، جاغاتای شیوه سینه اعتبار ائدیلمه سی بیر طرفدن دومانین غفلتی ایسه، دیگر طرفدن، تورکستان خالقینین سس سیزلیگی، آدام سیزلیگی، اهمالی دیر ."

قریبه دیر، ۱۹۲۶-جی ایلهده باکی دا کئچیریلنه تورکولوژی قورولتای گونلرینده علی بی حسین زاده چوبانزاده نین فیکیرلریندن بئله بیر چیخاریش دا ائتمیشدی: "نوی دن سونرا ان چوخ اوخونان اسماعیل قاسپیرالی خالقا نفوذ ائتدی، خالق کلمه لرینی اورتاق ادبی دیله قایناشدیردیغی اوچون پوپولیاریغینی تعمین ائتمیش دیر ."

سیاسی تورکچولویون گلیشمه سی یئنی چاغدا هم ده نواینین ایشتیراکی ایله بئله باش وئردی. نواینین تورکچولوک گؤروش لری باره ده علمی فیکری ایسه ایلك دفعه زکی ولیدی توغان سیستم لشدیردی :

۱. علی شیرین ان بؤیوک خصوصیتی، چوخ باریز اولان میللت چیلیگی دیر .

۲. "لسان اطایر" دا جاهان دا تورک ادبیاتی بایراغینی قالدیرماق ایله تورکلری تک بیر میللت حالینا گتیردینینی ایفتیخارلا بیان ائدیر .

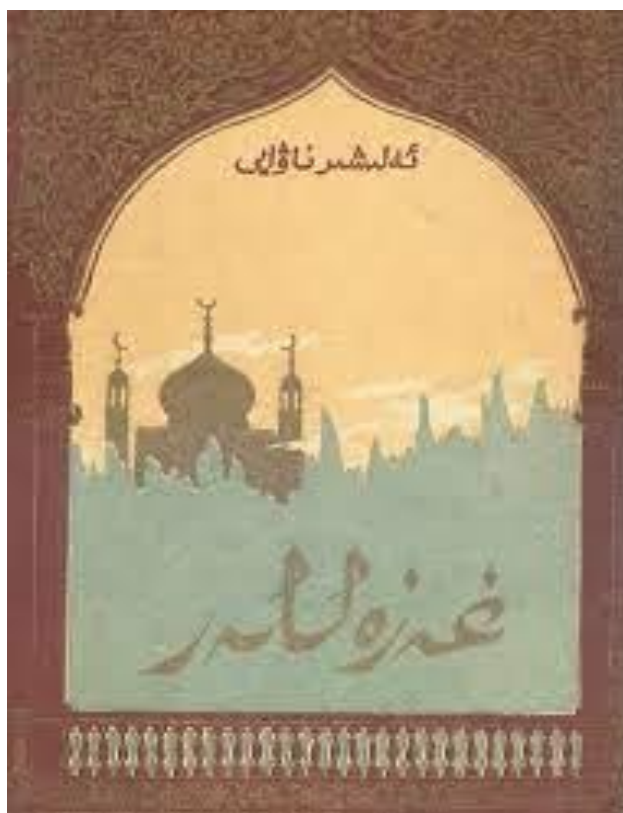
۳. فرهاد و شیرین "ده هئج بیر اوردوسو اولمادیغی حالدا و هر طرفه یالنیز دیوانینین نوسخه لرینی گؤندرمکله چین حدودندان تبریزه قدر، بوتون تورک، حتی تورکمن ائل لرینی فتح ائده بیلدینینی یازمیش دیر .

۴. "سد ایسکندر" ده اونا حاتیفدن گلن ایلاهی بیر سس: "سن قیلینج سیز، یالنیز قلمین ایله تورک اولکهلرینی، تورک میللتینین قلبینی فتح ائدجک سن،

شیخ السلام حسینزاده نین ده، سونرالار شمس الدین سامینین ده (و گوژرونور، اونلارین ایستیناد ائتدی قاینالارین دا) نوایی ایله باغلی ملاحظه لرین ده تصحیح اولونمالی بیر مقام دا وار ایدی. بو، نواینین سلطان حسین بایقارانین مؤهورداری و وزیر اولماسی مسئله سی دیر.

نواینین وزیرلیگی ایله باغلی قناعتلره تاریخشوناسلیق دا ایلك دفعه ۴۰-۱۹۳۹-جی ایللرده زکی ولیدی توغان دوزلیش ائتدی. توغانا گوژه، نواینی

"سلطان حسین بایقارانین وزیر سیایماق بؤیوک خطادیر، چونکی وزیر تعبیری، او زامان آنجاق تورک بیلرینه تابع اولان عجم کاتبیلر اوچون کوللانیلیردی." زکی ولیدی بو قناتدی کی، علیشیر نوای سلطان حسین بایقارانین وزیر اولماییب. بونون دا "بیر نئچه سببی واردی: اولا چوخ زنگین اولدوغوندان، رسمی وظیفه لردن مادی باخیمدان ایستیفاده ائتمک احتیاجین دا دئییلدی، دیگر طرفدن، تورک و موغول توره سینه گوژه، علیشیر نواینین منسوب اولدوغو اویغور قبیله سی بیلری مراسیم ده و مجلسلرده

تورک فیکیر تاریخینین قاباران دوردونجو دالغاسی کیمی سعجیلندیریلمه لی دیر. نواینین آچدیغی او بؤیوک یول اؤز آردیجا فوضولینی گتیره جکدی.

دوغرودور، نواییه گوژه، عشق و درد اهلینین یول گوستره نی امیر خسروو دهلویدیر، نفسین ده روح القدسون علامتترینی یاشادان حافیظ شیرازی دیر، طریقت اهلینین صاحبی ایرشادی عبدالرحمان جامی دیر.

نوای نینکی جامینی تورکجه یه چئویریدی، فریدالدین عطارین "منطق الطیر"ینه "لسان الطیر" آدلی نزیره قلمه آیریدی، حتی فریدالدین عطارین نیشابورداکی توربه سینین معمارلیغینی دا اؤزو ائدی. فارس مدنیتینه بو قدر سایقیلی مونسیتینین، آشینالیغینین قارشیلیغین دا نوای بس نه اوچون تورکجه نین فارسجادان اوستونلویونه دایر کیتاب یازیدی؟ شعورلو بیر تورکچونون مؤوقعی، مرامی دئییل دیسه بو، بس نه ایدی؟

علیشیر نوای و سلطان حسین بایقارا ال-اله وئریب تورکوستانا "فضیلت زامانی" (بابور) یاشات دیلار. و تورک تاریخینین اینتیباه میثیل لی هرات دؤورونده "فارسجانین یانین دا تورکجه ده دیر قازاندی و شاعرلرین بؤیوک بیر قیسمی تورکجه شعرلر یازماغا باشلادیلار" (احمد جعفر اوغلو). اصلین ده، بو، تورکجه نین دیر قازانماسی دئییل، تورکجه نین ساواشاراق اؤز حاقینی آلماسی دؤورودور.

"علیشیر حسن اردشیره یازدیغی بیر منظوم مکتوب دا بئله آنلادیر: "من بیر شاعرم، اؤزومو نظامی و فیردوسی دن ده قوتلی گوژورم". (زکی ولیدی توغان) حاقلییدی. حتی سلجوق لولار دؤورونده تورک دوشونجه سینین فارسجا یاراتدیغی "خمسه" عنعنه سینیه ده ایلك دفعه تئیموریلر دؤنمین ده او تورککلشیدیدی.

نوای وزیر اولماسا دا، بایقارانین وئردیی فرمانلا "رکن السلطنه" دیر... یعنی سلطنتین دیریی ...

"بايقارا مجلسلىرى" نىن، باشقا آدييلا ("جمع مجلسلىرى" نىن) (ن.س.بانرلى) ياراشىغى رسام كمالددىن بهزاد، تارىخچى دۆولتشاھ كىمى اينسانلارلا ياناشى، ھىم دە او ان باشلىجاسى شاعر نوای حساب اولونوردو و ھىچ دە قىرېبە دئىيل كى، بايقارانىن سىياسى سوقوطو دا سود قارداشى نواینىن اولومون دن سونرا باش وئرمىشىدى...

نوایى يارادىجىلىغىنىن تىدقىقېن دە مئتودولوژى ياناشمانىن يئنى اىستىقامتىنى نىشان وئرن زكى وليدى توغان مېنىاتور صنعتىن ۱۵-جى يوز ايلين سون روبرون دە كى تكامل دؤورونو ياشادان صنعتكارلارى، مېنىاتور تارىخچىلرېنېن دئىينە رىغما، بهزاد مېنىاتور مکتىبى دئىيل، عليشير آكادئىمىياسى آدلاندىرماغى تىكلىف ائدىر .

شىخ السلام حسين زاده نواینىن "چوخ بؤيوك و مكمل كىتابخاناسى" ندان دا بحث ائدىر و علاوه ائدىردى كى، نوای ھىمىن كىتابخانانى علم-معريفت صاحبلرېنېن اوزونە آچىق توتاردى. عليشير نواینىن ھىم دە رساملىق آكادئىمىياسى حساب اولونان ھىمىن كىتابخاناسىن دا بهزاد، تىبرىزلى سلطان محمد كىمى مېشىل سىز رساملار يئتىشمىشىدى .

منشآت نوایى

يئنه دە ھراتا قايدىرام . ھرات دؤورو بوتؤولوكدە سلطان حسين بايقارا و نوایى دؤورودور. تورك ادبىيات تارىخى باخىمىندان ايسە بىرمعنالى شكىلدە عليشير نوای دؤورودور. فواد كؤپرولونون بىلدىردىينە گؤرە، حاكىمىتدە اولدوغو قىرخ ايل مدتېن دە سلطان حسين بايقارا و دوستو شاعر عليشير نوای ھراتى دونيانىن مدنيت مركزلرېندن بىرىنە چئورمىشىدىلر .

بايقارانىن قوردوغو سولطانىيە، نواینىن ياراتدىغى اىخلاصىيە، قىاسىيە اونيوئرسىتئتلرى ھراتى شىرقىن علم مركزىنە چئورمىشىدى. طلبەلرە وئرىلەن تقاعدلرېن يوكسك مبلغى باخىمىن دان ۱۵-جى

بارلاس، آرات، تارخان، كىيات و كونگرات بىلرېن دن سونرا يئر آلماق مجبورېتىن دە ايدىلر. عليشير دە دؤولتدە حاكمداران سونرا ايكىنجى بىر شخصيت اولدوغو حال دا، ديوان ايجلاسارېن دا، مراسىملردە ذكرى كئچەن قىبلە بىلرېن دن سونرا اوتورماق، فرمانلاردا اؤز مۇھورونو دىگرلرېنېن مۇھورونون آلتىنا باسماق مجبورېتىن دە ايدى. مغرور بىر اينسان اولدوغوندان، بونا ھىچ دؤزمزدى ."

"صورت و شكله بورونموش بىر روح اولان" (مىرھونت) نوای صنعتدە ھىر نە قدر متواضى، نئجە آلچاق كؤنوللودورسە، سىياستدە بىر او قدر قورورلودور. وزير اولماسا دا بايقارانىن وئردىي فرمانلا "ركن السلطنتە" دىر... يعنى سلطنتىن دىرىي دىر .

دؤولتىنى شاعر نواینىن دؤوقونە اويغون ايدارە ائدن، صحبت اوچون شاعرى سارايا چاغىرمايىب، اؤزو اونون حضورنا گئدن سلطان حسين بايقارا نوایى سلطنتىن، آز قالا، بوتون صلاحىتلىرىنە حاكم قىلدىغى تقدىردە، بس نە اوچون مجلسلردە بارلاس، آرات، تارخان، كىيات و كونگرات بىلرېن دن اولوشان سىرالاما قايداسىنى پوزمور؟ عليشير نواینىن يئرېنى بىرىنجى سىرادا تىعين ائتمىر؟ حاكمدار اوچون بوندان آسان نە اولاي بىلردى؟

توغان بونون دا اىضاحىنى وئرىب: "بعضى قىبلە بىلرېنى دىگر قىبلە بىلرېن دن اوستون اوتورتماق حاكمدارىن اىن دە اولان بىر ايش دئىيلدى. چونكى بو جاغاتاي اولوسو تورك-مغول قىبلەلرى آراسىندا اويغور قىبلەسىنىن عنعنوى مۇوقىيىنى دىشى دىرمك اولاردى ."

سلطنت ايسە حاكمدارىن اىستىي و دؤوقويلە دئىيل، تۆرەنىن قانونلارى ايله ايدارە اولونوردو ...

بهزاد مېنىاتور مکتىبى دئىيل، عليشير آكادئىمىياسى " اسكى و يئنى بوتون شاعىرلرېن نوایيە جاواب وئرمك دن آجىز قالىدقلارىنى" (م.ف.كؤپرولو) ايفتىخارلا بيان ائدن بايقارانىن ساراينىن دا قورولموش

دیلى اوغرون دا موجدایله آپارمیر، عینی زامان دا، تورک تاریخی اوغرون دا موجدایله وئیردی.

نوای ادبیاتی هم ده تورک تاریخینین خیدمتیندی دی "سد ایسکندر" ده کیان حکمداری لهرسبی توران حکمداری افراسیابین (آلپ ار تونقانین) اوغلو ارجاسپ اؤلدوروردو. "تاریخ ملک عجم" ده ارجاسپ تورک پادشاهی اولاراق تانیتدیریلیدی: "آرژاپس بیننی افراسیاب کیمی تورک پادشاهی ائردی". نوایی دن یولا چیخاراق زکی ولیدی توغان ارجاسپی علمی دلیلرله

میفدن تاریخه کؤچوردو. اونو هون حکمداری اولاراق تدقیق ائتدی .

نوای اؤزو یازماسا دا، تئیموریلرین، باشقا سؤزله، تورکلرین تاریخینی حمایه ائتدی ایکی تاریخچییه - میرهون دا و خاندیمیره یازدیردی ...

بايقارانين سود قارداشي

آغقویونلولارین تبریزده کی سارایین دان قوولان کیشوری تئیمور اوغوللارینین هراتداکی سارایینا بايقارایا و علیشیر نواییه پناه آپاریردی. بختین دن، طالعیین دن اینجیک کیشوری ائله بیلیردی کی :

کیشوری شعرى نوای شعرین دن اسکوک ایمس،
گر دوشیدی بختینه سلطان حسین بايقارا .

بايقارا دا شاعر ایدی :

ایشک سیررین اوشیک اولغون موبتالولاردین بیلینق،
واصل کومین توپمای اولقان بئنووالاردین بیلینق .

فواد کؤپرولونون تعبیرجه "بايقارانین یوکسک بیر ادبی کولتوره، اینجه بیر ذؤوقه، حساس بیر طبیعته مالیک اولدوغو، دوغو و دوشونجه لرینی گؤزل بیر اوسلوب ایله شکیللندیره بیلیدی اینکار ائدیله بیلمز."

عصرین هرات مدرسه لری، حتی ۲۱-جی یوزایلین مدرن دنیا اونیورسیتتیلرینی ده کؤلگه ده قویور.

خیرخواهلیق دا سلطان شاعرله، شاعر ده سلطانلار یاریشیردی. نوای بايقارانى وصف ائدیر. بايقارا دا نواییه تعظیم ائدیردی .

نوای اینانیلماز درجه ده بؤیوک ثروت صاحبی و خیریچی دی. قافقاز شیخ السلامینین تعبیرجه دئسک، هم ده ثواب عملر صاحیبیدی.

خوراساندا تیکدیردی سارایلارین، مدرسه لرین (اونیورسیتتیلرین)، مسجدلرین، کاروانسارالارین، خانگاهلارین، خسته خانالارین، کورپولرین، توربه لرین سای یوزلره دیر .

او، هم ده حدسیز سرمایه سی اولان بیر تورک متصوووفو کیمی ده بنزرسیزدیر ...

هم ده تاریخی

تورکجه نین داهی شاعری نوایی هم ده ایلك بؤیوک تورک تاریخچیلرین دن دیر. "تاریخ انبیا و حکما"، "تاریخ ملک عجم" مؤلفی دیر. سلطان حسین بايقارانین - تئیموریلرین - تورکلرین یافتله باشلایان تاریخینی ده یازاجاقدی. چونکی نوای تکجه تورک

**شاهی غریبان، یاخود علیشیر نواینین مزارینین
زکی ولیدی توغان ۱۹۲۳-جو ایله تاپدی ...**

۱۹۲۳-جو ایل. آپرئل. زکی ولیدی توغان نواینین سوراغی ایله هراتا سفر ائدی. هراتدا ایسه "۱۵ عصر کولتور حیاتینین باشیندا گلن و بو شهرین قورولماسیندا چوخ بؤیوک رول اوینامیش اولان بؤیوک تورک شاعری علیشیر نواینین مزارینین یئرینی بیلم کیسه یوخدو". بونو زکی ولیدی توغان یازیر. "یالیز بو علیشیر کندیسینین "وقفیه" ایسمینده کی اثرینده بو گون ده یئرلی بللی اولان مدرسه و جامیلری ایله عمارتخانه سینین بیر-بیرلریندن نئچه آرشین مسافه ده بولونوقلاری آچیقجا قید اولونموش و دیگر قایناقلاردا علیشیرین بو بینالار آراسیندا یاپیلان توربه ده گؤمولدویو ده بیلدیرلمیش اولدوغوندان بونون یئرینی تثبیت ائتمک منیم اوچون آسان اولدو. متره ایله هر طرفی اولچوب بولدوغوم نقطه ده بیر مزار داشی واردی. بوراداکي باغلارا نظارت ائدن ذاتین آنلاتدیغینا گوره، بو داش هراتلیلار طرفیندن "شاه غریبان" آدلاندیریلماقدا ایمیش. اسکی دن بورادا شام یان دیرماق عادتی ده وار ایمیش... بو شکلده علیشیر نواینین هراتلیلار نظرینده "غریبلرین پادشاهی" اولراق تانیندیغینی اؤیرنمیش و مزاری تثبیت ائتمیش اولدوم."

Xudafərin 198 (2021) خدافرین ۱۹۸ مهر ۱۴۰۰

علیشیر نوای اوتوز ایکی ایل سلطان حسین بایقارانین یانیندا خیدمت گؤستردی. سارایینی رؤونقلندیردی. بایقارانین حاکمیتینه معنوی گوج آشیلا دی. هراتی شرفلندیردی .

... بو گون ۶۰۰ ایلیک ابدیت یوخوسو - هراتدا کی مزاری طالبانلار طرفیندن داغیدیلان سلطان حسین بایقارا امیر تیمورون نسلیندن ایدی. تاریخین و ادبی یادداشین هاراسیندا، هانسی گوشه سینده بیر علیشیر نوای وارسا، اورادا مطلق بیر حسین بایقارا دا واردیر. هئج ایریلمیرلار .

گۆزلرینی بایقارا قاپادی...

۱۵۰۰-جو ایلین سونلاریندا، آستاراباد شهریندن دؤنمکده اولان سلطانی قارشیلاماغا گندرکن، یولدا خسته لهندی و سود قارداشینین، دوستونون، حکمدارینین موشایعتی ایله و اونون تخت روانیندا هراتا گتیریلدی. ۱۵۰۱-جی ایل یانوارین ۳-ده ۵۹ یاشیندا اؤز ائوینده - اونسییه ساراییندا هر گون گلیب صحتی ایله ماراقلانان سلطان حسین بایقارانین حضوروندا دونیاسینی دیدشدی. گۆزلرینی بایقارا قاپادی .

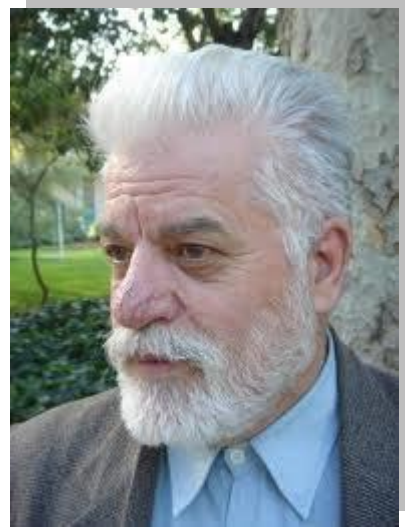
**بایقارا دؤورونده هرات تاریخینین بوندان دا
کدرلی گونو اولماییب .**

نواینین دفنیندن سونرا، یئنه ده نواینین ایقامتگاهیندا ماتم مراسیمی یئددی گون چکیب و ایلك گوندن سونونجو گونه کیمی سلطان حسین بایقارا نواینین یاس یئریندن ایریلماییب.

شاعرین یئددیسینده هراتین شمالیندا حوض ناحیان دئییلن یئرده سلطان حسین بایقارانین آدیندان علیشیرین روحونا احسان وئرلیب و بو مراسیم هرات تاریخینده او گونه جن گورونمیش بیر حادثه کیمی آنیلدیقجا-آنیلیب، تذکیره لردن تذکیره لره، کیتابلاردان کیتابلارا کؤچورولوب ...

منشآت، مکاتیب و رقعات نوایی

دکتر حسین محمدزاده صدیق (دوزگون)

صلح و آشتی و زندگی مسالمت آمیز بین المللی را به مخاطره می اندازند. در گذشته نیز چنین بود و نوابغی مانند امیر علیشیر نوایی که مدافع صلح و آشتی میان انسان ها بود، پذیرای خیل عظیمی از انسان های ستمدیده می شد که به دادخواهی و تظلم پیش او می آمدند.

نوایی نابغه ای چند بعدی و چند وجهی بود از یک سو، سیاستمداری برجسته و از سوی دیگر ادیبی ماهر، شاعری شیرین سخن و متفکر اجتماعی بود.

در سایه ی سیاست های فرهنگی او، رنسانس و نوایی ادبی کم سابقه ای در زبان ترکی و همچنین در فارسی پیدا شد و تکان آفرینشگرانه ای به ساختار فرهنگی حاکم بر کشورهای اسلامی داد.

در روزگار او گونه های ادبی هم زمان با ترکی در فارسی نیز یافت و اوج گرفت و نسل های بازپسین را مدیون خود ساخت و این ناشی از سیاست خردمندانه ی او بود که پیوسته حامی و مشوق اهل علم و ادب و بلکه کنشگر تاثیر گذار در ساحه ی ترقی ادبیات بود.

در فارسی یکی از این گونه ها منشآت است که گرچه پیش از دوره ی تیموریان نیز کم و بیش به آن پرداخته می شد، اما دوران طلایی رشد این گونه ی فرهنگی روزگار کنشگری فرهنگی و اجتماعی نوایی است.

کلمه ی منشآت از ریشه ی انشاء یعنی نثرنگاری و هم ریشه با منشی یعنی نثرنگار و کاتب دیوان و صدرات است. مکاتیب و یا مکتوب ها گرچه جزئی از منشآت به حساب می آیند، اما غیر از منشآت است. مانند مکاتیب غزالی که گاه به آن ها رسائل نیز گفته می شده است.

منشآت در اصل به هر گونه مکتوب، منشور، فرمان و حکم انشاء شده به نثر اطلاق می شده است و دارای انواع و گونه های صوری و معنایی بوده است.

کلمه ی منشآت در قرآن، آیه ی ۲۴ از سوره ی رحمان نیز آمده است:

وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنشآتُ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ

ترجمه: و او راست کشتیهای بزرگ بادبان برافراشته مانند کوه که به دریا در گردشند.

کلمه ی منشآت از کلمه ی انشاء گرفته شده است. ریشه ی کلمه ی انشاء را ابن منظور نشأ در معنای ایجاد و رسایی دادن می داند. در قرآن در آیه ی ۲۳ از سوره ی

من به عهده گرفته ام که در شش جلسه ی تدریس مورد توافق با دانشگاه آثار فارسی نوایی را به صورت کلی معرفی کنم که عبارتند از:

مکاتیب، منشآت، نامه ها و رقعه های نوایی

رساله ی مفردات

دیوان اشعار فارسی

سته ی ضروریه

و فرهنگ لغات فارسی به کار رفته در آثار ترکی نوایی که از سوی میرزا مهدی خان استرآبادی با عنوان تذیب گردآوری شده است.

در باب ترجمه ی آثار نوایی به فارسی و رسانیدن پیام های انسانی وی به فارسی زبانانی که از درک و فهم زبان ترکی عاجز هستند، کمتر کار شده است. من میزان الاوزان و محاکمه اللغتين را ترجمه کردن و انتشار دادم. بهتر است که دیگر آثار وی نیز ترجمه شود. این کار یکی از اصول کنشگری اجتماعی برای تعمیق صلح و دوستی میان ملت ها و کشورها است. به ویژه در روزگار ما که برخی از نژادپرستان و خونگرایان با خوی اشغالگری خود

کلمه ی منشی اسم فاعل از اشاء در معنای نویسنده و کاتب و ایجاد کننده ی نثر زیبا و فنی آمده است.

در صفات منشیان درباری آمده است که آنان دارای فکر قویم، طبع مستقیم، واقف به صرف، نحو، معانی، بیان، اهل اشعار فصیح و بلیغ، حافظ و حداقل دارای کثرت تلاوت، آگاه به تفاسیر قرآن کریم و احادیث هستند که بتوانند مطالب را به هم پیوند دهند و از تعبیر نادرست دوری جویند و امثله و شواهد منظوم و منثور را در جای و مکان خود بیاورند و سخن خود را به مرتبه ی اعلی برسانند.

در این دوره اغلب مجموعه های منشآت فارسی به دستور و تشویق امیر علیشیر نوایی گردآوری شده است. یعنی نامه های دیوانی در آن ها جمع شده است. مانند:

۱- نامه ی نامی اثر خواندمیر غیاث الدین بن

محمد (۸۸۰ هـ . معروف به خواند میر آثار زیادی

دارد و به کثرت تالیفات معروف است. در سال

۹۰۴ مورد عنایت امیر علیشیر قرار گرفت و مآثر

الملوک، خلاصه الاخبار را به امر علیشیر نوشت.

که به ترتیب زیر فصل بندی شده است:

فصل اول در مراسلات سلاطین و امرا و وزرا

فصل دوم در مراسلات شیوخ و علما و قضات

فصل سوم در مراسلات حکام و مأمورین

فصل چهارم در مراسلات خطاب به محترفه و پیشه وران

فصل پنجم در مراسلات خطاب به خویشان

فصل ششم در مراسلات تهنیت

فصل هفتم در مراسلات تعزیت

فصل هشتم در مراسلات متفرقه

فصل نهم در تحریر مناشیر

خاتمه در ذکر رباعی و قطعات منظوم

خواندمیر در این کتاب انواع نگاهشته ها و نامه های دیوانی را آموزش داده و نمونه های آن را آورده است.

۲- شرف نامه یا منشآت خواجه عبدالله

مروارید

خواجه شهاب الدین عبدالله مروارید کرمانی متخلص به

بیانی (۸۶۵-۹۲۲ هـ .) فرزند خواجه شمس الدین

مروارید کرمانی از وزرای دربار سلطان حسین بایقرا بود

و مورد لطف دربار شاه اسماعیل هم بوده است. پس از

مرگ نوایی (۹۰۶ هـ .) به جای او نشست و فرامین و

ملک در معنای آفریدن آمده است: **قُلْ هُوَ الَّذِي أَنْشَأَكُمْ**

یعنی: بگو آن که شما را آفرید.

در اصطلاح ادبی «نگاشتن نثر فاخر و ممتاز و فنی» است. موضوع علم انشاء، ایجاد توانایی در خطابه و ترسل و نثرنگاری بوده است.

این حدیث به حضرت علی منسوب است که:

عَلِّمُوا أَوْلَادَكُمْ الْكِتَابَةَ فَإِنَّ الْكِتَابَةَ مِنْ أَمْرِ الْأُمُورِ

یعنی: به اولاد خود کتابت و انشاء یاد دهید که از اهم امور است.

در باب علم انشاء نخستین اثر به زبان فارسی کتاب دستور دبیری از محمد بن عبدالخالق میهنی است. او «انشاء» و «منشآت» را گونه ای از گونه های ادبی شمرده و به انواع زیر تقسیم کرده است:

مکاتبات اداری و دیوانی، فرامین، مناشیر، توقیعات، فتحنامه ها، شکست نامه ها، سوگندنامه ها، تبریکات، تسلیت ها، شکایت نامه ها و غیره.

در دوره ی تیموری همگام با گسترش و تعمیق همه ی نوع های ادبی در فارسی، گونه ی «منشآت» نیز مورد توجه قرار گرفت و مجموعه هایی به زبان های فارسی و ترکی ترتیب داده شد که در آن ها ارکان نامه نگاری و انواع آن ها شرح داده شده است. یعنی اغلب کتاب های منشآت در آموزش برای منشیان دربار نوشته می شد.

خود نوایی نیز کتاب منشآت بسیار با ارزشی به ترکی دارد که در آن نزدیک ۸۰ نوع از نامه های گوناگون آمده است. از این مجموعه نسخه های خطی قابل توجهی موجود است و اولین بار در سال ۱۹۲۶ م. در باکو چاپ شد. به کسی که در دربارهای تیموری به شغل منشآت نویسی اشتغال داشت منشی می گفتند.

- ۲- صفات
  - ۳- القاب
  - ۴- ادعیه
  - ۵- ذکر کاتب
  - ۶- عرض تحیات
  - ۷- اظهار اخلاص
  - ۸- شرح شوق
  - ۹- ذکر زمان کتابت
  - ۱۰- ذکر مکان کتابت
  - ۱۱- اختتام
  - ۱۲- عنوان
- ارکان جوابیه:**

- ۱- افتتاح
- ۲- مقدمه
- ۳- تعریف مکتوب
- ۴- تعظیم مکتوب
- ۵- نتیجه
- ۶- مقابله
- ۷- شکر

۴- منشآت میبدی^۲ شاگرد جلال الدین دوانی این مجموعه حاوی اغلب منشآت غیر دیوانی است. او منطقی تخلص می کرد و به حکمت مشاء تابع بود.

وی در این جا مکتوب جوابی را که به امیر علیشیر نوایی نوشته شده، آورده است.

او ارکان مکتوبات را سه بخش می داند:

- ۱- صدرنامه (عنوان و نعت مخاطب)
- ۲- متن نامه
- ۳- انجام نامه
- ۵- منشأ الانشا ابوالقاسم شهاب احمد خوافی (۹۳۸ هـ.)

در این کتاب تعدادی از نامه های امیر علیشیر نوایی رقم ذکر یافته و توشیح سلطان حسین بایقرا به مناسبت تقدیم جایزه به امیر علیشیر نوایی برای تدوین دیوان ترکی آمده است.^۳

مناشیر سلطانی را می نوشت. در این کتاب، انشایی به فارسی نیز آمده ظاهراً پندنامه ی معروف امیر به خواجه عبدالله است که در سفر حج به او داده است.

در این کتاب ۱۶۱ نامه جمع آوری شده است.

وی در این کتاب نامه ای را که امیر علیشیر به شیروانشاه فرخ یسار پادشاه شیروان نوشته با عنوان «مکتوبی که حضرت مقرب الحضرت به پادشاه فرخ یسار والی شیروان نوشته اند» آورده است.

و نیز در این کتاب متن دو منشور و فرمان «نشان حضرت امیر نظام الدین علیشیر که جهت مهمات آستانه ی انصاریه اعطاء شده.» و «نشان حضرت امیرعلیشیر که در وقت داعیه ی عزیمت حج گرفته اند.»^۱

در همین کتاب در اعطای «نشان ترخانی» به مولانا شمس الدین علی منشی و اعطای «نشان ضبط موقوفات حرمین شریفین به اسم خواجه سیدی احمد» گفته شده که بیش از آن این وظیفه، از آن امیر علیشیر بوده است.

و به تقریر امیر علیشیر و توصیه ی او به اعطای نشان تأکید شده است در این کتاب، همه جا امیر با صفات و القاب «رکن السلطنه، عمده المملکه، زبده ی اصحاب دین و دولت، قدوه ی ارباب ملک و ملت، اعتضاد الدوله الخاقانی، مقرب الحضرت سلطانی» یاد شده است.

۳- مخزن الانشاء واعظ کاشفی

آن را در سال ۹۰۷ تألیف کرده است.

مؤلف در این کتاب نمونه های فراوانی از مکاتیب پیش از خود آورده و روش آسان تری برای نگارش مکتوبات و منشآت فرا راه آیندگان گذاشته است.

عناوین باب های پنجگانه ی این کتاب چنین است:

- ۱- در ضرورت آن چه کاتب باید بداند
- ۲- خطابیات
- ۳- جوابیات
- ۴- در احوال ضروری الذکر
- ۵- خاتمه در ایراد ادعیه

ارکان مکاتیب خطابی را نیز چنین تقسیم کرده است:

- ۱- افتتاح

^۲ منشآت میبدی تصحیح نصرت اله فرد، نقطه و میراث مکتوب، تهران، ۱۳۷۶.

^۳ خوافی، احمد. منشأ الانشاء، از عبدالواسع نظامی، همایون فرخ، ۱۳۵۷.

۶- منشآت جامی^۴

این مجموعه حاوی مکاتیب غیر دیوانی به تعداد ۴۵۹ نامه است که ۲۶ نامه از سوی دیگران و ۴۳۳ نامه از طرف جامی نوشته شده است.

آن را از دانشمندان ازبکستان **عصام الدین ارونبايف** و **اسرار رحمانوف** چاپ کرده اند.

از ویژگی های منشآت جامی آن است که پیوسته در سطر اول عبارت «الفقیر عبدالرحمن جامی» و در سطر دوم «باسمیه سبحانه» آمده است و این به عنوان سبک نامه نگاری جامی شناخته می شود. دیگر این که وی سعی کرده است به نثر مسجّع و موجز بنویسد و گاهی برخی نامه هایش دو سه سطر بیشتر نیست. مانند این نامه:

«الفقیر عبدالرحمن الجمی بعد از عرض نیاز معروض آن که، جماعت غریب زدگان تظلمی دارند که بر ایشان تعدی می رود، التماس آن که عنایت نموده به غور ایشان برسند و نگذارند که بر ایشان تعدی رود. توفیق رفیق باد. و السلام!»

سبک دیگر جامی آن است که در آخر نامه ها دعا را کوتاه می گوید مانند:

توفیق رفیق باد، والسلام!

سایه ی عز و اقبال لایزال، والسلام!

والسلام و الاکرام

اغلب مکاتبات و سلطانیات جامی سفارش برای حل مشکل دیگران است و لحن او نجیبانه و بانزاکت و در عین حال قاطع و محکم است.

۷- بدایع الانشاء از حکیم یوسفی هروی (تألیف

در ۹۴۰ هـ.)

دارای ۳۷۸ مکتوب در سه قسم:

۱- توقیعات (فرمان ها و احکام سلاطین)

۲- محاورات (خطابی و جوابی):

۱- رتبه مخاطب بالاتر باشد: مفاوضات

۲- رتبه مخاطب فروتر باشد: مراقعات

۳- رتبه مخاطب مساوی باشد: مراسلات

سبک نگارش منشآت فارسی نوایی گرچه سنت منشآت نویسی فارسی تکیه دارد، اما دارای مختصات خود ویژه است. مانند:

1- استفاده از نعوت و عناوین برای مخاطبان.

2- کاربرد آیات و احادیث و ابیات و ضروب امثال عربی.

3- با توجه به آوردن جملاتی مناسب با جایگاه سیاسی یا علمی مخاطب خود، سعی در روان نگاری و تفهیم مطلب به آن ها را دارد.

4- از آیات قرآن و احادیث برای استحکام سخن خود بهره می گیرد.

5- از اشعار، عبارات و ضروب امثال عربی و نیز فارسی در مقام و جایگاه خود استفاده می کند.

6- صنایع بدیعی مانند تجنیس و غیره بهره می شوید.

7- الفاظ عربی را که بار عرفانی و ادبی در آن ها است فراوان به کار می برد و از سره نویسی فارسی اجتناب می ورزد.

8- نوایی در منشآت فارسی خود نشان می دهد که پای بند و معتقد و ملتزم به اصول و ارکان دین مقدس اسلام است. بگونه ای که در آغاز و انجام هر نامه از حق تعالی یاد می کند.

9- کاربرد افعال عربی، عربی-فارسی و یا فارسی سره در مکاتیب.

تکلیف:

در بررسی هر یک از مکاتیب فارسی نوایی حتی الامکان موارد زیر را استخراج کنید:

۱- حذف فعل به قرینه

۲- کاربرد وجه وصفی

۳- به کار بردن جمله های معترضه

۴- جمله های دعایی

۵- جمع مکسر عربی

۶- تطابق صفت و موصوف

۷- آوردن ابیات ملمع

۸- استشهاد به ابیات فارسی گذشتگان

۹- آرایه اشتقاق و شبه اشتقاق مثل: خاطر خطیر.

۱۰- بررسی مکاتبات نوایی با جامی

ترتیب ارکان نامه در منشآت.

ص ۲۰۶.

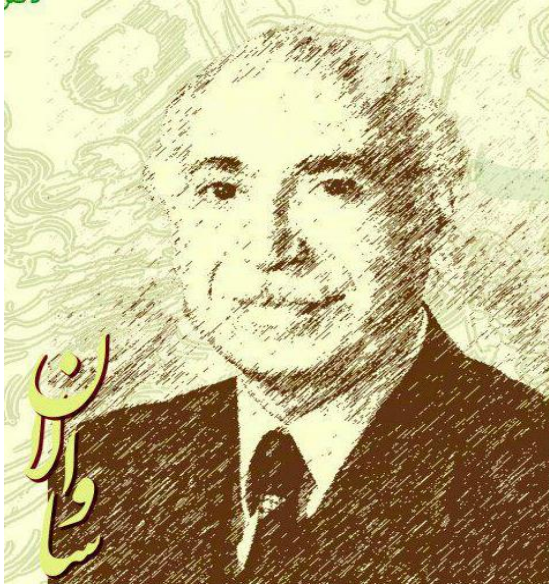
^۴ منشآت جامی، تصحیح ع. اورون بايف و ا. رحمانوف، میراث مکتوب، ۱۳۸۷.

ساوالان SAVALAN

پروفیسور دکتور وقار احمد

برگردان : حسین شرقی دره جک

ساوالانا گونئی و قوزئی آذربایجان ادبیاتشوناسلیغیندا وئرلین قییمت اونون آنا دیلیمیزده قلمه آلدیغی، گئنیش شؤهرت تاپمیش " آپاردی سئلر سارانی " پوئماسی ایله سیخ باغلیدیر. جاواد هئیت، نبی خزری، صابیر امیروو، اسمیرا فواد و باشقالاری شاعیرین یارادیجیلیغی، ادبی فعالیتی، شخصیتی حاقیندا فیکیر بیلدیرمیشلر.

ح.م. ساوالان چاغداش گونئی آذربایجان ادبیاتیندا خصوصی یئر توتور. اونون اثرلرینده اینقیلابی حرکاتین، سیاسی موباریزه نین یئنی فورمالاری سطیرالتی تصویرلرله اوخوجو ایدراکینا سیرایت ائدیر. شاعیر پوئمالاریندا یاخشیلیغین-ایشیقلی عالمین سپسیسیفیک جهتلرینی اینجه مقاملارلا اوخوجویا چاتدیریر، اینسانی بیر معیار، اؤلچو سیموولو کیمی سعجیییلندیریر.

ساوالان سون ایلرده علی آغا واحیدین " قزللری " نى و ووقار احمدین " آنام منیم " کیتابلارینی عرب قرافیکاسینا چئویره رک تهراندا کوتلوی تیراژلا چاپ ائتدیرمیشدیر. هر ایکی کیتابا ح. م. ساوالان گئنیش " مقدمه " یازمیشدیر.

ساوالانین " آپاردی سئلر سارانی " پوئماسی باکیدا، تهراندا و ایستانبولدا تورکیه تورکجه سینده چاپ ائدیلب. تدقیقاتچی-شاعیر " تورک ماهنیلاری

اوتای آذربایجانین گؤرکملی نوماينده لریندن بیرى ده حسن مجیدزاده ساوالاندیر.

او، ۱۹۳۰-جو ایله اردبیل شهرى یاخینلیغیندا ساوالان داغی نین ائکلرینده کی نیر قصبه سینده دونیا یا گؤز آچیب. هله کؤرپه اولارکن ایکی یاشیندا آتاسینی ایتیرن هسن اثرکن یاشلاریندان ایشله مه یه، باشسیز قالمیش عایله سینه چؤرک پولو قازانماغا مجبور قالاراق ائلکترومئخانیکا اعمالاتخانا سیندا شاگیردلیک ائدیر. چیلینگر صنعتینه بییله نیر.

ساوالان آذربایجان ادیبلى فوضولی، نباتی، س.ع.شیروانی، م.ع.سابیر، ص.وورغون، س.روستم، ع.واحد یارادیجیلیغیندان ایلهام آلاق شعرلر قلمه آلیر، عئینی زاماندا سویداشلاری آراسیندا ادبیاتی تبلیغ ائدیر، مقاله لر یازیر.

او، تهران، تبریز و اردبیل رادیولاریندا، شعر-صنعت مجلسلرینده چیخیشلار ائدیر. چوخ سئودگی ساوالان داغینا، آنا وطنه محبتی نین ایفاده سی کیمی، شعرلرینی " ساوالان " تخلصو ایله یازماغا باشلاییر.

قورونماغا چالیشیر. ائلین-اوبانین فداکار اوغلو کیمی حاقین، عدالتین، بیرلیگین، صلحون، امین-آمانلیغین کئشیگینده دورماغی، وطن تورپاگی نین گله جگی اوچون موباریزه آپارماغی اؤزونه بورج بیلیر.

ساوالان اؤز ایدئیلارینی گئنیش اوخوجو کوتله سینده داها آسان چاتدیرماقدان اؤترو زنگین ادبی عنعنه لردن ایستیفاده ائدیر. "آپاردی سئلر ساران" پوئماسی ۱۹۶۵-۱۹۶۶-جی ایللرده یازیلدیغینا باخمایاراق، اون ایکی ایل چاپینا ایجازه وئرلمه میشدیر. چوخ یاخشی خالدیر کی، او تایدایا خلق حرکتی گوجلندیگی دؤورده همین پوئمانین چاپینا ایمکان یارانیر.

بو پوئما اینقیلابی حادثه لر دؤورو آذربایجان دیلینده چیخان ایلک "قارانقوش"، ایلک کیتابلاردان ایدی.

"آپاردی سئلر ساران" پوئماسی نین اساس مزیتلریندن بیر و ان باشلیجاسی اثرین دوغما آذربایجان تورکجه سینده یازیلماسی، میلی روحلا زنگینلیگی ایدی.

**آذربایجان، سنین اوجادیر باشین،
تاریخله برابر باشلانیب یاشین.
آلولار اؤلکه سی تانیملار سنی،
ای ایگیدلر یوردو، ارلر مسکنی.**

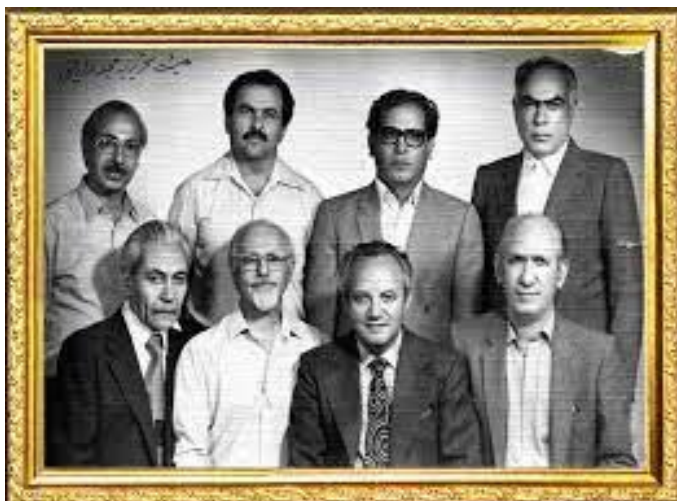
آذربایجان خالق بی خالق کیمی فورمالاشان زاماندا دایم صافلیغی، یوکسک-معنوی کئیفیتلره مالیک اولماسی، مردلیگی، زحمتسنورلیگی ایله تانینمیشدیر. ساوالان "آپاردی سئلر ساران" پوئماسیندا محض آذربایجان خالقینا خاص اولان نجیب، خیرخواهلیق گتیرن خصوصیتلره گئنیش یئر وئریر. اولدوقجا قدیم تاریخه و مدنیتیه مالیک اولان خالقین عادت-عنعنه لرینی، حیاتیینی، معیشتینی، فولکلورونو حیرت آمیز بیر شکیلده جانلاندیریر.

"(ایکی جیلده)، م. فوضولی نین "حدیقه السعدا" ، حضرت علینین(ع) "نهج البلاغه" اثرلرینی ترتیب ائدیپ ایضاح و شرحلره چاپ ائتدیرمیشدیر. "وارلیق" ژورنالیندا جاواد هئیتله بیرگه ادبی ایشچی کیمی چالیشان ساوالانین شعرلری ان چوخ ائله اورادا چاپ اولونموشدور. ساوالان اثرلرینده آنا دیلینه، تورپاغا، وطنه، ائل-اوبایا، تورک روحونا، آنا دیلینه درین سئوگی، سونسوز محبتی بسله ییر:

**ائی بویوک اولوسون آنام!
اوغوز ائلریندن آلان نیشانام.
عشقینله یاشایام، عشقینله یانام،
سنسن بو باغریمدایا چیرپینان، دیلیم .**

اؤلکه ده قاداغان ائدیلمیش، آنا دیلی نین گوج و قدرتی، میلی حاق و حقوقلاری تاپدالانمیش دوغما خالق نین وارلیغینی، بیر شاعیر وطنداش کیمی "وارلیق" ین صحیفه لرینده ساوالان مدافیه ائدیر. اونون گونئی آذربایجان پوئتیاسیندا اوریژینال بیر سیما کیمی تانینماسیندا اونون یارادیجیلیغیندا گؤردویوموز خالقین حیات عشقی، گله جگه اینام اساس سببلردندیر. او، سؤزون اصل معناسیندا خالقین شاعیریدیر. ساوالان لیریک شاعیر اولسا دا، بعضا تنقید ائدیر، ایفشا ائدیر، اؤیود-نصیحت، تؤولوییه وئریر. خالق اؤز، تاریخینی، سوی-کؤکونو، عادت-عنعنه لرینی، میلی دیرلرینی اونوتماماغا چاغیریر. هم ده بوتون بونلاری سئوه رکدن ائدیر.

عرب-فارس دیلرینی موکمل بیلن و عروض وزنین موختلیف بحرلرینده شعرلر یازان ساوالانین قزللری داها چوخ فلسفی مضمونو ایله یادداشلارا حک اولونور. ساوالان دوغما آذربایجان تورپاگی نین سعادتلی گله جگه قوووشماسینی آرزولاییر. آذربایجان دیلی نین گوجونو و صافلیغی نین گؤز بیگی کیمی

ساوالان اۆز قهرمانلاریندا گۆردویو گۆزل معنوی-
اخلاقی جهتلری خالقا مخصوص معنوی کئیفیتلر
کیمی قییمتلندیریر.

**عادتی بئله دیر او گۆزل یثرین،
ایگیدلر بیر قیزدان سئوگیسین اومار.
قیز کی، بیرین سئودی، هامی گۆز یومار..**

ساوالان " آپاردی سئلر سارانی " پوئماسیندا
محض آذربایجان خالقینا خاص اولان گۆزل،نجیب
صیفتلره گئنیش یئر وئرمیش، خان چوبان و سارانین
تیمثالیندا جانلی لؤوحه لره، عئینی زاماندا پوئتیک
ایمکانلارین وئردیگی بوتون واسیطه لرله، رسیملره بیر
رسام کیمی جیزگیلرینی جیزمیشدیر.

" خان چوبان و سارا " آدلی افسانه نین موتیولری
اساسیندا قلمه آلینمیش " آپاردی سئلر سارانی "
پوئماسی شاعیرین قلمیله افسانه دن رئاللیغا، حاقیقته ائله
بیر طرزده چئوریلیر کی، اوخوجو بو اثرین افسانه
موتیولری اساسیندا یازیلدیغینا اصلا اینانمیر و سندلی بیر
حقیقتی گۆزلری ایله گۆرورموش کیمی ظن ائدیر.

ساوالانین " آپاردی سئلر سارانی " پوئماسی
کئچمیش آذربایجان حیاتی نین بوتون یاخشی و پیس
جهتلری نین منفی و موجبت قطبلری نین بدیعی لؤوحه
لرله عکسیدیر.

**سارامیزی آبیردیلار،
بیزی قلمه دویردولار.
هر یئته نی سویردولار،
آپاردی سئلر سارانی،
او قارا تئلی بالانی.**

البته، بو پوئمادا اوخوجو حسرت و آیریلیغین نه قدر
دؤزولمز، آغیر و چتین اولدوغونو دریندن درک ائدیر. "
پوئمانین ایجتیماعی-سیاسی و ادبی دیرینی
موعینلشدیرن ایکی جهت خصوصی قئید اولونمالیدیر:
آذربایجان ائلری نین قدیملیگی و گۆزلیگینی وصف
ائتمک، بو یثرلرین ساکینلری نین دوغما یوردا
باغلیلیغینی، محبتینی ترنوم ائتمک و دؤورون غدار

حاکیمی نین اوپرازینی یاراتماق. هر ایکی مسله ده
شاعیرین سیاسی و ادبی اوغورلاری اینکار ائدیلمز دیر "
ساوالان اۆز قهرمانلاریندا گۆردویو گۆزل اخلاقی جهتلری
خالقا مخصوصی معنوی کئیفیتلر کیمی قییمتلندیریر.
دوکتور ح. نیطقی " روزنه " نشریاتی نین صاحبی
ایبراهیم گولوستانا یازیر: " اۆز تورکجمده سون ایللر بو
گۆزلیکده اثر اوخومامیشام. هر نئجه اولورسا اولسون چاپ
ائله و مصلحت گۆرور کی، " اثر فارس دیلینه ترجمه
ائدیلسین و هر ایکی دیلده چاپ اولونسون " .

ساوالانین " باهار بایرامی " پوئماسیندا صنعتکارلیق
مهارتی اؤزونو بیر داها گۆستریر. دیلینی، ائلینی، دینینی
سئون بو موقدسلیکلرین قدرینی، دیرینی بیلن ساوالان
یاراندیغی اثرلرینده خالق ادبیاتینا، فولکلورنا، افسانه و
روایتلره، میفولوگییا موراجیعت ائتمکله گۆستریر کی،
اونون قلبی آذربایجان خالق یارادیجیلیغینا محبتله
دولودور.

" باهار بایرامی " پوئماسیندا وطن، آنا دیلی نین
ترنومچوسو اولان ساوالان آذربایجان خالق نین قدیم
عادت-عننه لریندن، باهار بایرامی نین اؤزلیکلریندن و
گۆزلیکلریندن سؤز آچمیشدیر.

**یوردوموزا باهار گلیر،
کؤنوللرده عشق او یانیر.
چیچکلرین قوخوسوندان،
اینسان ذهنی ایشیقلا نیر.
چایلاریمدا سولار داشار،
باهارلارین گلشیندن.**

سانکی گۆز لیمه باتیر ایستی اوخ.

آخی من دانیشیم قییمدن یئنه،

دئییرم ائلیم-اوبام تالانماقدادیر؟!

ساوالان شعرى نین تاثیر گوجو اونون ساده لیگینده دیر. او، ان چوخ فولکلور دیلی و موتیولری اوزرینده یازیر و اونون شعرى نین معنا یوکو خالقان قیدالانیر، نفس آلیر. ساوالانین اولدوقجا حکمتامیز، نصیحتامیز اثرلری واردیر. " هدر اولماز " قزه لینه شاعیر اینسانلاری یوکسک معنوی کنیفیتلره، وطنپرورلییه، دوغما دیلینی سئومه یه، ائلین آرخاصیلا گئتمه یه سفربر اندیر، قزل عنعنه سینى داوام ائتدیریر:

سۆز هوممتی اولسا کیشی عؤمرو هدر اولماز،

هوممتسیزین هئج یئرده سۆزونده کسر اولماز.

سن ایسته میش اولسان کی، ائل ایچره اول قدرین،

سی ائت ائلین اوغروندا کی، بوندان ضرر اولماز.

سن یوردونا یان، یان ائوینه، یانمالی واختدیر،

دوغما دیلیوه یانسین اگر بیثمر اولماز.

باخ گؤر سنی دونیادا تانیرلار بو دیل ایله،

دیل اولماسا، وارلیقدا بوتونلوک قدر اولماز.

سن توت ائلینی، تاپ اؤزونو، بیل یاشا دوشگون.

هر ایش گؤره سن، بیل کی، بدرسیز اثر اولماز.

سن ائی ساوالان، یاتمیشدینسا آییل ایندی،

قفلت یوخوسوندا یاشایان بختور اولماز.

ساوالان شعرى بزن قهرمانی بیر رنگ آلیر، ایلک سۆزوندن سون میصرعاسینا قدر واحد اینتوناسییادا، ریتمده یاشاییر، هر شئی مضمون باغلانغیجی، دوشونجه لر، تاریخیمیز و موباریزه یولوموز، بشری معنا و ماهیتیمیز ایفاده ایمکانلاری، ییغجام، اوبرازلی دئیملر، سراسر، توتارلی، تشبه لر، هر شئی بورادا حیسه ، هیجانا بورونور، خالقین و شاعیرین اؤزونون باغیرندان قوپان نیدایا چئوریلیر. مسلن:

ال-قول یئرینه بنده وورولدوق دیلیمیزدن.

لال اول دئدیملر، بیلمه دیک هئج بیز بو نه سۆزدور،

کؤنول ذؤوقه گه لر، جوشار،

طبیعتین گولوشونده.

آتالاردان بیر سۆز قالیب،

نه گئجه نین گوندوزو وار.

مین بیر ناخیشلی، الوان رنگلی آنا طبیعتین اعجازکارلیغیندان، گۆزلیگیندن سۆز آچدیغی پوئمادا، حقیقت یازدیغینا گؤره بؤیوک سابییره رحمت اوخویاراق:

سۆز بورا چاتدی قوی دئییم،

سابیره یوز رحمت اولان.

حاققی دئییب، قبری اونون،

حشره کیمی نورلا دول.

" سن دئین اولماییب هله،

آرخا سو دولماییب هله،

کؤهنه دن چوخ اثر دورور،

رنگی ده سولماییب هله. "

اوخوجویا سطیرالتی معنادا چاتدیریر کی، هله ده گونئی خالقی آرزولارینا قوووشماییب. ساوالان شعرى موعاصیر مقامدان دوغولور، بیر یاندان یاشادیغی زمانه نین خیردالیقلارینی عومومیلشدیررک عکس ائتدیریر، دیگر طرفدن ایسه اینسانلاری معنوی اوچالیغا سسله ییر.

کیشیلرده قان اولسون،

دیل اولسون، ایمان اولسون.

آنا دیل آدی گلدی،

جان اونا قوربان اولسون.

ساوالان گونئی آذربایجان پوئزییاسیندا ایجتیماعی-سیاسی لیبریکانین ان گؤرکملی نوماینلریندن بیریدیر. آذربایجان خالق شاعیری سولئیمان روستمین " یاشین عوضینه " شعرینه جاواب اولاراق: ندنسه بو سسندن آدام هئج دویمور، گلدیکجه یاییلیر اوره یه، جانا.

آنچاق کی، حیف اولاسۆز آچماغیما،

قم ایله کدردن باشقا سۆزوم یوخ.

یانیرام کئچمیشدن چوخ بو چاغیما.

بیر. او، اینسانین حیاتدا مطلق معنادا اؤزونو تاپماسی نین، دوغرو-دوزگون یاشاماسی نین اونون گله جک یولونو موعینلشدیرمه سینده حئلدیجی عامیله چئوریله جگینی بیان ائدیر.

سن یوردووا یان، یان ائیویه، یانمالی واختدیر.
دوغما دلیویه یانسان اگر، بیثمر اولماز.
توت ائلینی، تاپ اؤزونو، سن یاشا دوشگون،
هر ایش گوره سن، بیل کی، بدرسیز اثر اولماز.

بوتون بونلار شاعیرین شخصی دوغولاری ایله باغلی شکیلده عومومیلشدیریلدیگیندن، تبیی و ایناندیریجی گؤرونور. ساوالان شعرى کؤکو اعتباریله شوبهه سیز کی، اربیل ادبی مکتبی هاواسیندا کؤکله نیب.
لاکین ساوالانین کؤنول روبابی عینی زاماندا حبیبی، م.فوضولی، س.ع.شیروانی، م.ع.صاییر، م.موشفیق، ع.واحد، س.ر. وستم پوئزیاسیندان دا ایلهام آلیب، تاثیرله نیب.
شاعیرین بدیعی ایرسینی بوتونلوکله نظرندن کئچیررکن آدلارینی سادالادیغیمیز شاعیرلرین تاثیرى اؤزونو آچیق آیدین گؤستریر.

ساوالان گونئی آذربایجان شعرى نین ایجتیمای فیکیر چرچیوه سینی گئنیشلندیرمکله، خالق حیاتی، عادت-عنعنه لرینی، معنوی احتیاجلارینی قلمه آلیب. مثله بوندادیر کی، شاعیرین قلمی دایم خالق چئشمه سیندن سو ایچه رک، خالق عادت-عنعنه لرینی، آرزو ویستکلرینی، آمال و ایدئاللارینی ترنوم ائدیر. شاعیرین اثرلری او قدر معنالی، تاثیرلی، و قدر اوریزینالدیر کی، اونلاری آنجاق بؤیوک ایستعداد صاحبیلری یارادا بیلرلر.

ادبیات:

1. Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi. II cild, XX əsr. Bakı, "Qanun", 2013.
2. Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatı antologiyası. IV cild. Bakı, "Elm", 1994
3. Sabir Əmirov. Cənibi Azrbaycanda milli-demokratik ədəbiyyat. 1941-1990-cı illər. Bakı "Elm", 2000.
4. Əliqə Vahid. Qəzəllər, Tehran, ISBN, 1999(1378).
5. Vüqar Əhməd. Cənubi Azərbaycan poeziyası. Bakı, MBM, 2014
6. Vüqar Əhməd Anam mənim. Tehran, ISBN, 2008.
7. Savalan Apardı sellər Saranı. İstanbul, "Kültür bakanlığı", 1987.
8. Savalan. Apardı sellər Saranı. Tehran, 1359(1980).
9. M. Füzuli "Hədiqətüs-şüəda" Qum, 1995(1374).

سس چیخمادی بیر باشلی اولان عاغلیمیزدان.
مین حیلە یه آلدانا اؤزون باشلی بیلنلر،
پوست آلدی، مقام آلدی، اوساندى ائلیمیزدن.
چون ساتدی ائلین، دوغما دیلین، اولدو شرفسیز،
ظولمون چوخو اولموش، بیزه اؤز عرضه لیمیزدن.

بو میصراعلار بیزی چوخ پریشان ائتسه ده، بیر حاقیقئتدیر. بو شعرده ساوالان خالق معنوی جهتدن محو ائتمک ایسته یین دشمن قووه لری ایفشا ائتسه ده، بزن اومیدسیزلییه قاپیلیر، خالقین اؤز ائلیندن، اؤز دیلیندن هئج واخت آیریلما یا جاغی اومیدیله شعرى تاماملاییر.
ساوالانین یازدیغی بایاتیلاردا نوواتورلوق اؤزونو قاپاریق شکیلده گؤستریر و موعاصیر شعریمیزده بدیعی یئنیلیگین موختلیف فورمالاریندان بیرینی تشکیل ائدیر. اونون بایاتیلاری خالق ادبیاتیندان مایالانماقلا یاناشی، اؤز اوخوجوسونا آنا دلیینی عزیز توتماغی، یوکسک معنوی کئیفیترلر، یاشادیغی تورپاغی، وطنینی گؤز بیگی سئومگی، تۆوسیه ائدیر.

موغانا، میلیمه دئییم؟
اؤلکه مه، ائلیمه دئییم؟
آنا دیل آدلی بیر شئی وار،
جان قوربان دلیمه دئییم.

فیروزه اوزوک قاشی
گؤز داشدیر، اوزوک قاشی.
کیشیده غیرت اولسا،
آلماز قوهوم-قارداشی.

ساوالانین شعر و پوئمالاریندا مجازلارین چوخلوغو، زنگینلیگی اونون خالق روحونا، نه قدر باغلی اولدوغونون، شیفاهی خالق ادبیاتیندان یوکسک صنعتکارلیقلا بحرلندیگی نین تظاهورودور. شاعیر یوکسک بدیعی-پوئتیکی فیکرین ان ییغجام ایفاده فورماسی اولان بایاتیلاری دا اصل صنعتکار مهارتیه قلمه آلمیشدیر.
ساوالان سویداشلارینی علم و معاریفی اؤیرنمه یه، ائلین-اولوسون، آنا دلی نین قدرینی بیلمه یه، ائل اوچون جان یاندیرماغا، خالقین ایشینه فایدالی، گرکلی اولماغا سسله

شهریارین اثرلری، خصوصاً «حیدربابایا سلام» و «سهندیم»

پوئمالاری تحریف و دییشیک لیکر موستویسینده...

Şəhriyarın əsərləri, xüsusən "Heydərbabaya salam" və "Səhəndim" poemaları təhrif və dəyişikliklər müstəvisində...

آیریلیق»، ناظیم رضوان و حکمه بوللورینین حاضرلادیقلاری (اؤن سۆز حکمه بوللورینیندیر) «یلان دونیا» و قولامحسین بئقدئلینین (بیدلی) اؤز موقدیمهسیله چاپ اتئدیردی «سئچیلیمیش اثرلری» نین ۱۹۶۶-جی ایل نشرینده، ائل جه ده ۲۰۰۰، ۲۰۰۳، ۲۰۰۴ و ۲۰۰۵-جی ایللرین چاپ محصولو اولان «محمدحسین شهریار. سئچیلیمیش اثرلری» نده بعضی یانلیشلارا نظر یئتیریمی مقصدده او یغون سایدیق. «یلان دونیا» استئنا اولماقلا، بو نشرلده «حیدربابایا سلام» پوئماسینین ۱-جی بندینین ایلك - «حیدربابا، ایلدیریملار شاخاندان» میصرعاسینداکی سون سۆز «چاخاندان» کیمی وئرلمیشدیر. بعضی نشرلده ۳-جو بندین - «حیدربابا، گون دالیوی داغلا سین» میصرعاسیندا ایسه «دالیوی» سۆز «سینه وی» کلمهسیله اوزلنیپ... اما اکثر نشرلده، ائل جه ده عسگر فردینین ترتیباتی ایله لاتین قرافیکاسیندا چیخان بوتون کوللیاتلاردا «دالیوی» سۆزو اولدوغو کیمی ساخانمیشدیر. آلتینی جیزاراق قئید ائدیره م کی، باکی نشرلینده کی تحریفلر، یانلیش و علاوه لر اساساً سووئت ایدئولوگیاسینین باسقاسیندان و موترجمیلرین فارس دیلینی یئترینجه باشا دوشمه مه سیندن ایرلی گلمیشدیر. ائله «گون سینوی داغلا سین» ایفاده سینگی گۆتورک. شهریار بیچین چیدن سۆز آچیر و طبیعی، بیچین چی توپراغا دوغرو اییلر و گونش اونون سینه سینگی دئیل، کورینینی (دالینی) داغلا یار، یعنی، یاندرار. شهریار موسیقینی یاخشی بیله ن، دو یان شاعر ایدی. او بیلیردی کی، «د» حرفی ایله باش لانان «داغلا سین» سۆزوندن اؤنجه «د» حرفی ایله باش لانان «دالینی» سۆزونو قویوب، «س» حرفی ایله باش لانان «سینوی» سۆزونو گتیرمز لر، چونکی بئله اولدوقدا میصرع اؤز موسیقیلیلینی، ریتیمیکلیینی ایتیریر. فارس دیلینده بو پروسس «واج آرای» آدلانیر .

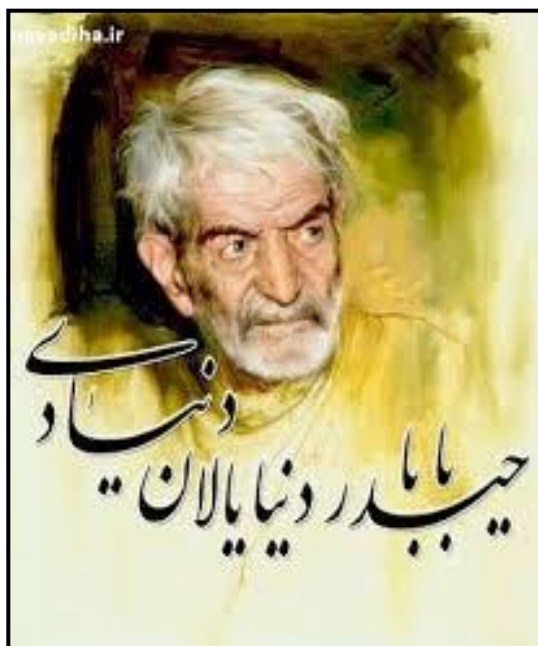
دوکتورو اسمیرا فواد

Esmira Fuad

برگردان : حسین شرقی دره جک

آچار سۆزلر: گ. آذربایجان، شهریار، اوریزینال متن، تحریف، ترجمه
ایراندان، آراز چایی بویونجا او تای و بو تای آذربایجاندا، ائل جه ده بوتون تورک دونیاسیندا سئویله ن، ۲۰-جی عصرین صنعت داهسی کیمی دیرلندیریلرک بدعی ارثی بیر سیرا علمی تدقیقاتلارین مؤوضوسو اولان شهریار پوئتیاسینا مارق و سئوگی اؤلچوگلمزدیر. شاعرین پوئتیک فیکیر و حیسین، عقل و ایستعدادین دایم وحدت تشکیل ائتدی، دیلینین آیدین لیغی، الوان لیغی، روباعینین آهنگدار لیغی، ریتیمیک لیگی ایله سئویلیب-سئچیلن بیر سیرا اثرلری اوزرینده گئدن مباحثه لر، آپاریلان دیرلندیرمه لر، هئج شوبهه سیز، بو گون اوچون ده آکتوالدیر. لاکین بو دیرلندیرمه لر بعضی حاللاردا شاعرین اثرلرینی بیر سیرا تحریف و دییشیک لیکره معروض قویماقلا حیاتا کئچیریلیر. ایلك اؤنجه تورک دونیاسی ادبیاتینین شاه اثری سایلان «حیدربابایا سلام» پوئماسینین باکی نشرلینده - رحیم سولتانووون اؤن سۆزو ایله ۱۹۶۴-جو ایله بوراخیلیمیش «حیدربابایا سلام»، حمید محمدزادین ترتیباتی و اؤن سۆزویله «آمان

اولان یانلیشلاری کوررئکتته- مطبع ختاسی ساییریق... چونکی شهریار «ژان دارکی» یازماقلا یوزیل لیک محاربه دؤورونده فرانسیز خالقینین اینگیلسلره قارشی آزادلیق موباریزه سینده ایشتیراک اتمیش و موباریزلیک سیموولونا چئوریلیمیش (۲)، فرانسسا خالقینین میلی قهرمانی، اورلئان قیزی ژاننا دارکی نظرده تودوغو ایفادنن «اوزندارکی»، «باش توتا توتمایا» نین ایسه «باش تونا تومایا»، «قول» اون «قول» کیمی

وئرلمه سی و بیر سیرا دیگر سؤزلرین ده کیتابدا اصلینه او یغون عکسینی تاپماماسینی محض مطبع خطاسی کیمی دوشونمکدن باشقا یولوموز قالمیر... مطبع ختالاریندان سؤز آچمیشکهن، شاعرین اثرلرینن باکی نشرلرینده ده بعضا ائله مطبع ختالارینا تصادف ائدیلمیش کی، اوخوجو بوتون بونلارین قارشسییندا چاش-باش قالیر. اؤرنک اوچون گتیردییمیز: آدینی م. مصدقین آذربایجان تورکجه سینده دقیق چئوریدی «شاعر و یازچیلارین قورولتاییندا اولیا هزرت شاهبانو فرحین خیتابه سی» سربست شعرینین بیر نشرده «شاعر و یازچیلارین قورولتاییندا اولیانان شاهلانو»، «حافظ باریگاهی» نین ایسه «حافظ بورجانی» کیمی تقدیم اولونماسینی مطبع خطاسی، دقت سیزلیک، یاخود تجربه سیزلیک کیمی دیرلندیریرک .

قتید ائدک کی، شهریارین فارس دیلینده و آذربایجان تورکجه سینده اولان بوتون یارادیجیلیغیندا ایکی دئییم طرزلی اؤزونو یانسیدیر: ۱. تهران بوغازی-فارسجا؛ ۲. تبریز بوغازی، یعنی، تورکجه. اونون بو ایکی دئییم طرزلی بوتون دیل چیلر و شعر-صنعت خیریدارلاری طرفیندن تصدیق اولونموشدور. دئمه لی، شاعرین «قارا» یئرینه «قره»، یاخود یوخاریدا سادالادیغیمیز دیگر سؤز و ایفاده لر ده ثبت و تصدیق اولونموش تبریز شیوه سیله باغلیدیر. دیل چی و ادبیات چیلارا، گئیش اوخوجو اودیتور یاسینا معلوم دور کی، شهریار ایلك، اورتا و عالی تحصیلینی انا دیلینده

بیر یانلیش لیک دا بودور کی، پوئمادا شاعرین اینتنسیو شکیلده ایشلتدی تبریز شیوه سینه مخصوص فعل بوخچاسیندان اولان اکثر فعللر، ائل جه ده بیر سیرا سؤزلر قوزئی آذربایجاندا موجود اولان ادبی دیله او یغونلاشدیریلاراق نشر ائدیلمیشدیر... مس: «قره-قارا، قدغن-قاداغان، بدؤی-بدؤو، قئییدخ-قاییداق، گیداخ، یاخود گنداخ -گئدک، انجئلا-آنجئلا»، ایسوفیا-آیسوفیا، قونیا-کونیا، رافاییل-رافائل، بایدا -بادیا،

دؤوه نده-دؤبه نده (دت-ص. ۱۸)، سؤیگولویدو- سئوگیلیدی»، قئیتر-قایتار کیمی و س. یالنینز عسگر فردی «قئیتر (ص. ۲۷)، سؤیگولویدو (ص. ۲۵)، قدغن» و س. سؤزلی شاعرین ایشلتدی طرزده، یعنی، اوریزینالدا اولدوغو کیمی وئرمیشدیر. لاکین او دا بیر قدر یانلیشلیغا یول وئرهرک «بایدا» سؤزونو «بادیا» (دت، ص. ۳۱؛ کوللیات، ص. ۱۲۷)، «قئییتدوخ قاشدیح-قاییتدیق قاشدیح»، «شسلی-شستلی»، «چوخ شوکرو وار، گئنه گلدوخ، گؤروشدوخ، ایت نلردن، بیته نلردن سوروشدوخ، کوسموشدوخ دا، الله قوسیا باریشدوخ (ص. ۳۱)» بندینده کی، همچنین ۶۵-جی بندده کی فعللر تبریز شیوه سینده، یعنی دانیشیق دیلینده اولدوغو کیمی ایشلندی حالدا، «دیوانی-تورکی» ده «اچارلار»، «اچارلار»، «اچارلار» (ص. ۲۵)، هم ده «اوستاد شهریار. آذربایجان تورکجه سیله کلیاتی» ندا «گلدیک، گؤروشدوک، سوروشدوق، باریشدوق، کوسموشدوک (۱، س. ۱۲۶)» - آذربایجان ادبی دیلینده اولدوغو کیمی تقدیم اتمیشدیر. «گئنه» سؤزونو ایسه شاعر «حیدربابا» دا و دیگر شعرلرینده «گینه» یازدیغی حالدا، قوزئی آذربایجانین ادبی دیلینده ایشلندی واریانت دا - «یئنه» (کللیات، ص. ۱۲۶، ۱۱-جی بند) کیمی تقدیم ائدیلمیشدیر. «اوستاد شهریار. آذربایجان تورکجه سیله کلیاتی» ندا یئر المیش، آنجاق اؤنچکی «دیوانی-تورکی» نشرلرینن هئچ بیرینه سالینمامیش «تورکییه یه خیالی سفر» شعرینده

ایله بیرلیکده یاینلایان عسگر بی «حیدربابایا سلام» پوئماسینا باکیدا چاپ اولونموش کوللیاتلارین هئج بیرینده عکسینی تاپمایان یئنی بیر بند علاوه ائتمیش و شعر پارچاسینین هانسی شرایطده و نجه یارانماسی پروسه سینده آیدین لیق گتیرمیشدیر: «اوستاد شهریار بیر گون «حیدربابا» نی کیرجده قورولموش بیر مجلسده اوخویاراق: اوشاقلارین بیر دسته گول باغلا سین، یئل گلنده وئر گتیر سین بو یانا، - بندینه چاتارکن بیر اوشاق علینده گول دسته سی شهریارا یاخینلاشمیش و شاعر اوراداجا بدهتهن بو بندی دئمیشدیر:

حیدربابا، یوخوم چیخدی دوغروما،
گول دسته سین آدی، باسدم باغریما .
عیسی گلدی علین باس دی آغریما،
آیریلیغین دیغی چیخدی جانیم دان،
جلاد دنیا کئچدی منیم قانیم دان... (۳، ص. ۲۸)

آچیغی، شهریار نفسی دیولان، بوتون پارامترلریله منظومه نین دیگر بندلریله اویغون گلن بو بندین اوستادین قلمیندن چیخماسی اوخوجودا شوبهه دوغورمور... شهریار ارثینین تورکیه لی آراشدیرجیسی، حتی تبریزه گنده رک اوستاد شاعره گوروشوب صحبتلشن در یوسیف گدی کلینین ۱۹۹۰، ۱۹۹۱، ۱۹۹۷ و ۲۰۰۹-جو ایلرده چاپ اولونموش «شهریار و بوتون تورکجه شعرلی» کیتابیندا دا عینله همین بند «حیدربابایا سلام» آ علاوه بیر بند» باشلیغیلا متندن آیری وئرلمیشدیر .

شهریارین اوچ موختلیف آدلا - «کلیسا نامازی»، «آذربایجان گؤزلینه» و «قزل» کیمی تقدیم اولونان «ناز ائپله میسن» غزلی دفعه لرله فرق لی آدلارلا، «آمان آیریلیق» دا ایسه متن قیسالیدیلاراق نشر ائدلمیشدیر. در یوسیف گدی کلی ده همین قزلین متینده دؤرد بیتین ایختیسار ائدیله رک، «آذربایجان گؤزه لی» آدی ایله باکیدا یایملا ناماسیندان بحث ائتمیش و بو ایختیصاری دوغرو سایمامیشدیر: «شعر گئرئک کئلیمی و میصرع فارکلیلیکلاری، گئرئک می سیرالارین سیرالانماسی، گئرئکسی ۴ بیتین (۳، ۴، ۵ و ۹. بیتلرین) اولماماسی دولایسییلا بیزیم نئشریمیزدن آیریلماکتادیر» (۴، ص. ۹۵-۹۴)

آلمامیش، آذربایجان تورکجه سینده اولان شعرلرینی ده محض بوغاز ادبیاتی بیجیمینده یازمیشدیر. بو ایسه هر بیر شهریارشوناسین، عالیم و موترجمین تبریز، ائلجه ده آذربایجان فولکلورونو دریندن بیلمه سین، شاعرین ایشلدیدی یئرلی شیوه و دیالکت سؤزلرینین ماهیتینی آنلاماسینی، عینی زاماندا اؤزل لیکله چئویرمه نلرین فارس دیلینین اینجه لیکلرینه بلد اولماسینی طلب ائدیر. بوتون بو جهتله ناقص اولدوقدا، طبیعی، چئویرمه ایشی ده، نشر ایشی ده ناقص شکیده اورتایا چیخیر .

بو مقامدا خاطرلتماق یئرینه دوشر کی، اییر-این آذربایجانداکی سفیرلیگی ترکیبینه کی مدنیت مرکزینین مودیری آغایی دکتر ابراهیم ایراهیمی ایله بو ایلین مای آییندا گوروشوموز زامانی رازیلیغا گلدیک کی، شهریارین هم تورک، هم ده فارس دیلینده یاراتدیغی قیمتلی ارثینین اوریژینالدا اولدوغو کیمی باکیدا نشرینی گئرچکلشدیرک و بو کیمی یانلیشلاری اساسلی شکیده آرادان قالدیراق. سایین در ی ابراهیمی تکلیفیمی سئوینجه و چوخ بؤیوک کوبارلیقلا قبول ائلدی... نظره آلساق کی، شاعرین اثرلرینین باکی و تبریز، ائلجه ده تهران نشرلرینین هئج بیرینده تورکجه یازدیغی بوتون اثرلر توپلانمیش، همچنین فارس دیلینده اولان بعضی اثرلرینین ترجمه لر، حتی پوئمالاری دا، یعنی دؤردجیلدیک دیوانی بو تۆو حالدا آذربایجان تورکجه سی ایله گونوموزدک باکیدا نشر اولونمایب، بو ایشین نه قدر بؤیوک اهمیت داشیدییغینین فرقینه وارمیش اولاریق ...

قئید ائدیم کی، باکی نشرلری ایچرسیینده شاعرین دیل اؤزل لیکلرینی، تبریز بوغازینی اساساً ساخلایان نشر «یالان دنیا» دیر. چونکی حکمه خانیم بوللوری فارس دیلینی موکمل بیلیردی، گونئیده دوغولوب بؤیوموشدو و ۱۹۴۶-جی ایله، ۲۱ آذر اینقیلابی یاتیریلدیقدان سونرا باکییا پناه گتیره نلردن بیری ایدی. اونون شهریارین اثرلریله یاخیندان تانیلیغی ایسه تصادفو دئییلدی. خانیم تدقیقات چی شاعرین هم تورک، هم ده فارس دیلینده یازدیغی بیر سیرا اثرلری اوزرینده اینجه له مه لر آپاراراق، ۱۹۸۳-جو ایله «محمد حسین شهریار» آدلی دیرلی مونوقرافیاسینی دا چاپ ائتدیرمیشدی ...

شهریارین تورکجه دیوانینی ترتیب ائدن، حیات و یارادیجیلیغی حاقیندا یازدیغی ایریحجملی آراشدیرماسی

ساحلینده کی آذربایجان اوخوجولارینا تقدیم اولونماسینی یالنیز آلفیشلاماق لازیم دیر. لاکین «محمدحسین شهریار. «دیوان تورکی» کیتابینا عسگر فردینین یازدیغی «بو کارواندان بیر سس قالیرسا، بس دیر...» آدلی اؤن سؤزده ایندی دیک شهریارشوناسلیقدا تصادف اولونمایان بعضی ملاحظه ایرلی سورولور. او، شاعرین اثرلرینده («سهندیه»، «زیم شاعریمیز فضولی» و س.) معین حیصه لره دوزلیشلر ائدرک، اونلاردان مثاللار گتیریر و بئله لیکله، اؤز ملاحظه نینی اساسلاندیرماغا چالیشیر. قتید ائدک کی، او دؤورده تبریز رادیوسونون شعبه مودیری و دیکتور و وظیفه لرینده چالیشان شاعر-ادبیاتشوناس عسگر فردی اؤزونون ترتیباتیلا ۱۹۹۲-جی ایلین دئکابریندا ایراندا کئچیریلن شهریار کونقرئسی مونا سییتیله «الهدی» نشریاتیندا بوراخیلان «محمدحسین شهریار. کلیاتی دیوان تورکی» کیتابینا یازدیغی اؤن سؤزده ایلك دفعه بو کیمی علاوه و دوزلیشلره آیدین لیک گتیرمه یه باشلادی... عینی زاماندا «کلیات دیوان تورکی» ده شاعرین اثرلرینه ائدیله ن بعضی دوزلیش، علاوه و دییشیک لیکلره فیلولوگیا اوزره فلسفه دوکتورو ممه ده لی مصدق ائله همین ایلده «شهریارا حؤرم ت سیزلیک دیر» آدلی مقاله یازاراق (۵، ص. ۴) قطعی اعتراضینی بیلدیریر، بو جه دلری باغیشلانماز گونا، حتی جینایت حساب ائدیر: «شهریارین بوللور کیمی دورو، بال کیمی شیرین، حزین موسیقی کیمی روحو اوخشیان شعرلرینین ریتمینی پوزماق بؤیوک جینایت دیر... شاعرین چاپ اولونموش شعرلرینه ال گزدریمه یه، اونون قورولوشونو پوزماغا هئج بیر ترتیب چی و یا تدقیقاتچینین ایختیاری یوخ دور» (۵، ص. ۵). آچیغی، اوستادین اثرلرینه ائدیله ن بئله لوزوم سوز دوزلیش و علاوه جه دلری یالنیز تأسف دوغورور و سیرر دئییل کی، قوتسال روحنو ناراحت ائدیر. بوتون بونلارین صنعتکارا و صنعت اثرلرینه قارشى ان باغیشلانماز گونا اولدوغو باره ده شهریار شعرینین تعصب کش حیرانلاری و بیلیجیلری پروفیسور حمید محمدزاده، درنازیم رضوان دا واختیندا اؤز اعتراض سسینی اوجالتمیش، مقاله لر یازاراق تهران و باکی مطبوعاتیندا چیخیش ائتمیشلر...

بیزیم شهریارین «سهندیه-سهندیم»، «عظیم شاعریمیز فضولی» و س. شعرلرینه ائدیله ن علاوه و دییشیک لیکلر باره ده جسارتلی سؤز دئمیمیزه حؤرم تلی گونئیلی

چوخ تأسفلر کی، «آمان آیریلیق» کیتابیندا شاعرین ان چوخ سئولن مشهور شعرلریندن بیرى اولان «تورکون دیلی» نین متن اوزرینده ده معین دییشیک لیکلر آپاریلیمیشدیر. سیروس تبریزی «آمان آیریلیق» کیتابینین ترتیباتیندا بعضی قوسورلارین مؤجودلوغوندا، یعنی «تورکون دیلی» شعرینده کی ایکی میصراعین (فارس شاعری چوخ سؤزلرینی بیزدن آپارمیش/صابیر کیمی بیر سوفره لی شاعر پخیل اولماز... (۳، ص. ۲۰)) ایختیصار اولونماسیندا، شعرین آدینین معنا و مضمونا قطعیا اوغون اولمایان سؤزلره - «دوشابلی خشیل» کیمی وئریلمه سیندن، بعضی سؤزلرین ایسه باشقالاری ایله اوز ائدیلمه سیندن ناراحت لیغینی بیلدیرمیشدیر. لاکین او، سحوا بو قناعته گلیر کی، شهریار دیگر همکارلاری کیمی، مؤجود رژیم دن چکینه رک آذربایجان دیلی اوزینه، «تورکون دیلی» ایفاده سینی ایشلتمیشدیر. آنجاق بیزجه، دیلرین بیر-بیریه قارشیلیق لی علاقه سینی طبعی لئکسیک حادثه سایان شهریار دوزگون مؤقع ده دیر و سیروس تبریزینین اؤزو ده بیلیردی کی، آرازین قوزئی ساحلینده کی آذربایجانین اؤزونده ده کیریل ایفباسینین قبولونادک، بوتون خالق و اونون یاراتدیغی مدنیت ۱۹۳۷-جی ایللرده سووئت ایمپریاسینین آمانسیر رئرئسسیاسینا معروض قالانا قدر دیلیمیز «تورک دیلی»، میلیتیمیز ایسه «تورک» اولاراق گؤستریلیردی .

شاعرین اؤنجه، یعنی ۱۹۹۲-جی ایلده ایران ایسلام رئسپوبلیکاسینین «الهدی» نشریاتینین بوراخیغی، بیر ایل سونرا-۱۹۹۳-جو ایلده ایسه آذربایجان علملر آکادمیاسی نظامی آدینا ادبیات اینستیتوتونون «صباح» نشریاتی ایله بیرجه چاپ محصولو اولان ایلك «دیوانی-تورکی» نین اوخوجولارین موحاکیمه سینه وئریلمه سی ده چوخ تقدیرلا ییق حال دیر. البته، اولکی نشرلرده وئریلمیش «یتیم مالی»، «کرج خاطره سی»، «تورکیه یه خیالی سفر»، «قافقازلی قارداشلاریم» کیمی شعرلرین توپلودا یئر آلماماسی تأسف دوغورسا دا، کیتابدا «جهاد فرمانی»، «بایرامین موبارک»، «آنالار اوخشاماسی»، «رحلت ختم رسول»، «تضمین»، «شهید جان»، «هلال محرم»، «ایمان مشتری»، «خلقین الیندن توتماق»، «جاویدین قبری داشینا»، «دللال یهود»، «آفرینش»، «پاشا، یئنه اونوتدون مخلصیوی» و س. شعرلرین ایلك دفعه آرازین قوزئی

اما مندن ساری، سن آرخاین اول، شان لی سهنندیم!
 دلی جئیران لی سهنندیم!
 او دا شعرین، ادبین شاه داغیدیر، شان لی سهنندی،
 او دا سن تک آتار اولدوزلارا شئریله کمهندی
 او دا سیمورغدان آماقدادی فندی... (۶، ص. ۳۸-۳۲)

قئید ائدیم کی، هادی بئهجت ده صحبتیمیز زامانی
 وورغولادی کی، منظمهده کی «دده قورقود سسین آلدیم،
 دئدیم آرخام دی، ایناندیم، آرخا دوردوخجا سهنندیم
 سوالان تک هاوالاندیم، سئله قارشلی قووالاندیم» -
 حیصه سینده کی «دده قورقود» ایفاده سینی شهریار
 سهنندین ایستیله علاوه ائتمیشدی. چونکی شهریار
 پوئمادا اؤنجه اونون «حیدربابایا سلام» ینا ایراقدان سس
 وئرن و «گور-گوربابایا سلام» آدلی نذیره یازمیش
 ابدوللتیف بندروغونون پوئماسینین قهره مانی - بابا گور-
 گور داغینین سسینی آلدیم»، - دئییه یازیمیش و اؤز
 سسیله لئنته یازدیردیغی منظومه نی شاعر ایکی واریانتدا
 اوخوموش، هر ایکی مراجعت اوبیئکتینی
 سسلندیرمیشدیر ...

بو جور جوشغون، قیراتین آباق سسلری، شاقراق موسیقی
 صدالاری تک ریتیمیک، آهنگدار منظومه یه عسگر فردینین
 ائتدی یالواریش نیدالی علاوه ده اوخویوروق :

دردیمیز سانما کی، بیر تبریزی تهراندیر، عزیزیم،
 یا کی، بیر تورکه جهنم اولان ایراندیر، عزیزیم،
 یوخ، بو دین داواسیدیر، دنیا تیلیت قاندر، عزیزیم،
 تورک اول، فارس اول، دوزلوک داها تالاندیر، عزیزیم
 (۳، ص. ۶۰) .

بئله جه، اثره «عزیزیم» ردیفلی ۱۱، «اولماز» ردیفلی
 ایسه ۶ میصرعلیق شعر پارچالاری آرتیریلاندان سونرا
 قریبه منزه یارانیر. بیر عؤمور قوزئی حسرتیله یاشایان
 شهریار «سهنندیم» این اساس حیصه سینده خیاله ن سفر
 ائتدی، افسانوی ایرم باغینا، جننت مکانا، رافائل تابلوسونا
 بنزتدی آذربایجانی، شیروانی وسف ائدیر. اولکهنین
 «قافلن»، «اسلان» کیمی مرد اوغوللارینی، شهریارین
 سسینه جان، دوشمه نه قان-قان دئییه ایگیدلرینی،
 لالیاناق لی، قؤنچدوداق لی، ملکلره بنزر قیزلارینی، پریلر
 کیمی انلیک-کیرشانسیز، هیالی گیلنلرینی، قیزیلدان

عالیمیمیز، درمه ممه ده لی مصدق و درنازیم رضوانین
 قناعتلری، گؤرکملی شاعر و تدقیقاتچی یحیی شئیدانین
 «کلیاتی دیوانی-تورکی» سی و تانیمیش شهریارشوناس
 عالیم، تبریزی حمید محمدزادین ترتیباتی ایله
 شهریارین تورکجه اثرلرینین ۱۹۸۷، ۱۹۸۸، ۱۹۸۹،
 ۱۹۹۰ و ۱۹۹۶-جی ایلرده نشر ائدلمیش نوسخه لری و
 دیگر چاپ واریانتلاری («یالان دنیا»، «محمدحسین
 شهریار. سئچلمیش اثرلری»- نین ۱۹۹۹، ۲۰۰۰، ۲۰۰۵،
 ۲۰۱۰، ۲۰۱۴) اساس وئریر. البته، شاعرین ماقینتو فون
 لئنتیه لنگرلی سسیله یازدیردیغی «سهنندییه» نی
 دینلیدکن، الده اولان چاپ واریانتلارینی تکرار
 اوخودوقدان سونرا، شهریارین محض اولوموندن سونرا،
 هئچ بیر دیلده میسلی-بربری اولمایان پوئمانین معنا،
 مضمون و وتنپورولیک روحونا قطعیا اویغون گلمه یه ن،
 قافییه و ردیف سیستئمنه یاد اولان ۱۷ میصراعین
 آرتیریلیب چاپ ائدیلمه سی تعجب، عینی زاماندا خوش
 مراما شوبه ه دوغورور. ایلك اؤنجه اثرین آدی باره ده ...

شهریارین دوغال وارسی، آدینی داشییان موزئین
 دیرنگتورو و چاغداش دؤورده اونون ان بؤیوک
 تبلیغاتچسی اولان اوغلو هادی بهجتله تئلفون
 دانیشیغیمیز زامانی «سهنندییه»، یاخود «سهنندیم»
 پوئماسینی حصر ائتدی بولود قاراجورلو سهنده آتاسینین
 اؤزل بیر مونا سبیت بسلدیینی، اونو چوخ سئودینی و
 بعضی مسئله لرده محض اونا گذشته گئتدینی آچیقلا دی.
 هادی بی دئدی کی، تپه دن دیرناغا میللی شاعر اولان
 سهنده خیتابه ن یازدیغی اثرین اصلینده آدی
 «سهنندیم» دیر. «سهنندییه» ایسه «سهنندیم» این عرب
 دیلینده سسلنیشیدیر. مارق لیدیر کی، شهریارین اثرلرینه
 خصوصاً باکی نشرلینده ائدیله ن حاق سیز تحریف و
 دییشیک لیکلردن ان چوخ بحث آچان سایین عسگر بی ده
 ترتیب ائتدی بوتون «دیوانی-تورکو» لرده منظومه نی
 «سهنندییه» آدی ایله تقدیم ائتمیشدیر. حقیقتا ده،
 شهریار بو ائشسیز اثرده ایستر شاعر سهنده، ایستر سه ده
 گؤیلره باش ووران عظمت لی سهند داغینا محض
 «سهنندیم» دئییه مراجعت ائدیر :

شاه داغیم، چال پاپاغیم، ائل دایاغیم، شان لی سهنندیم،
 باشی دومان لی سهنندیم!
 یاخود

تورک اول، فارس اول، دوزلوک داها تالاندیر، عزیزیم
بیز آتان دیندیر، آتان دا بیزی ایماندیر، عزیزیم
سامیری مورتند ادیپ هنر نی موسلماندیر، عزیزیم
اوممئتین هارون^۱ او منن تنک لئلئگیر یاندیر، عزیزیم
هنر طرفدئن قیلیچ ندیر سئلی، قالهاندیر، عزیزیم
بیر بیزیم دئرمانیمیز موسی عمران^۲ دیر، عزیزیم
گئلئجئک، شوبهه سی یوح آیه قرآن^۳ دیر، عزیزیم
او هامی دئردلئری دئرماندیر، عزیزیم!

دوکتور اولدوقدا بئشئر بو یارانی ساغلاماک اولماز
اولماسا الله ائلی دین مترئصین چاغلاماک اولماز
داغلاماک دا علاج اولسا، بیر ائلی داغلاماک اولماز
دینی آتمیش اله یاوروم، داها بئل باغلاماک اولماز
او گولوپ-آغلیا دا، اونلا گولوپ-آغلاماک اولماز
شیطانی یاغلاماک اولماز .

بو میصرالارین شعرئ عسگر فئردی طارافیندان
ائکلئندیغینی سؤیلئین ائدیپئر دئ چیکمیش و بو
کونودا گونئی آذربایجان^۴ دا بیر دیزی تارتیشما
یاشانمیشتیر. شهریار^۵ این شعرلئرنی نشر ائتمئکلی
تانیان حامید محمدزاده، یول دئرگسینین ۲۹.
سایسیندا، آلی عسغر شعر دوست^۶ اون «بیز شهریار
شعرلئرنی یول تاپمیش تاحریفلئری دوزلتمئیی
چالیشیریک» باشلیکلی یازسینا، تورکچئ-فارسچا
چیکان مئهدی آزادی (آزادلیک بئشیغی) گزئتئ سنین ۵
بئهمئن ۱۳۷۲ (۲۵ اوجاک ۱۹۹۴) تاریخلی ۳۱۱.
سایسیندا جنوآپ وئرمیشتیر. حامید محمدزادی
جنوآبیندا شهریار^۷ لا ۱۳۶۶ ییلین حور داد (۱۹۸۷)
ییلین ۲۲ مایس - ۲۱ حاضیران آیینداکی ایلک
گوروشمنسیندئ تورکچئ شعرلئرنی تئرتیپ ائتمک
ایچین آرشوینی گیردیغینی، فئردی^۸ نین کیتابیندا اولان
و یوکاریدا وئردیغیمیز میصرالارین اساس ائلیازماسیندا
اولمادیغینی بیلدیرمیشتیر (۴، ص. ۵۵).»

بیز بو پوئمانین باکی نشرلینده واختیله دؤورون
طلبلریندن ایرلی گلن بعضی قوسورلارین اصلاحینی
آلغیشلاییریق. شاعرین «من علی اوغلوام» فیکرینی «من
ائلین اوغلوام»، «آیه لردیر دوداغیم دا» میصرعسینین
«آرزولاردیر دوداغیم دا» و یاخود «شهدی وار بال
دوداغیندا» کیمی وئرلمه سینه عسگر فردینین اعتراضینی

قسرلرینی، اقیقدن قالالارینی، «جنتی-ماوانی»
خاطرلادان، آیناتک پارلاق مکانی جوشقون سئوگی ایله
مده ائدیر و گؤزلیمه دن قان قارداشلارینی «دینسیز»،
«الله سیز»، «شیطان» آدلاندیریر. تورک اوچون ایران
جهنمه چئوریلیر، تورک و فارس اولان یئرده دوزلوک
تالان اولور، دین داواسی توغیان ائدیر، دونیانی قان
بورویور. شعر پارچاسینین مؤلفی بو «دینی آتان ائله» و
اونون ساکینلرینه «بئل باغلاماق اولماز!» حؤکمونو وئیر.
حقیقتا دوشوندور و جودور... «دیوانی-تورکی» ده شاعرین
«سهندیم» اینه علاوه لرین ائدیلمه سینی ۱۹۹۳-جو ایله
ایران ایسلام رئسپوبلیکاسی ایسلامی ایرشاد (مدنیت)
ناظرینین موشاویری، «الهدی» نشریاتینین دیرئکتورو
ایشله یهن، فلسفه و فیلولوگییا علملری دوکتورو، جناب
علی اصغر شعر دوست دا تقدیر لاییق حال کیمی
قیمتله ندیره رک یازیردی: «کئچمیش چاپلارداکی تحریف
و سهولر بو یئنی چاپدا تصحیح ائدیلیب دوزلدیلیمیشدیر»
(۷، ص. ۴). بس، گؤره سن، شهریار حیاتدا ایکن دفعه لرله
چاپ ائدیله ن «سهندیم» و دیگر اثرلرینده کی تحریف و
سهولری نیه گؤرمیشدی؟ یاخود شاعر اؤز سسیله لئنته
یازدیردیغی پوئمادا همین علاوه لری ندن سؤیلمیشدی؟!
دوروم بللی، ساختاکارلیق ایسه اورتادا!.. اما شاعرین
اثرلرینین تحریف ائدیلمه سی، اؤلمز اثری- «آذربایجان»
قرلینین تورکجه یه ترجمه سینده ساختاکارلیغا یول
وئرلمه سیله باغلی ان چوخ دانیشان، موصاحیبه لر وئرن،
قرلین چئویره نلرینی آشاغیلایان، حتی «رژیمین
یالتاقلاری» آدلاندیران دا ائله عسگر فردی جنابلاردیر...
البته، بو جهدلر، علاوه لر ساغلیغیندا ایکن ائدیلیدی، هئچ
شوبهه سیز، اثرلرینه قارشى سون درجه جدی، مسولیتله
یانشان دقتلی شاعر همین آنداجا سئزر، لازیمی جاوابلار
وئردی... قارداش تورکییه ده شهریار یارادیجیلیغینی
آراشدیران، شاعرین تورکجه دیوانینی دفعه لرله نشر
ائتدیره ن یوسیف گدیکلی ده «سهندیم» اثرینه اولونموش
علاوه لردن بحث ائدرک یازیر: «عسگر فئردی^۹ نین دیوان -
تورکی (باکو ۱۹۹۳، ص. ۶۰) ایسیمی ائثریندئ شعرئ
شو میصرالار ایلاوی ائدیلمیشتیر :

دئردیمیز سانما کی، بیر تبریز او تهران^{۱۰} دیر، عزیزیم
یا کی بیز تورکه جهئننئم اولان ایران^{۱۱} دیر، عزیزیم
یوخ، بو دین داواسیدیر، دنیا تیلیت قاندیر، عزیزیم

شعرينه اولونان ديشيشيكلير ده ايستر-ايستمز تأسف دوغورور. محمد راهيمين تيمثاليندا بوتون قوزئيلي قارداشلارينين شيرين ديللرينه قوربان-صاداغا دئيەن، جانينى جانلارينا، مالينى ماللارينا قاتماغا حاضر اولان، آغ گؤيرچينلردن، سبا يئلريندن اوپوش، پئيغام گؤندرهن و شاعر قارداشينين عشق اهلى اولاراق اونو دريندن دويماسيندان سئوينيب ممنون قالان، اورينده ده اولسا، «قوناق» ائدن شهريار، بو دوزليش اوزوندن بيردن-بيره قارداشينى لنتليير، اونا كوفر ائدير. بئله كي، ۲۵-جى بندين بيرينجى: «تمددونون گوروم گوزو كور اولسون» ميصراعسى دوشوب و نتيجهده آشاغيداكى فورما آلينيب :

آغزىنداكى شيرين شربت شور اولسون،
بال دا يئسه زهر اولسون، چور اولسون،
آغزىمىزىن دادىن قاپيب آپاردى،
اوركلرى چكيب كوكدن قوباردى (۳.ص.۴۶) .

۲۶-جى بندنن ايسه ۱-جى ميصراع: «گاه عربى، گاه عجمى كيشلهسين» دوشوب و بوتون بونلارين نتيجهسينده سونونجو بند ۳ ميصراعيا ائنيب. يئنه ده آلتينى جيزاراق دئييرم كي، محض مطبع خطاسى اوزوندن بئله آلينيب، چونكى عسگر فردى كيمي دريندن دوشونه بيله و پوئتيك تبه ماليك بير اينسان بئله يانليشليغا يول وئره بيلمزدى... نتيجهده يئنه ده قريبه دوروم يارانيب: اوستاد شهريارين تمددونه - ايرانا آمريكا ايمپرياليستلرينين گتيردى آغ اينقيلابا، يالان چى مدنيتە ياغديرديغي لعنتلر، عرب، عجم آتلارينين كيشنه يهر، ك، بير-بيرينى ديشلهمهلى بو ديشيشيكلير اوزوندن شاعرين راحيم قارداشينا و جاني قدر سئودىي خالقينا دا عاييد اولونوب. حالبوكى شهريار صنعتينه بلد اولانلار گوزل بيليرلر كي، او، هر سوزون، قافيه نين، رديفين اوستونده ائردى. شاعرين بوللور كيمي صاف، حزين موسيقى كيمي آهنگدار، سوزلرى اينجيتك سانكى ايپك ساپا دوزولەن، قلب اوخشايبان شعرلرينين آهنگينين ده، ريتمينين ده، قافيه، رديف سيستمينين ده پوزولدوغو همەن گورونور. نه خوش كي، عسگر فردى قارداشيم شاعرين اثرلرينى اينجهلهيب يازديغي مونوقرافياسى ايله بيرليكده چاپ ائتديردى بيزه ده چوخ حورمتلى دكتور ابراهيم ابراهيمينين تقديم ائتدي «اوستاد شهريار. آذربايجان

دا طبيعى قبول ائديرىك. چونكى ديلينده ايلهاملى شعرلر سؤيلهيب، قولقلارينا ملكلر پيچيلدايان شهريار سيد ايدى، اوزونو على اوغلو سايبردى و دوداغيندا دا، البته، آيه لر اولاجاقدى! «آنجاك سووت مطبوعاتيندا قاتى آتتيزم موحيطينده «على» نين «ائل»، «آيه» نين «آرزو» يازيلماسى هئچ ده تعجبو دئييل. لاکين «حقى» «دين» سوزو ايله اوز ائتمهيه چالیشان قارداشيمىز ساده بير منطيقى نظره آمير. نظره آمير كي، اللر حاقا - اللها دوغرو آچيلير» (۸، ص.۴). حق-تعالى، الله-تعالى ايفادهسى تصادفى يارانمايب. اوزونو «ابدیت گولو»، «حاق يولوندا مثل» آلدانديران شهريار بئله سهوه يول وئرمزدى. شاعر بيليردى كي، دين قبول اولونار، اللها ياخين اولماق، اطاعت ائتمك اوچون (دئييرلر، شاعرلر تانربيا ان ياخين اولان اينسانلاردير)، حاقي ايسه اينسان عمرو بو يو آرايير، آختارير، اونا دوغرو گندير. «ياد منى آتسا دا، اوز گولشه نيمىن بولبولويه من» ميصراعسينداكى «ياد» سوزو ايسه «ائل» سوزو ايله اوز اولونوب. آنلاشيلماليق يارادير بو منطق سيز ديشيشيكلير... ائل اوز شاعرينى آتاندان سونرا، او ائله هانسى گوللر قالير كي، شهريار اولارين بولبولو اولسون؟ شاعر ايسه ارکله، ايفتيخارلا دئمك ايستير كي، ياد منى آتسا دا، نه درديم، قميم كم، اوز ائليم، اوپام، وطنيم وار و من ائليمين گولشه نينده بئجريميش ابدیت گوللرينين سئوگيلى بولبولويه ...

او، اوزونو ائلين گولوستانيندا سئوگيلى بولبول سايماقدا يانيلميردى، چونكى اؤلوموندن ايللر كئچيب، نه آز، نه چوخ، دوز ۲۷ ايل... بو ۲۷ ايلده تگجه ايراندا، آرازين هم او تاي، هم ده بو تايينداكى آذربايجاندا دئييل، بوتون تورک دونياسيندا ابدیت گوللرينين سئوگيلى بولبولو اولاراق قالير، هر ايل آدينا ان يوكسك سوييهده توره نلر دوزه نلير، موکافاتلار تاسيس اولونور، ۱۹۸۸-جى ايلدهن برى شرفينه ايراندا ميللى شعر گولرى كئچيريلير... اثرلرى ان يوكسك پوليگرافيك سوييهده، کوتلوى تيرازلا چاپ اولونور، خاطره لرى توپلاناراق يايملانير... ايران ايسلام رئسپوبليكاسينين اوستاد شاعره وئردىي بؤيوك قيمت، بديعى ارثينين نشرينه گؤستردىي دقت و قايغى ايسه خصوصيله تقديرلاييقدير .

قئيد ائدك كي، ۱۹۹۲-جى ايلده « نشریاتينين چاپ ائتدي «ديوانى-توركى» ده «محمد راحيمه جاواب»

«منزىل» سۆزۈ ايله توتوشدوراند، منزره آيدىنلاشیر. گۆرۈندۈیۈ كىمى، انات صنعتىنن الزام نۆۈوندە سۆزلىرىن ايكى حرفى الزام اولونمايدىر. منزىل سۆزۈندە ايسه بو خصوصىتى گۆرۈمۈرۈك. هم ده ۵-جى بيتده كى «نازىله يول اوزونو نازلى منازىل دوغولور» مىصراعسىندا ائىنتركىبلى سۆز الزام اولوندوغوندىن، شهربار كىمى شعرىن تئكنىكاسىنا درىندن بلد اولان اوستاد شاعرىن قزلىن :

شهربار بو گىمىه اىلشەلى نوه كىمى،
گۆر نه توفان قوپارىر، باخ، نه زلازىل دوغولور،

كىمى سون، مقطع بيتىندن سونرا بئله ضعيف بير بيتى يازماسى آغلاباتان دئىيل ...
جناب عسگر فردىنن علاوه ائتدىى همىن بيتده ايسه اوخويوروق :

فردىنن خىدمتى عزتله قبول اولمايدىر،

منزىله خىدمت اوچون خادىم منزىل دوغولور. (۱۰، ص. ۲۵۹)

اونوتماق اولماز كى، طبيعى قاينار چئشمەنى آندىران شهربارىن كۆنۈللىرى فتح ائدن مىثىل سىز اثرلىرىنن رىتمىنى پوزماق، آهنگىنى دىيشمك ان بۇيوك قباحتدېر. هئچ اوزاغا گئتمىك. ادبىياتشوناسلىغىمىزىن شهربارشوناسلىق قولونون فورمالاشماسىندا، اينكىشافىندا اوزسىز رولو اولموش گۆركملى عالمى ح. محمدزاده-نن ۱۹۹۶-جى ايلده تېرىزده چوخ نفىس شكىلده، پروفئسسور پولىقرافچىنن يوكسك ذوقو اساسىندا چاپ ائدىلمىش «محمدحسبن شهربار. ديوان توركى» نىن داها بير مكمل نشرى، ائل جه ده يحيى شئيدانىن ترتيب ائتدىى «شهربارىن آذربايجان دىلىنده اثرلىرى» اليمىزدهدېر. بورادا يوخارىدا سادالادىغىمىز علاوه و دىيشىكلىكلىرىن هئچ بىرى اؤز عكسىنى تاپمايىب. حالبوكى پروفئسور ح. محمدزاده هله شهربار حىياتدا ايكن اونولا سىخ علاقه ساخلامىش، اىستى، صمىمى موناسىبتده اولموشدور. اونون فارسجا گۆزل بىلمەسىنى، مكمل تحصيلىنى، بدىعى ارثىنه سون درجه جدى و مسوليتلى موناسىبىتىنى، دقت و قاىغىسىنى تقدىر ائدن شاعر اثرلىرىنن اورىژىنالىنى - ايلك وارىانتلارنىنى، چاپا گنده جك نوسخەلىرى محض ويجدانلى، سۆزۈ ايله عملى

توركجهسىله كلىاتى» ندا، ائل جه ده «ديوانى-توركى» نىن ۱۹۹۳-جو ايل چاپىندا «محمد راحيمه جاواب» شعرىنده كى بو دىيشىكلىكلىرى ارادان قالدېرمىش، شعرى اصلىنده اولدوغو كىمى وئرمىشيدىر. محض بو سببىن ده دوشونورم كى، ۱۹۹۲-جى ايل تېرىز چاپىندا «محمد راحيم هزرتلىنه جاواب» شعرىنده گئدن دىيشىكلىكلىرى يئنه ده مطبع ختاسى اوزوندن باش وئرمىشيدىر. لاكىن ديگر اثرلىرىنده كى دىيشىكلىكلىرىن اولدوغو كىمى ساخالناماسى ايسه يالنىز تأسف دوغورور ...

«عظيم شاعرىمىز فضولى» اثرىنه ائدىلمىش علاوه نىن علمى نقطه نظردن، صنعتكارلىق باخىمىندان شهربارىن اثرلىرىنه، اونلارنىن دىل، اوسلوب، مضمون خصوصىتلىرىنه، وزن و قافىيه سىستئمىنه قطعيا اويغون گلمدىنى ساغلام منطقله آچىقلىغا قوووشدوران پروفئسور حمىد محمدزادهدېر .

قزل ژانرىنن طلبلىرىنى، داخىلى قانوناويغونلوقلارنىن موكممل بىلدىنه گۆره، ح. محمدزاده بو علاوه جهدلرلىنن علمى اساس سىزلىغىنى آسانلىقلا ئبوتا يئتيرىر: «من يازاندا كى، «عظيم شاعرىمىز فضولى» قىطعهسىنده تخلىص دن سونرا گلن بيته تعجب ائدېرەم، بو او دئمك دئىيل كى، عمومىتله، تخلىص بيتىندن (قزلده عاداتا سون بيت، يعنى شاعرىن اؤز آدىنى و يا سۈى آدىنى بىلدىردىى مقطع بيت - ا.ف.ش.) سونرا معىن بير بيتىن گلمەسىنى رد ائدېرەم. بئله بير ضعيف بيتىن تخلىص بيتىندن سونرا گلمەسىنه تعجب ائدېرەم. قافىيهده توتدوغوم ايراد يئرېنده قالير. اونا گۆره كى، يوخارىداكى بيتلىرىن هامسىندا اناتىن (انات صنعتى - ا.ف.ش.) الزام نۆۈوندن اىستىفاده اولونموش، يئنى حرف رويدن اول بيرجه «ز» سسىنى گتىرمك الزامىله كىفايتلنمىش، اوندان اول گلن «آ» حرفى ده نظره آلىنمىشيدىر. اگر سون بيتده «منزىل» يئرېنه، مثلا، «بازىل» گل سه ايدى، اناتىن الزام نۆۈعو اولوكى بيتلىرىنده اولدوغو كىمى، عمله گلمىش اولاردى» (۹، ص. ۳۱). حقيقتا ده، ه. محمدزاده نىن حافىظدن گتىردىى نومونهده كى قافىيه سۆزلرله: «سلامت-ملامت- ايقامت-قامت-ندامت-سلامت-قراقت-ايمامت-كرامت-

قيامت» - «ديوانى-توركى» ده يئر آلمىش «عظيم شاعرىمىز فضولى» قزلىنده كى «فازىل-نازىل-عرازىل-افازىل-منازىل-زلازىل» قافىيه سۆزلىرىنى علاوهده كى

نفسلرینی چکدینی بدیعی نومونه لر اساسیندا ایشلمیشم و اوستادین بو بیتیندن خبرسیز اولدوغوم اوچون، تأسف کی، همین یازیمدا بحث ائتمیشم... بو بیته و دیگر اوچ بیته ده بیزه تقدیم ائتدی اوچون عسگر فردی جنابلارینا تشککورو مو بیلدیریم ...

أنجاق اونوتما یاق کی، شعرین یازیلما تاریخینده ده حورمتلی همکاریم سهوه یول وئریر، چونکی ۱۹۴۱-جی ایله شاعر بونالیلیدا ایدی و روحی سارسینتیلاردان هله کی، قورتولا بیلمیشدی، آناسی کوکب خانیم تبریزدن تهرانا گلهرک اوغلونون دردینه ملهم اولماق اوچون چابا گوستریدی... و ع.فردی بو یانلیشلیغا یول وئرملکه برابر، تقدیم ائتدی سطرې ترجمه متنینده ده تلسیکلیک نومایش ائتدیریب، سحوا اورپژینالداکی بیر بیته، طبیعی، ف.صادیغین «ایختیصار ائتدی» بیتلردن بیرینی وئرمی «اونودوب». م.محمدی یازیر کی، «ع.فردی قزلین سطرې ترجمه سینده ده خطالارا یول وئریم. بئله کی، او، شعرین ۲-جی بیتینده موخاطبی، یعنی مراجعت اوبیئکتینی دیشدیریب؛ بیتده آذربایجانا مراجعت اولونمور. دها ۲ بیته (اورپژینالدا ۵-جی و ۱۰-جو بیتلر) ایسه غیر-دقیق ترجمه ائدی. همین بیتلرده اویغون اولراق، فرهاد و شیرین، ضحاک و کاوه سوژئتلرینه ایشاره ایله اوبرازلار یارادیلیمشدر :

ضحاکیان مرکزی بیرون برند از حد ستم،
تا سر بر آرد کاوه حداد آذربایجان .

(مرکزده کی ظالمردن آرتیق ظلم ائدیرلر،
قوی آذربایجانین قهرمان اوغلو باش قالدیرسین.)

هالبوکی ستری ترجمه ده همین اوبرازللیق یاریمچقدیر،
یاخود دا معنا ایتیمیش، آنلام سیزلیق یارانیمشدر.

بئشینجی بیته ع.فردینین چئویرسینده اوخویوروق :

بیستون اینقیلابدا، شیرین-شکر وطن اوچون
کولونگ وورموش فرهاد کیمی زامن-زامان آذربایجان .

حالبوکی بیتین دقیق ترجمه سی بئله دیر :

اینقیلاب بیستونوندا وطن شیرینین شووقو ایله
آذربایجان فرهادی اؤز باشینا چوخ کولونگ ووروب .»

م.محمدی ع.فردینین "بیستون اینقیلابدا" ایفاده سینی
آنلام سیز، "شیرین-شکر" عیباره سینی ایسه یئرسیز
ساییر، اونون بینمدی، هر یازی و موصاحیبه سینده دؤنه-

اوست-اوسته دوشن، هر بیر یارادیجیلیق ایشینه یوکسک
مسولیتله یاناشان عالیمه - حمید محمدزاده یه اعتبار ائدر،
اونا اوخویار، چاپ مسولیتینی اوزرینه قویارمیش. البته،
بیزه بوتون بونلاری دئمه یه فیلولوگییا علملری دوکتورو،
پروفئسسور ح.محمدزادین حاضرلادیغی شهریارین
تورکجه دیوانینین ۵ نثری اساس وئریر: اوستاد شاعرین
اثرلرینین ریتمینی، آهنگینی، هارمونیا سینی پوزان، معنا
فرقی یارادان بئله علاوه و دوزلیشلر ادبیات، شعر سئوه نلره
هئچ ده خوش تأثیر باغیشلامیر .

اوستاد شهریارین اثرلری آراسیندا ان چوخ داریشما
مؤوضوسونا چئوریلن فارس دیلینده یازدیغی
«آذربایجان» قزلین ترجمه سینده کی یانلیشلار،
اورپژینال متنین چئویرسینده اولان ناقص لیک دیر.
آچیغی، بو باره ده بحث آچماقدان، موباحثیه آپارماقدان
یورولمایان جناب ع.فردینین سؤزلرینه گؤره
(Modern.az)، «آذربایجان» قزلین حقیقی و
مضمونونا گؤره تام فرقلی نوسخه سی ۱۹۴۱-جی ایله
قلمه آلینیب و «با یاد آذربایجان» ادلی همین قزل
شهریارین فارسجا دیوانینین ۱-جی جیلدینه داخیل
ائدیلیب. یعنی، بو شعر ۱۹۴۱-جی ایله سوؤت
قوشونلارینین ایران اراضیسینه موداخیله سی دؤورونده
یازیلیب. همین واخت متفیک اوردولاری دا اولکهنین
جنوب و شرق اراضیلرینده نظارتی اله کئچیریب» لرمیش...
نه فرق یار، شهریار بو غزلی «به یاد آذربایجان
(آذربایجان خاظرلارکن)»، یاخود ساده جه «آذربایجان»
ادی ایله هانسی تاریخده یازیب، ۱۹۴۱-جی ایله، یاخود
اوندان سونرا... زامانیندان آسیلی اولمایاراق شهریار بو
قزلینده یئنه ده «لیریک من» ایله صادق قالیب، خالقینین
باشیندان کئچه نلری، اوزلشدی چتین لیکلری بؤیوک
جسارتله قلمه آلیب، - ابدی آذربایجان سئوداسینی،
اولویورد سئوگسینی، تورک-چو-وطن چی مؤوقئیینی
سرگیله ییب... حتی اورمو گؤلونون بوگونکو قارا گونونو ده
حساس شاعر او واختلاردان دویوب و بو بیتده مؤوجود
منزرنی نجه ده دقیق لیکله تصویر ائدی: اورمیانین گوز
باشینا باخ، سالماس و خویون اورک قانی ایله، قاریشاراق
دریا اولوب و آذربایجان کؤکوندن قویاریر...» (اورمو-
تورکون ایلك بئشینی، سئوگی اوجاغی» ادلی یازیمدا اورمو
گؤلونون آرتیق قوروماق اوزره اولدوغونو، سانکی سون

آذربایجان چیلیغی بیزه یئتر و اصغر فردی کیمیلر بونو اؤرت-باس دیر ائتمه یه جهد ائتمه سینلر، فایداسی یوخ دور.»

تأسفله قئید ائدیره م کی، قزلین تام متنی الده اولونمادیغیندان باکی نشرلرینین هامسیندا «آذربایجان» شعرى ۱۱ بیت همجینده و شاعر فیکرت سادیغین چئویرسیله یایمیلانمیشدیر. شرکشوناس عالیم مسیاغا محمدی ده یازیر کی، ف.صادیغین چئویردی «شعر هئچ ده ا.فردینین دئدی کیمی، ساختا دئییل، یعنی اورتادا هانسسیا فالسیفیکاسیا فاکتی یوخ دور. بلکه ده او، ترجمه نی قوسورلو و یاریمچیق آدلاندیرسایدی، اونونلا بیرته رازیشماق اولاردی. لاکین اونون: «بؤیوک احتیماللا ساختا «آذربایجان» شعرینین مؤلفی ائله فیکرت سادیغین اؤزودور»، «...بو شعرین شهریارا هئچ بیر عایدیتی یوخ دور.

اونون فارسجا یازیلدیغی و گویا فیکرت سادیغین ترجمه ائتمه سی آغ یالاندیر» کیمی فیکر و حؤکملری ان آزیندان فیلولوق یاناشماسی دئییل (modern.az) «... شاعر فیکرت صادق ایسه بو شعرین ترجمه سینه گؤره چوخ اذیتلر چکدینینی، یئرسیز هوجوملارا معروض قالدیغینی دئییب و ترجمه نین یارانما پروسئسینه آیدینلیق گتیریب: «چوخلاری ائله بیلیر کی، من بو شعرى ۱۹۸۸-جی ایلده، «میدان حرکاتی» زامانی چئویرمیشم. اما ائله دئییل، شعرى من هله طلبه ایکن ترجمه ائلمیشم. ۱۹۶۱-جی ایل ایدی. باکی دؤولت اونیورسیتئتینده تحصیل آلیر، سونونجو کورسدا اوخویوردوم. دیپلوم ایشیمین مؤوضوسو «محمد هادینین شعرلری»، دیپلوم رهبریم ایسه شاعر بختیار واهابزاده ایدی. بیر گون بختیار موعلیمیلیدیک، ایران لی فیلولوق قولامحسین بئقدیلی شاعر شهریارین ۳ شعرینی گتیردی. بختیار معلم دن خواهیش ائتدی کی، بو شعرلری آذربایجان دیلینه چئویرسین. چونکی شهریارین شعرلریندن عبارت کیتاب حاضرلاماق ایستیردی. لاکین بختیار معلم ماذونیتته گئدجینی دئییب، شعرلری منه وئردی. «آذربایجان»، «مومیایی» و «ئینشئینه مکتوب» آدی شعرلردن یالنیز سونونجونو چئویرمدیم. اونو دا دئییم کی، قولامحسین بئقدیلی ایران لی ایدی، باکی دولت

دؤنه قینادیغی ف.صادیغین ترجمه سینده ایسه بیتین معناسینین داها دقیق وئریلدینینی بیلدیریر :

بیسوتون اینقیلابدا شیرین - وطن اوچون فرهاد کولونگ وورموش اوز باشینا، زامان-زامان، آذربایجان ! بیلیرک کی، ساین عسگر فردی فیلولوقدور و فیلولوق ان آزیندان بئله یانلیشلیغا یول وئرمه لیدیر... او، ف.صادیغی غزلی یانلیش ترجمه ائدرک ساختا کارلیغا یول وئردینه گؤره آرام سیز تنقید آتشینه توتدوغو حالدا، اونون سطرى ترجمه سینین ۱۴-جو و ۱۲-جی بیتلرینی، ۵ و ۶-جی بیتلرینسه بیر میصرعاسینی اوریزینال متن کیمی تقدیم ائدیر، فارسجا اولان بو متن ترانسکرپت سیاسیندا ایسه بیر سیرا سهولره یول وئیر. او، «نه قدر ایران عاشیقی اولدوغونو آنلاماق اوچون اوستادین اؤز شعرلرینی اوخوماق لازیم دیر. آذربایجانین هر زامان ایرانین گؤزو اولدوغو پهلوی و آریان دیلرینینده بئشبی اولدوغونا دایر صحبتلری ده مؤوجودور (۱۱)»، - دئیرک شهریارین مؤوقعیینی ده مذاکره چیخارماغا جهد ائدیر. دوغروسو، بونا نه درجه ده احتیاج اولدوغونو آنلامیرام: شهریارین بوتون عمللری، یاراتدیغی زنگین بدیعی ارث و موصاحیبه لری اصل شاعر «ئلینین، یوردونون اوغلو، یاشادیغی اؤلکه نین وطنداشیدیر» فیکرینین-حؤکمونون تصدیقی دئییل می؟! ایستر-ایستمز سوال دوغور، ائله ایسه مقصد ندر؟!

دکترم. محمدی «آذربایجان» شعرى ساختا دئییل! آدی مقاله سینده دوروما آچیق مونا سببت بیلدیریر و یازیر کی، (۱۲) ع.فردینین نیتی شهریارى ایران چی بیرى کیمی گؤستمک دیر، اونون «آذربایجان» آ اعتراضی دا بوردان قایناق لانیر. لاکین بو مسئله ده بیرمعنالی مؤقع سرگیله مک اؤزونو شهریار یارادیجیلیغینین بیلجسی کیمی تقدیم ائدن شخصه یاراشماز. همین مؤوضودا شهریارین باخیشلاری کیفیت قدر مورککب دیر. شهریار ایران چیدیرسا دا، آذربایجان مرکزلی ایراچیدیر. «آذربایجان» شعرینین فارسجاسینی شهریارین اؤز ایفاسیندا دینلین (۱۳). اورادا اؤزو ایضاحات وئیر کی، آذربایجان ایرانین مرکزیدیر، اونا گؤره ده اؤزونه لاییق مونا سببت گؤرمه لیدیر. ائله همین شعرده تهران حاکمیتینین، «ایرانمدارلارین» آذربایجانا اؤگئی مونا سببتیندن سؤز آچیر. شهریارین بو قدر

عبارت دیر... عسگر فردی «modern.az» سایتینداکی «شهریارین ساختا و اصل «آذربایجان» شعرى - اورینال متن» موصاحیه سینده (۱۵) ۱۵ بیتلیک قزلین اورینال متنین ۱۴ بیتینی تقدیم ائتدینه گۆره ساغ اولسون، اوخویانلار بیلدیلر کی، بو مشهور قزله داها دؤرد بیت ترجمه اولونمامیش قالب... و بیزلرین اوریندن یالیز تأسف حیسسی کئچیر کی، کاش، عروضون قایدالارینی گۆزل بیلنه. صادیقاؤلمز شهریارین بو قزلینده کی همین دؤرد بیت ده آخجی تورکجه یه چئویریپ اوخوجولارینی فیض یاب ائدی..!

بو قزلین ماهیتینده یاتان درین معنالارا ایستینادن بیر مسله ده وورغولامای گراکی ساییریق: ائرنی غضبکارلارینین یوردوموزو ایشغال آلتینا آلدیغی، میلی- معنوی ثروتلریمیزین تار-مار اولوندوغو ایندیکی مقامدا محض «آذربایجان»، یاخود «به یاد آذربایجان» غزلی خالق بیریله، بیر یومروق کیمی بیرلشیب یاغی دوشمه نه ضربه لر ائدیرمه یه چاغیریش، همین کیمی سسلنیر... عسگر فردینین قزلدن سطری ترجمه ائتدی بو بیت ده دئییلدی کیمی :

ایرانین آزادلیغی سنه باغلی، ایرانین آبادلیغی دا !
آزاد اول، ای آباد مملکت، آذربایجان !

بیت دن ده گؤرونوویو کیمی، بو ایکی ترجمه متنین ماهیت و مضمونوندا معین درجه ده فرقلر اولسا دا، اساساً، شهریارین میللییه سؤیکک موباریز روحو، یوردچو، وطنداش مؤوقعی، درین بیلگیسی، ایتی ذکاسی، حادثه لره فلسفی باخیشی گؤز اؤنونده دیر .

نهایت، بوتون سؤیلنه نلره آیدین لیک گتیرمک اوچون ایلك اولاراق «آذربایجان» قزلین فارسجا متنینی، سونرا عسگر فردین «modern.az» سایتینا تقدیم ائتدی ۱۴ بیتلیک سطری ترجمه نی، داها سونرا ایسه فیکرت صادیغین سربست بدیعی ترجمه سینی و یازار، دیلچی عالیم علی داشقینین لاپ بو گونلرده ائتدی چئویرمه متنینی آرد-آردا اوخوجولارا تقدیم ائدیریک .

۱. پر میزند مرغ دلم با یاد آذربایجان،
خوش باد وقت مردم آزاد آذربایجان .
(کؤنول قوشو قاناد آچار یاد ائتدیک ده آذربایجان،

دانشگاهیندا درس دئییردی. اوستاد شهریارى دا آذربایجانا ایلك دفعه او تانیتدیردی) (۱۴) .»

اونو دئییه بیلرک کی، ترجمه متنینده بعضی چاتیشمامازلیقلار اولسا دا، فیکرت صادیق «آذربایجان» قزلین عموماً سربست بدیعی ترجمه سینی اوغورلو ائدی... و «شهریارین آذربایجانلا باغلی آغرسینی، اؤزو دئمیشکهن، فریادینی وئره بیلیب، مؤلفین مئسارینی چاتدیریب، متنین عمومی روحونو ایفاده ائتمه یه نایل اولوب. اونون سربستلییه واردیغی مقاملار دا همین روح دان دوغور، اورینالین اساس هاواسینا ضد دئییل. عینی زاماندا، موترجیمین بیر سیرا بیتلری اوریناللا صادیق لیک باخیمیندان کیفایت قدر دقیق چئویردینی ده قئید ائتمک لازیم دیر. مثلاً، بو بیتى :

قورتارماقجون ظالمالارین الیندن ری شومشادینی،
اؤز شومشادین باشدان-باشا اولوب آل قان، آذربایجان !

یاخود «وطن عشقی مکتبینه جان وئرمی اؤیرنمیشیک» میصرعسی عینا اورینالداکی کیمیدیر: «در مکتب عشق وطن جان باختن آموخته». بیر سؤزله، ترجمه چینی یالیز شعرى تام ترجمه ائتمدینه، بعضا ده سربستلیک ائتدینه گۆره قیناماق اولار، ساختاکارلیغا گۆره یوخ!» کیمی فیکرلریله مسئله یه اوبیئکتیو مونسایبت سرگیله یه ن مسیایا محمدینین بو سؤیلدیکلرینه قاتیلاراق دئیریم کی، بدیعی-پوتتیک ترجمه لره موترجیم سربستلییه یول وئره بیلر و بو تیپ چئویرمه لره خاص علامت کیمی تکجه فیکرت صادیغین ترجمه سینده دئییل، دیگر چئویرمه نلرین ایشلرینده ده راستلاشماق مومکوندور... ادبی عالم ده پوشکینین اثرلرینین بوتون ترجمه لری، البته، اورینالدان قات-قات ضعیف قیمتندیریلیر، آروپا، یاخود آمریکا بازارلارینین اثرلریندن اولونان ترجمه لر ده همچنین... چونکی ترجمه اولوندوقدا اورینال متنین فورماسینی ساخلاماق مومکون اولسا دا، معناسی، هئچ دئییلسه، ۴۰ فایز ایتیریلیمیش اولور .

البته، قزلین تقدیم ائتدیمیز نسخه سیندن ده آیدین گؤرونور کی، «آذربایجان» شعرینین ترجمه سی هم ده یاریمچقدیر، یعنی فارسجا اورینال متن ۱۵ بیت اولدوغو حالدا، آذربایجان دیلینه ترجمه سی ۱۱ بیت دن

۵. در مکتب عشق وطن جان باختن آموخته
یا رب که بودست از ازل اوستاد آذربایجان. (اساس متن)
وطن عشقی مکتبینه جان و ئرمه یی اویرنیب،
یا رب، کیممیش اوستادی ازلدن آذربایجانین؟ (ا.ف.)
وطن عشقی مکتبینه جان و ئرمه یی اویرنمیشیک،
اوستادیمیز دئمیش هئچدیر وطنسیز جان، آذربایجان.
(ف.س.)
وطن عشقی مکتبینه جان و ئرمه یی اویرنیبیدیر،
تانریم، ازلدن بئله اوستاددیر، آذربایجان! (د.ا.)

۶. شئمشاد ری را تا بود آزادی از جلا دی
در خاک او خون غلطیده بس شئمشاد آذربایجان
قورتارماقچون ظالمترین الیندن ری شومشادینی،
اؤز شومشادین باشدان-باشا اولوب آل قان، آذربایجان .
ری ایگیدی آزاد اولسون دونکو جلا دلاردان دئییه،
قانا بولاشیبیدیر بیر چوخ آذربایجان جاوانلاری !

۷. آوخ که نیرنگ عدو با دست ناپاک خودی
بگسست توق تات از اکراد آذربایجان .
افسوس، دوشمن حیلہسی اؤزوموز کولرین ناپاک الیلہ
آذربایجاندا کوردلرین اطاعت زنجیرینی قیریب .
حیف کی، دوشمن حیلہسی دوغما موردار الیلہ،
آذربایجان کوردلرینین یئنی بوخوونو قیرمیش* [۲] !

۸. اشک اورومو بین که با خون دل سلماس و خوی
دریا شود و بر میکند بنیاد آذربایجان .
اورمیه نین گؤز یاشینا باخ، سالماس و خویون اورک قانی
ایله

قاریشاراق دریا اولوب و آذربایجان کؤکوندن قوپاریر .
اورمونون گؤز یاشینا باخ، خوی-سالماسین اورک قانیلا،
دنیزه دؤنوب، قوپاریر، آذربایجان کؤکوندن !

۹. ضحهاکیانه مرکزی بیرون برند از حد ستم،
تا سر بر آرد کاوه حداد آذربایجان .
مرکزده کی ظالمردن آرتیق ظلم اندیرلر،
قوی، آذربایجانین قهرمان اوغلو باش قالدیرسین .
بس دیر فراق اودلاریندان کول الندی باشیمیزا،
دور آیاغا! یا آزاد اول، یا تمام یان، آذربایجان !
مرکز ضحهاکلارینین ظلمو حدین آشیر، گرک
باش قالدیرسین آذربایجانین دمیرچی کوله لری .

باختین-حالین خوش اولسون، آذربایجانین حر خالق! (عسگر فردی)

کؤنلوم قوشو قاناد چالماز سنسیز بیر آن، آذربایجان .
خوش گونلرین گئتمیر مودام خیالیمدان، آذربایجان.
(فیکرت صادق)
کؤنلوم قوشو قاناد چالیر آذربایجان شووقی ایله،
آزاد آذربایجان خالق خوش یاشاسین هر بیر زامان!
(علی داشقین)

۲. دیریست دور از دامن مهرش مرا افسرده دل
باز ای عزیزان زنده ام با یاد آذربایجان .
سندن ایراق دوشدویومدن کؤنلوم ویران،
اما یئنه دیرییمه من خاطرهدن، آذربایجان. (عسگر فردی)
سندن اوزاق دوشسم ده، من عشقینیلہ یاشایرام،
یارالانمیش قلبیم کیمی قلبی ویران، آذربایجان! (فیکرت
صادیق)

اوزون زاماندر دوشموشم اوندان اوزاق، کؤنلوم سینیق،
یئنه دیرییم عزیزلر، آذربایجان شووقی ایله! (علی داشقین)

۳. آزادی ایران تو! آبادی ایران ز تو!
آزاد باش، ای خطه آباد آذربایجان .
ایرانین آزادلیغی سنه باغلی، ایرانین آبادلیغی دا!
آزاد اول، ای آباد مملکت، آذربایجان !

بوتون دونیا بیلیر سنین قدرتینله، هونرینله،
آباد اولوب، آزاد اولوب، ملک ایران، آذربایجان .
ایرانین هم آزادلیغی، هم ده آبادلیغی سنسن،
ای آبادلیغین بشی آذربایجان، آزاد یاشا !

۴. در بیستون انقلاب از شور و شیرین وطن (اضافت-او
پوزولوب)

بس تیشه بر سر کوفته فرهاد آذربایجان
بیسوتون اینقیلابدا، شیرین-شکر [۱] وطن اوچون
کولونگ وورموش فرهاد کیمی زامان-زامان آذربایجان .
بیسوتونی-اینقیلابدا شیرین - وطن اوچون فرهاد
کولونگ وورموش اؤز باشینا، زامان-زامان، آذربایجان !
اینقیلاب بیسیتونوندا وطنین دادلی شوروندان (هیجانیندان،)

آذربایجان فرهادی چوخ قازمالار ووروبدور باشا !

٣ مارت ٢٠١٤- جو ایل تاریخینده qafqaz.ir/az
سایتیندا یایملانمیش «اوستاد شهریارین آدینا
چیخاریلان «آذربایجان» شعرینین اصل اساسی ندیر؟»
آدلی مقاله سینده ایسه عسگر فردی ١٥- جی بیتی ده
وئرمیشدیر :

آذربایجان وار اولدوقجا ایرانلا بیر و بؤلونمز دیر، والسلام،
بونو یوکسک سسله فریاد ائدرک دئدی
آذربایجان (qafqaz.ir/az)

آذربایجان وارلیق بو بو ایرانا باغلی قالاجق،
یوکسک سسله بونو دئدی آذربایجانین اؤز سسی!
(علی داشقین)

آذربایجان ایسلام اونوئورسیتتینین مازونو جاوید
جاببارلی و آذربایجان یازارلار بیرلیی جنوبی آذربایجان
شعبه سینین مدیری یازار سایمان آروزون سطری
ترجمه لرینده ایسه تام فرقلی، آذربایجان» قزلینین
اوریزینال متنینده اولمایان بیتلرین چئویرسییله اوز-
اوزیک. بو چئویرمه متلرینین هر ایکسینده تبریزین،
اونون «کامسال» کوچه سینین، ستارخان، شیخ محمد
خیابانی کیمی تاریخی قهرمانلارین آدلارینا راستلا بیرق
کی، بونلار نه قزلین اوریزینال متنینده، نه ده تحریفلرله
ائدیلهن ترجمه لرده یوخ دور؟!.. بئله لیکله، اؤنجه جاوید
جاببارلینین (١٦) ستری ترجمه سیندن اؤرنک اولاراق بیر
نئچه بیتی تقدیم ائدیره م :

١. ایراندا آرایان (سایلیب سئچیلن طایفه یا دئییلیر)
نسلی چوخ دور .

لهجه نین موختلیف لیگی کیمه سه فایدا وئرمه ییب،

٢. اگر بو منطقله سنه ایرانلی دئییرلر سه ...

صبح اوخودولار، یئرله آسیمانی بیرلشدیردیلر،

٣. ایران کیمسه سیزدیر. ناکسیرین سؤزویله گئتمه،

وطنین یوکسک ناملی عسگری ستارخان

٤. بو همن تبریزدیر کی، «کامسال» کوچه سی اوندادیر،

جانلارینی پروانه کیمی وطن شاملارینا باغیشلا دیلار .

٥. بو همن تبریزدیر کی، جاوانلارین قانی هله ده

موغان چؤلونو لاله رنگینه بو یاییب ...

بو دا گونئیلی شاعر سایمان آروزون شهریارین
«آذربایجان» قزلینین اوریزینالیندان چئویردی بعضی
بیتلر :

١٠. خون شود دل آزادگان یا رب پس از چندین ستم
کام سئتمگر می دهی؟ یا داد آذربایجان؟
یا رب! بونجا ظلم دن آزاده اینسانلارین باغری قان اولدو،
ظالمی کامینا یئتیریرسن؟ یا آذربایجانین دادینا
چاتیرسان؟

یارب ندیر بیر بو قدر اورکلری قان ائتمین،
قولوباغلی قالا جاقدر نه واختادک آذربایجان! !
تانییم، اؤز گورلرین گؤن لو، قانا دؤندو زولوملردن،
سن دوشمنی سئویندیریرسن؟ یوخ سا آذربایجانی؟

١١. جان دادی آذربایجان امداد ایران را
نیست ایرانمداران را سر امداد آذربایجان .
آذربایجان جانیندان کئچیب ایران اوچون، آنجاق
ایران حاکمیری آذربایجانین دادینا یئتمیر .
ایگیدلرین ایران اوچون شهید اولوب، اوزینده
درد آلمسیان، غم آلمسیان سن ایراندان، آذربایجان .
ایرانین سسینه سس و جان وئردی آذربایجان،
ایران چیلار ائتمز ندن آذربایجانا بیر کؤمک؟

١٢. تا چند در هر بوم و بر آوار و دربدر
دستی به همه نام و اولاد آذربایجان .
اؤولادلارین نه واختادک ترکی-وطن اولاجاقدیر؟
ال-اله وئر، عصیان ائله، ایوان، ایوان، آذربایجان !

١٣. از آتش پاشدگی تا چند خاکستر نشین
آباد باید خانه برباد آذربایجان .
پرشان لیق آتشیندن یوخسولوق نه واختادک؟
آذربایجانین برباد ائوی آباد اولمالیدیر .
داغینیق لیق آتشیندن نه قدر کول اولاجاقدیر؟
آذربایجانین ییخیلمیش ائوی آباد اولمالیدیر !

١٤. بر زخم آذربایجان هان شهریارا مرهمی
تا شاد گردانی دل ناشاد آذربایجان
شهریارین اوربی ده سنینکیتک یارالیدیر،
آزادلیقدیر منه ملهم، سنه درمان، آذربایجان .
آذربایجانین دردینه بیر درمان ائله شهریار !
سئویندیره سن بلکه اونون کدرلی اوربینی !

سربستلییه داها چوخ میدان وئرمیش، اوریژینال متندن اوزاقلاشمیشلار. سطری ترجمه ائندلرینسه طبیعی، ایلهامی او سوییهده اولماییب کی، شاعرین اثرلرینین بدیعی سیقالتینی، پوئتیک گوجونو دوپاراق سؤزلرله ایفاده ائتسینلر .

بو مسئلهلرده سون درجه احتیاطلی، دقتلی اولان و یازدیقلارینا قارشی خصوصی بیر مسولیتله یاناشان، هر بیر شاعرین دیوانینین اونون ساغلیغیندا چاپ اولونماسینی داها گرکلی سایان شهریار حتی قلمداشی نیما یوشیجین اثرلرینین اولوموندن سونرا نقصانسیز و تحریفسیز نشرینه ده بؤیوک حساسلیق و جیددیتله یاناشمیشدیر. او، شاعرین اوغلونا مکتوب یازاراق، «اگر تهراندا یاشاسایدیم، ایمکانیم و حوصلم چاتسایدی، بو منیم ایشیم و بورجوم ایدی. آنجاق تأسف کی، من اورادا دئییلیم و بئله اولدوقدا، بو بارهده اساسلی دوشونمک لازیمدیر» دئییه بیلدیرمیش،

توصیهلر ائتمیش، بو مهم و چتین ایشی ایجراچینین چینینده آغیر بیر یوک سانمیشدیر. چونکی شاعرین قناعتینه گؤره، مؤلف اؤزو حیاتدا اولارکهن دیوانی نشر ائدیلهنده سون گوجونو توپلایاراق، اثرلرینه بیر ال گزدیریر: «ایندی کی، نیما یوخدور، یا گرک سئچیلیمیش اثرلری چاپ ائدیلسین، یا دا اؤزو کیمی ائله بیر وارثی اولمالیدیر کی، بعضی دیشیکلیک و آرتیریب-اسکیلمه‌لره احتیاج اولسا، تحریفله یول وئریلمه‌سین و آتاین روحو دا اونلاری قبول ائتسین. چونکی نیما سؤزلره فردی یارادیجیلیق

خصوصیتیندن دوغان، بدیعی مقصدینه اویغون ائله یاناشمالار (محض: هردن صیفتدن ایسیم دوزلتمیشدیر) ائتمیشدیر کی، اونلارا ال وورماق اولماز... منیم عزیز بالام، «افسانه» نیمانین ائله میثیل‌سیز، شئئور اثریدیر کی، اونون اؤزونو بئله «افسانه»نین شاعری کیمی تانیبیرلار. کیم کی، نیما حاقیندا بیر سؤز دئییب، حاقیندا بحث ائدیپ‌سه، داها چوخ «افسانه»یه اساسلائیپ. محض بونا گؤره ده «افسانه» مطلق و مطلق بیر الدهن چیخمالی، تام قصورسوز اولمالیدیر. «افسانه»نین الیمه چاتمیش سون نشرینده بیر نئچه بندینه ال گزدیریلیمیشدی و بو دوزلیشلرده سلیقه‌سوزلیک گؤزه دیردی «(۱۷، ۶۶۰-۶۵۸)

۱. ایران کیمسه‌سیزدیر و سن ناکسیرین سؤزونه(یله) قولاق آسب (!؟) آیریلماغی فیکیرلشمه، ای سنه قوربان منیم جانیم، آذربایجان!

۲. ایران تاریخینده بؤیوک حرفلره یازیلیبیدیر ستارخانین چکدی اذیتلر .

۳. بورا همن تبریزدیر کی، خیابانی کیمیلر وطن اوچون جان وئردیلر، پروانه کیمی شام ایشیغینا ییغیشدیلر .

۴. بورا همین تبریزدیر کی، گنجلرینین قانی آراز چایی و موغان تورپاقلارینا تۆکولوب «!(۱۴)

آلتینی جیزاراق قید ائدیره کی، شاعر، ناصر، چئویرمن، عینی زاماندا تورکولوق اولان علی داشقینین و عسگر فردینین یالتیز "qafqaz.ir/az"-daki چئویرسی استثنای اولماقلا، هئچ بیر چئویرمه متنده دمیچی کاوه اوبرازینا راستلامادیق ...

آیری-آیری چئویرمنلرین - سایغیدیر عسگر فردی، جاوید جاببارلی، سایمان آروز و علی داشقینین چئویریلریندن گتیردیم بو اؤرنکلر - ترجمه متنلریندکی جدی فرق و قصورلار بیزیم نه درجهده حاقلی اولدوغوموزو بیر داها تصدیق‌لییر: شهریارین دؤردجیلدلیک دیوانی اوریژینالدا اولدوغو کیمی، تورکجه‌سی تورکجه، فارسجاسی ایسه آذربایجان تورکجه‌سینه چئویرلرک اوخوجولارین ایختیارینا وئریلمه‌لیدیر .

ایندیک ائدیلهن ترجمه‌لرده موشاهیده ائتدیم بیر نوانسی دا دفته چاندیرماق ایستیم: شاعر ترجمه‌چیلر شهریارین چوخقاتلی مجازلارینین ماهیتینه واریب قارشیلیغینی تاپاراق نظمه چکمک‌ده... عاجیز قالمیش و

Qaynaqlar:

1. Ustad Şəhriyar. Azərbaycan türkcəsilə külliyyati, Tehran, 1380//2001, 410 səh.
2. az.wikipedia.org/wiki/Janna_d'Ark
3. Ustad Seyid Məhəmməd Hüseyin Şəhriyar. Divani-türki, "Əlhuda-Sabah", Bakı-1993.
4. Yusuf Gedikli. Şəhriyar və Bütün Türkce Şiirleri, İstanbul, Ötüken, 1997, 492 say.
5. "Aydınlıq" qəzeti, 12 iyul 1992-ci il.
6. Məhəmməd Hüseyin Şəhriyar. Seçilmiş əsərləri, Bakı: "Elm", 2000, s.32-38
7. "Şəhriyar" qəzeti. 25 fevral 1993.
8. „Şəhriyar“ qəzeti. 3 oktyabr 1996.
9. «Yol» məcmuəsi. Tehran. №34-42, avqust 1996-cı il.
10. Ustad Şəhriyar. Azərbaycan türkcəsilə külliyyati, Tehran, 1380//2001,
11. qafqaz.ir/az/?p=6879
12. <http://modern.az/articles/65777/1;http://litdiaspora.az/?p=5213>
13. <https://www.youtube.com/watch?v=HpJhjh3vLA>
14. <http://telegraf.com/arxiv.php>
15. <http://modern.az/articles/65679/1/18.10.2014,11:00>
16. <http://yaxa.org/az/xeber/2258>
17. Elə həmin sadəlikdə və gözəllikdə (məqalələr toplusu), Tehran, «Mərkəz» nəşriyyatı, 1995.

Summary

The distortion and changes in the poems of Shahriyar (on the base of the poem "Hello Heydar Baba" and "My Sahand")

Growing interest and love to Shahriyar poetry in both parts of Azerbaijan and in the Turkic world promotes new research on the works of the poet and also the literary disputes and estimates. But in some cases, these evaluations carried out to changes and the distortions in the works of the poet. The author expressed a critical attitude to the corrections in the poems - "Hello Heydar Baba" and "My Sahand", in verse - "Our decisive poet Fuzuli," "The Turks, while the honor", "Turkish language", and also to the changes in the publications of the works of poet. In the article is expressed an objective attitude to the errors in the translation of poem "Azerbaijan", which is written in Persian language and became the subject of dispute.

Esmira Fuad

AMEA Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun aparıcı elmi işçisi, Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

Son olaracaq qədər ağırlıq, Şəhriyarın auzu de
 Şerhlerinin Adlarını bazı hallarda da ha auyun bilidi
 Adlara dişimidişdir. Bona gür de atrlrinen moxtelif
 Şerhlerinde hemin dişimiklikler nzerden qaçmır. Neticede
 Ostadın sağığında iken Şerhleri ikiye ve da ha çox Adla
 İyininlemişdir. Mtl: «Türkön diyi - avil olmaz»,
 «Dria aıldım - تبریزین شبجیراغي», «محمد راحيمه
 جابوب - محمد راحيمه مکتوب و يا محمد راحيم
 حضرتلرینه جابوب», «سهندیم - سهندیه», «يکي
 قارداش آراسیندا - یتیم مالی», «پاشا جان یانقیلیچی
 اوغلو سرعیین لی شاعره», «گوزومون یاشلاری -
 بایاتیلار», «واشاقلار - زومومه لر», «ناز ائيله مسین -
 کلسیا نامازی و یا قزل, یا خود دا آذربایجان گوزلینه»,
 «زامان سسی - اذان سسی», «ایمان مشتری - قارانلیق
 گجه لر», «بهیشت و جهنم - جنت و جهنم», «کرج
 خاطره سی - ننه قیز عمی قیزین اوغلو علی آغایا بیر
 یادیارلیق», «یاتا بیلیم - ساتیریک شعر و یا بیلیم,
 «انس و جن - اوز دیلیمیزین دعاسی», «عزیزه - بیر
 گلین و یا یار اولومو», «عزیزه جان - شاعر همسری عزیزه
 دئیر», «اسکی دوستوم محمد علی محزون خاطره سینه
 - به یاد دوست دیرینه ام محمد علی محزون
 خاطره سینه», «رحلتی ختم رسول - کربلا فاجعه سی»,
 «حافظ دوغولورمو؟ - جهاد فرمانی», «بابا خاطره سی به
 یاد پدر», «تهران و تهران لی ای تهران لی» و س... بوتون بو
 آد دیشمه لرینی شاعر ساğığında اوز ایله اتمیش, چاپ
 مسولیتینی ده اوزینه گوتورموشدو... آنجاق دونیاسینی
 دیشدیکدن سونرا اونون یوخلوغوندا اtrlرینین نظامینی
 پوزماغا, دوزلیشلر اتمه یه هنج بیریمیزین معنوی حاقی
 یوخدور ...

البته, یازدیقلارینا قارشى سون درجه طلبکار و مسولیتلی
 اولان شهریار بوتون یاردیجیلیغی بویو استعداد و ایدراکین
 گؤستردیی یوللا گئتمیش, طمطراقلی شعر و قافییه
 قوراشدیرماق هوه سیندن اوزاق اولموش, اtrlرینی عقلی
 دوشونجه نین, فیکیرله حسین وحدتینی اساس
 گوتوره رک قلمه آلمیش, خالقینا و بوتون سئوه نلرینه
 زنگین بیر ادبی میراث قویموشدور. بو میراثا صاحب
 چیخماق, قوروماق و اوریشینالدا اولدوغو کیمی گله جک
 نسیلره اؤتورمک ایسه بیزلرین وجدان بورجودور ...

دده قورقود حماسه لرینده ساواش یاسالاری

یازان: حسین محمدخانی "گونئیلی"

حماسی- لیریك بۇیلار، دیش اۇغوزون ایچ اۇغوزا عاصی اۇلدوغو بۇیو ایسه حماسی و معیشتله باغلی بۇی حئساب ائله مک اۇلار.

سۇز یۇخ کی بو بۇیلارین هر بیرینده بو گۇستریلن قۇنولاردان علاوه باشقا قۇنولار و ائلمئنتلر اۇ جومله دن عائله، معیشت، دینی ایناملار- عنعنلر، وطنله باغلی مۇناسیبتلر و ساییره ده آز- چۇخ اۇزونو گۇسترمکده دیر. دده قورقود بویلا رینی اوخودوقجا، اولاردا دویولان اولو بابالاریمیزین یوکسک اینسانلیق دیرلری، دۇنیا گۇرۇشلری، کۇنول اۇخشیان و گۇوندیریجی عادت- عنعنلری اۇخوجونو حئیران ائدیر.

بو شاه اثری چئشیتلی آچیلاردان آراشدیرماق، اۇیرنمک و آچیقلاماق هر بیر سۇیداشیمیزین میلی بورجودور. همین فیکیره اساساً بیز ده بو قۇنودا الیمیزدن گلن قدر بو زنگین اثرده قبول اندیلمیش و حیاتا کئچیریلن ساواش یاسالاریندان (حربی قانونلاردان) اۇرنکلر گۇستره رک، اولو بابالاریمیزین حیاتی نین حماسی یۇنلری و اۇنلارین ساواش مئیدانلاریندا اۇزلی و اۇزگه لر ایله داورانیشلاری ایله تانیش اۇلماغا چالیشاجاییق.

دده قورقود حماسه لرینده بایندیرخان کیمی خانلار خانی، قازان بی کیمی بیلر بیی و ساییره نین یانیندا یاخشی مۇوقع قازانماق، ایگیتلرین اۇز هیمتی، قوچاقلیغی و قهرمانلیغیندان آسیلی دیر. اۇرنک اۇلاراق "اۇشون قۇجا" اۇغلو "سیرک" بۇیوندا "اگرک" آدلی قۇچاق، قۇرخماز بیر ایگیت قازان بیین مجلیسینه گلنده بی لری باسا- باسا گئچیب قازان بیین قارشیسیندا اوتوروموش کی، بیر گون "ترس اوزامیش" آدلی کیشی اۇنا دئییر:

- آی اۇشون قۇجا اۇغلو، بو اوتوران بی لر هر بیر اوتوردوغو یرى قیلجی ایله، چۇرگی ایله اله کئچیرییدیر. سن ساواش مئیدانیندا باش می کس دین؟ قان می تۇکدون؟ ترس اوزامیشین بو سۇزونون قاباغیندا اگرگ،- باش کسمک، قان تۇکمک هونرمی دیر؟- سۇروشاندا، ترس- اوزامیش:- هن هونردیر،- دئییر. بئله بیر حادیشه یه قازان بی اۇغلو اۇرۇز بیین دوستاق اۇلدوغو بۇیدا دا راست گلیمک اولور. قازان بی ساغینا باخیر گولور، سۇلونا باخیر سئوینیر، قارشى سینا باخدیقدا الین الینه چالیب آغلیر. آتانین بو

فولکلوریک دستانلاریمیزدا، اۇ جومله دن دده قورقود کیتابیندا یئرلشن بۇیلاریمیزدا چئشیتلی قۇنولار ایله قارشیلانیشیریق. بئله کی، سایى اۇن ایکی اۇلان بو بویلا رین هامیسیندا حماسه و دۇیوشکنلیک بیرینجی سۇزو دانیشیرسا، بۇیلارین بیر سیراسیندا همین قونولارلا یاناشی باشقا ائلمئنتلری ده دویماق اولور. ائله بو باخیمدان دده- قورقود کیتابی بۇیلارینی دۇرد حیصته یه بۇلمک اولار.

۱- حماسی بویلا ر.

۲- حماسی- افسانه وی بویلا ر.

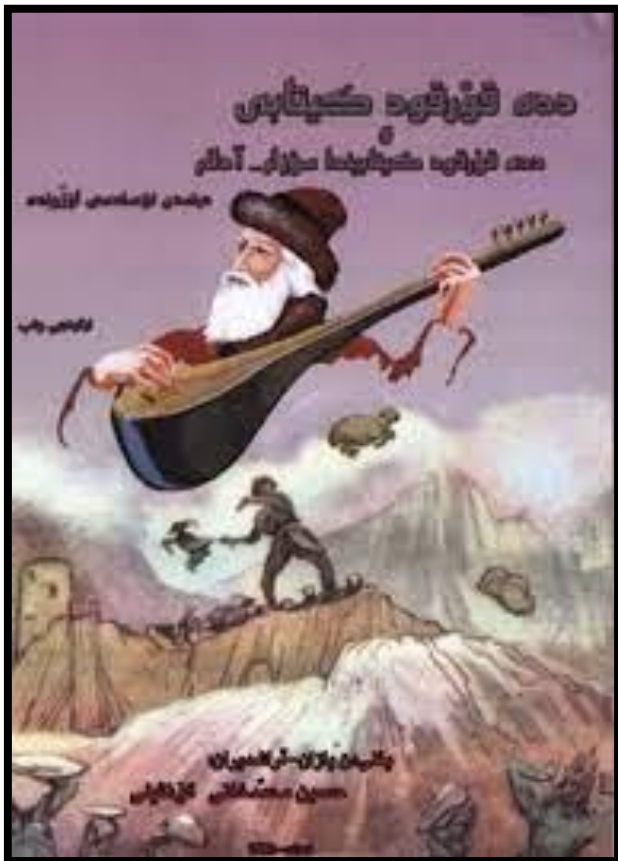
۳- حماسی- لیریك بویلا ر.

۴- حماسی- معیشتله باغلی بۇی.

اۇرنک اۇلاراق بو کیتابین یئددی بویو آرتیق دۇیوشکنلیک، قۇچاقلیق ایله یۇغورلوموش و حماسی بۇیلار ساییلیر و او بۇیلاری بئله سیرالاماق اولار:

دیرسه خان اۇغلو بوغاج بۇیو، سالور قازانین ائو نین ییغمالاندیغی بۇی، قازان بی اۇغلو اۇرۇز بیین دوستاق اۇلدوغو بۇی، غازی لیق قۇجا اۇغلو یئنگنگ بۇیو، بکیل اۇغلو ایمران بۇیو، سالور قازانین دوستاق اۇلدوغو بۇی و اوشون قۇجا اۇغلو سیرک بۇیو.

حماسی- افسانه وی بویلا ر ایسه باساتین تپه گۇزو اۇلدوردویو بۇی و دوخا قۇجا اۇغلو دلی دومرول بۇیوندان عیبارتدیر؛ هابئله بامسی بئیرک ایله بانى چیچک بۇیو، ائله جه ده قانتورالی ایله ساری دۇنلو سلجان خاتون بۇیو

مئيدانىنا گلميش و تانيمادىغى ايگيتلر، تپه گۆز بۇيۇندا تپه گۆزون دىلىندىن اۇنو اۆلدورمك ايستەين اۋروز اۇغلو باساتا، اوشون قۇجا اۇغلو سىرك بۇيۇندا، سىرگىن مئيدانىنا گۆندىرلىمىش اگرگىن دىلىندىن سىرگه و سايرده بئله بير جومله لرله قارشىلاشيريقي.

دده قورقود حماسه لر يندە دۇيوش مئيدانلار يندا قهرمانا يارديم ائتمه يه گلن ايگيت، قهرمانين ايذنى اۆلماسا، مئيدانا گيرمه مه لي دير. بئله بير ايش هم قىنانير، هم ده بعضاً مئيدانا گيرنن جزالانماسينا سبب اولور.

اۋرنك اۋلاراق، قانلى قۇجا اۇغلو قان تورالى دۇيوش مئيدانىندا دوشمنين موحاصيره سينه دوشن چاغدا، اۋز اداخليسى "سارى دوتلو سلجان خاتون" اۋزو اۋرتولو بير قهرمان كيمي اۋتون يارديمينا گليب، بير باشدان دوشوب دوشمنى قيرماغا باشلاياندا، قانتورالى اۋنو گۇرور، آما تانيمادىغى اۋچون سسله ييب دئيبير: آى ايجازه سيز ساواشا گيرن ايگيت كيمسن؟ بيزيم ائلده ايجازه سيز ساواشا گيرمك و ساواشانا يارديم ائتمك مان ساييلير. اينديجه مئيداندا چيخماسان اۋزوم سنى جزالانديرارام.

يئنه ده دستانلاردا بعضى ايگيتلرين "دستور سوزجا(ايجازه سيز) بايىنديرخانين ياغي- سين(دوشمنيني) باسان" بير قهرمان كيمي قلمه

ايشيندن اينجيين اۇغلو، بو ايشين عيلىتيني سۇروشودوقدا آتا دئيبير:

ساغ اله باخاندا قارداشيم "قارا گونه" نى گۇردوم، اۋه باش كسيب، قان تۇكوب، قهرمانلىق گۇستريب، غنيمت آليب، آد قازانيدير. سۇل اله باخاندا دايم "اۋروز قۇجا" نى گۇردوم، اۋ دا باش كسيب، قان تۇكوب، غنيمت آليب، آد قازانيدير. قارشىما باخديقدا سنى گۇردوم، نه اۋخ آتميسان، نه قىليچ چكميسن، نه آيرى بير قهرمانلىق گۇستريميسن!

همين بۇيلاردا عونوان آلماق دا ايگيدىن اۋز چيخارينا و باجارىغينا باغلى دير. بو حقيقتى ديرسه خان اۇغلو بوغاج بۇيو، باى بۇره بى اۇغلو بامسى بئيرك بۇيو، ائله جه ده باساتين تپه گۆزو اۋلدورديو بۇيدا آچيق- آچقار گۇروروك. دئمك بير بۇيوك كلى يۇمروغو ايله اۋلدورن ديرسه خان اۇغلو، دده قورقود طرفيندن "بوغاج" عونوانينا لايىق گۇرونور. باى بۇره بى اۇغلو بامسى دا تاجيرلرى سۇيان يۇل كسنلردن تاجيرلرين مالىنى قورتارديغينا، يۇل كسنلرى جزالانديرديغينا گۇره، ائل آغ ساققالى قۇرقوت آتانين مصلحتى ايله "بامسى بئيرك" آدلانىر، تپه گۆز بۇيۇندا، اسلان سۇدو امميش، بونا گۇره ده هله اوشاقلىقدا آتالارى باسيب يىخاييلن اۋروز قۇجا اۇغلو يئنه ده ائل آتاسى طرفيندن "باسات" عونوانى آلابيلير.

عونوان آلماقدا علاوه دۇيوشجولر و قهرمانلىق گۇستريمىش ايگيتلر، دۇيوشدن سۇنرا، خانلار خانى و بى لر بىي طرفيندن ده عزيزلنير، اۋنا، خلعت، آت، دوه، يايلاق، و حتا بگلىك وئريلير. همين عنعنه يه اساساً سرحدلرى قۇرويان قهرمانلار دا خان و پادشاه طرفيندن عزيزلنير، آغيرلانىر و خلعت، آت، سيلاح آلابيلير. اۋرنك اۋلاراق گورجوستان سر حددينده قراووللوق ائدن بكىلى گۇسترمك اۋلار كى، خانلار خانى بايىنديرخان اۋنو نه قدر و نجه عزيزله يير.

دده قورقود بۇيلاريندا هئچ واخت ايكى اۋزلولويه، يالانا و بونلار كيمي ياراماز ايشلره يۇل وئريلمير. دۇيوش مئيدانىندا قهرمان ايگيت كيمليگىنى و اۋز آدينى حتا دوشمندن ده گيزلتمه مه لي و اۋنو سۇروشانا، دۇغرو و اۋلدوغو كيمي سۇيله مه لي دير. بئله كى، "ار- اردن آدين ياشورماق (گيزلتمك) عئيب(مان) اولور"، جومله سىنى قازان بى دوستاق اۋلدوغو بۇيدا قازان بىين دىلىندىن اۋنون

دانیشماغا آمان وئریلیر. ھابئله بیرینجی بۇیدا دیرسەخانە اۇز ایگیتلری خیانتلە یاخالاییب دۆشمەنلەرە ئىرمە یە آپاراندا، دیرسەخانە اۇنۇ ایگیتلری نین الیندن قورتارماغا گلن ایگید، بو خائینلرین الینە دۆشمەسین،- دئیە، اۇنۇ قايتارماق ایستەدیکدە، اۇنلارا دئییر:- آمان تانری نین بیرلیگینە یوقدیر گومان، منوم الومى شتشین، قوپوزومى الومە وئیرن، اۇل ایگیدى دۇندەرە بيم.

ھمىن اولای بامسى بئیرک بۇیوندا دلی قۇچارین ددە- قۇرۇدودان آمان ایستەمەسیندە، دوخا قۇجا اۇغلو دلی دومرول بۇیوندا دلی دومرولون عزرائیلدن آمان ایستەمە- سیندە، بکيل اۇغلو ایمران بۇیوندا دۆشمەن سرکردەسى نین ایمراندان آمان ایستەمەسیندە دە تکرار اولور.

ھمىن حربى قانونلارا اساساً دۆيوش مئیدانیندا، سیلاحینی آتیب قاچان و یا تسلیم اولان دۆشمەنى قۇووب یاخالامیر و اۇلدورمورلر. میثال اوچون: ایکینجی بۇیدا اۇغوز ایگیتلری- ایله دۆشمەن آراسیندا گئدن ساواشدا گۇروروك كى، قازان بى قاچانى قۇومور، آمان دئییب تسلیم اولانى اۇلدورمور. ھمىن حادیثە قانلی قۇجا اۇغلو قانتورالی بۇیوندا دا تکرار اولور؛ بئله كى قانتورالی ایله سلجان خاتون بیر طرفدە، ترازون حاکیمی نین گۇندردیگی قۇشون دا بیر طرفدە اولان ساواشدا، قانتورالی ایله سلجان خاتون، قاباقلاریندان سئییب قاچان قۇشونون قاچانینی قۇومور، آمان دئیینی اۇلدورمورلر.

اۇغوز دۆشمەنلری اۇغوز ایگیتلرینی یاتیب یوخولامیش و یا اویاق دا اولسا باشی قاریشمیش واختدا، ھابئله خستە- لندیگی حالدا یاخالاماغا و اۇلدورمگە داھا آرتیق ماراتی گۇستیرلر. سۇزوموزە شاھید قازان بیین تومانین قالاسی بىلری طرفیندن یوخولامیش حالدا آپاریلماسى، بامسى بئیرگین اۇز تۇیونون گنجەسى بايبورد حاصارى قۇشونو طرفیندن اۇغورلانماسی، بکيل بگین قايایا تۇخونماقلا بودونون سئینماسی خبری دۆشمەنلرینە چاتماقلا، اۇنلارین فورۋستدن فايدالانیب بکيلین حریمینە قۇشون چکەمەسى و سایره دیر.

دده قورقود بۇیلاریندا تاجیرلر دە دۇيوشجو دۆشمەنلر طرفیندن آماندادیرلار. دئمک ھم اۇغوز ائلری، ھم دە اۇنلارین دۆشمەنلری، تاجیرلردن خیانت و یا زیان گۇرمە- یینجە اۇنلارا ھئچ بیر انگل تۇرتمیرلر. بو حقیقتلری بامسى بئیرگ بۇیوندا و بئیرگین اۇلوسوندن- دیریسیندن خبر

وئریلدیگیندن بللی اولوركى، اۇغوزلاردا موحاریبە مئیدانلاریندا بیرینە و یا بیر قۇشونا آرخا چئخماق، اۇنا یاردیم اوچون مئیدانا گیرمک دە اۇنون ایجازەسینە باغلییدی.

دستانلاردا حربى قانونلار اولدوقجا دیقتلی و قاچینیلماز دیر. بئله كى ایجازەسیز یاردیما گلنە ایجازە وئریلمیرسە، دۇيوش مئیدانیندان قاچان دا كیم اولدوغونا باخمایارق، اۇلوم جزاسینا محكوم اولور. نئجە كى دۇردونجو بۇیدا اۇخویوروق، قازان بى، اۇغلو اۇروز بیین اسیر دۇشدویونو بیلیمیر و اۇنون ساواش مئیدانیندان قۇیوب قاچدیغینی ظن ائدەرک، فرمانی آلتیندا اولان ایگیتلرە دئییر:

- اۇغولوم مئیدانان قاچمیش اولسا، اۇنو یاخالاییب، اۇلدورندن سۇنرا اۇلوسونو آلتی تیکە ائدیپ، آلتی یولون آیردیندا قۇیمالی بیق!

ھمىن قانونلارا اساساً، یاتیب یوخلامیش دۆشمەن عسگری، الیندە قۇپوز اولان دۆشمەن عسگری و یا مئیدانی بوراخیب قاچان دۆشمەن عسگری اۇلدورولمور. بئله كى اوشون قۇجا اۇغلو سیرک دستانیندا سیرکی اۇلدورمە یە گۇندریلن اگرک، سیرکی یاتیب یوخولامیش گۇزندە، اۇنو اولجە یوخودان اویاتماغا چالیشیر. ھمىن بۇیدا سیرک دە اویاناندا باشی اوستوندە دوران ایگیدی گۇرور، قئلیجینی چکیر، اۇنو اۇلدورمە یە گلن ایگیدی وورماق ایستیرسە، اۇنون الیندە قۇپوز گۇروب دئییر: کافر ددە قورقودون قۇپوزو حۇرمتینە سنى قئلیجلامادیم، الیندە قۇپوز اولماسایدی، ایندی سنى ایکی بۇلموشدوم.

داستانلارین نئجەسیندە تسلیم اولوب آمان ایستەین دۇيوشجونو اۇلدورمکدن واز کئچیرر. بئله بیر قانون حتا اوغوز دۆشمەنلری و حتا خائین آداملار طرفیندن دە حیياتا کئچیریلیر؛ اۇرنک اولاراق اۇروز بى دۆشمەنە اسیر اولاندا، اۇنو قورتارماغا گلن آتاسی، دۆشمەن الینە دۆشمەسین،- دئیە، قايتارماق ایستەین اۇروز بى، دۆشمەنە خطاباً:- آمان مره کافر، تانگری نین بیرلیگینە یۇخدور گومان،- دئدیكدە، اۇنا امان وئریلیر. یئنە دە ایکینجی بۇیدا دۆشمەن الیندە دوستاق اولان اۇروز بى دار آغاجی نین دیییندە و اۇلدورولمە یە گتیریلندە، دۆشمەنە دئییر: - مره کافر، آمان، تانری نین بیرلیگینە یوقدیر گومان، قۇیون بنی بو آغاجلا (دار آغاجی ایله) سۇیلەشیم (دانیشیم). اۇنا دا آغاج ایله

دئمك ھر قھرمانين نەقَدَر بۇيوك قھرمان اۇلدوغوندا، اۇنونلا ساواشان قھرمانين گوجلو، باجاريقلى، ادلى - سانلى اۇلدوغو دا ائتگى سىز دئيبىلدير.

اۇغوز ائللريندە قادينلار دا لازيم گلندە دۇيوش مئيدانلارينا گئدير، دوشمنلە قارشىلاشير و حماسە ياراديرلار. اۇرنك اۇلاراق سارى دۇنلو سلجان خاتون اۇغوز ائلينە گلين گتيريلندە، بو گلين قىز، سۇنرادان آتاسينين اۇنو قايتاريب آپارماغا گۇندردىگى قۇشون ايله ائلە ساواشير كى، اۇنلارين چۇخو اۇلور، قالانى دا قايدير قاچير.

قازان بى اۇغلو اۇروز بىين دوستاق اۇلدوغو بۇيدا قازان مۇحاربيە مئيدانيندان قايداندا، اۇنون حيات يۇلداشى "بۇيو اوزون بورلا خاتون" اۇغلونون قايتمايدىغىنى دوياراق اۇز حيات يۇلداشى قازان بىە دئيبير: اوغومون باشينا نە گليبسە منە سۇيله. او دوشمن اليه اسير دۇشوبدورسە، آتام بايىنديرخانين يانينا گئديم، آغير قۇشون و چوخلو ساواش ياراغى و خرچليك آليم و اوغومون آردىنجا گئديم. بئله اولسا، يارالانيب آتيمدان دوشمە يىنجە، ال- آياغيم دۇغرنامايىنجا، اوغومو قايتارمايىنجا يۇلومدان دۇنمە يە جگم.

ائله بو بۇيدا قازان بى، اۇغونو دوشمن يىندن قورتارماغا گئندە، اۇنون حيات يۇلداشى "بۇيو اوزون بورلا خاتون" دا سيلاخلانير، ياراقلانير و اۇغوز ايگيتلريندن قاباق اوزونو ساواش مئيدانينا يئتيرير. اۇغوز ايگيتلرى ايله چيگين- چيگينه ساواشير و ساواشدان دا باشى اوجا چيخير.

گتيرمك اوچون بايبورد حاصارينا گئدن بيزرگانلاردان، قازان بىين دوستاق اۇلدوغو بۇيدا اۇنو قورتارماق اوچون تومانين قالاسينا قۇشون چكن اۇغوز ايگيدلرى نين، دوشمن معبدينه ياخينلاشديقدا، ايز ايتيرمك اوچون بيزرگان گئيمى گئيمەلريندن ياخشى باشا دوشمك اۇلور.

هئچ بير ساواشدا سرکردە نين سۇزوندىن چيخماق اۇلمور. بوتون تەك بەتەك ساواشلاردا سرکردە - سرکردە ايله، اۇندان آشاغى درجەلردە اۇنلار، ھر بيريسى اۇز درجەسى و روتبە سىندە اۇلان دۇيوشچولر ايله دۇيوشورلر. بئله اۇلماسا يعنى سرکردە نين ساواشينا عادى بير دۇيوشجو گلسە، بو ايش او سرکردە نى تحقيقر ائلمەك و آلچاتماق كيمي قيمتلىير. بونا اساساً ساواشلاردا قازان بى دوشمن سرکردەلريندن اۇلان شۇكلو مليك ايله قارشىلاشير، بئله - كى اوچ ساواشدا قازان بى ايله شۇكلو مليكين ساواشينا شاهيد اولوروق. هابئله دوشمندن اۇلان قارا توكن مليك - ايله بوغاجيق مليك، اۇغوز ايگيدلريندن اۇلان قىيان سلجوق اۇغلو دلى دۇندار ايله قازان بىين قھرمان قارداشى "قاراگونە" كيمي قھرمانلارلا ساواشيرلار. حتا دئيش اۇغوزون ايچ اۇغوزا عاصى اۇلدوغو بۇيدا دا دئيش اۇغوزون باشجيسى اۇروز قۇجا، ايچ اۇغوزون باشجيسى قازان بىي اۇزونە قىريم(قنيم) سئچير، اۇنونلا ساواشاجاغىنى بيلدييرير، قالان دئيش اۇغوز بىلرى دە ھر بيريسى ايچ اۇغوز بىلريندن اۇزونە تاي اۇلان بير ايگيدى اۇزونە قىريم سئچير.

یایان آرین اومودو اولماز = یایاق (یئر آباق، پيادا) ایگیدین اومودو (دایاغی - آرخاسی) اولماز.

اوغولدا اورتاجیم یوق، قارداشدا قدریم یوق = اوغولوم یوخ، اورتاجیم (اؤیمین دیرگی، ییخیلماقدان ساخلایانی، قاپیمی باغلانماقدان ساخلایانی) و میراثچیم اولان، قارداش یانیندا دیریم یوخ (اوغلو اولمایان کیشی قارداش و ائل - گون ایچینده ده حورمتسیز اولور).

دوهجه بویوموشسن، داریجا عقلین یوق = دوه قدر بویوموشسن، داری قدر عقلین یوخدور (گوودنه بویوک، عقلین آز دیر).

آنا حقی، تانری حقی = آنا حقی، تانری حقی قدر اونملی دیر.

قونشو حقی، تانری حقی = قونشو حقی تانری حقی قدر اونملی دیر.

یانیم ائل باقدیقدا، قونشوما ائو باقدیم = یانیمدا اولانا (اؤر عائله مه) اؤرگه کیمی باخدیم، قونشوما ائویمده اولان (عائله) کیمی باخدیم (قونشومو عائله مدن اوستون سایدیم).

باش آسن اولسا، بؤرک گورونمزمی اولور؟ = ساغلام باشا بؤرک گرکمزمی؟ ساغلام باشا بؤرک گورمک اولمازمی، باش ساغلام اولدوقدا بؤرکونو چیخاریب آتمالی - دیرمی؟!

اسلان انیگی یئنه اسلان دیر = اسلانین بالاسی دا اسلان اولار.

گوک ابراق، یئر قاتی = گووی اۇراق، یئر برک، (گوویه چیخماق اولمور، یئر باتماق اولمور، آل یئردن - گویدن اوزولدو).

یالنیز ییگیت آلپ اولماز، یووشان دیبی برک اولماز = یاردیمسیز ایگیت قهرمان اولای بیلمز، یاردیمشسز و آرخاسیز ایگیت دوشمنی باسابیلمز، یووشان کولونون دیبینده گیزلنمک اولماز.

اوغوزون عارسوزی، تورکمنین دلوسینه بنزر = اوغوزون تنبلی، تورکمنین (تورکه بنزرین، اوزونو تورکه بنزدنین) قورخمازی قدر قورخمایان اولار [۲].

قَدَمی قوتسیز گلین دئیینجه، اودسیز گلین دئسونلر = قَدَمی اوغورسوز گلین دئیینجه، اوتانماز گلین دئسونلر.

دده قورقود بویلا ریندا ساواشلاردان قاباق دویوش طبلی، نقره لر، شئیپورلار چالینیر، ساواشلارین هامیسیندا اوغوز ایگیتلری ظفر چالیر، دوشمندن آلینان غنیمتلرین بئشدن بیرى باییندیرخانا آیریلیر و هر ساواشدان سونرا بویوک بیر مجلس قورولور. او مجلسده ساواشدا ایشتیراک ائدن ایگیتلر، قهرمانلار عزیزلنیر. نهایتده دده قورقود گلیر بوی بویلا بیر، سؤی سؤیله بیر، اؤیود وئریر و دوعا ائدیر.

دده قورقودون توکنمز خزینه سیندن

هر خلقین مدنیتی، او خلقین ایستعدادی و یارادیجیلیغی نین محصولدور. زنگین، گلیشمیش و یئتگین بیر مدنیت، او مدنیتی یارادان خلقین درین کئچمیشی نین، ضیالی و دوشونجه لی اینسانلار مئیدانا گتیردیگی نین گورونوشو کیمی قیمتله نیر. زنگین فولکلوریک آبیده میز ساییلان دده قورقود کیتابی اولو بابالاریمیز اوغوز ائللری نین زنگین، گونندیریخی و باش اوجالدیجی میلی - معنوی میراثی اولراق، آشاغیداکي آتالار سوزلرینی و مثللی ده داشیماقدادیر.

۱- دده قورقود بویلا ریندا ایشلنن آتالار سوزلریندن:
آت آباغی کولوگ [۱]، اوزان دیلی چئویک اولور = آت آباغی مؤحکم، ایتی گئدن، اوزان دیلی ایتی، کسگین دانیشا بیلن، اولار.

اییه گولو اولالور، قابیرغالی بویور = بییه سی اولان اولو اولار، قابیرغالی (سومو کلو) بویور.

گزدیگیندن اولدوگون یئنگ = اولمگین قالماغیندان یاخشى دیر.

...اولماقدان اولماماق یئنگ، اولماماق (بئله) اولماقدان یاخشى دیر.

اسکی دئونون بیتى، اوکسوز اوغلانین دیلی آجى اولور = کوهنه پالتارین بیتى، یئتیم اوشاغین دیلی آجى (یاندیریجى) اولار.

آت قولاغى ساغ اولور = آت قولاغى آییق - سایىق (هوشیار، تئز ائشیدن) اولار.

درین اولسا باتورور، قالابالیق قورخودور = درینلیک باتیرار، باسیریلیق قورخودار (درین یئرده باتماق، باسیریق و قارما - قاریشیق یئرده قورخو اولار).

آت ایشلر، ار اویونر = آتین یاخشى گئدنی (اؤنو مینن) ایگیدین اویونمه سینه سبب اولار.

ياپاغلو گۆيجه چمن گۆزه قالماز = سيخ و گوي چمن
پاييزا قالماز (گولون عومرو آز اولار).

اسكى پامبيق بئز اولماز = كوهنه و آپريميش پامبيقدان
بئز چيخماز.

قارى دوشمن دوست اولماز = كوهنه دوشمن دوستوب
دوست اولماز.

قاراغوجا (قاراقوجا) [۳] قيميماينجا يول آليتماز = آتا
قيميماينجا يولو باشا وئرمك اولماز (آتى بر كه سالماسان،
يولو باشا وئره بيلمزسن).

قره پولاد اوز قيليحي چالماينجا قيريم
دونمز = بويوك و توتوملو قيليحي وورماينجا، دوشمن
گئرى قايتماز.

ار مالينا قيميماينجا آدى چيقتماز = كيشى مالينى خرج
ائتمهسه، آد قازانماز (چورگين سسى توب سسيندن اوزاغا
گئدر).

قيز آنادان گورمه يينجه اوگيت آلماز = قيز آناسيندان
گورمهسه، بير زادى اويرنمز. (آناسينا باخ، قيزين آل،
آرشينينا باخ بئزين آل).

اوغول آتادان گورمه يينجه سوفرا چكمز = آتا ائوينده
آچيق سوفرا گورمه يين اوغول سوفرا آچماز (قوناقچيل
اولمايان آتائين اوغلو قوناقچيل اولماز).

اوغول آتائين يئتيريدير، ايكي گوزونون بيرى -
دير = اوغول آتائين داوامچيسى و ايكي گوزونون بيرىدير.

دوولتو اوغول قوپسا، اوچاغى نين كوزىدير =
عاغيللى - باشلى اولان اوغول آتا اوچاغينى آليشقان
ساخلار (عاغيللى - باشلى اوغول آتائين آدينى باتيرماز).

اوغول داخى ئئيلهسون بابا اوليب، مال قالماسا =
اولوب - گنديب، مال قوممايان آتائين اوغلودان آتا مالى
ايسته مكالار؟

بابا ماليندان نه فايدا، باشدا دوولت اولماسا = عقلى
اولمايان ائولاد آتادان قالما مالدان فايدا گوره بيلمز.

دوولتسىز شريندن آلاسه ساقلاسون، خانيم، سيزى!
= خان، تانرى سيزى آنلاماز آدامين شريندن ساخلاسين.

-اسكى توركجه: آدى - سانلى، مشهور، يئل اياقلى [۱]

[۲] - (توركمندن مقصد توركمنلر دئيل، بۇ باردهه تدقيقات و ايضاحات
لازيمدير، چونكى توركمنلر اوزلرى ده اوغوللار داندلار).

هر ايكي بيچيمده قنيدده آليشميدير و ظاهرأ « ياخشى سۇبلو آت »
آنلاميندادير - [۳]

دپه گن كويىنى سوسه گن بيرتار = تپيك آتائين كويونو
بوينوز ووران (آزغين سيغير، كل) ييرتار، تپيك آتائين
يئلينى بوينوزلايان آلا، (بورنو يئللينى اوزدن سالار).
(بوگونكو دئيميله دئسك: «دينسىزين عوهده سسيندن
ايمانسىز گلر».

۲- دده قورقود كيتابى نين اون سوزونده دده
قورقودون ديليندن سوبله نين آتالار سوزلريندن:

آلاه - آلاه ديمه يينجه ايشلر اونگماز = تانرى نين
آدى ايله باشلانمايان ايشلر دوزلمز.

قادير تانگري وئرمه يينجه، آر بايماز = قادير تانرى
وئرمهسه، كيشى باى (زنگين = غنى) اولماز.

ازلدن يازيلماسا، ار باشينا قضا گلمز = آينا يازيلمايان
(طالئده اولمايان) باشا گلمز (آينا يازيلان باشا گلر).

اجل وعده ايرمه يينجه كيمسه اولمز = آجلى چاتمايان
كيمسه اولمز.

اولن آدام ديريلمز.

چيقان جان گئرو گلمز = چيخان جان دالى قايتماز.

بير بيگيدين قره داغ يومرىسينجا مالى اولسا، بيچار،
درر، طلب ائيلر، نصيبيندن آرتوغين يئيه بيلمز = بير
ايگيدين بويوك داغ ييغينليغيندا مالى اولسا، يئنه ده
يئغار، توپلار، ديلر، آنجاق نصيبيندن آرتيق يئيه بيلمز
(قيسمتدن آرتيق يئمك اولماز).

اولوشوبان سولار تاشسا، دنيز تولماز = چاپلار
قوووشارق طوغيان ائدرسه ده، دنيز دولماز.

تكبوريك ائيله ينى تانگري سئومز = اوزونو بويوك
ساياى تانرى سئومز.

گوگلون يوجا توتان ارده دوولت اولماز = كوتلو آچاق
(تواضع كار) اولمايان آدامين اعتيبارى اولماز.

ياد اوغلى ساقلاما قلا اوغيل اولماز = اوزگه اوغونو تربيه
ائتسن ده، اوز اوغونون يئرئنى وئرمز.

كول دپه جيك اولماز = كول ييغينى تپه اولما بيلمز.

قره ائششك باشينا اوپن اورسان، قاتير اولماز =
بويوك ائششگين باشينا نوحدا وورما قلا قاتير اولماز.

قاراواشا تون گئورسن، قادين اولماز = قاراواشا ياخشى
پالتار گئيديرسن ده، خانيم اولما بيلمز.

ياپا - ياپا قارلار ياغسا، يازا قالماز = بير - بير (دنه - دنه،
آز - آز) ياغان قار يازا قالماز.

دەدە قۇرقوت كىتابىدا

مەھبەت داستانلىرى

دەدە قۇرقوت كىتابى، اولو بابالاريمىز اولموش - اۇغوز ائللىرى نىن عادت - عنعنه، احوال - روحيه، اينام و دىنى خصوصيتلىرىنى عكس ائتدیرمكده اولان، دونيا ادبياتى آراسيندا پارلاق اولدوز و اولمز بير آبيده، چۇخلو داستان يارادان و قلم صاحبلىرىنه ايلهام قايناغى، زنگين، مىلى - معنوى ثروتميزدير. اثرين قلمه آليناماسيندان، يعنى عصرلر بۇيو آغيزدان -

آغيزا، سينەدن سينە، يادداشدا - يادداشا كئچدیکدن سۇترا، يازيلماسيندان دۇققوز يوز ايلدن آرتيق كئچميشسەدە، اۇندا اولان گۇزەللىكلر گونو - گوندىن آرتيق ادبيات و مدنيت وۇرغونلاريني اۇزونه سارى جذب ائتمكدهدير.

بو اۇن ايكي بۇيۇن ايكيى اساطيرى، يئدديسى حماسى و ايكيى عشق و مەھبەت داستانى، بيرى دە حماسى و معيشتله باغلى داستاندير. مەھبەت داستانلاريني بيرى «باي بورا بگ» اۇغلو «بامسى بئيرك» بويو، بيرى دە «قانلى قوجا» اۇغلو «قانتورالى» بۇيودور. بو داستانلاردا اۇغوز ائللىرى نىن ائولنمك باره دە عادت - عنعنه لرى، ائوله - نلرين هانسى شرطلرە ماليك اولمالارى، ائله جه دە اۇغلان ايله قىزىن آراسيندا اولان ايلگى و علاقەلر آچيق - آشكار گۇستەربيلير.

ائلچى گئتمە، ائلين آغ ساققالى و يا ائلدە اولان آغ ساققال كيشيلر اولان يئردە، هئچ كيمسە ايرەلى يئريه بيلمەيير. ائولنمك ايستەين اۇغلان هم اۇز آتاسى هم دە قىزىن آتاسى ايله آپ - آچيق و تكلؤفسوز دانيشا بيلير. اۇغلان آلاجاغى قىزدا، قىز ايسه گئدەجهيى اۇغلاندا، يالنىز گۇزەللىگە و بۇيا - بۇخونا كيفايەتلىمەيير. او اۇزونه بير غيترتلى، قۇرخماز، جىلاسون و قهرمان حيات يۇلداشى آختارير. بو ساحەدە هر ايكيى سىناقدان كئچمەلى و

كئچيريلمەلى دير و سىناقدان كئچە بيلمەين ائولنە بيلمە - بير. هئچ قىز و هئچ اۇغلان هئچ بير شرطايە ايلقار وئردىگى سئوگىلى سىندىن دۇنمەيير و اۇتون يۇلوندا باشيندان، جانيندان كئچمەيه حاضير اولور. نتيجه دە عائىلە قۇرخمازلىق، قهرمانلىق، مەھبەت عشق وفا و صميميت اساسيندا قۇرولور. بو موضوعلار يۇخارىدا ايدعا ائتدگيمىز داستانلارين اۇزوندە گۇسترمەيى داها دا يئرلى گۇرەرەك، كىتابى وارقلايير، داستانلار ي گۇزدن كئچيريريك.

۱- باي بورا بگ اۇولاقدان قايتميش اۇغلو بامسى بئيره - گى قارشىلاياراق، اۇندان سۇروشور:
- اۇغول! دان - دانيشيق بو گون اۇغوزدا نە گۇردون؟
اۇولاقدا «باي بئجان بگ» - ين قىزى «بانى چىچك» ايله گۇروشوب، سئويشىب، سىنايىب و سىنانميش اۇغلان، آتاسينا بئله جواب وئريز:
- نە گۇرەييم، اۇغلى اولان ائورميش، قىزى اولان كۇچورموش.
اۇغلونون مقصدىنى باشا دوشن آتا:
- كيمى ايستەييرسن، گئديب آليم سنە، - دئديكده، اۇغلان دئبيير:

بابا، مانا بير قىز آلى وئركيم، بن يئريمىدن تۇرمادين، اول تورگج گرک، بن قارقوچ آتيا بينمەدين، اول مانا باش گتورمك گرک! . . . (بابا منە بير قىز آليب وئركى، من يئريمىدن دۇرماميش او دۇرموش اول، من قارا قوچ آتيا بينمەميش، او مينميش اول، من قنيمە چاتماميش، او منە باش گتيرميش اول!)
بامسى بئيرهك آلاجاغى قىزدا ايستەديگى شرطلرى، «قانلى قوجا» اۇغلو «قانتورالى» دا آلاجاغى قىزدا ايستەيير و بو بارەدە آتاسينا بئله دئبيير:

(شوبه سیز کی، هم دده نین، هم ده قانتورالی نین دلیجه سؤیله نیلمیش و یازلمیش «تانری نین بویروغی و پیغمبرین قولى» کیمی عیبارتلر، اسلام دینی گلمه میس یارانمیش داستانلاردا اولای بیلمز دی و آیدیندیر کی، بئله- بئله سؤزلر اسلام دؤورونده داستانلاری کؤچورن مسلمان کاتبین علاوه ائله دیگی و یا دیشیدیر دیگی عبارتلر دیر).

دده قورقوت کتابیندا ایگیتلر قهرمانلیق گؤسترمه یینجه، اردم و باجاریغینی آشکار ائتمه یینجه، نه اونا آد قویولور، نه یاخشی ایجتیماعی موقعیته مالیک اولای بیلیر، نه ده ائولنه بیلیر. همین موضوع داستانلارین نئچه سینده آپ- آچیق گؤستریلیر؛ نئجه کی سؤزو گئدن ایکی داستاندا بو کیمی حادیه لره راست گلیریک.

بامسی بئیرک اوولاقدا بانى چيچه يه راست گلديکده، اونونلا آت چاپير، اوخ آتير، گوره شیر و منه يارار قیز بو قیز اولای بیلر دئییه، بارماغیندان قیزیل اوزویو چيخاریب، اونون بارماغینا تاخماق ایله آداخلا شیرلار و اوولاقدان قاییتیدقان سؤنرا، اؤنجه ایشاره ائتدیگیمیز کیمی قورقوت آتانی ائلچى گؤنديرلر.

ترابوزان تکورونون قیزینى آلماقا گئدن «قانتورالی» دا هامى نین گوزونون قاباغیندا بئر «قارا بۇغا» (بۇيوک و اخته اولمامیش اؤکوز)، بئر قاغان اسلان (قیزمیش اسلان) و بئر کؤکره میس دوه ایله ساواشمالی و هر اوچونو باسمالی، اولدورمه لی اولور، یۇخسا، قاباقجا کسین اوتوز ایکی باشقا بگ اوغلونون باشی کیمی، بونون دا باشی کسلیب، بۇرجدان آسيلمالیدی، قانتورالی، او اوچ حیوان ایله ووروشور، اوللاری یئنییر، تکور قیزی ساری دؤنلو سلجان خاتونو آلا بیلیر.

داستانلاردا هر اوغلان یالینیز بئر قیزا کؤنول وئیریر، بئر قیزایله سئویشیر و ائوله نیر. سؤنرالار اسلام دینی تأثیرینده فۇرمالاشمیش محبت داستانلاریمیز، او جومله دن «شاه ایسماعیل- پری گولعدار، عرب زنگی» یا «همراه - سروناز، ساناز» ائله جه ده «ورقا- گولشن، یاسمن» و ساییره ده. اولان کیمی، بئر اوغلانین نئچه قیز ایله سئویشمه سی و سؤنرا ائولنمه سی بو داستانلاردا گؤرونمه- ییر. بو دا داستانلارین اسلام دینی ظهور ائتمه میس و چوخ احتمال کی شامانیزم تأثیرینده یارانماسینا بئر سندن سایيلا بیلر...

- بابا- من یئریمدن تۇرمادین، اول تۇرموش اولای، من قارقوچ آتیما بینمه دین، اول بینمیش اولای، بن قانلی کافر ائلینه وارمادین اول وارمیش، مانا باش گتورموش اولای!

آتالارین اوغللارا وئردیکلری جوابلاردا او قدر فرقلی اولماییر، مثلاً بئیرگین آتاسی:

- اوغول، سن قیز دیله مزسن، کندویه بئر همپا ایسترمیشسن، - دئیین کیمی، قانتورالی نین دا آتاسی سؤیله ییر:

- اوغول، سن قیز ایسته زمیشسن، بئر جیلاسون، بهادیر ایسترمیشسن، آنون آرخاصیندا یئیه سن، ایچه سن، خوش کئچه سن...

ایندی ده بئر قیزا ائلچى گئندده یاشلی آداملارین گؤنديریلدیگی کیمی، اوللاردا یاشلی و آغ ساققال کیشیلری ائلچى گؤنديرلر. بامسی بئیرگین آتاسی اوغوز بگلرینی اوداسینا چاغیریر. آغیر قوناقلیق ائله ییر، اوللار ایله مصلحتله شیر و نهایتده دده قورقوت ائلچى گؤنديرلیر.

ها بئله قانتورالی نین آتاسی دا اوغلونا قیز آلماقا گئندده، نئچه یاشلی کیشی نی یانینجا آپاریر. هر ایکی داستاندا، ائلچیلیگه گئندلرین سؤزلری ده بئر- بئریندن فرقله نمه- ییر؛ اؤرنک اولاراق، بامسی بئیرک طرفیندن ائلچى گئدن قورقوت آتای بانی چيچگين قارداشی اولان دلی قوچارا بئله دئیر:

قارشو ياتان قارا تاغینی (داغینی) آشماقا گلیمیشم،

آقیندیلی (آخماقدا اولان)، گؤرکلو (گؤزهل) سؤبونو کئچمه یه گلیمیشم،

گئن آتگینه، تار (دار) قولتوغونا قیسيلماسا گلیمیشم،

تانری نین بویروغیلا، پیغمبرین قولیله، آیدان آری، گؤندن گؤرکلو قیز قارتاشین (باجین) «بانى چيچكى» بامسی بئیرگه دیله مگه گلیمیشم.

قانلی قوچا اوغلو قانتورالی دا ترابوزان تکورونون قیزینى آلماقا گئتدیگده، تکور اونا خطاباً:

- ییگیت، نه یتردن گلورسین؟ سؤالی وئرنک، اوغلان اونا بئله جواب وئیر:

قارشو ياتان قارا تاغینی آشماقا گلیمیشم،

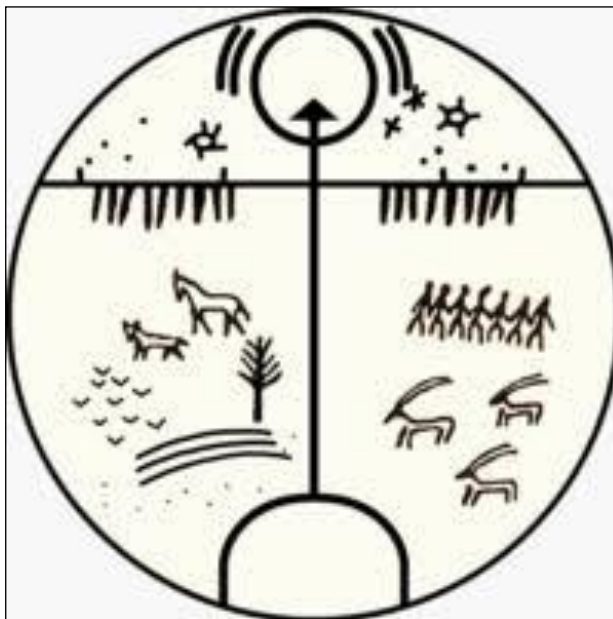
آقیندیلی سؤبونو کئچمه یه گلیمیشم،

تار آتگونه، گئن قولتوغونا سیغینو گلیمیشم،

تانری نین بویروغیلا، پیغمبرین قولیله قیزینى آلماقا گلیمیشم.

اوغوزا، گلوب سنى حلالليغا
 آلماز ايسەم ! (اۋز قىلجىما
 دۇغرانىم، اۋخوما سانجىلىم،
 يىر كىمى كىمىك - كىمىك
 (كردى - كردى) اۋلوم،
 تۇرپاق كىمى سۇورولوم، اگر
 ساغلىق ايله گنديب اوغوزا
 چاتسام، قايىدىب گلىب،
 سنى حلالليغا آلماسام!)

قىز اوئون آندىنا اينانير، اوئون
 اىپ ايله قالانين ديوارىندان
 ائشىگە سالىر، اوغلان
 قاقچىب اۋز ائلىنە گندير،

ايش - ايشدن كئچمەمىش چاتير و آداخليسىلا ائولەنير؛
 آما بىر داها اوئو قۇرتارمىش و يۇلونو گۈزلەين كافر بگى -
 نين قىزىنى آلمغا قايىتمايىر.

اوغوز ائللرىندە آداخلي قىزلار حدسىز درجەدە آداخلىلارينا
 وفالى دىرلار. اۋن آلتى ايل آداخلىسى نين نە اۋلوسوندن، نە
 دە دىرىسىندىن خبرى اولمويان «بانى چىچىك» ھىچ كىم
 ايله ائولنمەيىر، گنجە - گوندوز سئوگىلى سىنىن يۇلونو
 گۈزلەيىر، گلىب - گندىن اوئو خبر آلير، خىيىر خبر
 ائشىتمەيندە گوز آلماسى كىمى آل ياناقلارنى
 جىرماقلايىر، قارغى كىمى قارا ساچىنى يۇلور، - بگ
 اىگىدىم گئدى - گلمز، - دئىە، گۈزباشى تۇكور. ھابئەلە
 ددە قۇرقوت كىتابى نين حماسى بۇيلارىندان سايىلان
 اوشون قوجا اوغلو سگرگ بۇيۇندا گۇروروك كى، اوغلان
 بۇيوك قارداشىنى دوشمن دۇستاقخاناسىندان قۇرتارماغا
 گندىندە آداخلىسىنا دئىير:

قىز، سن مانا بىر يىل باقىل، بىر يىلدا گلمزسم،
 ايكى يىل باقىل، گلمزسم، اوچ يىل باقىل،
 گلمزسم اول وقت منىم اۋلدوگىمى بىلەسن، آيغىر
 آتىم بوغازلايوب، آشوم وئرگىل، گۇزون كىمى
 توتارسا، گۇگلون كىمى سئورسە، آنا وارگىل ! (قىز،
 سن بىر ايل منە يۇل گۈزلە، بىر ايلدە گلمەسم، ايكى ايل
 گۈزلە، ايكى ايلدە گلمەسم، اوچ ايل گۈزلە، گلمەسم، او
 واخت اۋلدويومو بىل، ارکك آتىمىن باشىنى كىسب (اتى
 ايلە يىمك پىشىرب) پايللا، گۇزون ھەر كىمى توتارسا،
 كۇنلون كىمى سئورسە، اوئا گت (اۋنولا ائولن)!!

ھەر اوغلان، يالنىز بىر قىزايە
 ائولنمك ايستەيىر و يالنىز
 اوئا محبت بىلەيىر.
 دئدىگىمىزىن ثبوتو اوچون
 بامسى بئىرك بۇيۇندان
 اۋرنك گۇسترمە يە كىفايتلە -
 نىرىك:

بانى چىچىك ايله ائولەنن
 بامسى بئىرك، تويونون
 گنجەسى باى بۇرد حصارى
 بگى نين گۇندردىگى يئددى
 يوز كافرین واسىطە -
 سىلە اوغورلانىب، پاراسارىن

بابىورد حصارىنا آپاريلير و اۋن آلتى ايل او قالادا دۇستاق
 اولور. اۋن آلتى ايلدن سۇنرا اۋز آتاسى نين آل - وئرچى
 دۇنۇندا گۇندردىگى جاسوسلاردان ائشىدىركى، يالانچى
 اوغلو يالينجىق آدى بىر اوغلان بۇنون اۋلوم خبرىنى
 آپاريب، آداخلىسى دا بۇنون گلەجەيىندىن اۋمود اوزوب و
 يالانچى اوغلو يالينجىق ايله ائولنمە يە مجبور ائدیلیب دىر.
 بامسى بئىرك بو سۇزو ائشىدندە اۋزونو ايتىرىر، نە ائدەجە -
 يىنى بىلمەيىر. بونو بئەلە گۇرن كافر بگى نين قىزى كى
 چۇخدان ايدى بونونلا ائولنمك آرزوسوندايدى دئىير:

- اوغلان نە اوچون بئەلە حالين پۇزولوبدور؟
 بامسى بئىرك جواب وئرىر:

- نىيە پۇزولماسىن، يالانچى اوغلو يالينجىق منىم اۋلوم
 خبرىمى آپارمىش و آداخلىمى آلماق ايستەيىب دىر.
 قۇرخورام، من دوستاقدان قورتولوب گئدىنچە، ايش -
 ايشدن كئچە.

بو سۇزو ائشىدن قىز دئىير:

اگر سنى حصاردان آشاغا اورغانلا سالىندىراجاق
 اولورسام، بابانا، آنانا ساغلىقلا واراچاق اولورسان،
 بنى بوندا گلوب حلالليقا آلورمىسان؟ (اگر سنى اۋرکن
 ايله حصاردان آشاغى سالسام، ساغلىق ايله گنديب، آتا -
 آنانا چاتسان، قايىدىب بۇرادا منى حلالليغا (حيات
 يۇلداشلىغىنا) آلارسانىمى؟)

بئىرك آند اىچىر:

قىلجىما تۇغرانايىن، اۋخوما سانجىلايىن، يىرگىيى كرتلە -
 يىن، تۇپراق گىبى ساوريلايىن، ساغلىقلا واراچاق اولورسام

- بگ بیگیت، اویونرسه، آر اؤگونسون، آسلاندير، اؤگونمکلیک عۇرتلره بۇهتاندير.

نهایتده اؤغلانین ال چکمه دیگی اؤچون، بو قرارا گلیرلرکی، بیر- بیرلرینه اؤخ آتسینلار، اؤغلان اول نوبتی قیزا وئیر. قیزدا اونا آتاجاغی اؤخلارین دمره نلرینی چیخاریر، سۇترا گوجونو و باجاریغینی اؤغلانا گؤسترمک اؤچون دمره نسیز اؤخو ائله آتیرکی، اؤخ اؤغلانین باشی نین توکلرینین آراسیندان کئچیر. بئله گۆرن اؤغلان آلیب گتیردیگی قیزین نه قدر وفالی و محبتلی اؤلدوغونا داها آرتیق اینانیر و بیرلیکده اؤغوزا گلیرلر.

دده قۇرقوت کتابیندا بو ایکی محبت داستانی دا باشقا داستانلار کیمی خۇشلوق و شادلیقلا سۇنا چاتیر، دده قۇرقوت گلیب بۇ بۇیلایر، سۇ سۇیله بیر و بئله دئییر:

قارا تاغلارین ییقیلماسون،

(بۇیوک داغلارین ییخیلماسین)

کؤلگه لیجه قابا آغاچین کسيلمه سون،

(کؤلگه لی- بۇیوک آغاچین کسيلمه سین)

آغ ساققاللو بابان یئری اؤچماق اولسون

(آغ ساققال آتانین یئری جنت اولسون)

آغ بیر چکلو آنان یئری بهشت اولسون،

(آغ بیر چک آنانین یئری بهشت اولسون)

اؤغوللا قارینداش دان آبیروماسون،

(اللا سنی اؤغولدان و قارداش دان آبیروماسین)

یئغش دیرسون، دۇرۇش دورسون، گوناھینیزی آدی

گورکلو محمد مصطفی یوزی سۇینا باغیشلاسون

خانیم، هئی !!!

(یئغیش دیرسین، ساخالش دیرسین، گوناھینیزی آدی گؤزل

محمد مصطفی (ص) اوزو سۇیونا (آبیرو سینا) باغیشلا سین،

آهای، منیم خانیم!!!)

قاینق دده قورقود کیتابی - حسین م. گونئیلی

قیز اونا بئله جاواب وئیر:

بیگیدیم، من سانا بیر یئل باقام (باخام)،

بیر یئلدا گلمزسن، ایکی یئل باقام.

ایکی یئلدا گلمزسن، اؤچ، دۇرد یئل باقام،

دۇرت یئلدا گلمزسن بئش یئل، آلتی یئل باقام،

آلتی یؤل آبیرو دینا چادیر تیکم، گلندن، گئندن

خبر سۇرام، خئییر خبر گتورنه آت، تون وئرم

قافتانلار گئیدورم، شر خبر گتورنن باشین کسم،

ارکک سینگی اوزریمه قوندورمیام. (ایگیدیم، من

سنه بیر ایل یؤل گوزلرم، بیر ایلده گلمه سن، ایکی ایل

گوزلرم، ایکی ایلده گلمه سن، اؤچ ایل، دۇرد ایل گوزلرم،

دۇرد ایلده گلمه سن، بئش ایل، آلتی ایل گوزلرم، آلتی

یؤل آبیرو دینا چادیر قۇرارام، گلیب- گئندن خبر

سۇرارام، خئییر خبر گتیرنه آت، دون و دۇیوش پالتاری

وئهرم، شر خبر گتیرنن باشینی کسرم، سن گلینجه،

ارکک چیینی (میلچه یی) ده اوستومه قونماغا قۇیمارام.

اؤنجه دئدیگیمیز کیمی، اؤغلان دا آلاجاغی قیزدا

قهرمانلیق آختاریر. اؤرنک اولاراق سۇزو گئندن قانلی قۇجا

اؤغلو قانتورالی دا ترابوزان تکورونون قیزینی آلیب اؤغوزا

دۇنور، یئددی گنجه، یئددی گونوز چاپاراق گلدیکدن

سۇترا، اؤغوز ائللرینه چاتیر، بیر یئرده دوشوب دینجلمک

ایسته بیرلر، اؤغلانین یوخوسو گلیر، یاتیب یوخلایر، قیز

آییق قالاراق، اونا کئشیک چکیر. دئمهبه اویاندا، تکور

(قیزین آتاسی) پنشمان اولوب، قیزی قایتارماق اؤچون

آغیر بیر قوشون گؤندیریر. قیز آتاسی نین قوشونونون

گلدیگینی گوردوکده، قانتورالینی یوخودان اؤباداراق،

اؤزوده دۇیوش دونو گئییب، قانتورالی ایله بیرگه وار

گوجو ایله دوشمنله دۇیوشور، وورور، اؤلدورور، حتی آتی

اؤخلان دینگی اؤچون دوشمن موحاصیره سینده قالمیش

قانتورالینی دا موحاصیره دن چیخاریر و دوشمنی

سیندیردیکدان سۇترا اؤغوز ائلینه ساری یۇنلیرلر. همین

گلیشده، اؤغلان قیزی بیر داها سیناماقدان اؤترو اونا دئییر:

- من گرک سنی اؤلدورم، دیری قالسان اؤغوزا چاتدیکدان

سۇترا،- قانتورالی موحاصیره ده قالمیشدی من قورتاردیم،

- دئی، اؤیونرک، منی آبیرو سیز ائدرسن!

بو سۇزون قاباغیندا الی سیلاحلی قیز الی یالین اؤغلانا

دئییر:

اورمو آشيقلاری

المیرا زنجانی (صنم)

آشيق عباس حقیقی

آشيق عباس جارچیلی ۱۲۷۰_ جی ایلده تورکیه نین قارس شهرینده دونیایا گلیبیدیر. اترمنی و روس ایشغالیندا سوی قیریملارا گوره (۱۹۱۴_۱۹۱۸) عایله سی بیرلی کده آغری داغلارینان گنجیپ ماکی نین دیبک کندینه گلیب و ۴ ایل سونرا اورمونون جارچیلی کندینده یئرلشیر. ائله بو سببدن اورمودا آشيق عباس جارچیلی آدی ایله تانینیر. آشيق عباس ۱۳۲۳_ جی ایلده تورکیه دولتینین چاغیریشی ایله اورا قاییدیر و ۱۳۳۰_ جی ایلده ایغدیر شهرینده وفات ائدیر. آیت الله عرب باغی اورمونین آدلیم روحانیلریندن اونو شیخ عباس چاغیرمیشدیر. آشيق عباسین بیر سیرا شعیرلری آشيق مجلسلرینده اوخونور.

دوللو مصطفی

۱. گئدن دلبر

بیلیم گئدن دلبر نه وقت قاییدار

جانیم او جانانین فراقیندا دیر

شیدا بولبول بیزیم باغدان اوساندی

گورن هانسی باغین بوداغیندادیر

شمس_ قمر اوزلو صنوبر خانیم

سن اولدون بیر منیم دینیم_ ایمانیم

مجنون ت ک چوللری دولانان جانیم

او گئدن لئیلی نین سوراغیندادیر

اورمیه لی قاسیم چ ک حسرتی

غنی مولام اوزو وئرسین باراتی

اس کندر آختارسا آب حیاتی

من سئون دیلبرین دوداغیندادیر

اورمولو قاسیم

یارین خیالی:

دلی ک ونلوم گونده یوز خیال ائیلر

وفالی یار چون خیالا دوشوبدور

آختاریر گوزلریم تا پمبیر یارین

پروانه ت ک حالدان حالا دوشوبدور

گول_ چیچک آچیبدیر دوستون باغیندا

دایه دولانیری سول هم ساغیندا

مینا گردنینه آغ بوخاغیندا

گوزلریم بیر قوشا خالا دوشوبدور

یانیب باغیریم باشی دونوبدور قانه

عشقین اودو جاندا چ ک زبانه

یارین فرقتیندن اولدوم دیوانه

مصطفایام یوردوم دولادوشوبدور

دوللو مصطفانین آشيق محمد (اوغلو) یازدیقی شعر:

بیر اوولادیم گندیب عثمان ائلینه

گوزوم یولدا قالدی ممد گلمدی

بیر قاصد اولمادی خبر گتیره

گوزوم یولدا قالدی ممد گلمدی

آتی مینیب او دیاره گئدرم

درویش اولوب خرقة سینی گئییه رم

مژده سین وئرنه جانی وئره رم

گوزوم یولدا قالدی ممد گلمه دی

آتا اولان چ ک اوولاد قهرینی

اووچو اولان کسر اووون بحرینی

غواص اولان گزر دریا قهرینی

گوزوم یولدا قالدی ممد گلمه دی

باخماق همین مایل اولدوم قاشینا
مژگانلاری پرگام اولدو اوره گه

بگ دگیل بگزاده دگیل خان دگیل
یئتمیش ای کی درده او درمان دگیل
بهشتدن چیخیبدی او اینسان دگیل
فقیر حمزه خالدان گئتدین هلاگه

بالوولو حمزه

گوزلر

ابتدا الیفدن درسیمی آلدیم
او خودوم اویرندیم یاسینی گوزلر
درسیمی تماما ایله دیم ازبر
آزادی، آختاردی یا سینی گوزلر

هر کس سوزلریمه یئتیرسین دقت
او قادر سبحانداں آلمیشام رخصت
یسبح لله ما فی السموات
دیلم کلمه دئییه ر، یاسینی گوزلر

ازبرم، دئییه رم من قل هوالله
قالماسین دیلمدن ذکر الا الله
بئله آغ گورمه دیم واللاهـ بیلاسه
سوزون هر کلمه سی یاسینی گوزلر

دوللو ابوذر

سین لام میم
آلاهدان منه بیر ندا گلیدی
ازبردن او خورام سین لام میم
یئددی چشمه بیان وئریدی منه
ازبردن او خورام سین لام میم

آغالار اگنینه گئیر لباده
دار یئرده گلرلر چاتارلار داده
منه واقعهده وئریدی باده
ازبردن او خورام سین لام میم

دوللو مصطفایام منده آغلارام
ممد دئییب سینه م اوستون داغلارام
اومودومو اول خدایه باغلارام
گوزوم یولدا قالدی ممد گلمه دی

دوللو مصطفانین شعری محمد حاقیندا
یاخشیدیر

اصلی کوکلو یئردن بیر قیز آلسان
ایگیده آر خادیر ائله یاشیدیر
صوبحه کیمین گر امه سن لبیندن
لبی ش کست وئرر بالا یاشیدیر

قوربان اولوم باشین اوسته چتیره
گورن الله بو ظولومو گوتوره
اینجه بئله گوموش کمر یئتیره
گوموش کمر اینجه بئله یاشیدیر

خانبا یام قیزیل منم قال منم
اریمیشم بو کوره ده قالمانام
بد اصیلی موفته وئرسن آلمانام
ایگید بیر اصیلین آلا یاشیدیر.

قولونجولو خان بابا

گوردوم

کومور میدانیندا بیر گوزل گوردوم
آغریماز باشیمی قاتیب کلگه
یا حوریدی یا قیلماندی یاپری
شوقو دوشوب هفت آسماندا ملگه

گوموش کمر اینجه بئلین سیخیبدی
گلنن گئدنین ائوین یخیبدی
ساوالاندا قار آلتیندا چیخیبدی
سینه سی بنزه بیر آغ گوبه لگه

عرقچینی یان قویوبدو باشینا
تازه یئتیب اون اوچ اون دورد یاشینا

باهار اون دورد ماحال اورمویا گلر
ایشله یر پولادلی بئلی اورمونون

بیر یانی دریاسی، بیر یانی داغی
کوردستانان گلر قایماغی یاغی
لاله زار صحراسی، بوستانی باغی
قیمه لی، حیه طلی، گولو اورمونون

آلت یانی دریادی، اوست یانی کوردو
ظاهرده خوش اخلاق باطنده توندو

گوررسن غافلدان بندری توتدو
هر یاندان باغلاندی یولو اورمونون

بو سوزلری یئنه بیل هایدی عباس
اوخویانلار کامین آلابدی عباس
عهدی وار اورمودا اوله یدی عباس
ساغ اولوب قالایدی ائلی اورمونون

علی محمد طاهری

۱۲۷۲ _ جی ایل انزل ماحالینین کهریز کندینده
دونیاپا گوز آچمیشدی. اونون اوستادی آشیق قوربان جمال
آوالی اولموشدور. آشیق علی محمد طنز و ظارافات
شعرلری مجلس لرده اوخویارمیش. آشیق علی محمد
۱۳۶۲ _ جی ایله دوغولدوغو کونده دونیادان
کوچدو.

فرهاد حضوری:

۱۲۷۳ _ جی ایل اورمونون دول ماحالینین دول دیزه
کندینده دونیاپا گوز آچمیشدیر. اونون اوستادی آشیق
جواد اولموشدور. اورمو آشیق مکتبی نین ان پارلاق
سیمالاریندان آشیق فرهاد یاشاییشی بویو بئش سری
بورچالی ولایتینه گندیب اورالارین آشیقلیغی ایله تانیش
اولموشدو. دئدی کلره گوره نچه آشیق هاواسینی آیری
مکتبلردن اورو آشیق مکتبینه گتیریب. شاغی آدلی
هاوانین یارادیجیسی دا اونو تانییرلار. آشیق فرهاد اوز
دوورونده آذربایجانین ان بویوک اوستاد آشیقلا ریندان
بیری سایلیرمیش. آشیق فرهادین چالدیغی تاجری و

آشیق یعقوب قوللوق ائيله اوستاده
الله تعالی یئتیشر داده

عرب دیللی سلام وئردیم بنیاده
ازبردن اوخورام سین لام میم

آشیق عمر

یازار

بیر گوزلر شاهی گوردوم آیت قرآن یازار
نظر قیلدی آی اوزونه آیت قرآن یازار
بیر ای کی آیت اوخودوم گوردوم اونون امرینی
عاشق اولان بئيله بیلسین سئودیم فرمان یازار

مکتب عرفانه گیردیم ائيله دیم بیر کره آه
تخت اوستونده اوتوروبدور او هلال ابرولو شاه
نامه نی آلمیش الینه ساچی سونبول اوزو ماه
عاشق صادق اولانین قتلینه فرمان یازار

عمر دئییه ر یاری گوردون گزیردی خوبلار ایله
خوبلارین یانینا آلمیش ساللانیب رفر ایله
دم بو دوران بو ساعتده هر بیری بیر کار ایله
زبور ایله انجیل، تورات، آیت قرآن یازار

آشیق عباس حقیقی

حضرت آدم زمانیندان بو یانا

عجب خوش گنجیبیدی حالی اورمونون

سبزه خش کباری، شیرین متاعی

گئدر هر دولته مالی اورمونون

اورمویا گلنلر ائیلر تجارت

هم تجارت ائیلر، همده زیارت

هئچ دولته یوخدو بئله ولایت

آشار آمری کادان پولو اورمونون

باغلاری خیابان، ایوانی تالار

وجیهه گوزلر بو یئرده قالار

ڪندينده دونيايا گوز آچميشدى. او يئنى يئتمه چاغلاريندان آشيقليقا باشلايب و اوزونو گنج ياشلاريندا بير اوستاد آشيق ڪيمي تقديم انده بيلميشدى. آشيق نيتين هنرى و اينجه صنعتى اوز دوورونده تڪ اولدوغونا گوره اونا يگانه سوي آدى وئريلميشدير. آشيق نيتين اوغلو ، آشيق نوصرت يگانه ده سونراكى دوورون اوستاد آشيقلااريندان اولموشدور. آشيق نيت گنج ياشلاريندا ۳۰ ياشي اولدوغو زامان دونياسين ديشيب. اونون وفات تاريخى ۱۳۰۹_ جي گونش ايليدير

آشيق خليل مجد قاراباغ:

۱۲۸۴_ جي گونش ايلي انزل ماحالينين قاراباغ ڪندينده دونيايا گوز آچميشدير. اونون ساز و سوز استادى بويداشلى آشيق يعقوب رزاقى اولموشدور. آشيق خليل مجد ۱۳۶۶_ جي گونش ايلي دوغما ڪندينده دونياسيني ديشيبدير

آشيق عباد ولي پور

اورمونون روضه چاي ماحاليندا اولان يورقانى ڪندينده دونيايا گلديگينه گوره اونو آشيق عباد يورقانى سسله بيردبلر. ۱۲۸۷_ جي ايلده دونيايا گوز آچميشدى. او اوشنوالى آشيق لوطفعلى رحيمي دن درس آلميشدير. آشيق عباد اورمونون داستان بيلن اوستادلااريندان ايميش و آشيق درويش و آشيق دهقان اونون محضريندن فايدالانميشديلا. آشيق عباد ۱۸/۱۱/۱۳۷۰ تاريخينده اورمودا وفات ائتدى. و اورمودا باغ رضوان مزارليقيندا تورپاقا تاپشيريلدى. اونون ان ياخين دوستو آشيق على قيرميزى باش ايدى.

غلام حنيفى

۱۲۹۱_ جي گونش ايلينده نازلى چاي ماحالينين ڪئچل آدلى ڪندينده دونيايا گوز آچميشدى. گيژرلى اوستاد آشيق مهدي دن درس آلميشدى. او نهايت ده ۱۳۹۰_ جي گونش ايلينده دونياسين ديشيدى.

آشيق عزيز مراد خا

۱۳۰۱_ جي گونش ايلي اورمونون دول ماحاليندا يئرلشن ساميرتى ڪندينده دونيايا گلديگينه. آشيق فرهادين شاگردى اولموشدو و اونان درس آلميشدير. آشيق عزيز

جمشيدى هاوالارى بيزه يادگار قاليديرو. او ۱۳۴۱ / ۱۱ / ۲ تاريخينده دونياسين ديشيب و اورمونون آقا قبرى زيارتگاهيندا تورپاقا تاپشيريليدير.

موسى طالبى طسمالو

۱۲۷۴_ جي ايل اورمونون تاسمالي ڪندينده دونيايا گوز آچميشدير، اورمونون سايلان اوستادلااريندان حساب اولورموش. آشيق يعقوب اوحناس آشيق موسى نين اوستادى اولموشدو. اونو بير داستانچى آشيق ڪيمي تانييرلار. آشيق موسى ۱۳۴۹_ جي ايلده رى شهرينده دونياسين ديشيب و حضرت عبدالعظيم حسنى نين زيارتگاهيندا تورپاقا تاپشيريلدى.

يعقوب رزاقى

اورمونون انزل ماحالينين بويداش ڪندينده ۱۲۷۵_ جي ايل دونيايا گوز آچميشدير. ساز و سوزو اوستاد آشيق قوربان جمال اوليدان اوپرينب. و قاراباغلى آشيق خليل مجدين اوستادى اولموشدور. آشيق يعقوب ۱۳۴۰_ جي گونش ايلينده باشاديغى ڪنده وفات ائديديرو.

آشيق ميرزا على باباي نولوي

۱۲۷۷_ جي ايل باراندوز ماحالينين نولو ڪندينده دونيايا گوز آچيب. اونون استادى آشيق ايمراهى دى و او ۴۰ داستان بيليرميش. اونون شاگردلاريندن اوز اوغلو آشيق عيوض، آشيق تيمور شفائى، آشيق موسى مهرى ديلا. آشيق ميرزا على هم ده بير بويوك موباريز اولاراق جيلولوق دوورونده عثمانلى قوشونويلان برابر جيلولارا قارشى دويوشموشدور. آشيق ميرزا على ۱۳۴۹_ جي ايل دونياسين ديشيبدير.

اونون ۱۶۰ ايلليڪ قوپوز سازى ايندليڪده اوز نتيجه سى على باباي ده ديربو قوپوز سازى، اوستادى آشيق ايمراهدان اونا ارث يئتميشميشدى. و او قوپوزو خاتم آدى ايله تانييرلار.

آشيق نيت يگانه:

۱۲۷۹_ جي ايل اورمونون نازلى چاي ماحالينين انگنه

کندینده ۱۵/۳/۱۳۰۵ تاریخینده دونیايا گوز آچمیشدیر و آشیق حسین چیچ کلی آدیلان مشهور اولوب تانینمیشدیر. آشیق حسین چیچ کلی ۲۷/۱/۱۳۹۱ تاریخینده وفات ائتدی. اونون قوپوز سازی الان اوغولوندا دیر.

آشیق حسین سولطان

۱۳۰۵_ جی گونش ایلی باراندوز ماحالینین اوزان کندینده دونیايا گلمیشدیر. ۲۰ یاشیندان آشیق لیقا باشلامیشدی. اونون ساز چالماقین آشیق فرهاد تایید ایله بیردی. آشیق حسین بیر زامان دا قوشاچایا کوچوب اوردا آشیقلیقا مشغول اولموشدور. آشیق حسین ۱۰ / ۲ / ۱۳۶۹ دا دونیاسین دییشدی. اونون مزاری توپوز آوا کندینین مزارلیقیندا دیر.

نصرت یگانی

۱۳۰۵_ جی گونش ایلی اورونون نازلی چای ماحالینین انگنه کندینده دونیايا گلمیشدیر. اونون آتاسی آشیق نیت اورمونون آدلیم آشیقلا ریندان سایلیردی. آشیق نصرت شعر ده یازارمیش . و ۱۶ / ۱۲ / ۱۳۷۹ دا اورمودا وفات ائتدی.
آنلامیشام

یاشیم کئچدی سننیم یئتدی س کسانه
دونیانین ایشینی کج آنلامیشام
جوانلیق وقتینده عقلم کم ایدی
اونونچون ت کلیفی گنج آنلامیشام

اجل اوزاق دگیل هرگز آدامدان
بیر وخت اولار روحوم چیخار بدن
نسیه قبول ائتمیر نقد ایستیر مندن
وئرسم ده گوتورمز وج آنلامیشام

کیمدی دوغرو قوربان کسدی مناده
کیمسه ایله شیطان دوشدو عناده
قالمالی دگلی ک دارالفناده
ائیلری ک بو یئردن کوچ آنلامیشام

۷ / ۱۰ / ۱۳۵۱ تاریخینده آسم خستلیگینین نتیجه سینده وفات ائتدی و سامیرتی کندینده تورپاقا تاپشیریدی، اونون نچه شعری وار

باد صبا

باد صبا سیغال وئردی اوزوبین
او اوزلرین نه چون منلن یاغیدی
دوزه بیلیم عشوه سینه، نازینا
چ ک بیسن سینه مه ، عشقین داغیدی

هر گون گلیب مدرسه یه گئدرسن
باغریم باشین جایناغیندا دیدرسن
من یازیغا چوخلو ستم ائدرسن
شمعه یانان اوره گیمین یاغیدی

توتوبسان دستینده گولو، نارینجی
آلا گوزلری بین اولدوم یورونجو
بلور بوخاق ، مینا گردن، دیش اینجی
قویونون ایچی سگگیز جنت باغیدی

عزیزم م کانیم دئییلیر دولدا
چپ انداز خاللا رین وار ساغ_ سولدا
طرحی بین گورموشم او قیزیل گولده
گئتمه درسه، اوپوب قوجماق چاغیدی

آشیق علی شمس دارغالی

۱۳۰۳_ جی گونش ایلینده اورمونون برکیشلی ماحالینین دارغالی کندینده دونیايا گلمیشدیر. او اورمونون آغداش محله سینده یاشاییردی و امی اونو آشیق علی قابچی سسله بیردی. چون ک و آشیقلیقدان علاوه قاب قاشیق ساتاردی. آشیق علی ۴ / ۳ / ۱۳۶۷ ده اورمودا دونیاسین دییشیب و باغ رضوان مزارلیقیندا تورپاقا تاپشیریلدی.

محمد حسین نوجوان چیچ کلوی منصو:

اورمونون نازلی چای ماحالینین چیچ کلی باش قالا

آچمیشدی، اونون آتاسی آشیق یعقوب و باباسی آشیق اوحانئس اورمونون مسیحی آشیقلا ریندانیمیش. اونون اوستادی اوز آتاسی اولموشدور. آشیق یوسف یئنی یئتمه چاغلاریندان بری آشیقلیق ائدمیشدیر. انقلابدان اونجه ۱۰ یلدن چوخ اورمو رادیوسیندا چالیشمیشدیر. آشیق یوسفین قوپوزلاری دا ماراخلی دی. بیرینین ۱۶۲ یاشی بیرینین ایسه ۶۷ یاشی واردیر. ۱۶۲ یاشلی قوپوز اونون باباسیندان اونا میراث قالیمیشدیر. آشیق یوسف اوحانئس ایرانین چوخلو شهرلرینده چیخیشی اولموشدور و چوخلو فستیواللاردا بیر استاد کیمی تقدیر اولونموشدور. اونون تورکیه نین نچه شهرینده ده چیخیشی اولموشدور. نهایت ده آشیق یوسف اوحانئس ۲۱ / ۰۲ / ۱۳۹۸ تاریخینده اورمو شهرینده وفات ائتدی. اوستاد آشیق یوسف اوحانئسین مومدان یابیلیمیش هی کلی ده اورمونین موزه سینده گلنلرین گوزو اونونه سرلیبیدیر. آشیق یوسفین بیر نچه شعری وار.

یاواش یاواش

ساققالا دن دوشدو پوزولدو اندام

ایسته بیر آغارا باش یاواش یاواش

داها یئنه نمیرم برک غذالاری

توکولور دهاندان دیش یاواش یاواش

تارلاشیب گوزلریم، گورمه بیر گوزوم

ای کی نی اوچ ائدیپ، تیتره بیر دیزیم

جوانلار ایچینده گنجه بیر سوزوم

یئتیشیر یئتمیشه یاش یاواش یاواش

بیرده اله دوشمز جوانلیق کوچدو

قامتیم دال اولدو، گوزه تار دوشدو

همسن اولانلارین هامیسی کوچدو

بیزه خبر گلیر کوچ یاواش یاواش

یوسف دا وصیت فک رینه دوشدو

اجل پیماننه سین دولدوروب ایچدی

خبر گئندی دوستلار گلدی یئتیشدی

دوزدولر مزارا داش یاواش یاواش

کیمیسی دونیانی جان کیمین توتدی

کیمیسی آنلادی بیر توشه گوتدو

کیمیسی ملعون شیطان آلدادی

آش کارا ائبله دی لچ آنلامیشام

یئتیردی یگانه بورا ایشینی

غم_ غصه لر تئز آغارتدی باشینی

اجل اوزاق دئیل کسب قارشینی

آلاجادی مندن باج آنلامیشام

آشیق عباسعلی پاکروان صالح

اورمونون جبل کندینده ۰۷/۰۵/۱۳۰۵ تاریخینده دونیایا گوز آچمیشدیر. رحمتلی ک استاد آشیق عزیز مرادخانین شاگردی ایدی. دول آشیق سب کینین دوامچیسی دی. آذربایجانین باتی بولگه سینده چوخلو شهرلرده آشیقلیق ائتمیشدی. و نهایت ده ۱۳۶۶_ جی ایل وفات ائتدی و دوغولدوغو کندین مزارلیقیندا توپراقا تاپشیریلدی.

آشیق نجفقلی حسن زاده قشلاقی

قشلاقلی نجف آدی ایله مشهور ایدی.

او ۰۴ / ۱۱ / ۱۳۰۵ تاریخینده اورمونون برکیشلی ماحالینین محمدقولو قیشلاق کندینده دونیایا گوز آچمیشدیر و نهایت ده ۰۴/۰۹ / ۱۳۷۵ تاریخینده دوغما کندینده وفات ائتدی و تورپاقا تاپشیریلدی. اونون سازی الاندا یاشادیقی اوتاقدادووارین بزه گیدیر و ۱۰۰_ دن چوخ یاشی وار.

رسول بدل

میوالی آشیق رسول ۱۳۰۶_ جی گونش ایلی اورمونون برکیشلی ماحالینین میاوا کندینده دونیایا گوز آچمیشدی. آشیق فرهادین مجلسلریندن فایدالاناردی و آشیق نجف قیشلاقلینین دوستلاریندان ساییلاردی. آشیق رسول ۱۸/۰۵/۱۳۷۵ تاریخینده دوغولدوغو کندده وفات ائدیپ و اوردا تورپاقا تاپشیریلدی و سازی بیر خزینه کیمی اوغلونا یئتیشدی.

یوسف اوحانئس دیزج تکیه

قوجامان آشیق ۱۶ / ۰۵/۱۳۰۶ تاریخینده اورمونون باراندوز ماحالینین دیزه تکیه کندینده دونیایا گوز

دوداغيم بئله يالان سوزلره
 اينانمادی قولاغيم
 آتام منی اويدورماز آتام منی آلداتماز
 بو سو زلرين هنج پيري
 منيم عاغليما پاتماز
 نييه منيم آديمی سوروشما پير اوزومدن
 نييه سو، زون دوزونو
 اوخوما پير گنوزومدن
 هر کس يالان دانيشسا
 آلاهين دوشمانی دير
 من کی يالان دنميرم
 بو اونون يالانی دير
 لايلاي دنپيدير آتام
 منه بنشيكده تور کو
 دانيشميشق هاميميز
 ائوده انشيكده تور کو
 نه دن گرک يازما ياق
 ديليميزی کيتاپا
 مدرسه ده نه اوچون
 کلمه يک پير حساپا؟
 يقين کو تک ينمزديم
 اوخو سايديم ديلیمی
 گو ينرتی سخمازديم
 قولتو غوما الیمی
 قوی بو يو يوم پير اوزوم
 اولاجام موعلليم
 اوندا چوخ ايش گوره چک
 بوگون گوينه ين اليم
 کيلاسيمدان کله چک
 انلپميرن اوز سسی
 اولاجاقدير او زمان
 تور کون ده مدرسه سی

xalxalim.blogfa.com

شعريميز - ديزگيميز Şiirimiz- Dizgimiz

تور کودور منيم ديليم

مدرسه ده موعلليم
 يننه دو، دو يده اليمدن
 باچار ماديم فارسینی
 ايراد تو تدو ديليمدن
 دنديم ؛ آغا موعلليم
 وورما ، گوينه دی اليم
 نه دير آخی گوناھيم
 تور کودور منيم ديليم
 يا پيشدی قولاغيمدان
 دندی ؛ بوراخ تور کونو
 اوقالدى انوينيزده
 اونوت گنتسين کو کونو
 او، يره نمه سن آب - پاپا
 آچاچاقسان الینی کو تک ييه ندن سونرا
 اونودارسان ديلینی
 سنين هاران تور کدور؛ آذريس، آذری
 کيم او يره ديپدير سنه
 بئله يانليش سو، زلری
 آخدی گوزومون ياشی تيتره دی ديل -

اشعار ترکی روی سنگ قبر

MƏZAR DAŞLARI YAZILAI

آغلا آنام آغلا

قوی گؤز یاشینلا مزاریم اوستونده گوللر

سولانسین

ائله بیر نعره چک تیتره سین یئر گؤی

غفلت یوخوسوندان خالقیم اوبانسین

داغلارین قوینوندا آچان گول ایدیم

سورمایین آی دوستلار، واختسیز سولموشام

آزاد ائتمک اوچون آزر بایجانی

من وطن یولوندا شهید اولموشام

***

عاقیبت سن ده گلیرسه ن بو صیراطین باشینا

حضرت-ی آدم کیمی گیرسه ن هزاران یاشینا

کیمسه یه باقی دئییلدیر بو جاهان ذلیل-ی خیال

غفلت ایله آلدانیب مئیل ائتمه قلب نققاشینا

عاقیبت اولسان گره کدیر سن ده موحتاج-ی دوعا

اوخو بیر قاچ فاتیحه، بخش ائيله دین قارداشینا

ائی برادر باخ منه، یئتمه ز می هئج عیبرت سنه؟

شمعی نامیم بیر نیشان اولدو مزاریم داشینا

***

بیر گولی دونیا ایدیم اصلینده من

ایشته قوندوم خاک-ی قبره من ده تن

بیر وفاسیز، اصلی یوخ دونیا ایمیش

ائيله دیم کام آلمادان ترک-ی وطن

هاردا قالدی بونجا آلابیشلاریم

اون سکیز یاشیندا گیبیدیکده کفن

من غریبه م، گلدیم ائی ربب-ی غفور

مغفیرت قیل منی، لوطف ائيله سن

***

بو مزارلار درسی عیبرت یئرلری

غفلتی آت، گؤر اولومو، اولومو

گؤر نیشانسیز یاتان سولطان ارلری

قولاغین آچ، دوی اولومو، اولومو

توپراق ایچینده بیر دوردانا یاتیبدیر

توپراق ایچینده بیر خوش سونا یاتیبدیر

سوزون دوزو، ملک اینسان جیلدینده

بوردا بیر مئهریبان آنا یاتیبدیر

***

ائی دده گره ک آغلایم

سن اوچون اور ک داغلایم

بو فلک بیزی آیردی

اونا بیر ده بئل باغلایم؟

***

یاشادیم دونیادا من ده بیر موددت

ائتدیم باجاردیقجا نئچه نصیحت

مقصدیم وئرکم ایدی دوز یولو نیشان

آلاها تاپشیریب گؤچدوم دونیادان

***

سنی فرزانه لر آندی

قاپپ دیوانه لر توتدو

کیمی آلدی، کیمی ساندی

یالان دونیا، یالان دونیا

***

جان ملکه یی تسلیم آلمیش جانلاری
معمور ایکن ویران اولموش خانلاری
هم چوروموش تورپاق اولموش تنلری
سویله شیرلر، بیل اولومو اولومو

***

یا رب بو نه اولوم، بو ناصیل ظولوم
آه دییب ده آغیر باشلار آغلابیر
چیچه یی بورنوندا، سولان بو گولوم
تورپاغا قاریشان ساچلار آغلابیر

جان دایانیر می بئله بیر زارا
قالدی قیامته منده کی یارا
دور مزارچی، قازما وورما مزارا
سن گورمه زسین داشلار آغلابیر

اوتمه بولبول اوتمه باغلار یاسلیدیر
بوگون آردانوشدا چایلار یاشلیدیر
قالان بیر کرمدر، گنده ن آسلیدیر
اووالار، یایلار، کؤشکلر آغلابیر

افکاری سن غمسیز قالماسین بیر گون
اورتادا بیر تابوت، بو ناصیل دویون
هر کیمین اوزونه باخدیبسام بو گون
چکیلیر اوره کلر، ایچلر آغلابیر

(افکاری)

***

بیز دنیادان گنده ر اولدوق
قالانلارا سلام اولسون
بیزیم اوچون خئییر دوعا
قیلانلارا سلام اولسون

اجل بوکه بئلمیزی
سویله تمه یه دیلمیزی
خسته ایکن حالیمیزی
سورانلارا سلام اولسون

تنیم اورتایا آچیل
یاخاسیز گؤمله ک بیچیله
بیزی بیر آسان وجهیله
یویانلارا سلام اولسون

صیلا وئریله قصدیمیزه
گنده ر اولدوق دوستوموزا
ناماز اوچون اوستوموزه
دورانلارا سلام اولسون

آشیق یونوس سویله ر سوزون
یاش دولدورور ایکی گؤزون
بیلمه یه نلر نه یی بیلیمیش
بیله نلره سلام اولسون

***

گلدی گئچدی عؤمروم منیم

شول یئل اسیب گنچمیش کیمی
هله منه ش فیله گلدی
گوزوم یوموب آچمیش کیمی

ایشته بو سوز حاق تانیقدیر
بو جان گفوده یه قونوقدور
بیر گون اولا چیخا گئده
قفسدن قوش اوچموش کیمی

بیر خسته یه واردین ایسه
بیر ایچیم سو وئردین ایسه
یارین آندا قارشی گله
حاق شارابین ایچمیش کیمی

یونوس ائمره بو دونیادا
ایکی کیشی قالیر دئرلر
مگر خیزیب ایلیم اولا
آبی حیات ایچمیش کیمی

بیر چیچک ایدیم دونیادا
آچامادان قیریلدیم

سن ده ایسته ردین ایشیقاندیراسان ائل یولونو
اولان اینسان بیخیلاندا توتاسان ساغ سولونو

الده میفتاح-ی فضیلت چالیشیردین بلکه
آچاسان درده گیر یفتار اولانین ال قولونو

اوستومه اسدی یامان یئل، نئجه کسدی خولومو
قیشا دؤنده ردی یازیم، قازدی قوپارتدی کولومو

ائل اوبا چوخ دا گلیب آغلابیب اسکیلندی غمیم
ولی من چوخ سئویره م سنسیز اولاندا اولومو

سن گئده رسه ن آدین قالار
دوستلار سنی خاطرلایار

دویون اولار، بایرام اولار
دوستلار سنی خاطرلایار

گلیملی گندیملی دونیا،
سون اوجو اولوملو دونیا

ان سونوندا اولومدور سئوگیلیم ایسته ر
بیر تیجی اللرده اولسون ایسته ر
گفزلربنین ایسلاق یاتاغیندا
ان سونوندا اولومدور سئوگیلیم

عزیزیم دویمادیم سندن
نه تئز مندین دویوب گئدین؟
اجل گلجک بو قوربتده
منی یالقیز قویوب گئدین.

(استاد شهریار)

*****

نه باخیر سان، منیم کیمی من باخیردیم، سنین کیمی
یاتاجاقسان، منیم کیمی باخاقلار، سنین کیمی
ملا محمد فضولی

***

آنا چوخ عزیز دیر، چوخدا مو قدس
آنجا اولادیچون صباح آتادیر
او نوره ک دیر، جان دیر هم ده قان ،
نفس عائیله ده تک قبیله گاه آتادیر
آتادیر اولادی اؤزو آغ ائدن
آتادیر تپه نی اوجا داغ ائدن
آتادیر ویرانی ، جنت باغ ائدن
اولادین یولوندا مایاغ آتادیر
گله جکی خوشبخت لیکده گوره نیم
یامان گؤنده کؤمک آل وئرنیم
حیات بلدجیسی یول گؤستره نیم
آن بؤیوک صنعتکار داهی آتادیر
اولاد گوردون مجلس لرده شاخ دورار
آتاسیز اولاد بؤینونو بورار
اولادا وار گونده مجلس لر قورار

***

مزارینا دیز کو چه ره ک اغلاردیم
 چیچک لری با داشینا باغلاردیم
 سونرا گونلی یاماج لارا قالخاردیم
 آلیم چاتمیر، مزارینا آی آتا
 حسرتلی یم اؤز یوردوما آی آتا
 آی آتا، آی تا، آی آتا
 یوخولاردا ،

روحونلا گورشورمدیز کؤچورم ،
 اللرینی اوپورم

نه دن سنی هر وخت کوسگون گورورم
 اولاجاغیم نه دی بیلیم آی آتا
 سجده قیلام من روحونا ای آتا
 حسرتلی اؤز یوردوما آی آتا

***

ای وای سنون قصه جانسوزوی هر کس کی اشیتدی
 بیر آه چکیب کوسدی فلکدن سنه خاطر
 ای دوست سنون شانسوی هر کس کی بولوردی
 چوخ آرزولارین آندی نظردن سنه خاطر

***

اوولمه ، توپراقلارا وئرمه رم سنی
 یئرین قوللارمین آراسیندادیر
 طبیعتی سولاریلا یومارام
 سنیسویون گوزمون قاراسیندادیر

***

اونون آرخاسیندا، اوداغ آتادیر
 آتا سیز بیر کسین اولماز حورمتی
 یاخشی اوغول چکر آتا حسرتی
 تئز تئز دوشسون یادا آتا صوحبتی
 آتاسیز چکیلن بیر آه آتادیر
 عمی لر، دایی لار دورا یان یانا
 قارداش باجیلار ، جان دئییه سانا
 باشیوی دیزینه قوی سادا آتا
 یئنه دار مقامدا پناه آتادیر

***

کوجوب گئدون سون منزله
 سنسیز گولمز اؤزوم آتا
 سن یانان چیراغیم ایدون
 آن ایستی قوجاغیم ایدون
 هم آرخام دایاغیم ایدون
 سنسیر نئجه دؤزوم آتا اولومونه ،
 ائل اغلادی یئر اغلادی ،
 گوی اغلادی اوچاقیمدا ،
 غم چاغلادی دردییم ،

دؤزوم دوزم ،

آتا سنین بالان بو حالینان
 دوزمه بیره م ،

یوخلوقونا کعبه م ،

پیریم، مزارینا قوربان اولوم ،

اؤزوم آتا

بهار فصلی خزان گلدی باغیما
سولدی آچیلمامیش گوللریم منیم
قارا توپراق چکدی منی کامینا
یاددان چخاتماسین ائللریم منیم
***

نئجه راحت یاتاسان بیر گنجه بیزسیز آتا جان
قوروماز گوز یاشیمیز بیر گنجه سنسیز آتا جان
بیز سنه بولبولی دیک سنده بیزه باغ و چمن
نئجه بولبول یاشاسین باغ و چمن سیز آتا جان
***

غم غصه لر اوره کلری داغلاب
هجرینده باغ گوزلریمیز آغلاب
بیز بویالان دنیا یا بیر قوناقیخ
حق توشه سین گوزل آتام باغلاب
***

هر بیر اولاده شرف شهرت ایله شأن آتادیر
باشا تاج قلبه فرح بخته سلیمان آتادیر
حورمتین ساخلاگینان دایماً عالمده اونون
چونکی دونیا یه سنی بخش انده ن انسان آتادیر
***

اکبر مدرس اول (شیوای تبریزی)

بو لحد ده نئجه گور دگدی داشا باشلاریمیز
دی کی یاد ائیلی یلرگه بیزی قارداشلاریمیز
من حیاتیمددا چالیشدیم ائلیم آزاد یاشاسین
دئنه تعقیب ائله سینلر یولو یولداشلاریمیز

جهل قویماز کی چاتا حقیقه جاهیل هئج وقت
چوخ چالیشدیق آبیلا بلکه وطن داشلاریمیز
جهل دیر ملته بدبخت لیکه علت (شیوا)
دفع قیلسین لا گرک جهلی بو ائل باشلاریمیز.

وورما آل تربتیمه ؛ تربت آدم ده منم

نه او دنیا ؛ نه بو دنیا ایکی عالم ده منم

ئیلیم پی آباران اولمادی بو وارلیغیما

عیش و عشرت ده منم محنت و ماتم ده منم

آراما قبریمی ؛ آختارما منیم باش داشیمی

رسم ده حضرت نوح؛ اسم ده خاتم ده منم .

میلتیمی گولدورموشم گولموشم
بختورم اوز یوردومدا اولموشم
بشیگیمده مزاریمدا بو یورددا
بو تورپاقا اولرکن جان وئرمیشم

بی نهایت بو گو یون آلتیندا
بیزه بیر قبه ی فیروزه ده یوخ!
یانار افلاکده مینلرجه چیراق،
بیزه بیر شمع، بیر آویزه ده یوخ!
بو قدر اولدوز آراسیندا بیزه
یئددی گو یلرده بیر اولدوز یوخوموش!
بؤلدولر قوشلاری عالمده مگر،
بیزه ده چاتدی او آغلار بایقوش!؟

قووالارکن منی هر گون محنت
قاپیمی دؤگمه ده دیر هر گنجه غم.
هامی آزاده ائللین شاعری وار
من اسیر ائللرین آه! شاعری یم.
***

لای لای گوزوم آغلاما اوره گیمی داغلاما
یات یوخون شیرین اولسون قلبیمی سن داغلاما
***

چیخدیم داغلار باشینایازی یازدیم داشینا
گلن گندن اوخوسون نه لر گلدی باشیما
***

آتا جان آلدی الیمدن سنی ظالیم بو فلک
گوز یاشیم سئل تک آخیر دوزمورو هیجرانه اورک
بیلمه دیم قدرینی من دونیادا اولدوقجا سنین
ایندی حسرتله دوزم آیریلیقا منده گرک
***

گئتمیسن سن، قالمیشیق غمده آتا
قویموسان بیزلری، ماتم ده آتا

نئجه بولبول ياشاسين باغ و چمن سيز آتا جان

***

توپراق ايچينده بير دوردانا ياتيبدير

توپراق ايچينده بير خوش سونا ياتيبدير

سوزون دوزو، ملك اينسان جيلدينده

بوردا بير مئهربان آتا ياتيبدير

***

اي آتا گره ك آغلاييم

سن اوچون اوره ك داغلاييم

بو فلک بيزي آييردي

اونا بير ده بئل باغلاييم؟

***

ياشاديم دونيادا من ده بير موددت

ائتديم باجارديقجا نئجه نصيحت

مقصديم وئرمك ايدى، دوز يولو نيشان

آلاها تاپشيريب، كوچدوم دونيادان

***

سنى فرزانه لر آتدى

قاپيب ديوانه لر توتدو

كيمى آلدى، كيمى ساتدى

يالان دونيا، يالان دونيا

***

زيبارتدن مورداد دوعادير

بوگون منه، يارين سنه دير

***

آغلارسا بالا آغلار

اوزگه سى يالان آغلار

***

جاهاندا كيمسه قالماز، جومله فانى

قالير ايتامينا آه-و فغانى

***

عاقبيت سن ده گليرسه ن بو صيراطين باشينا

حضرت-ى آدم كيمى گيرسه ن هزاران باشينا

كيمسه يه باقى دئييلدير بو جهان ظليل-ى خيال

غفلت ايله آلدانيب مئيل ائتمه قلب نققاشينا

عاقبيت اولسان گره كدير سن ده موحتاج-ى دوعا

نه قدر ياخجيليغيندان دئسم آزدي

يوخ سنه تاي بوتون عالمده آتا

***

آتا عالمده عجب بير باهالى نعمتيميش

سايه سى سايه دگيرميش برکت رحمتيميش

حيف اولا گئتدى اليمدن بو ايشيقلی چيراغيم

هر نفس چكماغى واللله واريميش دولتيميش

***

قوجاغينا كوچدى آتام، توپراق آتام امانتين

بير مرحم قوی ياراسينا، توپراق آتام امانتين

قلبينده مين آرزى قالدی، هله نئجه يازى قالدی

قیزی قالدی قیزی قالدی، توپراق آتام امانتين

***

آنانين تكجه آدى كل بو دونيايه دئيه ر

آنانين بير باخيشى ملك سوليمانه دئيه ر

آتا بير گولدى گولوستاندا اونا تاي اولماز

آنانين عطرى بوتون باغ و گولوستانه دئيه ر

***

هيجرينين من بالا مجنون كيمى ديوانه سيم

يارالى پيكرينين گور نئجه پروانه سيم

سینه نين گوللرينين بولبول مستانه سيم

بولبول آغلار گولونه فصل خزاندا گوزليم

***

حيات دان گئتسمده خاطرات دايم

آرزوما هميشه چاتاچات دايم

اوستومه نه قدر توپراق آتيلسا

ايشيغام يئنه ده من اوست قات داسيام

***

قدمين قويسا گوز اوسته دييرم جان آتاما

چيخارى يوخدو گوزومون تا اولا قوربان آتاما

انديب آسايشى بيزلره خاطير او حرام

نئجه من آغلاميام حال پريشان آتاما

***

نئجه راحت ياتيسان هر گئجه بيزسيز آتا جان

قوروماز گوز ياشيميز بير گئجه سن سيز آتا جان

بیز سنه بولبولويدخ سنده بيزه باغ و چمن

اوخو بیر قاچ فاتیحه، بخش ائيله دین قارداشینا
 ائی برادر باخ منه، یئتمه ز می هئچ عیبرت سنه؟
 شمع-ی نامیم بیر نیشان اولدو مزاریم داشینا
 ***

بیر گول-ی دونیا ایدیم اصلینده من
 ایشته قوندوم خاک-ی قبره من ده تن
 بیر وفاسیز، اصلی یوخ دونیا ایمیش
 ائيله دیم کام آلمادان ترک-ی وطن
 هاردا قالدی بونجا آلابیشلاریم
 ؟ یاشیندا گیبیدیکده کفن
 من غریبه م، گلدیم ائی رب-ی غفور
 مغفیرت قیل منی، لوظف ائيله سن
 ***

بو مزارلار درس-ی عیبرت یئرلری

تورپاغا قاریشان ساچلار آغلابیر
 جان دایانیر می بئله بیر زارا
 قالدی قیيامته منده کی یارا
 دور مزارچی، قازما وورما مزارا
 سن گُرمه زسین داشلار آغلابیر
 اوتمه بولبول اوتمه باغلار یاسلیدیر
 بوگون آردانوشدا چایلار یاشلیدیر
 قالان بیر کرمدیر، گئنه ن آسلیدیر
 اووالار، یایلار، کُشکلر آغلابیر
 افکاری سن غمسیز قالماسین بیر گون
 اور تادا بیر تابوت، بو ناصیل دویون
 هر کیمین اوزونه باخدیسام بو گون
 چکیلیر اوره کلر، ایچلر آغلابیر

(افکاری)

***

بیز دونیادان گئده ر اولدوق
 قالانلارا سلام اولسون
 بیزیم اوچون خئبیر دوعا
 قیلانلارا سلام اولسون
 اجل بوکه بئلمیزی
 سویله تمه یه دیلیمیزی
 خسته ایکن حالیمیزی
 سورانلارا سلام اولسون
 تنیم اورتایا آچیلا
 یاخاسیز گومله ک بیچيله

غفلتی آت، گور اولومو، اولومو
 گور نیشانسیز یاتان سولطان ارلری
 قولاغین آچ، دوی اولومو، اولومو
 جان ملکه بی تسلیم آلمیش جانلاری
 معمور ایکن ویران اولموش خانلاری
 هم چوروموش تورپاق اولموش تنلری
 سویله شیرلر، بیل اولومو اولومو
 ***

یا رب بو نه اولوم، بو ناصیل ظلوم
 آه دییب ده آغیر باشلار آغلابیر
 چیچه یی بورنوندا، سولان بو گولوم

الده میفتاحی فضیلت چالیشیردین بلکه
آچاسان درده گیر یفتار اولانین ال قولونو

اوستومه اسدی یامان یئل، نئجه کسدی خولومو
قیشا دؤنده ردی یازیم، قازدی قوپارتدی کولومو
ائل اوبا چوخ دا گلیب آغلاییب اسکیلندی غمیم
ولی من چوخ سئویره م سنسیز اولاندا اولومو
***

سن گنده رسه ن آدین قالار
دوستلار سنی خاطیرلایار
دویون اولار، بایرام اولار
دوستلار سنی خاطیرلایار
***

کلیملی گئدیملی دونیا،
سون اوجو اولوملو دونیا
دده قورقود
***

ای وای سنین قصه جانسوزینی هر کس کی ائشیتدی
بیر آه چکیب کوسدی فلکدن سنه خاطر
ای دؤست سنین شانسینی هر کس کی بیلیردی
چؤخ آرزولارین آتدی نظر دن سنه خاطر

ئؤلمه توپراقلارا وئرمه رم سنی
یئرین قؤل لاریمین آراسیندادیر
طبیعتی سولار ایله یومارام سنی
سویون گؤزومون قاراسیندادیر

هر بیر اولاده شرف، شهرت ایله شاعن آتادیر
باشا تاج، قلبه سئوینج، بخته سلیمان آتادیر
حورمتین ساخلا گیلن دایما عالمده اؤنون
چونکو دونیایه سنی بخش ائدن اینسان آتادیر

غم غصه لر اورگ لری داغلاییب
هجرینده چؤخ گؤزلریمیز آغلاییب
بیز بو یالان دونیایا بیر قؤناغیق
حق توشه سین گؤزل آتام باغلاییب

بیزی بیر آسان وجهیله
یویانلارا سلام اولسون
صیلا وئر یله قصدیمیزه
گئده ر اولدوق دوستوموزا
ناماز اوچون اوستوموزه
دورانلارا سلام اولسون
آشیق یونوس سویله ر سوزون
یاش دولدورور ایکی گؤزون
بیلمه یه نلر نه یی بیلیمیش
بیله نلره سلام اولسون
***

گلدی گئچدی عؤمرور منیم
شول یئل اسیب گئچمیش کیمی
هله منه شؤیله گلدی
گؤزوم یوموب آچمیش کیمی

ایشته بو سؤز حاق تانیقدیر
بو جان گؤوده یه قونوقدور
بیر گون اولا چیخا گئده
قفسدن قوش اوچموش کیمی

بیر خسته یه واردین ایسه
بیر ایچیم سو وئردین ایسه
یارین آندا قارشی گله
حاق شارابین ایچمیش کیمی

یونوس ائمره بو دونیادا
ایکی کیشی قالیر دئرلر
مگر خیضیر ایلیاس اولا
آب-ی حیات ایچمیش کیمی
***

بیر چیچک ایدیم دونیادا
آچامادان قیریلدیم
***

سن ده ایسته ردین ایشیقاندیراسان ائل یولونو
اولان اینسان بیخیلاندا توتاسان ساغ سولونو

بیز لری هجرینده آغلاددین آنا
گون کیمی چیخدین نه تئز باتدین آنا
سن بیزی گۆزدن نیه آتدین آنا
ساخلامیشدیق بیز گۆز اوستونده سنی

آنا، آنا فراقینده آغلارام
آدین گلنده سینمی داغلارام
چیخاتمارام محبتین یادیمان
لای لای سئون قولاقیمدا ساخلارام

عشقی کى قراریندا وفا اؤلمیاجاقمیش
بیلیم کى طبیعت نیه قویموش بو قرارى

بویوک ننه عجب شیرین دیلیدین
بو گولشنده سن شانلی بیر گولیدین
یاخشیلیقدان من تا نجور ذکر ائدیم
محبت اؤباسیندا سن ائلیدین

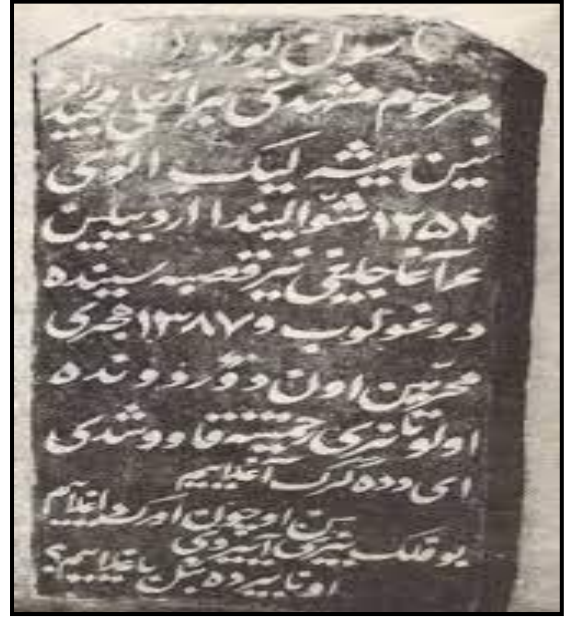
ای اوره گى لاله کیمی قان اؤغول
قان ائله دی قلبیمی هجران اؤغول
آنان یوخدور زولفین یؤلا آغلییا
باجی، قارداش بویونا قوربان اؤغول

ای اوره گى لاله کیمی قان آنا
قان ائله دی قلبیمی هجران آنا
آنا دئییب هر ای چکیب آغلارام
عمروم بویى من سنه یاس ساخلارام

نامرد فلک هر گولی کى چؤخ گۆزل اؤلسا
گولزارى خراب ائیلیه جاق بیر گول آپارسین
چرخ و فلکی ساخلاماق اؤلماز یئتیشن وقت
بو عادت اؤلوب غنچه گتیرسین گول آپارسین

بو رسمیدیر کى آی یئرینه گون گنجه گلمه ز
گر جذبہ عشق اؤلسا گتیررم نئجه گلمه ز

xalxalim.blogfa.com

بهار فصلی خزان گلدی باغیما
سؤلدى آچیلمامیش گوللریم منیم
قارا توپراق چکدی منی کامینا
یاددان چیخاتماسین ائلریم منیم

نئجه راحت یاتاسان بیر گنجه بیز سیز آتاجان
قوروماز گۆز یاشیمیز بیر گنجه سن سیز آتاجان
بیز سنه بولبولودوق سنده بیزه باغ و چمن
نئجه بولبول یاشاسین باغ و چمن سیز آتاجان

سنه گر واضح اؤلا ئؤلماغیم ای بی کس آنا
چاغیرین قونشولاری اؤغلونا قور بزم عزا
سیز قورون بزم عزا تا کی منی یاد ائیلیون
اؤخویون سوره الحمد منی شاد ائیلیون

داغلاردان اوجا آنام، دنیزلردن سرین سن
هر نه قدر قوجالسان، باشقا گۆزل گلین سن

بولبولون سؤلسا گولی بیرده گلنمه ز بو باغا
اؤچونون قاحسا اوو بیرده دؤلانماز بو باغا
آنانین قوینو هر یئردن راحت اؤلاردی اوشاغا
آنا دور بیر خوشی گلدینی ائله بو قوناغا

تورکلرده اولوم و اینجلارلا ایلگیلی سوزلر و دئییم لر

TÜRKLƏRDƏ ÖLÜM VƏ İNANCLARLA İLGİLİ SÖZLƏR VƏ DEYİMLƏR

آرامگاه ابدی: منگی یاتیر Məngi Yatır ، اورکه ن

یاتیر Ürkən Yatır (اورکه ن: همیشگی)

مرقد، بقعه: قورقان ائو Qurqan Ev

قبرستان: اولولوک Ölülük ، سینلیک Sinlik ،

سینلاق Sinlaq ، سینلک Sinlək ،

گؤموتلوک Gömütlük .

گورکن: گؤموتچو Gömütçü ،

سینچی Sinçi

گورکنی: گؤموتچولوک Gömütçülük ،

سینچیلیک Sinçilik

سنگ قبر: سال Sal (سنگ مسطحی که بر روی قبر

گذاشته می شود)

مجسمه قبر: بالبال Balbal

ترکان باستان به خدا "تنگری"، به مراسم خاکسپاری "یوغ"، به تربه مزار "قورقان" به مجسمه مزار "بالبال" و خادمان دینی "قام" می گفته اند. در زیر معادل ترکی برخی کلمات آورده می شود. شایسته است نویسندگان و شعرا و اهل قلم، کلمات اصیل ترکی زیر را به جای کلمات سایر زبانها دخیل در زبان ترکی که استقلال و هویت این زبان را تهدید و مخدوش کرده است بکار برند:

مزار: سین Sin ، سینه Sinə ، سینله Sinlə . در جامع

التواریخ قرن هفده گفته می شود که در زبان ترکی سینله

کتیبه سنگ قبر: سین یازیتی Sin yazıtı

ستون یادبود، ستون مزار: تیکمه داش Tikmə daş ،

تیکیلی داش Tikili daş

سنگ عمودی مزار: تیکیت Tikit

سنگ سر مزار: باش داشی Başdaşı

سنگ پای مزار: آیاق داشی Ayaqdaşı

مرگ: اولوم Ölüm

اجل: قارایازی Qarayazı ، قارادوه Qaradəvə ،

قاراچیخین Qaraçixın ، قارایول Qarayol

جنازه: اولوک Ölük

نعش: اولوت Ölü

مرده: اولو Ölü

پارچه ابریشمی روی قبر: ائشیک Eşik

تابوت: قاپساق Qapsaq ، قاپیرجاق Qabırcaq

تخته حمل تابوت: سالاجا Salacala

ولادت، متولد ...: دوغوم Doğum ، دوغومو Doğumu ،

منحصراً برای نامیدن قبر کفار و مزار برای نامیدن قبر مسلمانان بکار می رود. به نظر می رسد.

تشابه کلمه ترکی سین به معنی مزار با کلمه سینوس لاتین به معنی شکاف و شیار حادثه ای تصادفی است.

قبر، گور، مقبره: باساغا Basağa ، یترچو Yerçü ،

توبلو(ق) Tubluq ، توپلو Tuplu ، سوکی Söki ،

قوم Qom ، توکه Tükə ، قومو Qomva

مزار تاریک: تونه ریک Tünərik ، تونه Tünə ،

تونه ره ک Tünərək ،

قارایتر Qarayer ، قارا دام Qaradam ،

قارا اورون Qaraorun

مدفن: گؤموت Gömüt ،

گؤمه ج Göməc ، گؤمگه ن Gömgən ،

گؤمدو Gömdü

تربه: قورقان Qurqan

آرامگاه: یاتیر Yatır

تلمات: دۆزۈنلۈ Dözünlۈ ، دۆزگون Dözgün
 سکولاريزم: بونداليق Bundaliq
 سکولار: بوندالی Bundalı
 لائيسيسم: ائلدنليک Eldənlik ، ائلدن ارک Eldənərk
 لائیک: ائلدن Eldən ، ائلدنچى Eldənçi
 تئوکراسى، حکومت دینى: اوغان ارک Uğanərk
 تئوکرات: اوغان ار Uğanər
 سپیده، شفق، سحر: دان Dan
 نماز صبح: اثرته يوکونو Ertə Yükünü
 نماز ظهر: اؤيله يوکونو Öylə Yükünü
 نماز عصر: ايکیندى يوکونو İkinci Yükünü
 نماز مغرب: آخشام يوکونو Axşam Yükünü
 نماز عشاء: ياتسى يوکونو Yatsı Yükünü
 غرب: باتى Batı
 مغرب: گون باتار Günbatar
 غروب: باتسیق Batsıq ،
 گون باتیشى Gün Batışı
 شرق: دوغو Doğu
 مشرق: گون دوغار Gündoğar
 طلوع: دوغسوق Doğsuq ،
 گون دوغوشو Gün Doğuşu

بنیادگرای دینی: کوکدن بوته مچی Kökdən Bütəmçi
 روحانی: بوته م ار Bütəmər ، تویین Toyın ،
 قارادونلو Qaradonlu
 حکومت روحانیان: بوته م ارک Bütəmərک
 ماخذ: چیخاق Çıxaq
 الهیات: تانری بیلیم Tanrı bilim
 خطای شرعی: آرینچی Arınçı ، یازیق Yazıqlı
 گناهکار: یازیقلى Yazıqlı
 خطای عرفی، جرم: سوچ Süç
 حضرت: ائدیز Ediz
 کافر: اورتگه Örtgən
 مکان مقدس: یئگ ائو Yegev
 زیارتگاه: گوروشگه Görüşgə
 زیارت: گوروش Görüş
 مسجد: یوکونله ک Yökünlək ،
 یوکونجلوک Yökünlük
 مناره: سیوره Sivran
 منبر: تومسه Tümsə
 محراب: سوناق Sunaq
 امام جماعت: قانشارد Qanşardald
 وضو: یوآرین Yuarin (یو+آرین)
 وضو گرفتن: یوآرینماق Yuarinmaq
 غسل: چیم آرین Çimarın (چیم+آرین)
 غسل کردن: چیم آرینماق Çimarınmaq
 طهارت: آرینیم Arınım
 اذان: اؤنده Ündə
 موذن: اوندە چی Ündəçi
 اذان گفتن: اوندە مک Ündəmək
 امام: باشرا Başral
 مرجع تقلید: یانسی چیخاگی Yansı Çıxağı
 مقلد: یانسیق Yansıq ، یانساq Yansaq
 نماز: یوکون Yükün ، یوکونج Yükünc
 سجده: یوکونو Yüknü
 قربان: آداق Adaq
 بدعت: قوندارتى Qondartı
 بدعتگزار: قوندارتان Qondartan
 روسرى اسلامى: بورگو Bürgü
 تلماتس، مدارا، تسامح، تساهل: دۆزون Dözün

چیخاتمیب سنی یادان شهریار
عزاتوتوب سنی هایلار او دیار

سن اولندن تارلاشیبیدی گوزلری
سنن داخی قور تاریبیدی سوزلری
طاقتی یوخ بوکولوبدور دیزلری
آماندورس سیننه سس ویر شهریار
سنه خاطر شاعر اولوبی قرار

نغمه لر سازیندا آدا گلردی
یادان چیخان چوللر آدا گلردی
غم غصدن دروب شادا گلردی
شاد اولارسان اودونیا داشهریار
حیدر بابا سنه ماتم ساخلیار

گوزل دیلین شانی ائلیی اوباسی
گندی بو دونیادان شعرین باباسی
دوشسو یامان جانا اونون قاداسی
ائل اوبانین کیشلیگی شهریار
سندن قالدی حیدر بابا یادگار

جهان ادبده شهریار قالیر
تورک دیلن سازینی شهریار چالیر
ادبین شهیدینی کامدن آلیر
علم و عرفان شربتیندی شهریار
کوی سرخاب سنه آندر افتخار

شعر دفتریندن

استاد انزابی (شیدا)

شهریار

شهریارین شیرین شیرین سوزلری
خشکنابین اوجاداغی دوزلری
یولدا قالیب حیدر بابان گوزلری
خشکنابدان شهریار بیر گولیدی
گوللر اوسته خوش نغمه بولبولیدی

شهریارین ترکی، فارسی فارسی سوزلری
گوزل گوروب ترسا قیزین گوزلری
چوخ گزیبدور حیدر بابا دوزلری
خوش خوانیدی هم اونا هم هامیا
شعری باعث اورکلر تک قالمیا

حیدر بابا یاشیل کوینک گینده
بولبول هوسلنیم دیله گلنده
آچار حنجره سین دوشنده بنده
کوشن اولر هشت بهشت شهریار
آندیب سن، سن خشکنابی شهر، یار

داغدا داشدا سنین سوزون واریدی
ایکی دیلده دنیا سنه داریدی
تزه تودوقون نقشی یاریدی
سن یازانلار ایشیقلدی شهریار
بیریریندن سئوملدی مثل نار

حیدر بابا گنجه گوندوز قان آغلار
قیهاچکیب یانقین اورگی داغلار
آدیوی چکنده گوزلری پارلار

شعر یازان شرینه جان باز گلیب
 خطیوی ایمانه چکیب نازلین
 خاطره شیدادی گورون باز گلیب
 شاهدی بازاری دوروب گوز ورور
 قرقجله جمله اویون باز گلیب
 گلدی منیم شان شرافت سوزوم
 گل سنه خاطر بئله انباز گلیب
 یاز سوزومی سن یوخودون یازمادیم
 ایل دولانیب یایدا گدیم یاز گلیب
 بوز اریب چولده سولار ال چالیر
 قارقا گدیب اوردگه دم ساز گلیب
 سرقالیرام سوز لریوی بیربه بیر
 ولوله دی که ایندی طناز گلیب
 عقله دئیدیم گنگلن یات سن هله
 سن یوخدون عشقه غزل باز گایب
 آند ایچره ام تیلده قالان دفتره
 عشقیم اوزی ناظره همراز گلیب
 هامیا ناز ایله مسن ناز گوزل
 ایندکی شیدا یه یتیب آز گلیب.

(شیدا) ۲۶/۸/۸۸

***

موسی یعقوب

کورینفار (تانسینون)

ائی قان دورولدانیم، اورک چکنیم!
 چارخا دؤنسون دئییه، فیرلانسین دئییه -
 دونیادا ان آغیر یتدک چکنیم!
 کورینفار! کورینفار!

باسیبدی باغرنا یاتیب جان کئمین
 همدم اولوب سنه تورپاق قان کئمین
 پیشوازیوا گلیلر قطران کئمین
 شمس و صائب سنی سئور شهریار
 شعر مولکونده سنه وئریب اختیار

انزاب ماحالیندان (شیدا) یازاندا تبریز تورپاقیندا
 قبرین قازاندا اورک قانلی یول ایتریب آزاندا
 ترکی دیلده سنی هایلار شهریار
 حیرربابان دائم پایلار بی قرار

(شیدا) ۶۷/۸/۸

استاد انزابی (شیدا)

تیلده

سورملی قیز تیلده گدیر نحلیه
 الدهه قوال شیدا گورو نباز گلیب
 بوسوزی شدا یازیری ناظره
 چالها چالا گوشه شهناز گلیب
 مست ائلیب موسیقینی شعر ناب
 شوره گلیب، اصفهانا جاز گلیب
 آیدا گورنمز بیر آدام ناظری
 آی باشدی انجمنه یاز گلیب
 گویده ملکلر سوروشوردی دئدیم
 شعرده بیر سلسله پرداز گلیب
 شانہ ور اردی تلینه گونده یار
 باخماگیلان باش توکلوب داز گلیب
 شاعر شیرین سخن ارونق
 الدهه قلم قافیه سی ناز گلیب
 سورومه چکیب قاش گوزونه سوزلرین
 یازمالدی، یازمالدی، یاز گلیب
 سرچییه باخ مست ائلیب سوزلری
 گورموری دعواسینا شاه باز گلیب
 قارقجیری ترک ائلیب یاتماقی
 گویده کی دورنا صفینه قاز گلیب
 اورداکه تجلیل اولونور ناظریم

سن ائی بولبولومون گیرده گۆزلی!
 آیلت اوره بیمده، آیلت او سسی!
 گل یایش قولومدان، ساری اومیدیم!
 بیر ده یاواش-یاواش قالخیم آباغا،
 دوروب او سئوگیمین دالینجا گئدیم.

وای... یئنه اوره بیم!
 یئتیش دادیما!
 باخیرام غوروبدا بات-ها-باتیما.
 عؤموردن سونراکی سوسقون اوره بیم،
 گلیب ببردن-بیره دوشوب یادیم.
 انمیش الهیین بوش ساغاناغی،⁴
 کؤهنه رادیولارین بوش تاغالاغی،⁵
 گلیب ببردن-بیره دوشور یادیم.
 ایچینده اوولوب قیریلیب قالان،
 بیر دیرسکلی والین⁶ بوکوک بیله بی،
 بیر یول قیراغیندا وورولوب قالان،
 پرلری اوزولموش، سویو سوزولموش،
 بیر دیرمان آرخی دوشور یادیم.
 کورینفار! کورینفار! یئتیش دادیما!
 سن قاینات آرخیمی،
 فیرلات چارخیمی!
 کورینفار! کورینفار!
 کؤچور دورنالار.
 دئییه سن دومانلار چؤگور آشاغی.
 او قارا بولدودن چیینینده یوک وار،
 بئلینده غوروبون قیزیل قورشاغی.
 کورینفار، کورینفار،
 ساری مله بیم!
 عاشیق علسگرده «ساری کؤینه بیم»!

سن ائی بولبولومون گیرده گۆزلی!
 گۆرت اوره بیمده شیرین سؤزلی!
 گل یایش قولومدان،
 ساری اومیدیم!
 بیر ده یاواش-یاواش قالخیم آباغا.

فیرلات بو چارخی،
 قاینات بو چارخی!
 هر جوره درمانلا کئچمز بو آزار،
 سن درمان دئییلسن، سنده نسه وار.

زامنین فعلیندن، قوو-ها-قوونندان-
 اژدها آغزیندان، دیل تیلوونندان²-
 ظولمدن، زینداندان، چارمیخدان چیخیب-
 مین دفعه اوخلانیب، او اوخدان چیخیب-
 اینامی آلینیب، وار-یوخدان چیخیب-
 گلیب سون نغسه چاتان کؤنلومو،
 بوتون سئوگی لری داش قالاق اولوب-
 او داشدا اولومجول یاتان کؤنلومو،
 نه یاخشی او یادا بیلیرسن بئله،
 اودومو سویودا بیلیرسن بئله!
 هر جوره درمانلا کئچمز بو آزار،
 کورینفار... کورینفار...!
 سنده نسه وار.

کورینفار، کورینفار،
 ساری مله بیم!
 ائی یاشلی چمنده قایماق چیچه بیم،
 «عاشیق علسگر» ده «ساری کؤینه بیم»!³
 سنین علاجیندا، طبیب لییینده،
 نه یاخشی او یودو منیم اوره بیم.
 ائی آغیر ساعاتدا آخیر یولداشیم،
 ساری یاناغیمدا بیر قطره یاشیم،
 اووجومون ایچینده ساری کهربا!
 سن درد جؤوه ریندن یارانمیسان کی،
 سون قویا بیلیرسن درده، عذابا.
 کورینفار... کورینفار!
 سنده نسه وار.

کؤنلومون قارانلیق دبیینه قالان،
 یوبولموش کؤینه بین جیبینده قالان،
 سئوگی مکتوبومون یومرو تیکه سی!

تئلىمى سىغالا اۋىرە دىب گئدىب،
منى گول جامالا اۋىرە دىب گئدىب،
گۈرەسن بو الين صاحىبى كىمدىر؟

اورە بىم اليمدە اولان واختلارى،
دئمە كى، بدنيم، دىلىم ياشايىب.
اۋزوم اولمامىشام توتاجاقلاردا.
گۈرچىن بىر الين قونشولوغوندا،
چىرىنا-چىرىنا اليم ياشايىب.
سونرا دوشوب گئدىب اومىد دالينجا،
بىر سئودا ھاواسى آلىب ياشايىب،
الى اللرىمدن اوزولن اللر،
بالى بارماغىمدان سوزولن اللر.

عزىزىم، سن آلاھ سىخما اليمى!
داھا تايىم يوخدور سىخىنتىلاردا.
داھا تايىم يوخدور آيرىلىقلاردا،
غفيل ھىجرانلاردان گلمىشم زارا،
ئىلرسن بو سوپوق شاختا اللرى،
ئىليرسن مئھىرسىز تاختا اللرى؟
پايىز يارباغى تىك چىل-چىل اللرىم.

باشىنى قانادى آلتىنا سالىب،
دوروب مورگو دۋىن تىك دورنا كىمى،
قالىبىدىر قوينومدا خجىل اللرىم.
بلكە دە ھارداسا ياشادىر منى،
ايندى سۆز اللرىم، شكىل اللرىم.
ايندى عۇمروم دە بىر ناغىل كىمى دىر،
الينى اليمە اۋىر تىمە بئله،
تئلىنى تئلىمە اۋىر تىمە بئله...!

موسى يعقوب

بىر ايلين بنۋوشە آنى

بىر ظريف مئە ايدىن، غفلتى اسدىن،
من مى گئجىكىمىشم، سن مى تىلسدىن؟

دوروب او سئوگىمىن دالينجا گئدىم...

² - بالىق توتماق اوچون اوچو ايتى چنگل - قارماق (Tilov)
³ - عاشىق عىسگرىن «سارى كۆپنك» آدىلى شعرىنە ايشاره اولوب.
⁴ - قوال، الك، خلبىر و بو كىمى يوورلاق شىلرە كنجىرىلن چىر (Sağanaq)
⁵ - ساپ، ايللىك و سايىرە سارىنلان چارخ (Tağalaq)
⁶ - موختلىف ماشىنلاردا اۋز اوخو اطرافىندا فىرلانان سىلندر - گرامفون و يا پاتىفوندا چالينماق اوچون اوزرىنە سس يازىلمىش ياستى چارخ (Val)
كۆچورن: ج . محمدنژاد

موسى يعقوب

اليمى الينه اۋىر تىمە بئله!

سئوگى كىتابىمىن اوز قابىغىندا،
آغ مرمر كىمى دىر گۈز قاباغىندا،
يقىن كى بىر عشقىن دوشوب مئھرىنە،
ايكى ال قووشوب بىر - بىر لىنە.
يويونوب، دارانىب، سوسلەنىب، دوروب،
بو پامبىق بارماقلار، بو الچىم اللر،
اووچومون ايچىندە قوش اورە بى تىك،
ئىجە دە دۋيونور گۈرچىن اللر.

گۈرەسن بو الين صاحىبى كىمدىر؟
اليمدە تىترەين بىر سارى سىمدىر.
اينجە بارماقلاردا چالينىب گئدىر،
سونرا دا اليمدن آلىنىب گئدىر،
اليمى الينه اۋىرە دن اللر،

بىر سارى سىم اوستە سۋىلە دن اللر.
گۈرەسن بو الين صاحىبى كىمدىر؟

لاپ اوزاق بىر اولدوز بورجوندە قالان،
اورە بىن گىزلى بىر كونجوندە قالان،
بلكە طالعىمىن قىسمت اليدىر،
گىزلى بىر گۈرۈشون فورست اليدىر.
منى اۋز مھرىنە اۋىرە دىب گئدىب،
ھىجرانى كۈنلومو گۈبىنە دىب گئدىب.

چۆكە* بوداغىدىر، ھئىوا يارباغى،
دامارى ناخىشىدىر، ھامارى اينجە،
اوزومدە، گۈزومدە تومارى اينجە.

زمیده کی لاله، قدحده کی مئی،
دئمک واختلا اسیر عادیجه بیر مئه.
دئمهللی واختلادیر لچکده کی شئه.
گرک من او واختی اؤتورمه یه یدیم،
بیر بنؤوشه عؤمرو ایتیرمه یه یدیم
واختا اعتیباریم یوخذو بو یولدا،
اوتوروب قالمیشام بو داش ایستولدا،
بلکه سن تله سیب، من گنجیکمیشم،
گؤروشه بیلمه دیک بو ایل، بنؤوشه م!...

@SheirOcagi

بختیار واهیزاده

بیزی اؤزوموزه قایتار، ایلاهی!

هانی دده لرین یوردو او یئرلر؟
زمان دارا چکیر، سیناییر بیزی.
قویوب قاچدیغیمیز اولو قیبرلر،
باخیب آر خامیز جا، قیناییر بیزی.

میلت ذلیل اولدو، مملکت تالان،
گئتدی الیمیزدن اختیاریمیز.
قصدا سیندیریلدی اجدادان قالان،
بی-خان غروروموز، شاه ووقاریمیز.

اوجماق ساییلیرمیش یئرده سورونمک،
منلیک آردیمیزا گیروو قویولموش.

گؤروشه بیلمه دیک بو ایل، بنؤوشه م!
اؤلوم آباغیندا، بالا آنانین -

سونونجو سؤزونه چاتمایان کیمی،
قوزئی، دان اوزونه چاتمایان کیمی،
من ده گلیب سنه چاتا بیلمه دیم،
قوس قزح اولدون، بیر الچیم بولود،
ال آتدیم اوزاقدان توتا بیلمه دیم.

بالالارین یوخذو، اوچوروم باخیم،
دسته لرین یوخذو، قاچیریم باخیم.
کؤهنه خزل اوسته لچه بین هشم،
گؤروشه بیلمه دیک بو ایل، بنؤوشه م.

ائله بیل بیر ایلیک تواضوعوم گئدیب،
چکیلیب شعریمدن بنؤوشه عطری.
دیلیمدن ان ظریف خوش سؤزوم گئدیب.
کؤنلومدن بیر توپا بنؤوشه دوشدو،
تیتره دی، اوشودو، گؤینه دی یئری.
هئج زمان عؤمرومه قایتما یا جاق
بیر داها بو یازین بنؤوشه لری.

گرک او مجلسده دایانما یا یدیم.
بیری ده یاخامدان یا پیشدی غفیل،
گرک او دهلیزده دایانما یا یدیم.

او بوش صؤحبت لره، بد غئیبت لره
گرک کی گله یدیم، قولاق آسمادان،
او یولو آرمیشین یولوندان چیخیب
سنه اوز توتا یدیم یولو آزما دان.

هله سونونجو قار اریبیر تزه،
پؤهره لر تزه جه تومور جوقلابیر.
چیچکلر تزه جه چیخیبلار اوزه
سنین سه خزلده لچه بین هشم.
گؤروشه بیلمه دیک بو ایل، بنؤوشه م!

تکجه اود، تکجه سو، تور پا قلا، دئییل،
دئمهللی واختلادیر دونیادا هر شئی.

باتدی بو داغلاردا دوزلر-تمیزلر،
 آیری لر یئنه ده اۇندە گۆرۈندۈ.
 یئنه یالان سۆزلر، بویالی سۆزلر،
 گئرجە یین اۇنۈندە کیرشانا دۇندۈ.

بیزیم دردیمیزه شاهیدسن اۇزون،
 مگر بس دئیلیمی بونلار ایلاهی؟!
 سندن اودوموزا سو دیله مکن،
 دیلیمیز باغلادی قبار، ایلاهی!

دیزلریم بوکولموش، بئلیم آییلمیش،
 غروروم آلچالمیش، حاقیم یئیلیمیش.
 هئچ دئمه، هئچ کسه گرک دئیلیمیش،
 لیاقت، دیانت، ووقار، ایلاهی!

اوزاق بیر آدانی ساحیل بیلمیشیک،
 عاقیل دده میزی، جاهیل بیلمیشیک.
 اؤزگه نین شامینی قندیل بیلمیشیک،
 بیزی اؤزوموزه قایتار، ایلاهی...!

@SheirOcagi

*****

هر فشه لی تورک اوغلو

بوگون سئغنمیرام اوزوم اوزوممه
 کیمین گنج اوزونن یاشی یوز کوچور
 کیمین یانقسى وار هاردا بیلمیرم
 اوره بیمنن سه بیر اووج بوز کوچو

نه یی دوشوندویوم گلیرمی خوشا
 یاناغدان سوزولن دوزومو یاشا
 الیمین اوزولن اللر تک قوشا
 بوگون گوزلریمین قوشاگوز کوچور

تزیی ایسدانان توستوسوز حیسم
 صاباحی یاشایان دونن کی کسم

بۇیوکلر اۇنۈندە، جوجه یه دۇنمک،
 ایندی لاپ عادیجه بیر وردیش اولموش.
 دیواری تملدن چپ هۇرن له ریک،
 صاباحی نه دویان، نه گۆرن لریک.
 گله نی چپیک له قارشیلادیقجا،
 گئده نی تپیک له اۇتورن لریک.

لیاقت-متانت سیخیلیدی کونجه،
 یاشاماق نامینه یاشادیقجا بیز.
 غرورو معدده اریتدیکجه بیز،
 اورکدن یوخاری قالخدی معدهمیز.

گوزران نامینه بوغولدو گئچک،
 یالانا ال چالیدی شرف ده، شان دا.
 بی-خان غروروموز، یولچو پایی تک،
 پایلاندی دیدرگین چادیرلاریندا.

گئدن توریاقلاری قایتارماق اوچون،
 ساواشا بیلمه دیک، صولحه اویوندوک.
 بابامیز قورد ایدی، آنجاق بیز بوگون،
 اللردن اوت یئین قوزویا دۇندوک.

نفتین قوخوسونو گئندن آلینجا،
 تزه اجنبی لر وطنه دولدو.

وطن اوغوللاری قازانچ دالینجا،
 اؤزگه قاپیلاردا دیدرگین اولدو.

یئنه ثروتیمیز پایلاندی یئر-یئر،
 بیزیم سایه میزده یاد سایه لندی.

دوللارین گوجونه تزه گلمه لر،
 گۆزل منزیل لرده کیرایه لندی

بیر زمان روسجایدی رنکلام-ایشیقلا،
 ایندی انگلیسجه دورتولور گۆزه.

ایتین ده دیلینه حورمتیمیز وار،
 تکجه اؤز دیلیمیز یارامیر بیزه.

بوگون اوشویورم گولمه بین دئسم
بیرسویوخ اوجاغدان سانکی کوز کوچور

هانسی سا سبیدن دردییم ایه
مئی سیزنئییه بنزر سرخوشام دییه
سولوخان بزکلر بیلیرم نییه
هاردا بیر جاهازسیزیتیم قئز کوچور

کیمسه سیز حیاتام بیر بوش گمییم
سنز یلتیمنان ائله بیل ساز سیمییم
آی تورک اوغلو بوگون شعیر کیمییم
شاعیر خیالینان بلکه سوز کوچور

وئر باده، مست قیل منی، سال خم آیاغینا،
دشت جنونا سالما بو دیوانه کؤنلومو!

ائی دلبر ستمگر و ائی یار تند خوی!
سالدین عجب اول چاه زرخدانه کؤنلومو!

دؤور رُخوندا ووران زولف خم به خم،
اولدور چکن کمندیله زیندانه کؤنلومو.

رحم ائيله بیر بو گؤزدن آخان قانلی یاشیما،
ائت بیر نشان اول ناوک مژگانه کؤنلومو!

بو مرغ دل کی دانه ی خالین اسیری دیر،
قیلمیش یووا اول زولف پریشانه، کؤنلومو.

جلاد گؤزلرین سوساییب یاخشی قانیما،
ایستر کی غمزه دن ائده ویرانه کؤنلومو.

بیلیم مننه نه سئحر اوخودو مست گؤزلرین،
مجنون کیمی توش ائتدی بیابانه کؤنلومو.

صنعانا یار ائتدی منی زولف پُرخمین،
نقش غذارین ائتدی صنم خانه کؤنلومو.

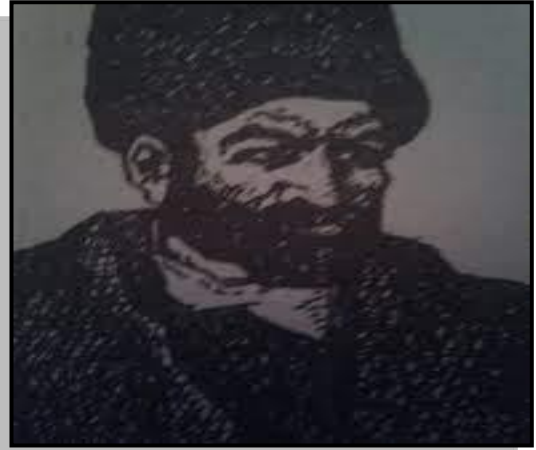
حیران اولان جمالینا، گولدن نه کام آلیر؟
بیجا آپارما سئیر گولوستانه کؤنلومو!

بیر گلعداره عاشیق اولوب، سالمیشام عجب-
پروانه تک بیر آتش سوزانه کؤنلومو.

هیجران آخیتدی بس کی گؤزومدن سرشک آل،
قورخوم بودور کی غرق ائده طوفانه کؤنلومو.

ایش بیتمز اولدو زهد و ریادان، «نباتی»!
جام طربدن ائیلمه بیگانه کؤنلومو...!

حکیم ابوالقاسم نباتی

ائی بی وفا گنتیرمه چوخ افغانه کؤنلومو،
یاندیرما بونجا آتش هجرانه کؤنلومو!

بیر دم گؤتور اول گول کیمی رخساردن نقاب،
ائی سنگدل، یئتیرمه بئله جانه کؤنلومو!

قیل لوح سینهمی هدف ناوک جفا،
بیر شاد قیل، بلالارا همخانه کؤنلومو!

بیر جرعه مئیدن اؤترو منی ائتمه دل کباب،
دؤندرمه، ساقی جان، بو قدر قانه کؤنلومو!

«تورک» بودن و بخشی از «ملت تورک» بودن با آذربایجانی بودن منافاتی ندارد!

حسن راشدی

اگر کسی در ایران تورک هست ولی آذربایجانی نیست، این مسئله با تورک بودن و آذربایجانی بودن دیگران منافاتی ندارد، چرا که اکثریت مطلق تورکان ایران در جغرافیای بهم پیوسته «آذربایجان تاریخی» زندگی می کنند که این «آذربایجان تاریخی» به تورکهای داخل ایران هویت و خصوصیت ملت شوندگی می دهد.

«آذربایجان تاریخی» هم به دو استان آذربایجان شرقی و آذربایجان غربی به مرکزیت تبریز و اورمیه و حتی به مجموع دو استان یاد شده و استانهای زنجان و اردبیل هم ختم نمی شود، بلکه «آذربایجان تاریخی» بنا به نوشته مورخین ده قرن گذشته و سیاحان خارجی از همدان، ساوه، قم، کاشان، فیروزکوه، دماوند و تهران گرفته، از قزوین، ابهر و زنجان و تبریز گذشته تا به دربند (دمیر قاپی) قفقاز می رسد.

ما به خارج از مرزهای سیاسی ایران کاری نداریم اما اکثریت مطلق تورکان ایران در داخل این جغرافیای وسیع و بهم پیوسته ای زندگی می کنند که اقلیتهایی چون تاتها، ارمنه و کردها را هم در خود جای داده است.

برای ملت شوندگی مردمی که از یک زبان، فرهنگ و تبار هستند جغرافیای اتنیک بی هم پیوسته ای لازم است که اکثریت مطلق و یا اکثریت نسبی جمعیت آن جغرافیا را در خود جای داده باشد.

غمیندن، باشا دون حسرت الیله اول قَدَر ووردوم،
کی صبح الونجا مُرده جسمیمی توپراغا تاپشیردیم.

بوکولدو قَدیم، آهیم بیئندی خورشیده، ساقین، ائی مَه!
کی مؤحتت اوخونو بیکانلادیم، غم یایینی قوردوم.

دئمین مجنونه عاشیق، کیم، باشیندا قوش یووا توتوموش!
منم عاشیق کی، سئیل چشمیمی باشیمدان آشیردیم.

گومانیندان مور تیب ائیلهدی برهان اثباتین
نه صاحب کشفه کیم، دُرچ دهانین سیرینی سوردوم.

تجَرَد سئیرینه سایه مدن اؤزگه بولمادیم همره
طریق عشق ایچینده چوخلاریلا دوردوم، اوتوردوم.

هوای عشق سرگردانی اولموش گردبادم کیم،
ساووردوم گوئلره توپراغیمی هر قاندا کیم دوردوم.

«فضولی!» عشقه مَهَلک دُتردیم، اول مهوش اینانمازدی
بحمدالله کی، جان و ترمک طریقیله اینانیدردیم...

شمال و جنوب ارس، تورکهای عراق و سوریه را هم تورک و گاهی تورکمن نامیده اند.

همه تورکهای دنیا بخشی از «ملت بزرگ تورک» هستند اما به علت گستردگی جغرافیای محل زندگی آنها و تمایز آنها از همدیگر به تورک ترکیه، تورک آذربایجان، تورک قزاق، تورک ازبک و غیره تقسیم می شوند.

در مورد گستردگی جغرافیایی آذربایجان تاریخی هم به چند نمونه از اسناد تاریخی مورخین و نوشته های سیاحان خارجی می پردازیم:

آذربایجان در آستانه حمله اعراب سرزمینهای بین همدان، زنجان و دربند (در جمهوری خودمختار داغستان امروزی در شمال جمهوری آذربایجان) را شامل می شده است، چنانکه در تاریخ بلعمی در مقدمه «خبر گشادن آذربایگان و دربند خزران» حدود آن چنین ترسیم شده است:

«... اول حد از همدان درگیرند تا به ابهر و زنگان بیرون شوند و آخرش به دربند خزران، و بدین میانه اندر هر چه شهرها است همه را آذربایجان خوانند.» - [آذربایجان در سیر تاریخ ایران، رحیم رئیس-نیا، جلد سوم ۱۳۷۹ ص ۳۶۵/ تاریخ نامه طبری، جلد یک، ص ۵۲۹.]

۲) «پیسترو دلا واله» جهانگرد ایتالیایی که در سال ۱۶۱۴ میلادی و در ۲۸ سالگی سفر به شرق را آغاز کرد مدتی در قسطنطنیه، مصر و بغداد ماند و در ادامه سفر به دربار صفوی رسید و شش سال در دربار شاه عباس بزرگ و همراه وی در اردبیل، قزوین، اصفهان و فرح آباد مازندران به سر برد. وی در نامه ای که به دوستش «اسکیاپینو» در مورد سفرش از فرح آباد مازندران به قزوین و برای رسیدن به اردوی شاه عباس می نویسد، چنین نقل می کند:

«... عصر همانروز، کمی قبل از تاریک شدن هوا، شخصا اثاثیه مان را بار زدم و با اردویی که به دنبال شاه در حرکت بود، به راه افتادم. از فرح آباد [مازندران] تا فیروزکوه را همواره بایستی به سمت جنوب حرکت کرد ولی از فیروزکوه به قزوین با گردش به سمت راست پیشروی به سوی غرب آغاز می شود.

فیروزکوه به صورت یک مثلث کامل، مرز سه ایالت است؛ یعنی در یک سمت آن عراق [عراق عجم] و در سمت دیگر آن مازندران قرار دارد؛ مرز آذربایجان قدیم نیز همان جاده ای است که ما در آن به سوی قزوین می رفتیم. آن شب از دو رودخانه عبور کردیم که نامشان را نمی

مردمی هر چند انبوه، بدون جغرافیای مشخص زبانی- فرهنگی برای زندگی، شبیه خانه بدوشان و قره چیهایی هستند که با ملت شوندگی فاصله زیادی دارند و نام ملت بر آنها نمی توان نهاد، در حالی که تورکها قرنهایست از ست ملت شوندگی گذشته اند.

درست است تورکها با بیش از سی و سه میلیون نفر و حداقل چهل درصد از کل جمعیت ایران، اکثریت نسبی جمعیت کشور را تشکیل میدهند، اما ایران کشور کثیرالملله ای است که در آن تورکها، فارسها، عربها، بلوچها، کردها، لرها، گیلک ها، مازنی ها و غیره ساکن هستند و هر کدام از اینها هم در جغرافیای مشخصی که قسمتی از ایران است اکثریت دارند، اکثریت مطلق تورکها هم در «آذربایجان تاریخی» زندگی می کنند هر چند که در استانهای فارس، خراسان شمالی، گلستان و دیگر مناطق ایران هم ساکن هستند.

۱) ما در ایران چه تورک آذربایجان تاریخی باشیم و چه تورک قشقایی، خراسانی و غیره، جزئی از «ملت تورک» هستیم که فقط محل جغرافیای زندگیمان متفاوت است و برای متمایز شدن از «ملت بزرگ تورک» (بویوک تورک ملت) دنیا، و بخاطر تمرکز اکثریت مطلق تورکان ایران در جغرافیای وسیع و تاریخی آذربایجان آنرا «آذربایجان تورک ملت» (ملت تورک آذربایجان) می نامیم.

تورک بودن فقط و مختص کشور ترکیه نیست که بعضیها چنین تصور می کنند؛ در تاریخ ده قرن گذشته نیز همه مردم ساکن کشورهای آسیای میانه کنونی و تورکستان قدیم چون قزاقستان، ازبکستان، قیرقزستان، اویغورستان، تورکمنستان و مردم کشور ترکیه و اهالی آذربایجان

روز گذشته حرکت کرده بودیم از این منزل ناسازگار که عباس آباد [نزدیک کاشان] نام داشت بیرون آمد. راهمان را از کوهستانی خشن و بایر آغاز کردیم که جز تعداد زیادی گرگ، موجود زنده دیگری در آن یافت نمی شد... صبح فردا حکام کاشان که پس از خروج از فارس نخستین شهر معتبر آذربایجان است و با باغی که از روز پیش در آن منزل کرده بودیم چهار فرسنگ فاصله داشت، فرستادگانی به دیدار سفیر اعزام داشتند. این فرستادگان دو بار میوه، یک بار برف، و برخی مشروبات خنک کننده‌ی دیگر برای سفیر هدیه آورده بودند که در آن هوای گرم مایه تسکین بسیار شد و بیش از حد مطبوع خاطر وی قرار گرفت. ...» [سفرنامه دُن گارسیا د سیلوا فیگوتروا، ترجمه غلامرضا سمیعی، نشر نو ص: ۲۳۳، ۲۳۴، ۲۳۵]

این اسناد و مدارک هم نشان می‌دهند محدوده آذربایجان در قرون گذشته نه آن چیزی بوده است که ما امروز در نقشه‌ها و تقسیمات کشوری می بینیم، بلکه مرزهای آذربایجان تاریخی از همدان، قم، کاشان، فیروز کوه و دماوند گرفته از تهران، کرج، قزوین، زنجان و تبریز عبور کرده تا دربند ادامه پیدا می کرده است که در اصل مرز زبانی و فرهنگی هم هست.

از نشانه های بارز آذربایجان بودن شرق تهران، وجود رودخانه « دلی چای » (رودخانه دیوانه) در نزدیکیهای شهر دماوند است که این رودخانه با همین نام و نشان در حال جوش و خروش است!

@turk_bilgi

دائم، یکی در این سوی کوهها و دیگری در دره عمیقی در میان کوهها بود. پس از آن از کوههای بسیار مرتفعی گذشتیم ... در تمامی این کوهستانها که به نظر من جزو آذربایجان یا بهتر بگویم سرحدات آذربایجان است، قاقوله‌ای که آنقدر در جست و جویش بودم و شما آنقدر به من سفارش کرده بودید، به وفور یافت می شد... پس از طی پنج فرسخ و عبور از مناطق کوهستانی، حدود ساعت هفت یا هشت شب به ابتدای دشت وسیعی رسیدیم که از همه طرف، کوهها احاطه اش کرده بودند... لذا باشتاب زیادی از روستاها و قصبات متعددی گذشتم که یکی از آنها به نام «گیلیارد»، [روستایی در نزدیکی شهر دماوند] روستای بزرگ و قابل توجهی بود ... راه خودرا همچنان تا سه - چهار ساعت از روز گذشته ادامه دادم تا به رودخانه دیگری به نام «جاجرود» رسیدم... بالاخره پس از طی ده - دوازده فرسنگ، ظهر روز چهارشنبه ششم ژوئن، خسته و کوفته به شهر «تهران» رسیدم و در یک منزلی آن، کنار مسجدی که مورد احترام مسلمانان است شاه را یافتم. » [سفرنامه پییترودلواله، ترجمه محمود بهفروزی، جلد اول، نشر قطره، ص: ۷۰۴ - ۷۰۵]

۳) « دُن گارسیا د سیلوا فیگوتروا » سفیر فیلیپ سوم پادشاه اسپانیا که در زمان شاه عباس اول، دو سال و ده روز در دربار صفوی مانده است نیز در سفرنامه خود که البته توسط یکی از همراهان وی تقریر شده در مورد محدوده آذربایجان در سفر از اصفهان برای رسیدن به دربار شاه عباس اول در قزوین که در هیجدهم ماه مه [مئی] سال ۱۶۱۸ میلادی (۱۳ جمادی الاخر سال ۱۰۲۸ هجری قمری) صورت گرفته می نویسد:

« ... بعد از آنکه سفیر مدتی در اصفهان توقف کرد به حکام شهر فرمانی رسید که به موجب آن سفیر می باید به قزوین عزیمت کند... سفیر بعد از ظهر روز یکشنبه هیجدهم مه، در حالی که حکام و بسیاری از شخصیتهای دیگر شهر مشایعتش می کردند از اصفهان براه افتاد... بیشتر راه بایر و لم یزرع بود جز آنکه در برخی فواصل رگه های آبی وجود داشت که معمولا توقفگاه کاروانهای تجاری است. در این کوههای بینوا که فارس را از آذربایجان جدا می کنند نه درختی دیده می شد و نه خار و بنی... صبح روز بعد که سوم ژوئن بود، سفیر در همان ساعتی که

دختر زشت

تئودور داستایوفسکی

دختر دانش آموزی صورتی زشت داشت. دندان هایی نامتناسب با گونه هایش، موهای کم پشت و رنگ چهره ای تیره. روز اولی که به مدرسه جدیدی آمد، هیچ دختری حاضر نبود کنار او بنشیند.

نقطه مقابل او دختر زیبارو و پولداری بود که مورد توجه همه قرار داشت. او در همان روز اول مقابل تازه وارد ایستاد و از او پرسید:

میدونی زشت ترین دختر این کلاسی؟

یک دفعه کلاس از خنده ترکید...

بعضی ها هم اغراق آمیزتر می خندیدند.

اما تازه وارد با نگاهی مملو از مهربانی و عشق در جوابش جمله ای گفت که موجب شد در همان روز اول، احترام ویژه ای در میان همه و از جمله من پیدا کند.

اما بر عکس من، تو بسیار زیبا و جذاب هستی.

او با همین یک جمله نشان داد که قابل اطمینان ترین فردی است که می توان به او اعتماد کرد.

و لذا کار به جایی رسید که برای اردوی آخر هفته همه می خواستند با او هم گروه باشند.

او برای هر کسی نام مناسبی انتخاب کرده بود. به یکی می گفت چشم عسلی و به یکی ابرو کمانی و ...

به یکی از دبیران، لقب خوش اخلاق ترین معلم دنیا و به مستخدم مدرسه هم محبوب ترین یاور دانش آموزان را داده بود.

آری ویژگی برجسته او در تعریف و تمجید هایش از دیگران بود که واقعاً به حرف هایش ایمان داشت و دقیقاً به جنبه های مثبت فرد اشاره می کرد

مثلاً به من می گفت بزرگترین نویسنده دنیا و به خواهرم می گفت بهترین آشپز دنیا! و حق هم داشت.

آشپزی خواهرم حرف نداشت و من از این تعجب کرده بودم که او توی هفته اول چگونه این را فهمیده بود

سالها بعد وقتی او به عنوان شهردار شهر کوچک ما انتخاب شده بود به دیدنش رفتم.

و بدون توجه به صورت ظاهری اش احساس کردم شدیداً به او علاقه مندم.

پنج سال پیش وقتی برای خواستگاری اش رفتم، دلیل علاقه ام را جذابیت سحر آمیزش میدانستم

و او با همان سادگی و وقار همیشگی اش گفت:

برای دیدن جذابیت یک چیز، باید قبل از آن جذاب بود!

در حال حاضر من از او یک دختر سه ساله دارم. دخترم بسیار زیبا ست و همه از زیبایی صورتش در حیرتند.

روزی مادرم از همسرم سؤال کرد که راز زیبایی دخترمان در چیست؟

همسرم جواب داد: من زیبایی چهره دخترم را مدیون خانواده پدری او هستم.

و مادرم روز بعد نیمی از دارایی خانواده را به ما بخشید.

تئودور داستایوفسکی

عظمت در دیدن نیست،

عظمت در چگونگی دیدن است.

گاهی خودت رامثل یک کتاب ورق بزنی،

انتهای بعضی فکرهاست "نقطه" بگذار که بدانی باید همانجا تمامشان کنی.

بین بعضی حرفهایت "کاما" بگذار که بدانی باید با کمی تامل ادایشان کنی.

پس از بعضی رفتارهایت هم "علامت تعجب" و آخر برخی عادت هایت نیز علامت "سوال" بگذار.

تا فرصت ویرایش هست... خودت را هر چند شب یکبار ورق بزنی...

حتی بعضی از عقایدت را حذف کن ...

اما بعضی را پر رنگ...

برخی آدم ها را حذف کن، برخی را نه!

هرگز هیچ روز زندگیت را سرزنش نکن!

روز خوب به ما شادی می دهد،

روز بد به ما تجربه،

و بدترین روز به ما درس می دهد! ...

فصل ها برای درختان هر سال تکرار می شود،

اما فصل های زندگی انسان تکرار شدنی نیست...

تولد ...، کودکی ...، جوانی ...، پیری و ...

تنها زمانی صبور خواهیم شد که صبر را یک قدرت بدانیم نه یک ضعف!

آن چه ویران مان می کند، روزگار نیست، حوصله کوچک و آرزوهای بزرگ است....

عزیز دوستوم و قارداشیم فیروز

اسدی و اسدی قارداشلاری.الله

آنامیزا رحمت ایله سین. روحو

شاد اولسون.

درین حزنله . دکتر حسین شرقی

و خدافرین امکداشلاری

بابک قوجازاده

ياشايش دوغوسو

بورا تئاتر سنى ، بيرينجى پرده
دايانيب بير اوغلان كوچه باشيندا
گلن لر – گئندلر لاپ تله سيرلر
سويوبوب اوره يى ، گنجليك ياشيندا

سئوديبى بير گوؤل پنجره سينده
ايتيب دير گورونمور نچه گئجه دير
بيلمسن ، بيلمه رم ، بيلمه ريك بئله
اوردا كى اوغلانين حالى نچه دير

بلكه ده نه بيلم بو ايلك سئوگيسى
داشلارا چيربيليب پارام ، پارچا دير
آلاها شكايه نه ائتمك اولار
طالعى چكن لر رنگ دير ، فيرچا دير

بورا تئاتر سنى ، ايكينجى پرده
بير ماهنى اوچاليب آلاها چاتير
اورادا ايله شه ن بيگ لر ، جنابلار
اوركدن كدرى بير يانا آتير

يوخ ! يوخ ! اوخشاتمايين بو شعري سيزده
قديم ناغيللارا ، اسكى شعرلره
بوراسى نه تويدو نده كى قيزى
گلين كوچوردوللر اوزاق يئرلره

آنچاق كى بورادا پول دور دانيشان
جنابلار دونياني ساتيب – آيلرلار
هردنده اوتوزوب قومارلاريندا
درين بير كدره ، فيكره داليرلار

بورايا سئوگينين يولودا دوشمز
آزارسا سئوگينين ساچين بويارلار
سونرا فرانسادا ، بير كازينودا
بؤيوك ، طنطنه لى حراج قوبارلار

بورا تئاتر سنى اوچونجو پرده
بير كيشى آروادين بوشاييب گئدير
بلكه ده او كيشى بئله دوشونور
بو گوندن گزديبي دينجليبه يئتير !

كيشى گنده – گنده چيراقلار سونور

سنين بوچايندا بير اوشاق دوروب
آنادا باش آليب گئدير بير يانا
اوشاقى زال داكى باخيشلار يوروب

بيرى گولومسه بير ، بيرى آغلاير
بيرى هوروت – هوروت باخير صحنه يه
اوشاقين گوزلرين ياغيش آيارير
بو پرده قورتولوب ، باغلانير يئنه ...

بورا تئاتر سنى دوردونجو پرده
اعتصاب ميتينگى ، بيرى هايلانيب
" كيم لر ايش آختارير كيمسه لر ايش ده ؟! "
عنوانلار يوخودا دونن پايلانيب !...

سانما تكجه چورك بوخودو اينسانا
گئجه لر ، شهرده آج قارين ياتير
گئجه نين بوغونتو قارانليقيندا
بير اينسان بو يئردين داشيني آتير

گئديب باشقا يوردا آدين ده بيشيب
حياتين لذتين او يئرده آتير
تيكيلسين دوداغيم دئمه بيم بونو :
يوردونو ، تاريخين ، آتاسين دانير

تاريخى وارلى لار ، اودانلار يازار
بوخسول لار افسانه قوشوب – يارالدار
هردن جيزيق چكيپ اؤز دؤره سينه
دونيانى اؤز الى اونا دارالدار ...

بورا تئاتر سنى ، بشينجى پرده
دايانيب بير اوغلان كوچه باشيندا

ائله بيل او آندا ساعاتلار دونوب
آليشيب اوره يى ، گنجليك ياشيندا

او قيزين باخيشى يئر اوغلانا
وارى دا – يوخودا ، او گوزلرده دير
اونا نه لازيم دير ژاپن ، فيرانسا
حياتين لذتى بو سؤزلرده دير ...

پرده لر باغلانير ، چيراقلار سونور
بير سئوگى دونياني ساتين آليب دير
بير اوغلان هله ده كوچه باشيندا ،
شيرين خياللارا ، فيكره داليب دير !...

Xudafərin

Türkçə - Farsca

Eylül-Ekim 2021 - İL 19 - SAY 198 - (ƏLMI-ƏDƏBİ-KÜLTÜRƏL DƏRƏCİ)

WWW.KHUDAFARIN.IR

Dr. HƏSƏN RİYAZİ (İLDİRİM 1958 – 2021)

آنا ديليم

كۆچم بۇ دۇنيادان آرا سئوگىلیم
ئىلین قوجاغیندا تاپارسان منى
سىنم بانار داغدير آتشی سؤنمز
وطن اوجاغیندا تاپارسان منى

چۆللره، چايلارا دؤنر بدنيم
گونشلى، اولدوزلو گۆيلر كفنيم
بئشىگيم، مزاريم، دوغما وطنيم
اونون تورباغیندا تاپارسان منى

قارداش گۆزلىرىنه حسرتدى گۆزوم
منى قارا داشا دۇندردى دۆزوم
قوشولوب چايلارا آخاند اۆزوم
آراز قيراغیندا تاپارسان منى

گوللرين شهيدىدير قلبیمده ديلک
ایلک باهار عشقى ایله چيرپینير
اورک

قيسمتيم اولماسا او گونو گۆرمک
لاله ياناغیندا تاپارسان منى

چیچکلى حیاتا وورولوب حسن
ایشیقلى يولونو آلا بيلمز چن
گۆزلهسن بو يولون کروانىنى سن
ظفر بايراغیندا تاپارسان منى